

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYO-POLİTİK AÇIDAN MİLLET (1946-1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SADIK YAŞAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. MURAT KARATAŞ

ÇANAKKALE – 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

SOSYO-POLİTİK AÇIDAN MİLLET DERGİSİ (1946-1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SADIK YAŞAR

Tez Danışmanı

PROF. DR. MURAT KARATAŞ

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

tarafından Unvanı yönetiminde hazırlanan ve .../.../20... tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “ ” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Unvanı Adı SOYADI
(Danışman)

Unvanı Adı SOYADI

Unvanı Adı SOYADI

Tez No :

Tez Savunma Tarihi :/..../20..

.....
Enstitü Müdürü

..../..../20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

.../.../20..

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Murat KARATAŞ'a, çalışma sũresince tũm zorlukları benimle gũęũsleyen sevgili eŐim Sevcan ŐEN YAŞAR'a, hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme ve arkadaŐlarımaya sonsuz teŐekkũrlerimi sunarım.

Sadık YAŞAR
anakkale, Ağustos 2022

ÖZET

SOSYO-POLİTİK AÇIDAN MİLLET DERGİSİ (1946-1950)

Sadık YAŞAR

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Murat KARATAŞ

26/08/2022, 146

Sosyo-Politik Açıdan Millet Dergisi (1946-1950) isimli çalışmada Cemal Kutay öncülüğünde çıkartılan dergide, Türkiye'nin iç ve dış politik gündeminin incelenmesi ve dergi yazarlarının demokrasi, komünizm, milliyetçilik, Kemâlizm, Amerikan yardımları ve benzeri kavramları anlayış biçimi ile antikomünizm cephesindeki çalışmalarına değinilmiştir. Çalışmada birinci el kaynaklar ve araştırma eserler kullanılmıştır. Birinci el kaynaklara Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA) ve Millî Kütüphane arşivlerinden ulaşılmıştır.

Çalışma, Millet Dergisi'nin yayım hayatına başladığı Ocak 1946 ile Mayıs 1950 yılları arasında çıkartılan 222 sayıyı kapsamaktadır. Sonrasında da çıkartılan dergi düzenli olmamış, aralıklarla çıkmıştır. Çalışmanın ana konusunu Millet Dergisi'nin Türkiye'deki iç ve dış politika değişimini nasıl algıladığı, okurlarına nasıl aktardığı konusu oluşturmaktadır. Çıktığı dönem göz önüne alındığında Türkiye için yeni bir dönem olan çok partili demokratik hayat ve Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında yaşanan gelişmeler konuların kapsamını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Çok Partili Hayat, Antikomünizm, Cemal Kutay, Soğuk Savaş

ABSTRACT

THE MİLLET MAGAZINE IN SOCIO-POLITICAL PERSPECTIVE (1946-1950)

Sadık YAŞAR

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in History

Supervisor: Prof. Dr. Murat KARATAŞ

08/26/2022, 146

In the study titled The Millet Magazine In Socio-Political Perspective (1946-1950), in the magazine published under the leadership of Cemal Kutay, it was referred to examine the domestic and foreign political agenda of Turkey, the way of understanding of the writers of the magazine about democracy, communism, nationalism, Kemalism, American aids and similar concepts and their works on the front of anticommunism. In the study, it was used first hand sources and research works. Primary sources were obtained from the Republic Archives of the Presidency of State Archives (BCA) and the National Library archives.

The study includes 222 issues published between January 1946, when Millet Magazine started its publication life, and May 1950. After that date, magazine wasn't regular, but was published intermittently. The main subject of the study is how Millet Magazine perceives the domestic and foreign political changes and how it conveys it to the readers. Considering the period that it emerged, the constitution of the subjects is the multi-party democratic life, which is a new era for Turkey, and the developments in the first years of the Cold War period.

Keywords: Democrat Party, Multi-Party Democratic Life, Anticommunism, Cemal Kutay, Cold War.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Millet Dergisi'nin Yayın Hayatı	1
1.2. Millet Dergisi'nin Yazar Kadrosu	2

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ POLİTİKA ve MİLLET DERGİSİ (1945-1950)	24
---	----

2.1. Türkiye'nin İç Politik Gündemi	24
2.2. Millet Dergisi ve Cumhuriyet Halk Partisi	44
2.3. Millet Dergisi ve Demokrat Parti	59
2.4. Millet Dergisi ve Diğer Konular	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKA ve MİLLET DERGİSİ (1945-1950)	85
--	----

3.1. Türkiye'nin Dış Politik Gündemi	85
3.2. Sovyet Rusya Tehdidi ve Komünizmle Mücadele	100
3.3. Amerika ve Amerikan Yardımları	109
3.4. İslâm Devletleri, Avrupa ve Dış Türkler Hakkındaki Yazılar	115

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SONUÇ

120

KAYNAKÇA	126
EKLER	I
EK 1. MİLLET DERGİSİ'NİN İLK SAYISININ KAPAĞI	II
EK 2. CUMHURBAŞKANI'NI MECLİS'İN DEĞİL MİLLETİN SEÇMESİ GEREKTİĞİNE DAİR.....	III
EK 3. “SÖZ MİLLETİNDİR” SLOGANINI KLİŞESİNE TAŞIYAN MİLLET DERGİSİ	IV
EK 4. “BU MEMLEKETİN MİLLÎ TARİHİ, DEVRİN VATANDAŞLARINI PUTLAŞTIRACAK KADAR FAKİR DEĞİLDİR!”	V
EK 5. ATATÜRK'E ATFEDİLEN KOMÜNİZM KARŞITI SÖZ	VI
EK 6. MİLLET DERGİSİ'NDE “KIZIL'A LANET” KÖŞESİNE BİR ÖRNEK	VII
EK 7. CELAL BAYAR ve ADNAN MENDERES'İN MİLLÎ MÜCADELE'DE EGE BÖLGESİ'NDE FAALİYET GÖSTERMİŞ OLMASINDAN HAREKETLE, BİR GÖNDERME YAPILMIŞ ve DEMOKRASİ SAVAŞI VERDİKLERİ BELİRTİLMİŞ.	VII
EK 8. “KIZILA LÂNET KÖŞESİ” ve KOMÜNİSTİ TARİF EDEN ŞİİR.	IX
EK 9. VATANDAŞLARIN SEÇİMLERDEN ÇOK AT YARIŞLARINDA DAHA HEYECANLI OLDUĞUNA DAİR İRONİ YAPILMIŞ.	X
EK 10. KAZIM NAMİ DURU TARAFINDAN CUMHURBAŞKANLIĞI'NA YAZILAN CEMAL KUTAY'IN MADDİ DURUMUNUN ELVERİŞSİZ OLDUĞUNA DAİR MEKTUP	XI
ÖZGEÇMİŞ	XI

SİMGELER VE KISALTMALAR

A.g.e.	Adı geçen eser
A.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
S.	Sayfa
Ss.	Sayfalar
Çev.	Çeviri
Ed.	Editör
vd.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
Haz.	Hazırlayan
Yay.	Yayın
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
MP	Millet Partisi
BCA	Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
DİA	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM ZT	Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Tutanağı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde, Millet Dergisi'nin yayın hayatı ve yazar kadrosu ile yazarların özet mahiyetinde kısa hayat hikayelerine yer verilmiştir.

1.1. Millet Dergisi'nin Yayın Hayatı

Millet Dergisi, Cemal Kutay öncülüğünde 31 Ocak 1946 Perşembe günü yayın hayatına başlamıştır. Dergi yazı ve teknik işler müdürü Cemal Kutay, sahip ve neşriyat müdürü Kenan Kutay, yayıncısı Osmanbey Matbaası, basım yeri İstanbul Çemberlitaş ve abonelik tarifeleri yıllık 12, altı aylık 6, 3 aylık 3 lira olmakla beraber nüshası her yerde 25 kuruşa satılmıştır. Millet, “*Politika, Fikir, Dava, Aktüalite*” mottosu ile “*Perşembe günleri çıkar haftalık siyasi mecmua*”¹ ibaresiyle yayımlanmıştır. Derginin 37. sayısından 67. sayısına kadar logosu üzerinde “Söz Milletindir” sloganı yer almış, 148. sayısından 222. sayısına kadar ise “Yeter! Söz Milletindir!” sloganına yer verilmiştir. Dergi 30x21 cm ebatlarında ve genellikle 16 sayfa olarak çıkartılmış olsa da 53. Sayı 20 sayfa, 79. Sayı 22 sayfa, 105 ile 121. sayıları arası ve 191 ile 208. sayıları arası 20 sayfa olarak yayımlanmıştır. Dergi toplamda 222 sayı çıkarılmış, 222. Sayı’ında yayımlanan bir yazısından dolayı Seçim Kanunu’nun 134. Maddesi uyarınca seçim propagandası yaptığı gerekçesiyle toplatılmış² ve 6 hafta sonra tekrar yayın hayatına başlamıştır.³

Derginin kapağı oldukça renklidir, genellikle içerikteki en vurucu yazıyla ilgili bir fotoğraf veya karikatür basılmış, bunun yanında grafik, şablon, karakalem çizim, renkli düz yazı, daktilo font veya Osmanlı Türkçesi belgelere de zaman zaman yer verilmiştir. Yalnızca

¹ *Millet Dergisi*, Sayı 1, 31 Ocak 1946, s.1.

² *Cumhuriyet*, 12.05.1950, s.3.

³ Millet Dergisi'nin 1950-51, 1962 ve 1967 yıllarında kısa süreliğine ve hacmi küçülerek yayımlanmış olduğu anlaşılrsa da eski popülaritesini muhafaza edemediği görülmektedir. Bkz. Salhadin Gök, “Millet Dergisinin Yayın Serüveni”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XI, Sayı 2, 2009, ss.83-86.

2 kez aynı kapak resmiyle yayım yapılmıştır.⁴ Kapakta genellikle sağ kısımda yukarıdan aşağı inen bir “Bu Sayıda” adıyla içerik kısmına yer verilmiştir. Bazen derginin son sayfasında gelecek sayıda hangi yazılara yer verileceğine dair bir kutucuğa yer verilmiştir.

Konu çeşidi ve yazar kadrosu oldukça geniş olan Millet’te, iç politik gündem, dış politik gündem, ekonomi, kültür, edebiyat, tarih, dini içerikli ve gezi yazısı tarzında yazılar kaleme alınmıştır. Bunların yanında hemen hemen her sayısında tercüme yazı dizileri, vatandaşlara yapılan anket ile soru-cevap bölümleri, bilirkişi olarak adlandırabileceğimiz akademisyen, milletvekili, avukat, emekli siyasetçi-diplomat ve sair kimselerle yapılan röportaj, anket, soru-cevap bölümlerine de yer verilmiştir. Yine hemen hemen her sayıda gündeme dair bir veya iki şiir, genellikle Cumhuriyet gazetesinden alınan karikatür ve çok sık olmamakla beraber “Biraz da Şaka” köşesinde karamizah tarzında gündeme dair mızır neşriyata yer ayrılmıştır.

222 sayı içerisinde imzasız yayımlanan yazılar imzalı (kimin yazdığı belli olan) yayımlanan yazılara oranla oldukça fazla olmuştur. İlk sayılarında hiç isim kullanmamalarını “Yazılarımızda neden imza yok diyorlar!... Biz, her devirde ayakta kalmış ve kanaatlerini hiçbirine mal etmemek hünerine sahip olmayı ifade edenlerin kıyasî sıfatları yerine bir <<vatandaş>> olmak haysiyetini kâfi görüyoruz. İsim değil, fikir: şöhret değil, dava ortaya koyuyoruz. Çünkü huzurlarına çıkmak istediklerimizde sıfatlar, isimler ve şöhretler değil; sadece kendimiz gibi (vatandaş)lardır!”⁵ şeklinde ifade etmişlerdir. Uzunca bir müddet imzasız yazılarla okurlarına hitap eden Millet Dergisi, 12. Sayısından itibaren imzalı yazılara yer vermiş olsa da imzasız yayımlanan yazılar çok daha fazladır. Bununla beraber dergide takma isimle yayımlanmış yazı da oldukça fazladır. Kullanılan unvanlar arasında Emektar Bir Cumhuriyetçi, Eski Bir Atatürkçü, İstatistikçi, Mücahit, Başkentli, Rakamlar Konuşuyor, Arka Sokaktaki, Ankaralı, Kasketli, Kasideci, Tarihçi ve sair sıfatlar vardır.

⁴ Bu kapak resimleri, Milletvekili Genel Seçimlerinden önce biri 6 Haziran 1946, diğeri 4 Mayıs 1950 tarihlerinde çıkmış olmakla beraber, zannediyorum “değişen bir şey yok” mesajı vermek için bilerek seçilmiştir.

⁵Millet Dergisi, “İyi Niyet Mütteahhitliği”, Sayı 5, 28 Şubat 1946, s.3.

1.2. Millet Dergisi'nin Yazar Kadrosu

Derginin çıkarıldığı dönem boyunca yazar kadrosu oldukça geniş olmuştur. Başta Cemal Kutay olmak üzere sürekli olarak yazan yazarlar arasında şu isimler vardır: Mithat Eriş, Kazım Nami Duru, Ziya Şakir, Nejat Muhsinoğlu, Galip Kemalî Söylemezoğlu, İsmail Ziya Bersis, Şemseddin Yeşil, Enver Tuncalp, Esat Sezai Sünbüllük, A.Şalih Sencer, Cafer Seno, Ahmet Esat Ben'im, Vahit Berna, Kadri Kürkçü, Cafer Tayyar Eğilmez, Özcan Baba, Celal Davut Arıbal, Cemil Cahit Kotan, Muharrem Zeki Korgunal, Mümtaz Faik Fenik, Rıza Çavdarlı, M.Şevki Yazman, Halit Çakır, Yaşar Çimen, Ziya Kürkçü, Cahit Özcan, Semih Mümtaz S., Avni Aktın, Safi Yorulmaz. Dergi için nadir de olsa kalem oynatmış, hatırasını, gözlemlerini ve sair aktarmış kimseler arasında Celâl Bayar, Kenan Öner, Kuşçubaşı Eşref, Aka Gündüz, Reha Oğuz Türkkkan, Ali Fuad Başgil, Melih Cevdet Anday, Hüsrev Gereede, Hafız Yaşar Okur, Firuzan Hüsrev Tökin, Ali Haydar Öztalay gibi önemli isimler vardır.

Derginin sahibi ve başyazarı Cemal Kutay, 1910 yılında Konya'da doğmuş, 5 Şubat 2006'da İstanbul'da vefat etmiştir. Cizre Emiri Bedirhan Bey'in oğlu olan babası Tahir Bey Konya'da ceza hakimliği görevi yapmıştır. Babasının vefatını müteakiben Kutay, Konya Lisesi'nde gördüğü eğitimini tamamlamadan Ankara'ya gitmiş ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetesinde musahhah olarak çalışmaya başlamıştır. 1932'de tekrar Konya'ya dönen Kutay, burada Yeni Anadolu Matbaası'nı kurarak *Yeni Anadolu* gazetesini ve *Terbiye Postası* adlı dergisini çıkarmaya başlamışsa da kısa süre sonra tekrar Ankara'ya dönerek 1940 yılına kadar *Hakimiyet-i Milliye (Ulus)* gazetesinde görev yapmış, yazı işleri müdürlüğüne kadar yükseldiği kaydedilmiştir. 1941 yılında Celâl Bayar'ın oğlu Turgut Bayar ile beraber kısa bir müddette *Halk Gazetesi*'ni çıkarmış, sonra yayıncılık hayatına *Millet*, *Çağımız*, *Tarih Konuşuyor*, *Sohbetler* gibi çeşitli tarihlerde çıkardığı dergilerle devam etmiştir.⁶

⁶ Kutay'ın, henüz hayattayken hakkında tez yazılan nadir şahsiyetlerden olduğu ve hakkındaki en sahih bilgilerin de bu tezde geçtiği söylenebilir zira çalışma Cemal Kutay'ın müşahedeleri altında hazırlanmıştır. Bkz. Salhadin Gök, *Bir Tarihçi Olarak Cemal Kutay Hayatı ve Eserleri*, Yüksek Lisans Tezi, Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa 1996, s.4.

Cemal Kutay, 96 yıllık uzun yaşamında birçok kitap ve çeşitli dergilerde popüler tarihçilik yaparak yüzlerce makale kaleme almıştır. Ancak yazdığı eser sayısı hakkında dahi kesin rakam vermek mümkün görülmemektedir.⁷

Güvenilirlik bakımından son derece mahzurlu kabul edilen Cemal Kutay, yazmış olduğu kitaplarda göstermiş olduğu kaynakların daha çok “olayların şahidi” veya “olayları yaşayanlardan dinleme” yoluyla aktarma yapmış olduğundan, Cemal Kutay’ın hatırat ve belge kullanmakta (daha doğrusu uydurmakta) kötü şöhrete sahip olduğu anlaşılmaktadır. Cemal Kutay’ın yayına hazırladığı Ali Fethi Okyar’a atfedilen “*Üç Devirde Bir Adam*” adlı üç ciltlik hatıra kitabının sahte olduğunu Ali Fethi Okyar’ın kızı Nermin Kırdar’ın mezkûr hatıra kitabının yalnızca Serbest Cumhuriyet Fırkası bölümünün babasına ait olduğu ve fakat geri kalan kısmının hiçbir surette gerçeği yansıtmadığını ilan etmesiyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca Nermin Kırdar, hatırat metninin orijinal bölümünü de kitap olarak bastırmıştır.⁸

Kutay’ın sahte belge üretilip yayımlayarak kamuoyunda bir algı oluşturmak gayretinde olduğu iddiası da vardır. Cemal Kutay tarafından Atatürk’e atfedilen meşhur “*Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde başı ezilmelidir!*”⁹ sözünün, Kutay tarafından uydurulduğu ileri sürülmüştür. İlginç olarak ilk yayımlandığı yıllarda tartışma konusu olmayan bu meşhur söz, yaklaşık 20 yıl sonra gazeteci ve dönemin Türkiye İşçi Partisi bağımsız adayı Çetin Altan tarafından sahte olduğu konusunda bir iddia ortaya atmasıyla tartışmaya sebep olmuştur. Altan’ın iddiasına göre, bu söz Atatürk’e ait değildir, Cemal Kutay Atatürk’ün yazısını taklit ederek antikomünist propaganda rüzgarında argümanını sağlamlaştırmak için uydurmuştur. Kutay ise cevaben, bu sözün Atatürk’e ait olduğunu, Atatürk’ün İsmet İnönü’ye Harf Devrimi’nin ilanı sırasında gönderdiği bir mektupta geçtiğini ve eğer kaynak görmek arzusunda olursa kendi yazdığı “*Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi*” adlı kitabında bulabileceğini ifade etmiştir.¹⁰ Aradan

⁷ Cemal Kutay’ın hazırladığı eserlerden öne çıkanları şunlardır; “*Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi (20 cilt, 1957-62)*”, “*Bilinmeyen Tarihimiz (4 Cilt, 1974-75)*”, “*Tarih Sohbetleri (9 Cilt 1966-68)*”, “*Örtülü Tarihimiz (2 Cilt, 1975)*”, “*Sisli Tarihimiz (2 Cilt, 1975)*”, “*Tarih Her Zaman İbrettir, 1981*”, “*Midhat Paşanın Gurbet Hatıraları (3 cilt, 1983)*”. Kutay’ın yazdığı 106 kitabın künye bilgileri için ayrıca bkz.: Salhadin Gök, *a.g.t.*, s. 24-29.

⁸ Ali Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi Yay., Ankara 2014, s.38.

⁹ *Millet Dergisi*, Sayı 67, 15 Mayıs 1947, s.1.

¹⁰ *Cumhuriyet*, “Cemal Kutay, Çetin Altan’a Cevap Verdi”, 15.09.1965, s.1.

birkaç yıl geçtikten sonra bir şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde de gündeme gelen meşhur söz hakkında, Cemal Kutay'dan aktarılan bilgiye göre bu söz ilk olarak Atatürk tarafından 6 Ağustos 1929 tarihinde, Eskişehir İstasyonu'nda kendisini karşılamaya gelen zevata söylenmiş¹¹ ve bu söz 7 Ağustos 1929 tarihli Eskişehir'de çıkan *Sakarya* gazetesinde neşredildiği iddia edilmiştir.¹²

Cemal Kutay ise *Millet* dergisinde Atatürk'e atfedilen bu sözü ilk yayımladığında Atatürk ile Rus elçi Karahan görüşmesinden önce Atatürk okuduğu tarih kitabının sonuna düştüğü bir not olarak aktarmaktadır.¹³ Yani Cemal Kutay, Atatürk'e atfedilen bu meşhur sözün söylendiği veya not edildiği üç farklı hikâyeye ile anlatmaktadır. Elimizde *Sakarya* gazetesinin, Atatürk'ün İnönü'ye yazdığı mektubun ve Atatürk'ün kenarına not yazdığı tarih kitabının olmamasını ya da başka bir deyişle Cemal Kutay'ın elle tutulur bir kaynak gösterememiş olmasının sonucunda, bu belgenin sahte olduğu kanaati daha da kuvvetlenmektedir.

Cemal Kutay ise bu tartışmaya istinaden kendisini “*Eserlerimde kullandığım kaynakları göstermek suretiyle resim altlarında nereden aldığımı, ne olduğunu, neden onunla iktifa ettiğimi çok açık olarak ifade ederim. Bu yüzden kitaplarım bir masal değil, tarihtir*” şeklinde savunmuştur.¹⁴

Cemal Kutay, *Millet Dergisi*'nin hemen hemen her sayısında bir yazı ile katkı vermiş, birçok konuda yazı kaleme almıştır. Yazılarının genel istikameti eleştirel olmakla beraber, Atatürk'ün yolundan sapıldığı, halkın yoksulluğu ve bu yoksulluğa devletin bir çözüm bulamadığı, çözümlenin/çökmenin en başta manevi bir boşluktan kaynaklandığı, dış tehlikede baş aktörün komünizm olduğu, devletin komünizmle mücadelede başarısız olduğu, birçok devlet kurumunda komünistlerin yuvalandığı ve bunların görmezden gelindiği,

¹¹ Bahse konu olan uzun konuşmayı *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadık imzasıyla yayımlanan yazıda okumak mümkündür. Ancak komünizm ve komünistlik babında yapılan uzun konuşmada Cemal Kutay'ın bahsettiği söze rastlanmamıştır. Yazının tamamı için bkz.: Necmeddin Sadık, “İçtimai Nizamı Bozmak İsteyenler”, *Akşam*, 9.8.1929, s.1-2.

¹² *Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MM TD)*, Cilt 21, 21.07.1967, s.521.

¹³ Bkz. 9. dipnot.

¹⁴ Salhadin Gök, *a.g.t.*, s.112.

Cumhurbaşkanı'nın adil ve her partiye eşit mesafede olmadığı, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yetersiz olduğu ve benzer konularda eleştirilerini sürekli olarak yazmıştır.¹⁵ Atatürk ile İsmet İnönü'nün şahsiyetini, devlet adamlığını, olaylara yaklaşımını değerlendiren yazılar kaleme alarak Atatürk'ün etrafında, masasında, iktidar dönemindeyken kadrosunda yer almış şahsiyetlerin hatıratlarından aktarımlar yapmıştır. Öte yandan başta Celâl Bayar olmak üzere Demokrat Parti'yi de sürekli öven, sık sık temsilcileriyle röportajlar yapan, Hüseyin Cahit ile Falih Rıfkı'nın Demokrat Partililere karşı yönelttiği eleştirilere açık açık cevap vermeyi üzerine vazife edinen bir tarzı yansıtmıştır.

Kutay yalnızca kendi imzasıyla yazılar yayımlamamış, müstear isim kullanarak “*Rakamlar Konuşuyor*” ve “*Arka Sokaktaki*” köşelerinde “İstatikçi” ile “Kasketli” sıfatlarını kullanmıştır.¹⁶ Bu bağlamda bir diğer önemli husus ise, Kutay'ın başka yayın organlarında kaleme aldığı yazılarının altına “*Arka Sokaktaki, İçimizden Biri, Millici, Kasketli, Müşahit, Eski Bir Atatürkçü, Emektar Bir Cumhuriyetçi, Hak Yolcusu, Mürit, Baba Erenler*” gibi müstear isimler kullanmış olması,¹⁷ *Millet Dergisi*'ndeki benzer isimlerin de Kutay'a ait olabileceğini akla getirmektedir. Üslubun benzerliği ve anlatılan olaylara şahit olabilecek yegâne kişinin Kutay olması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.¹⁸ Bunu doğru kabul edersek, Cemal Kutay'ın dergi için olağanüstü bir çaba gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Derginin önemli yazarlarından Ziya Şakir (Soku) 1883 yılında doğmuş, 1959 yılında vefat etmiştir. Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının ilk örneklerini vermesiyle önemli bir yere sahip olan Ziya Şakir, Cemal Kutay gibi oldukça fazla eser kaleme almıştır. Yakın tarih, din, biyografi, roman ve polisiye, gibi birçok alanda 280'i aşkın eseri vardır. Ziya Şakir'in yazdığı *Yakın Tarihin Üç Büyük Adamı: Talât, Enver, Cemal Paşalar (1943)*, *Sultan Hamid'in Son Günleri (1943)* ve *İttihat ve Terakki Nasıl Doğdu? (3 Cilt)* adlı kitapları halen

¹⁵ İlginç olarak Kutay bu yazılarından dolayı herhangi bir ceza almayıp soruşturma geçirmemiş ancak dergide bir başka yazar tarafından kaleme alınan bir yazıdan dolayı ceza almıştır. Bkz.: *Cumhuriyet*, “Kozlu Faciası Hakkındaki Broşürün Muharriri Mahkûm Oldu”, 09.04.1948, s.3.

¹⁶ Salhadin Gök, *a.g.t.*, s.19.

¹⁷ Salhadin Gök, *a.g.t.*, s.11.

¹⁸ Cemal Kutay'ın daha önce görev yaptığı basın kurumları, devlet adamlarına, bürokratlara ve milletvekillerine direkt temas kurabilmesine olanak sağlamıştır.

kaynak olarak kullanılmaktadır.¹⁹ Ziya Şakir, *Millet Dergisi*'nde “*Hazreti Muhammedin Hayatı*”²⁰ adlı tefrika ile “*Türkiye Yahudileri*”²¹ adlı tefrikayı kaleme almıştır.

Asıl adı Mehmet Kâzım olan Kazım Nami Duru, derginin önemli yazarlarından. 1877 yılında Üsküdar'da dünyaya gelen Duru, 92 yıllık uzun hayatına (ölüm tarihi 1967) onlarca kitap sığdırmıştır. İlk mesleği askerlik olan Duru'nun, II. Meşrutiyet dönemi Selanik'te pedagojik eğitim alanında kendini geliştirdiğini ve sonrasında ordudan ayrılarak öğretmenlik yaptığını bilmekteyiz. I. Dünya Savaşı ve Mütareke yıllarında öğretmen ve idarecilik görevlerinin yanında çeşitli gazete ve dergilerde de yazılar yazmıştır. Millî Mücadele'de Muallimler Cemiyeti'nin başkanlığını yaparak “*Anadolu Terbiye Mecmuası*” adlı dergide yazılar yayımlamıştır. Millî Mücadele sonrasında ise çeşitli kurumlarda müdürlük ve yabancı okullarda Türkçe öğretmenliği görevini üstlenmiştir. Atatürk'ün isteği üzerine 1932'de ilkokullar için “Yurt Bilgisi” ile ortaokulların sınıfı için bir “Cumhuriyet Tarihi” yazma görevi verilmiş, kitapları yazdıktan sonra 1933 yılında Talim ve Terbiye Dairesi'nde çalışmaya başlayan Kazım Nami Duru, Atatürk'ün isteği üzerine 1935'te Manisa'dan milletvekili olmuş ve 5 ile 6. dönemlerde milletvekilliği görevini yapmıştır. 1943'ten sonra İstanbul'a yerleşen Duru, Ticaret Odası'nda memurluk yapıp çeşitli dergilere yazılar göndermiştir. Tercüme ve telif 50'yi aşkın eser kaleme almıştır.²² 1946 genel seçimlerinde İstanbul'dan müstakil (bağımsız) aday olmasına rağmen bir sonuç elde edememişse de 1950 yılı seçimlerinde Demokrat Parti safında Manisa milletvekilliğine seçilmiştir.²³

Kazım Nami Duru, *Millet Dergisi*'nde eğitimci kimliğinden farklı olarak daha çok ahlâk üzerine ve dini içerikli yazılar kaleme almıştır. “*Ebedi Hakikatin Sesi*” ile “*Perşembe Sohbetleri*” köşesinde gençlere ahlâklı olmaya, İslâm dininin faziletlerinin kavranmasına, Türkiye'nin manevi inşasına dair tavsiyeler vererek önemli şahsiyetlerin hayatlarından örnekler sunmuştur. Dini konularda oldukça hassas olan Duru, siyasetçilerin dini konularda

¹⁹ Bkz.: "Soku, Ziya Şakir", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, C. 7. Ankara 2007, ss. 621-622.

²⁰ Ziya Şakir, “Hazreti Muhammedin Hayatı”, *Millet Dergisi*, Sayı 57, 6 Mart 1947, s.6.

²¹ Ziya Şakir, “Türkiye Yahudileri”, *Millet Dergisi*, Sayı 86, 25 Eylül 1947, s.11.

²² Daha detaylı bilgi için bkz.: Fatma Dinçer, *Kazım Nami Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.

²³ *Cumhuriyet*, 20.07.1946, s.2.

ahkâm kesmelerini doğru bulmamış,²⁴ gençlerin anlayarak inanmasının doğru olduğunu ve Kur'an'ın Türkçe okutulması gerektiğini savunmuştur.²⁵ İlgili bir diğer yazısında ise Duru, Kur'an'ın Türkçe okunmasının daha iyi olacağını çünkü Arapçaya vakıf olunmadan okumanın anlamsız olduğunu, tecvitle okunan Kur'an'ın Arapları dahi güldürdüğünü çünkü harflerin ses değerini çıkarılamadığını, Türkçe okumanın en iyi olacağını, diğer kutsal kitaplara hürmet edilmesi gerektiğine dair öğütler vermiştir.²⁶ Bununla beraber İttihat ve Terakki döneminde şahit olduğu olayları “*İttihat ve Terakki Tarihi'nde Meçhul Sayfalar*” adlı uzun tefrika yazısıyla kaleme almıştır.

Dergide dini içerikli yazıların altında en çok imzası olan Şemseddin Yeşil, 1905'te İstanbul'da doğmuş, 1968 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Soyu Abdülkadir-i Geylâni'ye dayanan yazar Koca İmamoğulları ailesine mensuptur. 1925 ile 1951 yılları arasında İstanbul'da çeşitli camilerde imamlık yapan Şemseddin Yeşil, hitabeti ve toplumsal konularda verdiği vaazlarla dikkat çekmiş, etrafında insanları toplayabilmiştir. Günlük gazetelerde yazılar yazmasının yanı sıra, *Hakikat Yolu* adlı dergide başyazarlık yapmış, 1948-1961 yılları arasında 350 sayı basılan *İslamiyet* gazetesini çıkartmıştır. 1951 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na görevden alınan yazar, kurucuları arasında olduğu “Yüksek Ahlâk Derneği” bünyesinde “Pazar Sohbetleri” adlı konferanslar vermiştir. Ayrıca, 1950 genel seçimlerinde DP'den aday olsa da seçilememiştir.²⁷ *Millet Dergisi*'nde genellikle dinin faziletleri, ahlâklı birey olmanın yolları, modern dünyaya Müslümanların adapte olma koşulları, İslâm alimlerinin biyografileri, alimlerin ve Hz. Muhammed'in hayatından kıssalar ve sair konularda yazılar kaleme almıştır.

Derginin deneyimli gazetecilerinden Mümtaz Faik Fenik, 1904'te İstanbul'da doğmuş ve 1974'te vefat etmiştir. Hukuk ve iktisat eğitimi alan Fenik, öğrenciliğinde gazeteciliğe ilgi duymuş ve 1930'lu yıllarda *Vakit*, *Tan*, *Cumhuriyet*, *Ulus* gibi günlük gazetelerde çalışmıştır. Türk basın hayatında Demokrat Parti'nin resmî yayın organı olarak bilinen *Zafer* gazetesinin kurucuları arasında olan Fenik, 1950 ve 1954 yıllarında Demokrat

²⁴ Kazım Nami Duru, “Açık Mektup”, *Millet Dergisi*, Sayı 161, 10 Mart 1949, s.6.

²⁵ Kazım Nami Duru, “Mukaddes Kitabımızı Türkçe Okumalıyız”, *Millet Dergisi*, Sayı 168, 28 Nisan 1949, s.6-7.

²⁶ Kazım Nami Duru, “Gerçek Müslüman Aforoz Eder Gibi Kimseyi Tekfir Edemez”, *Millet Dergisi*, Sayı 174, 9 Haziran 1949, s.13.

²⁷ Semih Ceyhan, “Şemseddin Yeşil”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt 43, s.491-492.

Parti safında Ankara milletvekilliği görevini yapmıştır. 1960 İhtilâli'nden sonra tutuklanan Fenik, 1963 affı ile cezaevinden çıkmış, ölümüne kadar *Son Havadis* adlı günlük gazetede başyazarlık yapmıştır.²⁸ *Millet Dergisi*'nde genellikle dış politika konularında yazılar kaleme alan Fenik, komünizm karşıtlığı ve Amerikan yardımlarını savunan tavrı ile dikkat çekmiştir.

Derginin bir diğer asker kökenli yazarı olan Abdullah Enver Tuncalp 1913 yılında Preveze'de doğmuş, Balkan Savaşları sonrasında ailesiyle beraber Mudanya'ya göç etmiştir. 1934 yılında İstanbul Harp Okulu'ndan, 1935'te Süvari ve Binicilik Okulu'ndan mezun olan Tuncalp, 1937'de Ege ve Trakya ile 1938'de Tunceli Askeri Manevraları'na katılmış, Atatürk Hatıra Madalyası ile taltif edilmiştir. Tuncalp, Etimesgut Zırhlı Birlikler Eğitim Merkezi Muavini iken albay rütbesine kadar yükselmiş, 1960 yılında emekli olmuştur. İlk yazı ve şiirlerini 1930'lu yılların başında yayımlayan Tuncalp, vefat ettiği 1992 yılına kadar faal olarak birçok günlük gazete ve dergide yazarlık yapmıştır.²⁹ *Millet Dergisi*'nde "Kur'an Kerimden Metinler" köşesinde dini yazılar kaleme alan Tuncalp, ara ara şiirlerini de paylaşmıştır.

Derginin edebiyat alanında "Yurddan Sesler" köşesinde kurgu piyesler yazan Cahit Beğenç, 1910 yılında Muğla'da doğmuş, 1994 yılında vefat etmiştir. İzmir Öğretmen Okulu'ndan mezun olan yazar, yüksek öğrenimini Ankara DTCF'de Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde tamamlamıştır. Folklor ve köy hayatını anlatan hikaye, roman, gezi yazısı tarzında eserler kaleme alan Beğenç, "*Sedef Kız*" adlı romanı ile 1943 yılı Türk Dil Kurumu ödülünü kazanmıştır.³⁰

Derginin önemli isimlerinden olan Galip Kemalî Söylemezoğlu, 1873 yılında Bingazi'de doğmuş ve 1960 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Diplomat olarak hizmet verdiği 30 yıl içinde sancılı yıllarda önemli elçiliklerde görev alan Galip Kemalî Bey, yazmış olduğu eserleriyle de dikkat çekmiştir. Mütareke yıllarında İstanbul'da Damat Ferit

²⁸ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, VII. Cilt, s.63-64.

²⁹ Murat Yalçın(ed), "Tuncalp, Enver", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, YKY, C.II, İstanbul 2010, s.1037.

³⁰ Murat Yalçın(ed), "Beğenç, Cahit", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, YKY., C.I, İstanbul 2010, s.200.

Hükûmeti kabinesinde çeşitli görevler alan Galip Kemalî Bey, Millî Mücadele yıllarında Roma ve Stockholm-Kopenhag elçiliklerinde görevli iken İstanbul, İzmir ve Anadolu'nun işgallerini protesto etmiş, Fransızca dilinde kaleme aldığı “*Türkler Adil, Acil ve Kalıcı Bir Barış İstiyor*”, “*Bir Milletın Kurban Edilmesi*”, “*Bir Milletın Katli*” adlı kitaplarıyla Avrupa kamuoyunda işgallerin haksızlığı üzerine dikkat çekmek istemiştir. Bunun yanı sıra Kuvvayı İnzibatiye Başkumandanı Süleyman Şefik Paşa'nın kardeşi olması ve Millî Mücadele'nin başlarında (5 Haziran) Anadolu'ya davet edilmesine rağmen katılmayıp Büyük Taarruz sonrası Ankara'ya gelmiş olmasından dolayı kendisine pek itibar edilmemiştir. İleride yazdığı hatıralarında bundan sitemle bahseden yazar, Atatürk ile görüşmemesi ve 1930 yılında Hariciye Nezareti tarafından emekliye ayrılmasını da Atatürk'ün etrafındaki isimlerin engellemesi olarak ileri sürmüştür. Emeklilik hayatında çeşitli dergi ve günlük gazetede yazarlık yapan Galip Kemalî Bey, birkaç farklı isimle anılarını kaleme almış ve tercüme faaliyetleri yapmıştır.³¹ Siyasete atılma gayretleri de olan Galip Kemalî Bey, 1945 yılında vefat eden milletvekili yerine seçime girmiş³² ancak seçilememiş, 1948 yılı ara seçimlerinde CHP'den³³ aday olmasına rağmen seçilememesi üzerine DP saflarına katılmıştır.³⁴ *Millet Dergisi*'nde genel olarak dış politika yazıları kaleme alan yazar, Kazım Karabekir Paşa'nın vefatı sonrasında “*Kazım Karabekir Bâkir Hatıralar*” başlıklı uzun bir tefrika yazı kaleme almıştır.

Dergi yazarları arasında en bilinen isimlerden biri olan Cafer Tayyar Eğilmez 1878 Priştine doğumludur. Harp Okulu'nda eğitim gören Cafer Tayyar Paşa, Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nda görev almış, Mondros Mütarekesi sonrasında Trakya'da halkı işgallere karşı örgütlemiştir. Millî Mücadele döneminde Edirne Milletvekili olarak seçilmiş olsa da “Trakya Millî Kumandanı” görevi gereğince Ankara'ya gidememiş, sonrasında Yunanistan güçleriyle girilen bir muharebe sonrasında esir edilerek Atina'ya götürülmüştür. Esaret hayatı nisan 1923'e kadar süren Cafer Tayyar Paşa, döndüğünde tekrar Edirne milletvekilliği görevine devam etmiştir. Millî Mücadele'deki yararlılıklarına istinaden kırmızı-yeşil şeritli İstiklâl Madalyası ile taltif edilmiştir. II. Dönem'de yine Edirne'den milletvekili olan Cafer Tayyar Paşa, 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucu

³¹ Makbule Sarıkaya, “Gaip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960)”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/>, son düzenleme tarihi: 23 Kasım 2020.

³² *Cumhuriyet*, 02.12.1945, s.1-3.

³³ *Cumhuriyet*, 27.09.1948, s.3.

³⁴ *Cumhuriyet*, 29.10.1948, s.2.

milletvekilllerinden biri olmuş, parti kapatıldığında da bağımsız olarak devam etmiştir. İzmir Suikastı Davası'nda tutuklanmış fakat yargılandıktan sonra serbest bırakılmıştır. Ocak 1928'de Tuğgeneral rütbesi ile ordudan emekli edilen Cafer Tayyar Paşa sakin bir hayat geçirmiş ve vefat ettiği 1958 yılına kadar siyasetle ilgilenmemiştir.³⁵ *Millet Dergisi*'nde sıklıkla kendi anılarını yazan Cafer Tayyar Paşa, “*Cumhuriyette İlk Teşkilatlı Muhalefet: Terakkiperver Hareketi*” başlıklı uzun bir tefrika kaleme alarak kendi zaviyesinden gördüklerini ve yaşadıklarını anlatmıştır. Bunun yanında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ve Cumhuriyet Halk Partisi'ni eleştiren yazılarla da okurlarıyla buluşmuştur.

Dergiye katkı veren yazarlardan Esat Sezai Sünbüllük³⁶ “*Ebedi Hakikatin Sesi*” köşesinde dini yazılarıyla, Celâl Davut Arıbal³⁷ “*Bir Türk Kadar Kuvvetli Cihan Sözü'nün Kahramanları*” başlıklı yazı dizisinde eski pehlivanların yaşamından kesitler ve mucizevi yiyecekler hakkındaki yazılarıyla, Cemil Cahit Kotan gündeme dair satirik şiirleriyle, Muharrem Zeki Korgunal³⁸ “*Gerçeknâme*” başlıklı taşlama tarzında şiirleriyle, Kuşçubaşı Eşref (Sancar)³⁹ “*Tarihe Benden Hakikatler*” başlıklı kendi yaşamından aktardığı yazılarıyla, Aka Gündüz⁴⁰ “*Bilinmeyen Atatürk'ten Hatıralar*” başlıklı yazılarıyla aktüel

³⁵ Detaylı bilgi için bkz.: Zülal Keleş, “Cafer Tayyar Paşa”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 44, Temmuz 1999, ss.529-545.

³⁶ 1874 Kastamonu doğumludur, öğrenimini Kastamonu ve İstanbul'da tamamlayan yazar, Mülkiye'den mezun olduktan sonra çeşitli illerde kaymakamlık ve öğretmenlik görevlerinde bulunmuştur. 1946-1951 arasında İstanbul'da yayımlanan Hakka Doğru gazetesinin başyazarlığını yapmıştır. Detaylı biyografi için ayrıca bkz.: Ayşe Aşır, “Ahmed Esad Sezai Sünbüllük”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sunbulluk-ahmed-esad-sezai>, Güncelleme Tarihi: 20.12.2020.

³⁷ Kendisi hakkında tafsilatlı bilgi bulunmamakla beraber ulaşılan bilgilerin ışığında 1874-1954 yılları arasında yaşamış, arıcılık işleriyle iştigal etmiş eski bir pehlivan olduğunu bilmekteyiz. Arıcılığa düşkünlüğüyle bilinen Celal Davut Bey, bu minvalde Köy Enstitüleri'nde de dersler vermiştir. Ayrıca bkz.: <https://tarihicevir.com/edebiyat/anlatimda-bir-mubalaga-zirvesi-celal-davut-aribal>, Güncelleme Tarihi: 31.10.2020.

³⁸ 1912-1973 yılları arası yaşamış olan Muharrem Zeki Bey, 1928 yılında gazeteciliğe merak sararak çeşitli gazetelerde muhabir olarak görev almış, çeşitli süreli yayınlarda yazarlık yapmıştır. Bkz.: Metin Yılmaz, <https://www.cankiripostasi.com/muharrem-zeki-korgunal-1912-1973-makale,511.html>, Güncelleme Tarihi: 30.03.2015.

³⁹ 1883-1964 yılları arasında yaşayan Eşref Bey, istihbaratçılığı ve gayrinizami harp üzerine yetkinliğiyle bilinmekle beraber daha çok “Teşkilat-ı Mahsusa” ile özdeşleşmiştir. Hakkında bilinenlerin yanı sıra bilinmeyenler ve kendisinin “bilmemizi istedikleriyle” beraber yaşamı bir muammadır. Eşref Bey hakkında yazılmış en kapsamlı çalışmalardan biri için bkz.: Polat Safi, *Eşref Kuşçubaşı'nın Alternatif Biyografisi*, Kronik Yay., 1. Baskı, İstanbul 2020.

⁴⁰ Asıl adı Hüseyin Avni olan Aka Gündüz, 1885-1958 yılları arasında yaşamıştır. İlk öğrenimini Selânik'te gören Gündüz, II. Abdülhamit döneminde Harbiye Askerî Lisesi'nden siyasete karıştığı gerekçesiyle atılmış, sonrasında Paris'e giderek hukuk ve güzel sanatlar eğitimi alırken eğitimi tamamlamadan İstanbul'a dönmüştür. Bahriye Nazırı Cemal Paşa'nın maiyetinde Adana'da katiplik görevi ifa ederken gazeteciliğe merak salmış, çeşitli gazete ve dergilerde yazılar kaleme almıştır. Asıl ününü Millî Mücadele yıllarında İstanbul basınına karşı *Anadolu'da Peyâmı Sabah* gazetesinde kaleme aldığı yazılarıyla yapan Gündüz, Cumhuriyet'in ilanından sonra şiir, hikâye, roman, piyes, mizahî hikâye, fıkra ve çocuk hikayesi türlerinde yetmiş aşkın eseri

olaylara paralel olarak Atatürk'ün hayatından anlatılarla, Reha Oğuz Türkkan⁴¹ Amerika ve Fransa'dan gönderdiği kamuoyu izlenimleriyle, Prof. Dr. Ali Fuad Başgil⁴² genellikle demokrasi yazılarıyla ve Firuzan Hüsrev Tökin de “*Ebedi Hakikatin Sesi*” köşesinde dini içerikli yazılarıyla dergiye katkı vermişlerdir.

Millet Dergisi yayın hayatı boyunca kesintisiz 222 sayı çıkarabilmiş olsa da ilk sayılarından beri maddi imkânsızlık çekmiştir. Mesela, sekizinci ayını dolduran derginin gördüğü ilgiye teşekkür edilirken, dergiye hiçbir yerden bir yardım alınmadığını ve kağıt sıkıntısının hasıl olduğunu belirtmişlerdir. Tek başına bağımsız bir dergi olduklarını “*hiçbir siyasi topluluğun veya kristalize olmuş, şekillenmiş sosyal görüşün malı değiliz*” vurgusuyla ifade etmişler ve eğriye eğri doğruya doğru demeye devam edeceklerini belirtmişlerdir. Yazar kadrosunu ve yazı çeşitliliğini artırıp derginin teknik özelliklerini de güçlendirdiklerini ifade ederken okurlarından yeni çıkacak sayıyı kendilerine alırlarken bir tane de arkadaşına, eşine, dostuna hediye almalarını rica etmişlerdir.⁴³ Daha öncesinde de derginin gelirlerini artırmak ve dergiye erişimi kolaylaştırmak için memleketin her yerine dağıtabilmek adına abone servisini güçlendirdiklerini belirtmişler fakat bunu nasıl yaptıklarından bahsetmemişlerdir.⁴⁴

Esasen dergi yayın serüvenine başlamazdan önce herhangi bir maddi birikime sahip değillerdir. Dergi birinci yılını doldururken halkın ilgisiyle ayakta durabildiklerini, siyasi bir derginin bu denli popüler olmasının da emsal olabileceğini belirtmişlerdir. Daha önce bahsetmedikleri bir noktaya da temas ederek dergiyi “*300 lira gibi, zenginlerin yüz gram Paris kokusu değerile...*” bastırmaya başladıklarını ve bu meblağın senet ile Mehmet Ali İpek adlı fabrikatörün temin ettiğini ifade etmişlerdir. Derginin sıfırdan değil, borcun altına girerek başlayan yayın serüvenini kolaylaştıran, Türk Basınları Dağıtma Yurdu sahiplerinin

yayımlanmıştır. 1932-1946 yılları arasında milletvekilliği görevinde de bulunmuştur. Detaylı biyografisi için ayrıca bkz.: Sema Uğurcan, “Aka Gündüz”, *DİA*, Cilt 2, ss.208-209.

⁴¹ 1920 yılında İstanbul'da doğan Reha Oğuz Bey, öğrenimini İstanbul ve Ankara'da tamamlamıştır. *Ergenekon*, *Bozkurt* ve *Gökbörü* dergilerini çıkarmıştır. İrkçılık-Turancılık Davası'nda yargılanmış, 1947 yılında öğrenim görmek için Amerika'ya gitmiş ve yaklaşık 30 yıl Amerikan vatandaşı olarak orada yaşamıştır. Detaylı bilgi için ayrıca bkz.: Emre Şamlı, “Bir Türkçünün Portresi: Reha Oğuz Türkkan”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 44, 2018, ss.193-214.

⁴² Hukuk alanında yaptığı çalışmalarıyla ünlü olan Ali Fuat Başgil'in biyografisi için bkz.: Selçuk Özçelik, “Başgil, Ali Fuat (1893-1967)”, *DİA*, Cilt 5, ss.128-130.

⁴³ “Millet'in Aziz Okurlarına”, *Millet Dergisi*, Sayı 36, 3 Ekim 1946, s.9.

⁴⁴ “Muhterem Okurlarımıza”, *Millet Dergisi*, Sayı 27, 1 Ağustos 1946, s.3.

-ki bunlardan Mithat Eriş dergi yazarıdır- yardımlarını ve matbaasından asgarî bedelle faydalanılan Osman Saim İlkbasan'dan sitayişle bahsetmişlerdir.⁴⁵

Dergi yayın hayatı boyunca en çok kağıt bulamamaktan mustarip olmuştur. Kağıt sıkıntısını halledebildiklerinde ise tekrar aynı sorunlarla karşılaşılmasını için okurlarından aboneliklerini güncellemeleri rica etmişlerdir. Bunun yanı sıra, tamamen millete dayanarak yayın yaptıklarını yineleyen ifadelere yer vererek bunun karşılığında, “*her okuyucumuzdan yeni okuyucu istiyoruz*” şeklinde bir istekte bulunmuşlardır.⁴⁶

Bununla beraber, Demokrat Parti'nin iktidar olduğu ilk aylarda, Millet Dergisi yazarlarından Kazım Nami Duru, Cemal Kutay'ın maddî durumunun kötü olduğuna dair Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'a bir mektup yazmıştır. Millet Dergisi'nin basım ve dağıtım maliyetlerinin getirmiş olduğu maddî külfet nedeniyle zor durumda olduğu kaydedilen Kutay için “*Cemal Kutay oğlunuz cidden acınacak bir haldedir; eşi, küçük kızı ve oğlu ile yetmiş beş bin lira borcu ile sokağa atılmak tehlikesindedir*” diyerek devamında bundan kimsenin haberi olmadığını yalnızca kendisinin haberi olduğunu, Demokrat Parti ve hükûmetten herhangi maddî bir yardım beklemediğini yalnızca Millet Dergisi'ne çeşitli banka ve kurumlarca ilan verilerek maddî destek sağlanabileceğini ifade etmiştir. İlan verebilecek 20 adet banka ve kurumun listesini de ek bir sayfa ile derpiş etmiş, “*İş Bankası, Türkiye Ticaret Bankası, Sümer Bank, Eti Bank, Ziraat Bankası, İller Bank... Ziraî Donatım Kurumu, Atatürk Orman Çiftliği, Şişe Cam Fabrikası...*” ve benzeri kurumlara yer verilmiştir.⁴⁷

Benzer bir hadisede ise, Cemal Kutay, yazmış olduğu “Celâl Bayar” kitabının 10 bin adet kopyasını maddî imkansızlıklardan dolayı Demokrat Parti'nin parti ocaklarına hediye edemediğinden yakınlıkla Başbakan Adnan Menderes'e çok faydalı olduğunu düşündüğü mezkûr kitabını DP tarafından alınmasını rica etmiştir. Celâl Bayar'ın “Galip Hoca” olduğu zamanlardan iktidara kadar geçen süre içindeki faaliyetlerini “*gelecek nesiller için hizmet örnekleri verebilen bir vatandaş*” olarak değerlendirilmiştir. Büyük kıymet atfettiği

⁴⁵ “Şükran Borcu”, *Millet Dergisi*, Sayı 53, 6 Şubat 1947, s.7.

⁴⁶ “Aziz Okuyucularımıza”, *Millet Dergisi*, Sayı 79, 7 Ağustos 1947, s.2.

⁴⁷ *Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-01-0-0/41.242.9.

kitabının kitapçılara devredilmesinin yazık olacağını belirtmiştir. Millet Dergisi'nden bahisle “... *bütün bid'atleri kırarak yedi senedir memleketin biricik siyasî mecmuası*” şeklinde bahsetmiş ve maddi imkansızlığını dergiyi çıkarmasına bağlamıştır.⁴⁸

İddialı yazılarıyla popülaritesini günden güne artıran Millet Dergisi'nin, “*Türkiye'nin en çok okunan siyasî mecmuası*” ibaresiyle başlayan bir yazıda günlük gazetelerle neredeyse aynı tirajda satış yaptığı iddia edilerek bir buçuk sene önce millete dayanarak başlayan süreçte okurların bu yüksek ilgisine teşekkür etmişlerdir. Hiçbir siyasi partiden destek almadan bu işleri yürütmenin zorluğuna değinilerek “*Türk milletinin refahı ve saadeti için feragatli fikir mücadelesinden asla dönmeyecektir*” ifadeleriyle kararlılıklarını ortaya koymuşlardır. Okurlarına, Türkiye için en büyük tehlike olduğuna inandıkları “komünizme” karşı mücadeleleri devam ettireceklerini, Türkiye’de hangi sahalarda komünist faaliyetlerin olduğunu ifşa edeceklerini bildirmişlerdir. Millet’in hiçbir parti, grup veya zümrenin yayın organı olmadığını, kimsenin himayesi altında olmadığını ısrarla belirterek “*Millet, millî birlik taraftarıdır... Millet, adı gibi Türk milletinin organıdır... Onun için şimdiye kadar olduğu gibi şimdiden sonra da <<Millet>> yalnız halk ve memleket endişesile neşriyatına devam edecektir*” ifadelerini kullanmışlardır.

Millet’in “Atatürkçü” olduğunu, kurulduğundan beri hemen her sayısında Atatürk’ün fikir ve davalarından hareketle yayın yaptıklarını iddia etmişlerdir. Atatürk’e yakın kimselerin dergide yayımladıkları anı, belge ve O’nun hayatından anlatıları da devam ettireceklerini bildirmişlerdir. Derginin “*Atatürk’ün anladığı manada milliyetçiyiz ve bu mananın içinde <<dini milliyetin bir parçası>> saymaktayız*” diyerek Türk-İslâm birlikteliğine değer verdiklerini fakat milleti ümmete dönüştürecek hurafelere karşı olduklarını vurgulamışlardır.⁴⁹

İkinci yılına yaklaşan derginin yine aynı istikamette devam edeceğini ve bununla beraber İzmit Kağıt Fabrikası’ndan bir senedir verilmeyen kağıtları almaya devam edeceklerini müjdeleyen Kutay, kağıt fiyatlarının zamlanmasına rağmen dergi fiyatına zam

⁴⁸ BCA, 30-01-0-0/17.98.31.

⁴⁹ “Millet, Dördüncü Cildine Başlarken”, *Millet Dergisi*, Sayı 79, 7 Ağustos 1947, s.2 ve 7.

yapılmayacağını ve sayfa adedinin de artacağını belirtmiştir.⁵⁰ Ancak yaklaşık üç ay sonra Millet'in İzmit Kağıt Fabrikası'ndan kağıt alma hakkının yine engellendiğini ve kağıt fiyatının normal fiyatının yüzde elli nispetinde zamlı satılacağını sitemkâr bir tavırla okurlarına duyurmuşlardır.⁵¹

İzmit Kağıt Fabrikası'ndan normalin üzerinde fiyatla kağıt alacak olmaları ve Amerika'dan peşin parayla baskı makinası sipariş vermeleri üzerine ekonomik olarak zorlanacaklarını okurlarına duyuran Millet yazarları, *“hiçbir partiye mensup değiliz ve bu arada bankalara sözü geçecek dostlardan, şahsî servet sahiplerinin himayesinden, klik ve zümre korumalarından mahrumuz”* diyerek, kağıt fiyatları konusunda haksızlığa uğradıklarını iddia etmiş ve karşılık verecek gücü okurların desteğiyle sağlayabileceklerini vurgulamışlardır. Bu bağlamda okurlardan 3 ay içinde ödemek üzere en az on lira borç para isteme çaresine başvurmuşlardır.⁵² Bir hafta sonra okurlarından yine borç para talebinde bulunan yazarlar, bir önceki taleplerine büyük bir ilgi duyulduğunu ve buna minnet duyduklarını ifade etmişlerdir.⁵³

Millet Dergisi yayın hayatının son yılı olan beşinci yılına girmişken halen kâğıt sıkıntısı çektiklerini fakat yine de dergi fiyatına zam yapmamayı uygun gördüklerini yalnızca renksiz kapak fotoğrafları basacaklarını okurlarına duyurmuşlardır.⁵⁴

⁵⁰ Cemal Kutay, “Milletin Muhterem Okurlarına”, *Millet Dergisi*, Sayı 102, 15 Ocak 1948, s.4.

⁵¹ “Her Perşembe Dört Hakikat: Sayın Ekonomi Bakanına”, *Millet Dergisi*, Sayı 115, 15 Nisan 1948, s.4.

⁵² “Millet'in Muhterem Okurlarına”, *Millet Dergisi*, Sayı 116, 22 Nisan 1948, s.12.

⁵³ “Millet'in Muhterem Okurlarına”, *Millet Dergisi*, Sayı 117, 29 Nisan 1948, s.5.

⁵⁴ “Milletin Muhterem Okurlarına”, *Millet Dergisi*, Sayı 207, 26 Ocak 1950, s.13.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ POLİTİKA VE MİLLET DERGİSİ (1945-1950)

Bu bölümde, Millet Dergisi yazarlarının Türkiye'nin iç politik gündemini değerlendiren yazılarına yer vermeden önce, Türkiye'nin iç politik gündemini araştırma eserler ile dönemin kaynaklarından faydalanılarak genel hatlarıyla izahı yapılmaya çalışılmıştır.

2.1. Türkiye'nin İç Politik Gündemi

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin izlediği dış politika endeksli iç politikanın dönüşümünü ilk sinyali, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1944'teki konuşmasından sonra olmuştur. Tam da bu sıralarda, 1944 yılının Mayıs ayında, Sovyetler Birliği, Stalingrad savunmasının (23 Ağustos 1942 – 2 Şubat 1943) ardından taarruza geçmiş, Alman ordularına karşı Avrupa'nın içlerine kadar girmiştir. Almanya'nın yenilmesine kesin gözüyle bakılmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında Almanya'ya ticaret ve ikili ilişkiler ile yakın olan Türkiye, savaşın son yıllarında bu yakınlığın sıkıntılarını çekmiştir. Ancak 1944 yılının ortalarına doğru yapılan siyasi manevralarla, bu yakınlığın aslında olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır. Nitekim bu dönemde, Almanlara sempati duyduğu ileri sürülerek Turancılar tutuklanmış, Cumhurbaşkanı İnönü, Turancılara “*şuursuz ve vicdansız fesatçılar*”⁵⁵ diyerek, aşırı uç fikirlere yer verilmeyeceğini vurgulamıştır.

Meclis çatısı altında ilk muhalif sesler, 1944 yılında yapılan bütçe görüşmelerinde Celâl Bayar ve Yusuf Hikmet Bayur'un, savaş döneminde alınan ekonomik tedbirlerin doğurduğu kötü sonuçlardan dolayı –bilhassa karaborsacılık, vurgunculuk, hayat pahalılığı- hükümeti hedef alan eleştirileriyle ortaya çıkmıştır. İzmir Milletvekili Celâl Bayar seçim bölgesindeki seçmenlerinin sıkıntılarını dile getirmiş, savaş döneminde çıkartılan vergilerin kaldırılmasını söyleyerek Hükümeti eleştiren bir konuşma yapmıştır.⁵⁶ Hikmet Bayur ise,

⁵⁵ *Tasviri Efkar*, 20.05.1944, s.1; Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye(1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1990, s.28.

⁵⁶ Metin Toker, *a.g.e.*, s.30.

Atatürk'ün yolundan sapıldığını, “*Ne mutlu Türküm diyene!*” sözlerinin azaldığını, Atatürk hayattayken yüksek mevkilerindeki görevlerinden azledilenlerin; Atatürk'ün ölümünden sonra tekrar iş başı yaptığını ve Atatürk'ün hazırlattığı İnkılâp Tarihi kitaplarının(liselerde okutulan tarih kitapları) ortadan kaldırıldığını söylemiştir.⁵⁷

1945 yılına girerken, Cumhurbaşkanı İnönü'nün 1 Kasım'daki Meclis'i açış konuşmasında muhalif isimleri cesaretlendirir mahiyetteki konuşması da önemlidir. Konuşmasında Meclis çatısı altında daha önce de hükûmeti eleştiren sözlerin söylendiğini ve bunları takdir ettiğini, halk idaresi sisteminin daha da olgunlaşarak yükseleceğini belirtmiştir.⁵⁸

1945 yılında yapılan Toprak Reformu çalışmaları, savaş sonunda ortaya çıkan bir mesele olmamakla birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ve Türkiye'nin savaşa girme riskinin bulunmasından dolayı savaş sonrasına bırakılmıştır. Ocak ayında başlayan tasarı görüşmelerinde bu reform ile elde edilmek istenen amacın; topraksız ve yeterli toprağı olmayanlara yeterli toprak verilmesi, toprakların sınırlı ellerde tutulması, yeterli olmayacak şekilde küçülmelerinin önlenmesi, işletme yetersizliği olanlara kuruluş, onarım sermayesi, canlı-cansız demirbaş verilerek ülke topraklarının devamlı ve verimli olarak işlenmesi şeklinde olduğu sıralanmıştır.⁵⁹ Asıl tartışma yaratan konu ise kanun tasarısının 17. Maddesinin yeniden yazılmasıdır.⁶⁰ Hikmet Bayur TBMM'de yaptığı konuşmada, tasarının 17. Maddesi ile toprak mülkiyetinin bazı şartlar altında, hiç denecek kadar zayıflatıldığını iddia ederek bu madde dışında tasarıyı kabul edebileceğini belirtmiş, Emin Sazak, “*memlekette hakikaten huzursuzluk yaratır*” demiştir. Adnan Menderes 321 milletvekilinin imzasıyla hazırlanan önergeye tepki olarak, daha önce tasarının aleyhinde konuşan vekillere dahi imza attırıldığını iddia ederek elden ele dolaştırılarak imza toplandığını dolayısıyla önergenin milli hâkimiyet ve Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle önergeyi desteklemeyeceğini belirtmiştir. Buna karşın Başbakan Saraçoğlu, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun bir inkılap hareketi olduğunu ve kanun müzakeresinin gürültüsüz

⁵⁷ Bu eleştiriler halkta olumlu etkiler bırakmış ve iki ismin yıldızının parlamasında etkili olmuştur. Metin Toker, *a.g.e.*, s.32.

⁵⁸ Konuşmanın tam metni için bkz: *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi(TBMM TD)*, 7. Dönem, Cilt 14, 1 Kasım 1944, s.7.

⁵⁹ Toprak Reformu'nun ayrıntılı bilgisi için bkz: Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyâsi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İkinci Parti*, C.1, İstanbul 2010, ss.171-206.

⁶⁰ Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı'ndaki 17. Madde'nin tartışmaları için bkz: Cemil Koçak, *a.g.e.*, ss.253-267.

olamayacağını söylemiştir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarı'sının tartışmaları ile parti içinde ve Meclis'te görülen muhalefet bir varlık halini almış, baş aktörleri de Adnan Menderes, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Emin Sazak ve Hikmet Bayur olmuştur.⁶¹

Gerek Toprak Reformu tartışmalarında olsun, gerekse 1945 yılı bütçe tartışmalarında olsun, aleyhte konuşan milletvekilleri Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak, Celâl Bayar, Fuat Köprülü, Hikmet Bayur ve Recep Peker; İnönü'nün 19 Mayıs'taki Nutku'ndan cesaret aldıkları söylenebilir. İnönü muhalif oluşumları cesaretlendirir mahiyetteki nutkunda, Meclis'in demokrat yönüne vurgu yapmış, halk iradesinin memleketi serbest düşünce ve hürriyet hayatına alıştırıp eriştiğini, geçmişteki otoriter idarelerden daha kuvvetli olduğunu belirtmiştir.⁶² Meclis'teki uzun tartışmalardan sonra nihayet 11 Haziran 1945'te, 8 bölüm ve 66 maddeden oluşan 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Meclis'te oylamaya sunulmuş ve oylamaya katılan 345 milletvekilinin oybirliği ile kabul edilmiştir. Bu önemli oylamaya tam 104 milletvekili katılmamıştır. Bu milletvekilleri arasında, Adnan Menderes, Celâl Bayar, Feridun Fikri Düşünsel, Muhittin Baha Pars, Emin Sazak, Refik Koraltan, Refet Bele, Kazım Karabekir, Fuat Köprülü, Hikmet Bayur ve Cavit Oral da vardır.⁶³

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı'nın ilk görüşmeleri tamamlandıktan iki gün sonra, Demokrat Parti'nin (DP) kuruluşuna vesile olan ilk belge olarak kabul edilen Dörtlü Taktir, 7 Haziran 1945'te CHP'nin Meclis Grubu Başkanlığı'na sunulmuştur.⁶⁴ Taktirin imza sahipleri, İzmir Milletvekili Celâl Bayar, Kars Milletvekili Fuat Köprülü, İçel Milletvekili Refik Koraltan ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes olmuşlardır.⁶⁵ Bu taktirle, Milli hâkimiyetin tek tecelli yeri olan TBMM'nde, hakiki bir murakabenin sağlanmasını, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve anayasanın halkçı ruhunu takyit eden bazı kanunlardan değişiklik yapılması ve parti

⁶¹ Metin Toker, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Tasarısı'nı şöyle değerlendiriyor: "Meclis içindeki muhalefetin ilk defa elle tutulur şekilde örgütlenmesinin fırsatını verdi" Metin Toker, *a.g.e.*, s.51.

⁶² *Cumhuriyet*, "Milli Şefimizin Gençliğe Hitabı", 20 Mayıs 1945, s.3.

⁶³ *Resmî Gazete*, 15 Haziran 1945, Sayı: 6032; Cemil Koçak, *İkinci Parti*, s.268.

⁶⁴ Samet Ağaoğlu Celâl Bayar'dan naklederek, Taktir'in verilmesi fikrinin Köprülü ve Menderes'ten çıktığını, Koraltan'ın imza koymasını kendisinin rica ettiğini yazmıştır. Taktir'e Refik Şevket İnce de imza koymak istemiş fakat Köprülü ve Koraltan, Refik Şevket'in milletvekili olmadığı gerekçesiyle bunu kabul etmemişlerdir. Samet Ağaoğlu, *Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri: Bir Soru*, Baha Matbaası, 1972, s.85.

⁶⁵ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, İstanbul 1976, s.13; Cemil Koçak, *İkinci Parti*, s.316; Cem Eroğul, *a.g.e.*, ss.13-15.

tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettiği tadillerin hemen icrası teklif edilmiştir.⁶⁶ Fakat tahrir, “*önergede istenilen tüzük değişikliği Kurultayda, kanun değişikliği teklifi ise Meclise verilecek tekliflerle gerçekleştirilip grupta görüşülmesine gerek yoktur*” denilerek reddedilmiştir.⁶⁷

Dörtlü Tahrir’in sahiplerinin amacı muhalif bir parti kurmaktan ziyade, “*Halk Partisi içinde denetlemeyi kuvvetlendirmek, Anayasanın yalnız şekil olarak değil, ruh ve mâna olarak da uygulanmasını sağlamak*” olmuştur.⁶⁸

Tahrir sahiplerinden Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bir süre sonra *Vatan* gazetesinde açıkça eleştirel yazılar yazmış ve tutumları devam ettiği için partiden ihraç edilmiş; Refik Koraltan da arkadaşlarını savunan açıklamasından sonra partiden ihraç edilmiştir. Celâl Bayar eylül ayı sonunda milletvekilliğinden, aralık ayı başında ise partiden istifa etmiştir, yeni bir parti kuracakları iyice belli olmuştur, hatta Celâl Bayar 1 Aralık’ta basına verdiği demeçte⁶⁹ yeni bir parti kuracaklarını açıklamıştır.

Celâl Bayar ve arkadaşları ilk ciddi muhalefet örneklerini gösterse de, muhalefetin ilk partisi dönemin ünlü girişimcisi Nuri Demirağ’ın başkanlığında Hüseyin Avni Ulaş ve Cevat Rifat Atilhan’ın 18 Temmuz 1945’te kurduğu Millî Kalkınma Partisi (MKP) olmuştur. Millî Kalkınma Partisi, devletçiliği reddeden, cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesini isteyen, dış politikada İslam Birliği Şark Federasyonu’nun kurulmasını öneren ve Şark milletlerinin öğrencileri için İstanbul’da bir Teknik Ahlâk Üniversitesi açılmasını öngören bir parti programına sahiptir.⁷⁰ Fakat bu parti Cumhurbaşkanı İnönü tarafından dikkate alınmadığı gibi toplumda da bir karşılık bulamamıştır.

⁶⁶ Cemil Koçak, *İkinci Parti*, s.315.

⁶⁷ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.14.

⁶⁸ Taner Timur, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, 1. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 1991, s.14.

⁶⁹ *Cumhuriyet*, “Eski Başbakan Celâl Bayarın Kuracağı Parti”, 2 Aralık 1945, s.1 ve 3; Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.15.

⁷⁰ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s14.

Millî Kalkınma Partisi'nin toplumda ciddi bir karşılık bulamaması ve Cumhurbaşkanı İnönü'nün 1 Kasım 1945'teki Meclis'i açış konuşmasında “*Bizim tek eksiğimiz, hükümet partisi karşısında bir parti bulunmamasıdır*”⁷¹ demesi, parti kurma sürecinde olan Celâl Bayar ve arkadaşlarını cesaretlendirmiştir. Nihayet 15 Aralık 1945'te Celâl Bayar, “*Kemalist düşünceye ve politikaya bağlı, düşünce olarak Halk Partisi'nden farklı*” bir parti kuracaklarını açıklamıştır. Bayar, 4 Ocak 1946'da bir basın toplantısı düzenleyerek partinin isminin Demokrat Parti olacağını ve 80 maddelik programın ve tüzüğün hazırlandığını belirtmiştir.⁷²

7 Ocak 1946'da Demokrat Parti resmen kurulmuştur. Partinin kurucuları, Dörtlülük Takrir'in sahipleridir ve Parti başkanlığına Celâl Bayar seçilmiştir.⁷³ Neticede DP kurucuları, 7 Ocak günü bir basın toplantısı düzenleyip partinin resmen kuruluşuna izin verildiğini duyurmuşlar ve partinin tüzük ile programını açıklamışlardır.⁷⁴

Demokrat Parti kurulduktan sonra, kurucularının karşılaştığı en büyük sorunlardan biri, partinin CHP'den farklı bir parti olduğunu kanıtlamak olmuştur. DP'nin kurulduğunu açıklayan Celâl Bayar'a “*Serbest Fırka hikâyesi henüz hatırlarda olduğuna göre DP'nin de bir danışıklı dövüş mahsulü bulunmadığını temin edebilir misiniz?*” sorusu yöneltilmiş ve Bayar da “*Serbest Fırka dahi muvazaa partisi değildir. Muvazaa hafifliktir. Ne bunu teklif edecek, ne de bu teklifi kabul edecek kimseler bulunmadığı gibi memleketin de muvazaalı işlere tahammülü yoktur*” diye cevaplamıştır.⁷⁵

⁷¹ Metin Toker, *a.g.e.*, s.36; Cemil Koçak, *İkinci Parti*, s.741. Cumhurbaşkanı İnönü'nün 1 Kasım söylevi için bkz: *TBMM TD*, Dönem 7, C.20, 1.11.1945 Perşembe, s.7.

⁷² *Akşam*, “Demokrat Partiye Dair Celâl Bayar'ın Beyanati”, 5 Ocak 1946, s.1; Samet Ağaoğlu, partinin ilk isminin “Demokratik Halk Partisi” olarak düşünüldüğünü fakat daha sonra CHP ile ilişkisi olduğu kanısı uyandırmamak için “Halk” kelimesinin çıkarıldığını nakleder. Samet Ağaoğlu, *a.g.e.*, s.87. Partinin programı için bkz. Cem Eroğul, *a.g.e.*, ss.17-20.

⁷³ Toker, İnönü'den öğrendiklerine göre açıklama yapılmadan önce Bayar'ın Cumhurbaşkanı'nı ziyaret ettiğini Cumhurbaşkanı İnönü'nün, Bayar'a üç hususta soru sorduğunu nakleder. İnönü ilk olarak, “*Terakkiperver'de olduğu gibi 'itikadı diniyeye riayetkârız' diye bir madde var mı?*” demiştir. “*Hayır, Paşam laikliğin dinsizlik olmadığı var*” yanıtını alınca, ikinci bir soru olarak, “*Köy Enstitüleriyle, ilkokul seferberliğiyle uğraşacak mısınız?*” sorusunu sorar, yine “*hayır*” cevabını alınca, “*dış politikada ayrılık var mı?*” diye sorar ve “*yok*” cevabını alınca da “*o halde tamam*” der, böylelikle yeni bir parti için Cumhurbaşkanı'nın da onayı alınmıştır. Metin Toker, *a.g.e.*, s.83.

⁷⁴ *Akşam*, “Demokrat Partisi Resmen Teşekkül Etti”, 8 Ocak 1946, s.1; Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar*, C.2. İstanbul 2012, s.26.

⁷⁵ *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946, s.1.

DP ilk teşkilatını 4 Şubat 1946'da merkezi olan Ankara'da kurmuştur. 11 Şubat'ta İzmir ve 14 Şubat'ta İstanbul teşkilatları kurulmuştur. Ülke genelinde teşkilatlanma hedeflenirken geçmiş tecrübelerden faydalandığı ve acele edilmediği söylenebilir. DP'nin esas teşkilat merkezleri, Ege, Karadeniz, Marmara, Akdeniz, Trakya bölgeleri ile Orta Anadolu olmuştur. 1947'nin baharından itibaren teşkilatlanmasını ülke geneline yayacaktır.⁷⁶

Demokrat Parti teşkilatlanmasını hızla sürdürüp, halktan desteğini artırırken; CHP ve Cumhurbaşkanı İnönü de demokratlaşma yolunda bir dizi reformlar yapmakla meşgul olmuştur. Bu reformlar 10 Mayıs 1946'da toplanan Olağanüstü Kurultay'da açıklanmıştır. Milli Şef unvanı⁷⁷ CHP'nin 10 Mayıs'taki kurultayında İnönü'nün isteğiyle kaldırılmıştır. Kurultayda; *“tek dereceli seçim sisteminin kabulüne, sınıfsal amaca dayalı dernek kurulmasını yasaklayan 22. Maddenin kaldırılmasına ve Parti içindeki Müstakil Grubun kaldırılmasına”* karar verilmiştir.⁷⁸ Alınan bu kararlar kısa zaman içerisinde kanunlaşmıştır.

Çok partili hayata geçişin ilk seçim deneyimi 1946 yılında yapılacak olan belediye seçimleri olmuştur. Normal şartlarda Eylül ayında yapılacak olan seçimlerin, Mayıs ayında yapılması kararlaştırılmıştır. DP seçimlerin öne alınmasını, parti teşkilatlanmasının önüne geçmek için yapılmış bir hamle olarak değerlendirmiş ve 8 Mayıs'ta seçime katılmayacaklarını bildirmiştir.⁷⁹ 26 Mayıs 1946'da yapılan Belediye Seçimlerine CHP ve MKP, parti olarak katılırken, DP bağımsız adayları destekleyerek siyasi katılım sağlamıştır.⁸⁰

⁷⁶ DP'nin il, ilçe, bucak teşkilatlanmalarını ayrıntılı ve tablo halinde Cemil Koçak'ın eserinde bulabilirsiniz, bkz: Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, ss.103-124.

⁷⁷ *C.H.P. Tüzüğü 1938*, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, 1938, s.3. Atatürk'ün vefatından sonraki ilk CHP kurultayı 26 Aralık 1938'de yapılmış ve Parti tüzüğünde yapılan değişiklikle partinin kurucusu Atatürk'e *“Ebedi Şef”*, İsmet İnönü'ye ise *“Milli Şef”* unvanları verilmiştir. Milli Şef tabiri o dönemde totaliter rejimlerde kullanılan bir unvan olmakla beraber anlam itibarıyla de ülke siyasetinde tek belirleyici kişi olarak açıklanabilir.

⁷⁸ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.20; Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.19.

⁷⁹ Metin Toker, *a.g.e.*, s.106.

⁸⁰ DP açısından Belediye Seçimleri'nin sonucu önemli olmamıştır. DP için sorun katılım oranının düşük olmasıdır, bu durumda seçmenler, iktidarın tutumu karşısında gösterdikleri güvensizliği yansıtmışlardır. Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, s.389.

Belediye Seçimleri'nden sonra 5 Haziran 1946'da tek dereceli seçim sistemini getiren 4918 sayılı Seçim Yasası kabul edilmiştir.⁸¹ Yine aynı gün 4919 sayılı Cemiyetler Kanunu'nda yapılan düzenlemelerle sınıf esasına dayanan partilerin kurulabilmesinin önü açılmıştır. 13 Haziran'da hükûmetin gazete kapatmasına imkân veren Basın Yasası'nın 50. Maddesi kaldırılmıştır. Ve yine aynı gün üniversitelere özerklik veren 4936 sayılı Üniversiteler Yasası kabul edilmiştir. Ertesi gün ise Meclis'ten Basın Af Yasası geçmiştir.⁸²

Tek dereceli seçim sistemi kabul edildikten sonra, Meclisi yenilemek için *seçim yapılması* önerisi 10 Haziran 1946'da kabul edilmiş ve TBMM 14 Haziran'da son toplantısını yaparak seçimler için tatile gitmiştir. Celâl Bayar, bu kararın teşkilatlanmasını tamamlayamayan DP için sıkıntılar doğurduğunu, mevcut teşkilatların da çoğunun yetersiz olduğunu ve yeni kabul edilen yasaların yeterli güvence oluşturmadığını beyan etmiş fakat 16 Haziran'da DP Genel Merkezi'nde yapılan görüşmelerden sonra oy birliği ile seçimlere katılmaya karar vermiştir. DP, 18 Haziran'da yayınladığı bir beyannamede; 1 Kasım 1945'te Cumhurbaşkanı'nın ve TBMM'nin verdiği sözlerin tutulmadığına, partiye baskı yapıldığına, CHP'nin muhalefete hayat hakkı tanımadığına, devlet başkanı ve parti başkanlığının aynı kişide toplanmasının sakıncalarını sıralayarak, her ne olursa olsun seçimlere kararlılıkla girileceği vurgusunu yapmıştır.⁸³

İktidar partisi CHP'de önemli bir propaganda faaliyeti olmamıştır. Propaganda dönemi genel olarak, geçmiş iktidarların icraatlarının övüldüğü ve haklı çıkarılmaya çalışıldığı bir süreç olarak gerçekleşmiştir. DP, seçim propagandasını, CHP'nin geçmişteki yetersizlikleri üzerine örmüş ve kendisinin yapmayı vaat ettiklerini öne çıkarmamıştır. Propaganda üslubu ise yumuşak olmuştur. DP bir yayın organı bulunmadığından ve radyodan yararlanamadığından seçmenlerle doğrudan temas etmek mecburiyetinde kalmıştır. Seçim sloganı ünlü “Yeter! Söz Milletindir” olmuştur.⁸⁴

⁸¹Tek dereceli seçim sisteminde seçmen, çift dereceli seçim sisteminden farklı olarak, temsilcileri seçen seçici kurulu oylamak yerine; direkt olarak temsilcisini seçer. Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, TESAV Yay., Ankara 2003, s.28.

⁸² Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, ss. 434-446.

⁸³ *Cumhuriyet*, “Demokrat Parti Dün Beyannamesini Neşretti”, 19 Haziran 1946, s.1 ve 3.

⁸⁴ Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, ss.470-471. DP'nin seçim sloganı seçimler tarihinde akıllarda kalan en ünlü sloganlardan biri olmuştur.

1946 seçimlerine altı parti (Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi) katılmıştır.⁸⁵ DP, seçim günü son ana kadar iktidarın seçimlere olan müdahaleleri hakkında kamuoyuna bilgi vermeye devam etmiştir. DP, iktidar partisinin hükûmet ve devlet olanaklarını bütünüyle kendi lehine kullanmaya çalıştığını, muhalefet üzerinde her türlü baskıyı kurduğunu iddia etmiştir. Seçimden önce kendilerine taahhüt edilen seçim güvenliğini sağlayamadıklarını dile getirmiştir.⁸⁶

Seçimin asıl kritik noktası ise, oy verme işleminden sonraki süreç olmuştur. Kapalı oy-gizli tasnif usulünün uygulandığı sistemde, herkesin gözü önünde verilen oylar, hiçbir gözlemcinin olmadığı ortamlarda sayılmıştır. Sayım sonuçları seçim tutanakları haline getirilip, sayılan oylar da imha edildiğinden geriye yalnızca tutanaklar kalmıştır. Böyle olunca da muhalefet partilerine ve bağımsız adaylara verilen oyların iktidar partisine yazıldığı iddiaları gündeme getirilmiştir. Oy kullanma esnasındaki baskı kurulduğu, muhalif seçmen ve görevlilerin engellendiği iddiası ile seçim sonrası oyların iktidar partisine yazıldığı iddiası, 1946 seçimlerinin “şaiBELİ” olarak anılmasına yetmiştir.⁸⁷

Seçim sonucunda CHP 397 milletvekili, 63 ilden 16’sında seçime girmeyen DP ise önemli sayılabilecek bir başarı kaydederek 59 milletvekili ile Meclis’e girmiştir. Bu sayılar daha sonra değişmiştir. Değişikliğin ilk sebebi, DP Meclise girmesini istediği kişilerden birkaç ilde birden aday olanların seçildikleri yerlerden birisini tercih etmelerinden kaynaklanmıştır. Fevzi Çakmak 4, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Yusuf Kemal Tengirşenk 3’er, Emin Sazak, Refik Şevket İnce ve Cemal Tunca ise 2’şer ilden aday gösterilmiştir. İçel ve İstanbul’dan milletvekili seçilen Fevzi Çakmak İstanbul milletvekilliğini, yine İçel ve İstanbul’dan milletvekili seçilen Refik Koraltan İçel

⁸⁵ Erol Tuncer, *a.g.e.*, s.362.

⁸⁶ Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, s.513.

⁸⁷ Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, s.515. Metin Toker, bu konuda şöyle diyecektir, “DP sadece 351 adayla seçimlere giriyordu ki, hiçbir hile, hiçbir mazbata değişikliği, hiçbir tesir yapılmaya bile iktidar istisnasız her yerde kaybetse, CHP’nin Mecliste 114 sandalyesi otomatik şekilde olacaktı. Yani iktidarda kalmak için topu topu 119 milletvekili sağlaması gerekiyordu -465 milletvekilliği vardı- ve o günkü şartlar içinde CHP bunu sağlardı. Ama o hileler, mazbata değişiklikleri, tesirler yapıldığına göre gerçek şudur ki CHP ve bilhassa idare amirleri ile CHP teşkilatı 1946 seçimlerini boşu boşuna kirlenmişlerdir” Metin Toker, *a.g.e.*, s. 121.

milletvekilliğini, İstanbul ve Sinop milletvekili seçilen Yusuf Kemal Tengirşenk Sinop milletvekilliğini tercih etmiştir.⁸⁸

21 Temmuz seçimlerinden sonra Meclis 6 Ağustos'ta toplanmış, CHP İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanlığına, Kazım Karabekir'i Meclis başkanlığına aday göstermiştir. DP'nin Cumhurbaşkanı adayı Mareşal Fevzi Çakmak, Meclis başkanı adayı da Yusuf Kemal Tengirşenk olmuştur. Oylamada CHP adayları seçilmiştir. Aynı gün DP Meclis Grubu da kendi içinde görev paylaşımında bulunmuştur. Buna göre, DP Meclis Grubu Başkanlığına Celâl Bayar, Başkan Vekilliğine ise Fuat Köprülü seçilmiştir.⁸⁹ Cumhurbaşkanı İnönü Meclis'e girdiğinde DP'liler ayağa kalkmamış ve bunu daha sonraları da yaparak bir gelenek haline getirmişlerdir.⁹⁰

Cumhurbaşkanı İnönü, kabineyi kurma yetkisini Recep Peker'e vermiştir. Sert mizaçlı ve otoriter bir iktidar anlayışına sahip olan Recep Peker, 6 Ağustos'ta hükûmeti kurmuştur.⁹¹

Peker iş başı yapar yapmaz ilk icraatlarıyla otoriter bir çizgide olduğunu göstermiştir. 14 Ağustos'ta Hükûmet Programı Meclis'te okunurken, DP'li milletvekilleri programı incelemek için süre istemiş, görüşmeleri ileri bir tarihe ertelenmesi önerisi vermişlerdir fakat bu öneri reddedilmiştir. Programla ilgili söz alan DP Kütahya Milletvekili Adnan Menderes de programı inceleme imkânının tanınmamasından şikâyet etmiştir. Bu kadar önemli bir programın sadece dinlemekle değerlendirilmesinin millete ve Meclise saygısızlık olduğunu belirtmiştir. Başbakan'dan hazırlanan programın birkaç gün önceden DP'ye verilmesini de istediklerini ama bunun da kabul görmediğini hatırlatmıştır. Hâlâ tek parti zihniyetinin

⁸⁸ Erol Tuncer, *a.g.e.*, s.151.

⁸⁹ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Rejim Krizi*, Cilt 3, İstanbul 2013, s.46.

⁹⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Cilt 2, Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s.448.

⁹¹ Şevket Süreyya Aydemir, Peker'in Başbakanlık görevine geç geldiğini, totaliter rejimde güçlü bir yönetici olabileceğini, devrinin geçtiğini ve İnönü'nün de istemeyerek seçtiğini söyler. Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.456. Metin Toker ise şöyle yorumlamıştır, "*Peker uygulanacak politikanın sertliğini temsil edecekti. Tatlılığı Cumhurbaşkanına kalacaktı. Bu da onun düşündüğü hakemlik görevini kolaylaştıracaktı.*" Metin Toker, *a.g.e.*, s.133.

devam ettiğini ve bunun en kısa zamanda terk edilmesini gerekliliğini dile getirmiştir Bunun üzerine DP'liler Meclisi terk etmiş, oylama sırasında geri dönmüşlerdir.⁹²

Peker Hükûmeti'nin otoriter anlayışını çıkartılan Basın Kanunu'nda da görmek mümkündür. Buna göre, “*devlet kuvvetlerinin herhangi birine karşı halkın güvenini sarsacak uydurulmuş veya sadece niteliği değiştirilmiş haberleri, beş yıla kadar varan ağır hapis cezalarıyla cezalandırılması*” söz konusu olmuştur.⁹³

Aralık ayında 1947 yılı bütçe kanunu tasarısının TBMM'de görüşmeleri yapılırken DP milletvekili Menderes'in eleştirisine karşılık olarak Başbakan Recep Peker'in “*mariz bir psikopat ruhun ifadesi*” tabirini kullanmasının ardından, Celal Bayar'ın talimatı ile DP Meclis Grubu, CHP sıralarından yükselen "uğurlar olsun" sesleri arasında, Meclis genel kurul salonunu terk etmiştir.⁹⁴ Cumhurbaşkanı İnönü, Meclis'e gelmeyen DP'liler hakkında DP Başkanı Celâl Bayar ile görüşmüş ve DP'liler için güvenliğin sağlanacağını teminatı vermiştir. İnönü'nün bu partiler üstü tavrı, Peker için mağlubiyet, DP'liler için zafer olarak görülmüştür.⁹⁵

Kuruluşunun birinci yıl dönümünde 7-10 Ocak 1947 tarihleri arasında Demokrat Parti'nin ilk büyük kongresi Ankara'da toplanmıştır. Kongreyi önemli kılan *Hürriyet Misakı* adıyla bir bildiri yayınlanmış olmasıdır. Bildiriye göre; “*kanunlarımızda bulunan anayasaya aykırı ve antidemokratik hükümlerin tasfiyesi; yeni, demokratik ve tam güvenceli bir seçim kanununun yapılması; parti başkanlığı ile devlet başkanlığının aynı kişide bulunmaması; idarenin tarafsızlığının sağlanması*” istenmiştir.⁹⁶ Bu talepler kabul edilmediği takdirde DP'nin Meclis'i terk edip *sine-i millete döneceği* ve mücadeleyi sürdüreceği vurgulanmıştır.

⁹² TBMM TD, 8. Dönem, Cilt 1, 14 Ağustos 1946, ss. 59-60; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, C.III, İletişim Yay., İstanbul 2014, s.316.

⁹³ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.27.

⁹⁴ TBMM TD, 8. Dönem, Cilt 3, 18 Aralık 1946, ss.23-24; Toker, DP milletvekili Emin Sazak'ın “psikopat” kelimesini yanlış anladığını şöyle aktarır “*Emin Sazak, Psikopat'ı pek anlamamıştı. O haykırıyordu: Bize pis köpek dedi arkadaşlar. Bize pis köpek dedi. Gidelim. Terk edelim*” Metin Toker, *a.g.e.*, s.156.

⁹⁵ Nihat Erim, *Günlükler (1925-1975)*, YKY, 1. Cilt, İstanbul 2005, s.78.

⁹⁶ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.35; 1946 tüzüğünde yapılan değişiklikler için bkz: Cemil Koçak, *Rejim Krizi*, ss.273-282.

Cumhurbaşkanı İnönü, bu açık tehdide karşı, DP ile uzlaşmanın imkânı kalmadığından şikâyetçi olmuştur. Tehdit ve şantajla Meclis'ten yasa çıkarılamayacağı görüşündedir.⁹⁷

DP Kutultayı'nın ardından 16-20 Ocak arasında CHP'nin Büyük Divan'ında toplanmış, toplantıda CHP'nin programı ve tüzüğüyle geleceğe nasıl yöneleceği tartışılmıştır.⁹⁸ Fakat bir netice alınamamıştır, divan toplantısında bulunan Nihat Erim “*Güya divan partiyi ıslah çareleri aramak için toplandı. Hâlbuki dönüp dolaşp din meselesine geliyorlar. Şaşacak iş. Her şeyi din ile halletmek istiyorlar*” izlenimlerine sahip olmuştur.⁹⁹

Hükûmet ve muhalefet arasındaki en gergin ortamlardan biri de Ocak ayının sonunda cereyan etmiştir. Hükûmet, DP'nin aşırı sol akımlarla bağlantısı olabileceğini öngörmüş, bu iddiasını da İçişleri Bakanı Şükrü Sökmensüer; gazeteci Zekeriya Sertel ile Cami Baykurt'un Tevfik Rüştü Arası aracılığı ile Fevzi Çakmak'a yolladıkları mektuba istinaden öne sürmüştür. Mektupta, meclis, hükûmet ve Cumhurbaşkanlığı'nın gayrimeşru yollarla kurulduğunu izah eden kısa bir nutuktan sonra Mareşal Çakmak'ın meclisten çekilerek, halk birlikte davayı savunması gibi radikal bir harekete ihtiyaç olduğu söylenmiştir. Sökmensüer Meclis'e taşıdığı bu konu, DP'nin Hürriyet Misakı'na bir gönderme mahiyetindedir. DP'nin seçime girmeme veyahut Meclisi terk etme gibi protestolarının komünizmle ilişkilendirilebileceği ikazıyla muhalefetin önemli bir kozunu elinden alma amacını taşımıştır.¹⁰⁰

Şubat ayında yapılan Muhtar Seçimleri partiler arası gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Celâl Bayar, seçimlerde CHP tarafından müdahale ve usulsüzlükler yapıldığını, DP'nin köy teşkilâtını dağıtmak ve zayıflatmak gayesi olduğunu basın yoluyla iddia etmiştir.¹⁰¹ Aynı zamanda DP'liler nisan ayında yapılacak olan milletvekilleri ara seçimlerine girip girmemekte tereddüt etmişler, aynı zamanda halkla durmadan temas

⁹⁷ Nihat Erim'e göre Cumhurbaşkanı İnönü, taktik gereği siyasi tutumunu sertleştirmek yoluna gitmiştir. Nihat Erim, *a.g.e.*, s.89.

⁹⁸ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, 29.

⁹⁹ Nihat Erim, *a.g.e.*, s.91.

¹⁰⁰ Murat Karataş, “Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasal İktidar Anlayışları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.29, s.509.

¹⁰¹ *Cumhuriyet*, “Muhtar Seçimlerinde Tazyik İddiaları Arttı”, 27 Şubat 1947, s.1-3.

halinde olmuşlardır. CHP ise halkla temas etme işini DP kadar yapamamış, daha çok gittikleri illerde Halkevleri ve çeşitli meslek temsilcileriyle görüşmek olmuştur.¹⁰² Gerginliği daha da tırmandıran olay ise, CHP'nin ara seçimler için İzmir'de yaptığı mitingde Başbakan Peker, DP'nin seçimlere girmeme restini “*yurda karşı suç sayılacak bir hata*”¹⁰³ olarak addetmiş ve İstiklâl Mahkemeleri'ni hatırlatması olmuştur¹⁰⁴. Peker bu söylemi ile seçimlere katılmama düşüncesinde olan DP'lilere gözdağı vermek istemiştir. Bunun üzerine Celâl Bayar bir beyanname yayınlayarak, “*antidemokratik kanunlar üzerinde ısrar devam edilirse Meclis'ten bile çekilmek zorunda kalabiliriz*” diyerek, yapılacak olan seçimlere katılmama kararını bildirmiştir.¹⁰⁵

Cumhurbaşkanı İnönü, mevcut sert havayı yumuşatmak için 7 Haziran'dan itibaren iki parti arasında kendi kontrolünde bir diyalog başlatmıştır.¹⁰⁶ Celâl Bayar ve Recep Peker ile ayrı ayrı görüşmeler yapmış, Celâl Bayar “*Cumhurbaşkanından baskının kaldırılması için delâletlerini rica ettim, herhalde Hükûmetle görüştükten sonra olacak*” demiştir.¹⁰⁷ Peker ise bunu vadetmediğini, zira baskı olmadığını, ancak DP'nin “*yurt içinde huzursuzluk yaratan bir parti*” olduğunu iddia etmiştir.¹⁰⁸ Bayar ve Peker ile defalarca görüşen Cumhurbaşkanı İnönü, görüşme sürecini ve oluşan kanaatini 12 Temmuz 1947 tarihli beyannameyi ile tüm kamuoyuna paylaşmıştır.¹⁰⁹ Beyannamenin özünde iktidar ve muhalefetin karşılıklı olarak birbirine saygı duyacağı teminatı ve Cumhurbaşkanı'nın her iki partiye karşı da eşit mesafelerde bulunacağı yer almıştır. İnönü beyannamede sonuç olarak şu yolu tavsiye etmiştir:

“Başlıca iki parti arasında temel şartın, yani emniyetin yerleşmesidir. Bu emniyet bir bakımdan memleketin emniyeti manasını taşıdığı için gözümde çok ehemmiyetlidir. Muhalefet teminat içerisinde yaşayacak ve iktidar muhalefetin kanun haklarından başka bir

¹⁰² Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.38.

¹⁰³ Metin Toker, *a.g.e.*, s.172.

¹⁰⁴ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.39.

¹⁰⁵ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.39; Metin Toker, *a.g.e.*, s.173.

¹⁰⁶ Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.* s.460.

¹⁰⁷ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.33.

¹⁰⁸ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.43.

¹⁰⁹ Toker, bu beyannamenin, İnönü'nün tam 1 ay 4 gün sürdürdüğü çetin bir çalışma sonucu titizlikle hazırlandığını aktarır. Metin Toker, *a.g.e.*, s.181.

*şey düşünmediğinden müsterih bulunacaktır. Büyük vatandaş kitleleri ise, iktidar şu partinin veya öteki partinin elinde bulunması ihtimalini vicdan rahatlığı ile düşünebilecektir.*¹¹⁰

Cumhurbaşkanı İnönü, 12 Temmuz Beyannamesi'ne uygun olarak, verdiği sözlerin arkasında durduğunu eylemleriyle göstermeye çalışmıştır. Yurt gezilerinde DP'nin temsilci olarak gösterdiği Nuri Öszen'ı yanına almış, gittiği illerde DP'nin teşkilatlarına da uğramış, mülki amirlere vatandaşlara parti farkı gözetmeksizin muamele yapmalarını telkin etmiştir. 12 Temmuz Beyannamesi ile CHP-DP arası gerginlik ortadan kalkmış, bir yumuşama dönemine girilmiştir. Doğal olarak otoriter iktidar anlayışına sahip olan Recep Peker döneminin de sonuna gelinmiştir. 14 Ağustos'ta DP, Peker kabinesinin çekilmesini istemiş, DP sözcüsü Fuat Köprülü "*Tarih, Peker kabinesinin istifasını bu kabinenin ilk ve son hizmeti olarak kaydedecektir*" demiştir.¹¹¹ DP'de olduğu gibi CHP içerisinde de Peker aleyhtarı kimseler mevcuttur ve 26 Ağustos'taki güven oylamasında 34 kişi Peker hükûmeti aleyhinde oy vermiştir. Oylamaya son anda yetişip ret oyu veren Memduh Şevket Esendal ile sayı 35 olmuştur.¹¹² 35'ler Hareketi'ne isim veren olay bu olmuş ve hareketin öncüsü de Nihat Erim olarak görülmüştür.

Recep Peker 5 Eylül'de kabinesinde değişiklikler yapmış, 5 gün sonra ise sağlık gerekçelerini öne sürerek istifa etmiştir. Peker eski Başbakanlar gibi güçlü olmanın önemini görmüş ve Parti Başkanvekilliğini de kendi uhdesine almak istemiştir, 8 Eylül'deki Parti Divanı'nda ve İnönü'ye bunu önermiş ancak destek bulamamıştır. Daha sonra istifasını sunmuştur.¹¹³

Recep Peker'in istifasının ardından 10 Eylül 1947'de Hasan Saka kabineyi kurmakla görevlendirilmiştir. 10 Eylül 1947 ve 14 Ocak 1949 tarihleri arasında iki kez başbakanlık görevi yapacak olan Saka'nın asıl mesleği öğretmenliktir, 1920'den beri Meclis'te görev almış, deneyimli ve ılımlı bir siyaset adamıdır. Hükûmet değişikliğinden hem CHP'liler hem

¹¹⁰ *Cumhuriyet*, "İnönünün Beyanâtı", 12 Temmuz 1947, s.1-2.

¹¹¹ Metin Toker, *a.g.e.*, s.196.

¹¹² Nihat Erim'e göre Peker güvenoyu olsa da manen kaybetmiştir. Nihat Erim, *a.g.e.*, s.176; Şevket Süreyya Aydemir, *a.g.e.*, s.464.

¹¹³ Nihat Erim, *a.g.e.*, s.185.

de DP'liler memnun kalmışlardır. Fuat Köprülü değişiklik için “*şu son yirmi beş yıllık Cumhuriyet devrinde hiçbir kabine değişikliği halk tarafından bu kadar büyük bir memnunlukla karşılanmış değildi*” demiş, Âsım Us da, “*Cumhuriyetin ilanından beri Hasan Saka hükûmeti, ilk defa olarak doğrudan doğruya Meclis'e dayanan bir hükûmettir*” demiştir.¹¹⁴

Cumhurbaşkanı İnönü çıktığı yurt gezilerine DP'lilerden temsilci almış, gittiği illerde DP'nin teşkilatlarını da ziyaret etmiş ve buna mukabil Ankara'ya döndüğünde DP'liler de İnönü'yü karşılamıştır. Ilımlı bir ortam sağlanmıştır. Ilımlı havanın sağlandığı bu ortamda 17 Kasım - 4 Aralık tarihleri arasında toplanan CHP'nin Yedinci Büyük Kongresi'nde, dönemin ruhuna uygun kararlar alınmıştır. Cumhurbaşkanı İnönü, partinin fahri başkanı sayılmış ve Parti Başkan Vekilliği oluşturulmuştur. Partinin devletçilik ve laiklik ilkeleri liberalleştirilmiştir. Halkevleri de Cumhurbaşkanı gibi partiler üstü bir statüye getirilmesi kararı alınmıştır. Halkevleri konusunda Cumhurbaşkanı İnönü ısrarla durmuş ve Halkevleri'nin artık “*kültür müesseseleri*” olarak çalışmalarını, her siyasi parti mensubunun da buradan istifade edebilmesini formüle etmiştir.¹¹⁵

Kongre'de alınan kararlar CHP'de fikir ayrılıklarına sebebiyet vermiş, Peker'in partiden istifa edeceği ve Peker'i destekleyen aşırıların yeni bir parti kuracağı söylentisi ortaya çıkmıştır. Fakat Peker, tüm bu iddiaları reddetmiştir. Buna karşın, kongrede Peker'e yakın duruşuyla dikkat çeken Hamdullah Suphi Tanrıöver aralık ayının sonunda partiden istifa etmiş, yeni parti kurulacağı söylentileri daha da artmıştır.¹¹⁶

Sıkıyönetim kanunu, muhalefetin iktidar tarafından kendisini baskı altında tutmak amacıyla kullandığından dolayı şikâyetçi olduğu ve her dönem siyasi tartışmalarda ön planda olan bir kanun olmuştur. Sıkıyönetim kanunu, CHP Grubu'nun 9 Aralık'ta aldığı bir karar neticesinde 22 Aralık'ta son bulmuştur. Demokrat Partililer ve basında olumlu

¹¹⁴ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyâsi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Uzlaşma*, Cilt 5, İstanbul 2016, ss.132 -133.

¹¹⁵ Cemil Koçak, *Uzlaşma*, s.185.

¹¹⁶ Cemil Koçak, *Uzlaşma*, s.361.

karşılanmıştır.¹¹⁷ Bu bağlamda 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonraki partiler arası ılımlı süreç devam etmiştir. Partiler arası sıcak havanın estiği bu dönemin bir diğer gelişmesi ise, Umumi Müfettişlikler'in kaldırılmış olmasıdır. Umumi Müfettişlikler, tek partili rejiminin en önemli siyasi ve idari nitelikteki olağanüstü örgütlenmelerinden biri olmuştur.¹¹⁸ Bir başka gelişme ise DP'lilerin uzun zamandır değiştirilmesini ısrarla talep ettiği Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 18. Maddesi, Hasan Saka Hükûmetince ele alınmış ve artık ihtiyaç olmadığı gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. DP'liler tarafından antidemokratik hükümlerden addedilen bu kanunun Meclis'te hiçbir tartışma olmaksızın kaldırılması muhalefet cephesinde olumlu karşılanmıştır.¹¹⁹

Demokrat Parti içerisinde, başını Kenan Öner'in çektiği bir grup hoşnutsuz milletvekili, Cumhurbaşkanı İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'nin ardından DP'nin CHP ile gizli bir anlaşmaya vardığını yani bir nevi muvazaa partisi olduğu iddiasını gündeme getirmişlerdir. DP yöneticilerinin, 12 Temmuz Beyannamesi'ne göre Cumhurbaşkanı'nın parti başkanlığından ayrılmasını sağlayamadıkları ve bundan dolayı Hürriyet Misakı'na istinaden Meclis'i terk etme kararının alınmasını istemişlerdir. 1947 sonbaharında parti içi gruplaşmalar ve görüş ayrılıkları kamuoyuna da yansımıştır. Hikmet Bayur, 12 Temmuz Beyannamesi ile iktidara ve Cumhurbaşkanı'na güvenmenin doğru olmadığını belirtmiştir. Fuat Köprülü, DP yönetimine yöneltilen bu eleştirilere, parti yönetiminin görüşleri doğrultusunda cevap vermeye çalışmıştır.¹²⁰

Aralık ayında yapılan Milletvekili Maaşlarına Zam yapılması hakkındaki görüşmede, parti içindeki ayrışma daha da gün yüzüne çıkmıştır. Zam önerisi CHP ve 2 DP'li milletvekilinin imzası ile Meclis'e sunulmasına rağmen, DP Meclis Gurubu sonradan tasarıdaki imzasını geri çekmiştir. İmza sahiplerinin de kişisel görüşleri olduğunu belirtmiştir. Neticede tasarı oylamaya sunulmuş ve ekseriyetle kabul edilmiştir. DP'li milletvekili A. Kemal Silivri'nin, DP Grubu'nun red oyuna rağmen olumlu oy kullanması spekülasyonlara neden olmuştur. Burada asıl sorun, DP'nin önce kabul edip, sonra

¹¹⁷ *Akşam*, "Sıkı Yönetim Bugünden İtibaren Kalktı", 23 Aralık 1947, s.3; *Cumhuriyet*, 23 Aralık 1947, s.1.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Cemil Koçak, *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yay., İstanbul 2003.

¹¹⁹ *TBMM TD*, 8. Dönem, Cilt 10, 20 Şubat 1948, s.106.

¹²⁰ Cemil Koçak, *Uzlaşma*, ss.370-371.

reddetmesinden doğan siyasi tutarsızlığın, açıklanamaz bir durum ortaya çıkarmış olmasıdır.¹²¹

DP'nin ocak ayında toplanan İstanbul İl Kongresi'nde Köprülü ile Kenan Öner arasında tartışmalar olmuş, Öner partiden istifa etmiştir. Devam eden günlerde parti içi tartışmalar artmış, sular durulmamıştır. Mart ayında yapılan parti içi tasfiyede General Sadık Aldoğan, Kemal Silivrili, Necati Erdem, Mithat Sakaroğlu ve Osman Nuri Köni partiden ihraç edilmişlerdir. Bu isimleri takiben Genel İdare Kurulu'ndan altı kişi, ihraç edilenlerle fikir birliği halinde olduklarını belirtmek için üyelikten çekilmişlerdir. Daha sonra bu isimler partiden ihraç edilmişlerdir. Tüm bu tartışmaların sonunda, bunalım atlatıldığında kuruculardan taraf ancak otuz bir milletvekili kalmıştır.¹²²

DP Grubu'ndan ayrılanların bir kısmı, büyük kongrenin kararını beklemek üzere, bir *Müstakil Demokratlar Grubu* kurmuşlardır. DP için bu sancılı süreç, 20 Temmuz 1948 tarihinde büyük oranda DP'nin müfrit kesimi arasında bulunan ve içerisinde Yusuf Hikmet Bayur, Osman Bölükbaşı, Kenan Öner, Nuri Köni, General Sadık Aldoğan gibi isimleri de barındıran grubun Fevzi Çakmak fahri başkanlığında Millet Partisi'ni kurmasıyla sonuçlanmıştır.¹²³

10 Haziran 1948'de ikinci kez kabineyi kuran Hasan Saka'nın Hükümet Programı, 18 Haziran 1948 tarihinde Mecliste okunmuş, birincisinde olduğu gibi öncelikli olarak demokrasinin yerleştirilmesi amacıyla temellendirilmiştir. Özellikle seçimlerin güven içerisinde yapılması konusunda gereken tedbirlerin alınacağı vurgulanmıştır.¹²⁴

Seçim Kanunu konusunu ancak 2 Temmuz 1948 tarihinde Meclise getirilmiştir. Beklenen kanun 5258 sayılı ve 9 Temmuz 1948 tarihli "Milletvekilleri Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun"

¹²¹ Cemil Koçak, *Uzlaşma*, ss.371-373.

¹²² Cem Eroğul, *a.g.e.*, ss.52-53.

¹²³ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.54. Millet Partisi'nin program ve tüzüğü için ayrıca bkz: Cemil Koçak, *Uzlaşma*, ss.480-506.

¹²⁴ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.43.

adıylı kabul edilse de, DP tarafından yeterli bulunmamış ve 17 Ekim 1948 tarihinde yapılacak olan milletvekili ara seçimlerine partinin katılmamasına karar verilmiştir. Böylelikle 12 Temmuz Beyannamesi ile başlayan olumlu hava sona ermiştir. DP'nin talep ettiği kapalı oy/açık tasnif usulünü kabul etmesine rağmen hakimleri siyasete karıştırmamak iddiasıyla idari teminatı getirmesi, muhalefeti bir anda sertleştirmiştir. CHP'ye göre DP, iktidarın attığı olumlu adımları görmemektedir.¹²⁵

Ara seçimler 13 ilde yapılmış, Demokrat Parti ve Millet Partisi seçime katılmamıştır. Seçime katılım oranı CHP'ye göre %40'ın üzerinde, DP'ye göre ise %10 oranında olmuştur.¹²⁶

Seçim sonrası Hasan Saka Hkmeti'ne karşı eleştiriler özellikle iktisadi konularda tedbir almaması konusunda olmuştur. Olduğa yıpranan Saka Hkmeti'ne karşı güvensizlik durumu vardır. CHP'nin içindeki aşırılar Saka'yı çok yumuşak bulurken, ılımlılar ise yeterince ılımlı ve ll olmadığı görüşünde birleşmişlerdir.¹²⁷ Neticede, Hasan Saka'nın ikinci ve son Hkmeti 14 Ocak 1949'da çekilmiş, Saka'nın yerine kimin geçeceği görüşülmeye başlanmıştır. Hasan Saka Hkmeti'nin istifasının ardından yerine yeni kabineyi kurmak için, Adana milletvekili ve CHP Genel başkanı Hilmi Uran'a teklif yapılmıştır. Hilmi Uran, görevi kabul etmemiştir. Hilmi Uran'dan başka, Necmeddin Sadak, Fuat Sirmen ve Nurullah Sürmen bu teklifi reddetmişlerdir. Uran, Başbakanlık görevini alamayacağını kesin bir dille reddedince, bu makam için kimin münasip olacağı sorusu ile karşılaşmış, tereddütsüzce söylediği isim şemsettin Günaltay olmuştur.¹²⁸

şemsettin Günaltay Hkmeti, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve 27 yıllık Tek Parti İktidarı'nın son hkmeti olmuştur. şemsettin Günaltay, kabinesini 16 Ocak'ta kurmuş ve 21 Ocak'ta Meclis'te hkmet programını okuyup güvenoyuna sunmuştur. Programın ruhu siyasal bakımdan ılımlı, ekonomik yönden ise liberaldir. Günaltay, demokratik rejimin

¹²⁵ Murat Karataş, *a.g.m.*, s.513.

¹²⁶ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.47.

¹²⁷ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.50.

¹²⁸ Metin Toker, *a.g.e.*, s.243; Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.51.

gerektirdiği tüm adımlarını atacağını, 1950 seçimleri için şüpheye mahal vermeyecek bir teminatla yapılacağını ifade etmiştir.¹²⁹

Demokrat Parti'nin Haziran ayında yaptığı İkinci Büyük Kongresi'ne kadar hükümet ile muhalefet arasında ciddi bir tartışma olmamıştır. Günaltay Hükûmeti'nin ilk aylarında gayet ılımlı bir hava vardır. İstiklâl Mahkemeleri nisan ayında kaldırılmıştır.¹³⁰ İstiklâl Mahkemeleri 31 Temmuz 1922'den beridir açık olan, fakat çok partili dönemde pek işlerliği olmamakla birlikte iktidarların muhalefete gözdağı vermek amacıyla kullandığı bir araç olmuştur.

20 Haziran'da toplanan DP'nin ikinci büyük kongresinin, iki önemi vardır: Birincisi, parti içi muhalefete yer vermemek; ikincisi ise yaklaşan 1950 genel seçimleri için partinin izleyeceği rotayı belirlemek olmuştur. Kongre delegeleri, parti içi mücadelede partinin kurucularının yanında yer alarak partiden ihraç edilenlerin partiye geri dönüşlerini reddetmişlerdir. Komisyon raporunda, Hürriyet Misakı'nda yer alan maddelerin yerine getirilmesi talep edilmiştir. Eğer bu talepler gerçekleşmezse vatandaşın meşru müdafaa hakkını kanuni yollarla kullanması gerektiği vurgulanmıştır. DP bu komisyonun görüşlerini 25 Haziran 1949'da "Milli Teminat Andı" olarak yayınlamıştır.¹³¹ CHP'liler, Milli Teminat Andı'nda yer alan "milli husumet" ibaresinden yola çıkarak bu metne "Milli Husumet Andı" adını vermişlerdi. Ayrıca DP'nin bu antla, iktidara gözdağı vererek halkı kışkırttığı iddiasında da bulunmuşlardır.¹³²

Başbakan Şemsettin Günaltay, daha Meclis'te hükümet programını okuduğu vakit yeni bir seçim kanunun yapılacağını sinyallerini vermiştir. Bu konuda öncelikli olarak teknik bir kurula bir tasarı hazırlanmış, ardından da bu tasarı Hükümet tarafından kurulmuş olan İlim Heyeti'ne inceletilmiştir. Bu heyet çalışmalarını 19 Eylül-2 Aralık 1949 tarihleri arasında bitirerek raporunu Hükümet'e sunmuştur. Tasarıya son şeklini veren Hükümet, Şubat ayının başlarında tasarımı Meclis'in gündemine taşımıştır. Tasarı, temel ilkeleri

¹²⁹ TBMM TD, 8. Dönem, 15. Cilt, 24 Ocak 1949, ss.162-164.

¹³⁰ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.54.

¹³¹ Cem Eroğul, *a.g.e.*, ss.62-64.

¹³² Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.55

bakımından demokratiktir; gizli oy, açık tasnif, nispi çoğunluk seçim sistemi ve yargı denetimi ilkelerini kabul etmiştir. Seçim kurulları başkanlığına yargıçlar getirilmiş ve ayrıca Yargıtay ile Danıştay üyelerinden kurulu bir Yüksek Seçim Kurulu öngörülmüştür. DP'lilerin yıllardır istedikleri esas güvence böylece sağlanmıştır.¹³³ Bazı maddeler DP'liler ve MP'liler tarafından eleştirilse de Kanun, 16 Şubat 1950'de yapılan oylama ile ittifak halinde kabul edilmiştir.¹³⁴

Seçim Kanunu'nun çıkarılmasının ardından sıra seçim tarihinin tespit edilmesine gelmiştir. Meclisin görevinin son bulması ve milletvekili seçimlerine karar verilmesi yönünde CHP milletvekilleri tarafından Meclis'e verilen önerge 24 Mart 1950 tarihinde görüşülmüştür. Muhalefet partileri MP ve DP, seçimin Mayıs ayında değil de daha geç bir tarihte yapılması taraftarı olduklarını bildirerek önerilen tarihe karşı çıkmışlardır. Muhalefetin erteleme istemesi gerekçesi olarak ise Seçim Kanunu yeni kabul edildiğinden seçim kütüklerinin düzenli olarak çıkarılmamış olması gösterilmiştir. Diğer bir sebep ise kişi hak ve özgürlüklerini kısıtlayan kanunların (Matbuat Kanunu ve Memurin Muhakemat Kanunu gibi) maddelerinin düzenlenmesinden sonra seçimin yapılmasının doğru olacağı yönünde olmuştur. CHP yeni bir Seçim Kanunu'nun kabul edilerek eski kanunun kökten değişiminin sağlanması dolayısıyla yeniden seçime gitmenin gerekliliğini savunmuştur. Neticede 14 Mayıs 1950 Pazar günü yapılması yönündeki önerge Mecliste oylanmış, 23 ret oyuna karşın 299 oyla kabul edilmiştir. Seçimler sonrasında Meclisin 22 Mayıs 1950 tarihinde toplanmasına karara verilmiş ve böylece 8. Dönem Meclis çalışmaları sona ermiştir.¹³⁵

CHP'nin seçim kampanyasına Cumhurbaşkanı İnönü liderlik etmiş, hâlihazırda çıktığı yurt gezilerine devam ederek CHP'yi savunan mitingler tertip etmiştir. 12 Temmuz Beyannamesi ve 7. Büyük Kurultay'da, iktidar ve muhalefete eşit mesafede duracağını söyleyen İnönü, seçim kampanyalarında bunun aksi bir tutum sergilemiştir. CHP, 27 Nisan 1950'de Seçim Beyannamesi'ni radyo vasıtasıyla ilan etmiştir. 32 maddeden oluşan beyannamede özet olarak: CHP'nin seçim konusunda her türlü şüphe ve tereddüdün ortadan

¹³³ Cem Eroğul, *a.g.e.*, s.68; 16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu için bkz: Erol Tuncer, *a.g.e.*, ss.192-193.

¹³⁴ *TBMM TD*, 8. Dönem, 24. Cilt, 16 Şubat 1950, s.710.

¹³⁵ *TBMM TD*, 8. Dönem, Cilt 25, 24 Mart 1950 s.1047.

kalkmasına büyük önem verdiğini, ekonomik alanda devletin rolünün kısıtlanması gerektiği; özel teşebbüse daha çok fırsat tanınması, yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştıracak koşulların sağlanması, Cumhurbaşkanının görev tanımının düzenlenmesi, Atatürk İlkelerinin (6 Ok/Umde) anayasadan çıkartılıp sadece parti programında kalacağı, köylünün ağır yaşam koşullarının daha iyi bir hale sokulması; şehirliye de daha iyi yaşam koşullarının sağlanması ve bölge yöneticilerinin özerkliğinin artırılması hususları belirtilmiştir.¹³⁶

CHP, seçim propagandasına yönelik hazırladığı parti broşürlerinde geçmiş yıllardaki icraatlarını ve verilerini işlemiştir. Buna göre, imar, ulaşım, kitle iletişim araçları, sağlık, eğitim, ekonomi ve bankacılık alanlarıyla ilgili başarılarını, istatistik gelişme verilerini broşürlerine bastırmıştır.¹³⁷

Demokrat Parti'nin, seçim beyannamesini CHP'nin beyannamesinden sonra 8 Mayıs 1950'de yayımlandığından dolayı, cevap niteliğinde olmuştur. Beyannamenin ilk kısmında CHP idaresi ve seçim beyannamesi eleştirilmiştir.¹³⁸ İkinci kısımda ise kendilerinin sorunlara getirdiği çözümler ve vaatlerine yer verilmiştir. Ayrıca, olası bir iktidar değişiminin ülkede herhangi bir sarsıntıya sebebiyet vermeyeceği de vurgulanmıştır. Beynamede dikkat çeken bir ayrıntı ise dış politika konusunda CHP ile aynı düşüncelere sahip olunmasıdır. DP'nin beyannamesinde özet olarak: üretimi artırıp, vergileri azaltıp, hükümet tekeli ortadan kaldırıp, dengeli bir bütçe tasarısı hazırlayarak ülke ekonomisini güçlendireceği; özel sermaye için elverişli siyasal ve ekonomik ortamın hazırlanacağı; eğer iktidara gelirse mevcut rejim ve onun ilkelerine dokunmayacağını belirtmiştir.¹³⁹

14 Mayıs 1950 Milletvekili Genel Seçimi, sükûnet içinde ve katılım oranı oldukça yüksek olarak gerçekleşmiştir. Bazı illerde havanın yağmurlu olmasından başka tek bir sıkıntı olmamıştır.¹⁴⁰ 63 seçim bölgesinde yapılan seçimlerin rakamsal olarak sonuçlarına

¹³⁶ Hakkı Uyar, *Türkiye'nin Demokrasi Devrimi: 1950 Seçimleri*, Anka Yay., İzmir 2013, s.71.

¹³⁷ Cemil Koçak, *Türkiye'de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu*, Cilt 6, İstanbul 2017, s.440.

¹³⁸ DP genel olarak CHP'nin vaatlerinin sınırı belli olmayan imkânsız vaatler olarak bakmıştır. Cemil Koçak, *CHP İktidarının Sonu*, s.415.

¹³⁹ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s.65-66.

¹⁴⁰ Hakkı Uyar, *a.g.e.*, s.295.

göre; Türkiye'nin o günkü nüfusu 20.947.188'dir ve bu nüfusun 8.905.743 adedi oy kullanabilecek seçmen olarak kaydedilmiştir, seçimlerde 7.953.085 seçmen oy kullanmıştır. Oy kullanan seçmenlerden 4.391.694'ü Demokrat Parti'yi;¹⁴¹ 3.148.626'sı Cumhuriyet Halk Partisi'ni; 368.537'si Millet Partisi ve 44.537'si de bağımsız adayları tercih etmiştir.¹⁴²

DP, toplam 487 milletvekilliğinin 408'ini, CHP 69'unu, MP 1'ini ve bağımsız adaylar da 9'unu kazanabilmiştir. Meclis'teki temsil oranları ise DP'nin %83,5; CHP'nin %14,4, Bağımsızlar %1,1 ve MP binde iki olmuştur.¹⁴³

14 Mayıs 1950 seçimleri “nispi çoğunluk sistemi” uygulanmıştır. Buna göre, bir seçim çevresinde birden çok milletvekili seçilmekte ve siyasi partiler, seçilecek milletvekili sayısı kadar aday belirleyerek listelerini oluşturmaktadırlar. Milletvekilliklerinin tümünü en fazla oy alan parti kazanmakta, diğer partiler milletvekili çıkaramamaktadır.¹⁴⁴ Mesela, Adana(Seyhan)'da 174.969 seçmen oy kullanmış ve %89,5 oy kullanma oranı ortaya çıkmıştır. DP 90.720 ve %48,1; CHP 77.189 ve %45 oy oranına sahip olması ve aradaki fark yalnızca %3 nispetinde olmasına rağmen DP 11 milletvekilliği kazanmış, CHP ise hiç üyelik kazanamamıştır.¹⁴⁵

2.2. Millet Dergisi ve Cumhuriyet Halk Partisi

Millet Dergisi yazarları iç politika konularını ele alırken dönemin iktidar partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'ne (CHP) özel bir yer ayırdığı söylenebilir. CHP'ye muhalif, geçmişte ve güncelde yaptığı icraatları sürekli eleştiren, CHP'yi halkın partisi olmaktan

¹⁴¹ Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, TESAV Yay., Ankara 2010, s.85.

¹⁴² Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, s.117.

¹⁴³ Cemil Koçak, *İktidarının Sonu*, s.445; Erol Tuncer'in verdiği rakamlar ise farklıdır: DP 403, CHP 69, MP 1 ve Bağımsızlar 1. Burada DP listesinden bağımsız olanları da DP'ye kaydetmek açıktır. DP aslında 416 milletvekilliği kazanmıştır ancak 13 üyelik için iki ayrı yerden aday gösterdiğinden ve bu adayların tamamı seçimi kazandığından, 13 üyelik boş kalmıştır. Bundan dolayı DP 403 milletvekilliğinde kalmıştır. Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, s.85.

¹⁴⁴ *Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Uygulamalar*, TBMM Basımevi, Ankara 1982, s.25; Erol Tuncer, *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, s.111.

¹⁴⁵ Cemil Koçak, *İktidarının Sonu*, s.448. Seçim sonrasında ve literatürde hala tartışılan nispi çoğunluk seçim sistemi eğer değiştirmiş olsaydı partilerin çıkaracağı milletvekili sayısı, DP 270, CHP 200 ve MP 10 olurken, temsil açısından ise DP %58.5, CHP %41.1, MP %1 nispetinde hesaplanmıştır, Cemil Koçak, *İktidarının Sonu*, s.464.

uzak, antidemokratik kanunlarla korunan, iktidar olmanın gücü ve iktidarın tüm cihazlarıyla millet yararından uzak, yalnızca kendi partisine fayda sağlamak amacıyla, Atatürk'ün yolundan sapmış ve Atatürk'ün mirasını reddeden bir parti olarak değerlendirmişlerdir. Fakat zaman zaman Atatürk dönemi CHP'sini -Atatürk'ü işe katmadan- eleştirmekten de geri durmamışlardır. CHP'yi eleştirirken topyekûn retçi olmayıp kendi tabirleriyle CHP'nin "Vatan Partisi" olduğunu söyledikleri 1919-1938 yılları arasında milletin faydasına yönelik inkılâplar yaptığını belirtmişlerdir. Öte yandan 1946-1950 yılları arasında dönem dönem eleştirinin dozu ve hedefinin değiştiği de gözlemlenmektedir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'nden sonra (1947) oluşan kısmî serbestlik dönemi bir dönüm noktası olmuş, bu tarihten sonra Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İnönü'yü de sıkı şekilde eleştirmişlerdir.

CHP'nin hiçbir muhalefet partisine yaşam hakkı tanımamakla itham ederek özellikle Demokrat Parti'nin (DP) halkta gördüğü alakadan endişe edip zaman içinde DP üzerindeki baskıyı artırdığını, iktidarı kaybetmemek için her türlü kanunsuzluğu yaptığını ileri sürmüşlerdir. Dergi yazarlarınca hükûmet, devlet, CHP aynıdır. Çünkü CHP, parti menfaatini devlet menfaatinden üstte tutan bir partidir. Bu bağlamda hükûmeti eleştirmek demek salt bakan ve milletvekillerini değil, CHP'nin en ufak teşkilat yapısından en tepedeki parti başkanına kadar olan seviyeyi kapsamaktadır.

CHP her şeyden mesul tutulmuştur. Türkiye, II. Dünya Savaşı'na bilfiil girmemiş olduğu halde tüketim mallarındaki fiyat artışının normal devirde olduğundan çok fazla olması, savaşın üzerinden bir yıl geçmesine rağmen durumun değişmemesi, zaten iyi durumda olmayan milletin alım gücünün iyice azalması da CHP hesabına yazılmıştır. Bu durumu, savaş döneminden önce de diğer devletlere nazaran Türkiye'nin, tüketim malları fiyatının yüksek olduğu bir yer olarak değerlendirilerek, hükûmetin mevcut durumdan "normalleşmeye" geçtiğinde hayatın yine pahalı olacağını "*kaybettiğimizi bulmak davasındayız, Nasreddin Hoca'nın merkep hikayesini hatırlamaz mısınız?*" diyerek eleştirmişlerdir.¹⁴⁶ Toplumdaki ahlaki çöküntünün sebebinin harbin sonuçlarına bağlayanların hatalı olduğuna "*bu memleketin, dört yıl rahat yüzü görmeden, iki neslini eve sokmadığı*

¹⁴⁶ Cemal Kutay, "Hükûmetin Verdiği Söze Ne Oldu?", *Millet Dergisi*, Sayı 11, 11 Nisan 1946, s.3.

devirler olmuştur. Daha ağır şartlar içinde varlığını koruduğu devreler olmuştur. Fakat hiç birinde, ahlâk telakkilerinin ve insan canının böylece ucuzladığı devir olmamıştır” ifadeleriyle karşı çıkmışlardır. Bunun baş sorumlusunun da hükümet olduğunu zira kanunların ahlaksızlığa açık kapı bıraktığını ima etmişlerdir.¹⁴⁷ Ekonominin kötü yönetildiğini, çiftçinin tarım araçlarından yoksun ve verimi düşük mahsul aldığını, işi bozulan köylünün kasaba kahvelerine hicret ettiğini, ticaret dengesinde bütçe açığı verildiğini ancak Halk Partisi'nin her şeye “*dünyanın hali de böyle*” diyerek bahane uydurduğunu vurgulayarak CHP'nin mesuliyetten kaçtığı söylenmiştir.¹⁴⁸ Sahibi CHP'li bir milletvekili olan mahalli bir gazetede çıkan halkın tüm dertlerine, çağrılarına kurulduğu andan beridir CHP koşmuştur minvalindeki habere istinaden “*yazının girebileceği yer sadece şaka köşesi olduğu için; arkadaşımızın hatasını biz düzeltmek istedik!*” yorumunu yapmışlardır.¹⁴⁹

CHP karşısında kurulan muhalefet partilerinin salt savaş sonunda dünyada demokrasi havası esmesine veya CHP'nin verdiği imkanla kurulmuş olduğu iddialarına karşı çıkmaktadırlar. Türkiye'nin “*kararsız ve karanlık olarak uzun bir sürünceme devrine girmiş olması*” düşüncesine sahip olanların muhalefeti kurmak yoluna gittiği belirtilmiş, normalde 1947'de yapılacak olan milletvekili genel seçiminin bir sene önceye alınmasını da CHP'nin iktidar kaygısına bağlayarak, muhalefetin hazır olmasına vakit tanımadan bir seçim yapılmasını milletin CHP'den hesap sormasına fırsat vermemek için olduğu iddia edilmiştir.¹⁵⁰ CHP'den hesap sormak bahsi veya halka güven vermemesi bahsi, Millet Dergisi yazarlarının üzerinde durduğu temalardan olmuştur. Halkın artık CHP'yi istemediği yazılara açıkça yansımıştır.

Yapılacak olan seçimlerin tek dereceli olmasından memnuniyet duyularak, bunu “*Milli Şefin memlekete müjdelediği*” bir çeşit vesayetden kurtulma eylemi olarak değerlendirmişlerdir. CHP'nin çetin bir imtihana gireceğini bunun adeta bir “*millî vazife*” olduğunu, halkın CHP'den tek isteğinin tam bir serbestlik içinde ve tarafsızca bir seçim

¹⁴⁷ Cemal Kutay, “Cahiliyet Devri”, *Millet Dergisi*, Sayı 173, 2 Haziran 1949, s.3.

¹⁴⁸ Cemal Kutay, “Başbakan Kime Meydan Okuyor”, *Millet Dergisi*, Sayı 192, 13 Ekim 1949, s.3.

¹⁴⁹ “Biraz Da Şaka”, *Millet Dergisi*, Sayı 20, 13 Haziran 1946, s.16.

¹⁵⁰ Cemal Kutay, “İktidar Kaygusu ve Halk Partisi”, *Millet Dergisi*, Sayı 16, 15 Mayıs 1946, s.3.

yapılması olduğunu vurgulayarak aksi takdirde iktidar arzusunun ağır basmasıyla seçime müdahale edilirse “*Türkiyede hakiki bir demokrasiye ebediyen vedâ etmek icap edecek*” yorumu yapılmıştır. Türkiye’de daha önce de muhalefet partilerinin büyük ilgi gördüğünü Serbest Cumhuriyet Fırkası örnek gösterilerek bu ilginin kaynağının halkın hükûmete karşıtlığı veya nefretiyle değil “*halkın demokrasi haklarını kavramış olduğunu da ifade eder*” şeklinde değerlendirmişlerdir. Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın döneminde yapılan belediye seçimlerinde muhalefetin iyi sonuçlar almasına karşın hükûmet makamlarının müdahale ederek neticeyi Halk Partisi lehine çevirdiğini, Atatürk’ün de bundan haberdar olup “*seçimi polis ve jandarma kazanmıştır*” dediğini, yaklaşan seçimlerde bundan ders alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Öte yandan eylül ayında yapılması gerekirken mayıs ayının sonuna alınan belediye seçimlerinde halka büyük iş düştüğünü, seçimlere mutlaka yüksek katılım olması gerektiğini, hiçbir tesir altında kalmadan hür iradesiyle oy vermeleri gerektiğini, “*en kutsal haklarını, tam bir olgunluk içinde kullanarak milli tarihin altın çağının piyoniyeliğini yapmış olmak şerefini bu nesle bahşedeceklerdir*” ifadelerini kullanmışlardır.¹⁵¹

Belediye seçimlerine halktan katılım oranının az olmasının sebebini, “*mutlak bir hürriyete sahip olduklarına samimi olarak inanmış bulunsalar bütün medeni haklarını zevk ve gururla kullanacak olgunluktadırlar*” diyerek, CHP’nin halka güven vermediğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, yapılacak olan milletvekilli genel seçimlerine de katılım oranının az olacağını ileri sürmüş ve “*böyle bir netice halinde de sekizinci Büyük Millet Meclisi (Ben Türk milletini temsil ediyorum!) diyebilecek midir?*” sorusunu sormuşlardır.¹⁵² Bununla beraber, dergi yazarlarından Cemal Kutay, yapılacak olan milletvekili seçimlerine belediye seçimlerinden daha fazla katılım sağlanması gerektiğini salık vererek, bundan önce iki dereceli seçim olduğundan çoğu CHP’li milletvekilinin seçim bölgesini bilmediğini, hatta bazı milletvekillerinin 8 kez seçildiği yere iki kez gittiğini iddia etmiştir. CHP’li adaylara “*seni daha başka yerde daha iyi tanır mı?*” sorusunun sorulduğu iddiasıyla, eskiden olduğu gibi olmayacağı, artık herkes kendi memleketinde seçime gireceği şeklinde eleştiriler yapılmıştır. Ayrıca, tek parti döneminde devlete önemli hizmetleri dokunmuş kimselerin emeklilikten sonra milletvekili seçilmelerini de eleştirerek, “*halbuki millet meclisini; temsil*

¹⁵¹ “Millet Hayatında Yeni Bir Devre: Tek Dereceli Serbest Seçim!”, *Millet Dergisi*, Sayı 14, 2 Mayıs 1946, s.8-9

¹⁵² Cemal Kutay, “Beş Hakikat, Bir Netice”, *Millet Dergisi*, Sayı 19, 6 Haziran 1946, s.3.

kabiliyeti daha üstün ve kendi muhitlerinde tanınmış kıymet ve liyakat sahiplerine yer yapmak pekâlâ mümkündür” denmiştir.¹⁵³

1947 milletvekili seçimlerinin yaklaşmasıyla seçim sistemi, oy masuniyeti(güvenliği), sıkıyönetim kanunun kaldırılması vs. konularda eleştiriler de artmıştır. Demokrat Partililerin basın, sıkıyönetim ve Anayasa’daki antidemokratik kanunları eleştirmesi karşısında CHP’li Recep Peker’in “*istersek bunun on mislini yapacağız!*” sözü üzerine, Peker’in 22 yıllık tek parti alışkanlığını kolay atamayacağı ve bir muhalefet partisine ayak uyduramayacağı vurgusuyla, “*papağan bile ezberlediği bir cümleyi ancak beş senede terkedebilirmiş!*” diyerek mizah yoluyla eleştirmişlerdir.¹⁵⁴ Yapılacak olan seçimleri millet ile CHP arasında bir hesaplaşma olarak değerlendirerek, CHP’nin “*Kuvayi Milliyecilerin eseri, müdafaa hukukun ikinci safhası ve inkılabın temel müessesesi olduğu müddetçe, inkılabın temel kaynağı idi*” diyerek hakkını teslim etmiş, ancak “*bugünkü Halk Partisi, o günkü değildir. Bugün bu parti, etrafında toplananlara tek fırka sisteminin bütün imtiyazlarını bol bol bahşeden bir imtiyaz müessesesi halindedir*” eleştirisini yapmaktan geri durmamışlardır. CHP’nin yaptığı propagandanın gerçeklikten uzak olduğunu, gerçek Kemalistlerin asla inkılâpları överek menfaat sağlama yolunu tutmayacağını vurgulamışlardır.¹⁵⁵ Öte yandan bir gazete haberine isnatla, Düzce müftüsünün “*Demokrat Parti’ye girenlerin asılacağı*” fetvası verdiğini iddia ederek, “*Allah adını ananlara mürteci diyen bu modern bayların dini siyasete alet etmiye yeltenen bu yobazlardan medet ummasına ne dersiniz?*”¹⁵⁶ eleştirisi yaparak CHP’nin iktidar kaygısıyla her türlü çareye başvurduğunu belirtmişlerdir. Bununla beraber, 25. Sayı’nın kapak fotoğrafında düşünceli bir vatandaş ve üstte Halk Partisi’nin iktidarı kaybetmemek için devletin tüm gücünü seferber etmesine milletin “yeter artık” diyebilme cesaretini göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁵⁷

¹⁵³ Cemal Kutay, “Millet Vekilliği Seçiminde Halk Partisinin Ölçüsü”, *Millet Dergisi*, Sayı 21, 20 Haziran 1946, s.3.

¹⁵⁴ “Biraz Da Şaka”, *Millet Dergisi*, Sayı 15, 9 Mayıs 1946, s.16.

¹⁵⁵ Cemal Kutay, “Bir Hesaplaşma Var”, *Millet Dergisi*, Sayı 25, 18 Temmuz 1946, s.3.

¹⁵⁶ “Haftadan Stünlara İlhamlar”, *Millet Dergisi*, Sayı 22, 27 Haziran 1946, s.11.

¹⁵⁷ “Alın Yazısı”, *Millet Dergisi*, Sayı 25, 18 Temmuz 1946, s.1. Kapak fotoğrafındaki ibarenin, DP’nin ileride kullanacağı “Yeter! Söz Milletindir” sloganına ilham olduğunu zannedirim.

Seçim sonrasında CHP’de önemli makamlara gelen isimler üzerinden birtakım eleştiri ve ithamlar yöneltilmiştir. Kazım Karabekir’in Meclis Başkanı olmasının, bugünkü CHP ile Atatürk arasındaki ayrılık bulutlarını daha görünür hale getirdiğini çünkü Karabekir’in Atatürk ile fikir ayrılıkları içinde olduğu belirtilerek, “*Halk Partisinin propaganda afişlerine varıncaya kadar büyük adını kullanmak lüzumunu duyduğu millî kahramanımızın ruhunun, bu tezatlardan üzüntü duymamasına imkân var mıdır?*” diyerek CHP’yi riyakârlıkla itham etmişlerdir.¹⁵⁸ Mecliste Ticaret Bakanlığı bütçesi görüşülürken, CHP’li Atıf İnan, Celâl Bayar’ın İktisat Vekilliği döneminde başarısız olduğunu, milli ekonominin çıkmaz yollara sokulduğunu iddia etmesi üzerine çıkan tartışmada, Celâl Bayar’ın döneminin Atatürk dönemi olduğunu vurgulayarak Halk Partisi’nin Atatürk’ten uzaklaştığını belirtmiş ve Bayar’ın icraatlarından örnekler sıralanmıştır.¹⁵⁹

Başbakan Recep Peker’in geçmişte çizdiği otoriter profile atfen, genel sekreterlik yaptığı dönemde dünyada otoriter devletlerin olduğunu ancak şu an dünyada demokrasinin hâkim olduğunu belirtip, “*geçmişteki otoriter karakterinizden sıyrılıp çağın gerekliliği olan demokrat bir kimliğe bürünmelisiniz zira demokrasi akademik manasından çıkarak dağdaki köylünün dahi anladığı bir duruma gelmiştir*” denmiştir.¹⁶⁰ Peker’in Başbakanlık görevine gelmesinin parti-devlet bütünlüğünü artıracakları öngörüsünde de bulunmuşlardır.¹⁶¹

CHP’nin tek partili dönemden kalma alışkanlıkları aşamadığı iddiasıyla DP’lilere muhalefet etme hakkı tanımadığını, en azından herhangi bir mevzu üzerinde görüşlerini söyleme özgürlüğünü dahi kısıtladığını belirtmişlerdir. Meclis çatısı altında sayı üstünlüğü ile kalkan CHP’li ellerin DP’lilerin sözlerini kısıtlayıcı vurgusu yapılmış, buna da “*kifayet-i müzakere*” adı verilmiştir. CHP, DP’ye milletin yararına bir işte söz hakkı verse bile, bu,

¹⁵⁸ “Hafta Başı Konuşmaları”, *Millet Dergisi*, Sayı 28, 8 Ağustos 1946, s.3.

¹⁵⁹ Cemal Kutay, “Celâliler Devri İçin Ticaret Bakanımı Mugalatâsız Bir Hesaplaşmaya Davet Ediyoruz!”, *Millet Dergisi*, Sayı 49, 9 Ocak 1947, s.8-9.

¹⁶⁰ Cemal Kutay, “Sayın Receb Peker’e Açık Bir Hitab”, *Millet Dergisi*, Sayı 29, 15 Ağustos 1946, s.3. Başbakan Recep Peker her ne kadar otoriter kimliği ile eleştirilse de bayram tatili münasebetiyle İstanbul’a gelirken hususi vagonuyla değil de yataklı vagonun 12 numaralı şiltesinde gelmesi takdir edilmiştir: “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 32, 5 Eylül 1946, s.4.

¹⁶¹ “Hafta Başı Konuşmaları”, *Millet Dergisi*, Sayı 28, 8 Ağustos 1946, s.3. Yeni Başbakan Recep Peker’in 1930’lu yıllarda verdiği İnkılâp derslerinin içeriğinden antidemokratik sözler de konu edinilmiştir: *Millet Dergisi*, Sayı 29, 15 Ağustos 1946, s.1.

partinin yararına olmayacağından yine sayı üstünlüğü ile bastıracaktır yorumu yapılmıştır.¹⁶² Meclis'te bütçe görüşmeleri esnasında yaşanan tartışmada DP'lilere hakaretimiz sözler söyleyen Başbakan Peker'e, daha yapıcı dil kullanması gerektiğini, her fikre ve eleştiriye tolerans göstermesi gerektiğini söyleyerek, Peker'in eski konuşma ve derslerindeki metinlerden alıntılar yapılmış, kendi söylediklerine tezat oluşturmakla eleştirmişlerdir.¹⁶³

Parti menfaatini halkın menfaatinden yeğ tutulduğu iddiasıyla Başbakan Recep Peker'in ilan ettiği hükûmet programı yeterli bulunmayarak, bunları günü kurtaracak vaatler olarak değerlendirmişlerdir. Halkın asıl sorunlarına cevap verecek uzun vadeli bir program yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.¹⁶⁴ Osmanlı İmparatorluğu devrinde at sırtında fütuhât yapmakta ileri olunduğu gibi, bilimde, sanatta, ticaretle de ileri olunduğu, halkın yaşam standardının yüksek olduğu, ancak imparatorluk çökünce bunun ortadan kalktığı, Cumhuriyet döneminde bu standardın yakalanamadığı iddia edilmiştir. CHP iktidarının 23 seneden beridir vatandaşların yaşam haklarına olumlu tesir edemediği, Recep Peker hükûmetinin programında da vatandaşın yaşam hakkına dair bir örnek olmadığı gibi *“devlette henüz Türk vatandaşının asgarî hayat hakkını evvelâ tesbit, sonra bunu zaman ve mekân planı almak şuuru tesis edilmemiştir”* eleştirisi yapılmıştır.¹⁶⁵

Cumhurbaşkanı İnönü'nün Meclis'i açış konuşmasında söylediği, *“tek arzumuz parti ayrılıklarının vatandaşlar arasında düşmanlık yaratmaması”* sözüne ithafen, bu sözün CHP'liler için daha uygun olacağını zira bu ayrımcılığı yapanın CHP'liler olduğunu, ilaç almak isteyen bir vatandaşa *“sen DP'ye oy verdin git onlar versin ilacını”* dediğini iddia etmişlerdir.¹⁶⁶ CHP'nin halkçılık anlayışının nazariyede kaldığına inanan Millet Dergisi yazarları, halk yararına yapılmayan işleri ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda CHP'den milletvekili seçilemeyen “imtiyazlı” kimselerin, seçim sonrasında önemli kadrolara yerleştirildiği iddia edilerek, *“bütçede tasarruf için açığa çıkarılan küçük memurlardan yarım düzinesine ödenen kadar para verilen bu büyükler”* ifadeleri kullanılıp *“Halk*

¹⁶² Cemal Kutay, “Yaşasın Kifayet-i Müzakere!”, *Millet Dergisi*, Sayı 32, 5 Eylül 1946, s.3.

¹⁶³ “Son Hadiselerin Tarafsız Bir Müşahid Gözüyle Tahlili”, *Millet Dergisi*, Sayı 47, 26 Aralık 1946, s.3; “Siyaset Ahlakımız Halk Partisinin Elinde Ne Oldu?”, *Millet Dergisi*, Sayı 63, 17 Nisan 1947, s.3.

¹⁶⁴ Cemal Kutay, “Bir İhtiyaç Listesi Halindeki Hükümet Programı ve Recep Peker'in Parti Feragati”, *Millet Dergisi*, Sayı 30, 22 Ağustos 1946, s.8-9.

¹⁶⁵ Cemal Kutay, “Türk Vatandaşın Hayat Hakkı”, *Millet Dergisi*, Sayı 34, 19 Eylül 1946, s.3.

¹⁶⁶ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 40, 7 Kasım 1946, s.4.

Partisinin halkçılığı semboliktir”¹⁶⁷ eleştirisi yapmışlardır. Benzer bir diğer yazıda ise CHP’nin 6 ilkesine ayrı ayrı yer vererek, aslından saptığına ve güvenilmez olduğuna vurgu yapılarak, “*iktidarda kalmak hırsı Halk Partisinin kudret ve dinamizmini, vatanperverlik ve inkılâpçılık vasıflarını birer nazariye haline getirmiştir*”¹⁶⁸ yorumu yapılmıştır. Demokrat Parti’den milletvekili seçilen Zeki Rıza’nın milletvekilliğinin düşürülmesi üzerine, CHP’nin halkın hakkına saygısı olmadığı yorumu yapılmış olması önemlidir.¹⁶⁹

CHP’nin antidemokratik tutumlarının altında yatan sebebin, muhalefetle rekabet edecek olgunluktan uzak olmasına ve hakiki demokrasiden korkmasına bağlayarak, “*keyfiyet ve madde bakımından yirmi beş yıl evveline kıyasen çok daha düşük bir gerilik göstermektedir. Yani Halk Partisi başladığı yerde kalmıştır*” yorumunu yapmışlardır. İktidarın İkinci Dünya Savaşı’nda da büyük fırsatları teptiği, halkı sefaletle sürükleyip devleti borçlandığı, kendi kusurlarını ve idaredeki yanlışlıklarını kabul etmeyerek savaş sebeplerini gösterdiğini ileri sürmüşlerdir. Cafer Seno’ya göre “*bütün müsait şartlarına rağmen, İkinci Dünya Harbi devri, Birinci Dünya Harbinden çok daha fena idare edilmiştir.*” Seno, CHP’yi Atatürk’ün yolundan sapmakla itham ederek, halka ve öz maksatlarına uzaklaşmış bir parti olarak değerlendirmektedir.¹⁷⁰

Millî Mücadele yıllarından Cumhuriyet devrine kadar Müdafaa-i Hukuk kimliğiyle CHP’nin ideallerinin olduğunu ve bu ideallerin milletin menfaatine faaliyetlerle hayata geçirme psikolojisinin olduğunu, ancak şimdiki psikolojisinin “*bir ideal psikoloji olmaktan ziyade ferdi ihtiras ve menfaat psikolojisi*” olduğu yönünde yorum yapmışlardır. Olması gerekenin seçimlerde halka baskı yapılmaması ve serbesti içinde murakabe yapılması olduğunu ancak CHP’de bunu yapacak psikolojinin dahi kalmadığını vurgulamışlardır.¹⁷¹ Dergi yazarlarından Kazım Nami Duru’nun düşüncesine göre CHP’de bu psikolojinin olmamasının nedeni, bir parti ideoloğunun olmamasından kaynaklanmaktadır. İkinci Meşrutiyet döneminden İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Merkez-i Umumi Katibi Ziya

¹⁶⁷ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 41, 14 Kasım 1946, s.4.

¹⁶⁸ “Halk Partisinin Nesine Güvenilebilirsiniz?”, *Millet Dergisi*, Sayı 62, 10 Nisan 1947, s.8-9.

¹⁶⁹ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 46, 19 Aralık 1946, s.4.

¹⁷⁰ Cafer Seno, “İktidarda... Fakat Muktedir Değil!”, *Millet Dergisi*, Sayı 57, 6 Mart 1947, s.3.

¹⁷¹ Feridun Vecdi (Kazım Nami Duru*), “C.H.P’nin Psikolojisini Tahlil”, *Millet Dergisi*, Sayı 62, 10 Nisan 1947, s.8-9. Yazar bir önceki sayıda, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Tasviri Efkâr gazetesinde çalışırken mahlasının Feridun Vecdi olduğunu söylemiş, bu yazıda da asıl adını kullanmayıp mahlasını kullanmıştır.

Gökalp örneğini vererek, CHP’de şuan bu kalibrede bir fikir adamı olmadığını, Nihat Erim kastedilerek gazetelerde kendi profesörlerine yazı yazdırarak fikir değil polemik ürettiklerine dair eleştiriler yapılmıştır.¹⁷² Gazetelerde CHP’yi içinde bulunduğu çöküş halinden kurtaracak yazılar yazmaktan uzak, hamasî yazılar yazılması da bu bağlamda değerlendirilmiş ve özellikle Ulus Gazetesi yazarlarından Falih Rıfkı Atay eleştirilmiştir.¹⁷³

CHP’nin halkı bulunduğu kötü şartlardan kurtaracak, eski dinamizmini geri getirecek bir programının olmadığı bahsinde eleştiriler yinelenmiş, fakat bu konuda yeni bir söylemle CHP’yi tam bir parti olmamakla, DP’yi ise tam bir parti olarak değerlendirmişlerdir. Henüz erken bir tarih olmasına rağmen Cumhurbaşkanı İnönü’yü de eleştirilerine dahil ederek “*C. Halk partisi gibi tek şefin iradesile yürüyen bir teşekkül değildir. Kurucuları şeflik iddiasında bulunmuyorlar. Bu yeni partide her ferdin söz hakkı vardır; başında kendi iradesini empoze eden bir şef yoktur*” ifadelerini kullanmışlardır.¹⁷⁴ CHP’nin İnönü’nün şahsına dayanan politikalar ürettiği için halk nazarında itibar kaybettiğini, kaybetmeye de devam edeceklerini vurgulamışlardır.¹⁷⁵

Buna karşın, halk nazarında itibar kazanan Demokrat Parti’nin de sürekli engellendiği, önünün kesildiği yorumu yapılmıştır. Bununla ilintili olarak, CHP’lilerin, Demokrat Parti’nin daha iyi teşkilatlanmak için paraya ihtiyaç duyduğu gerçeğini bilmelerine rağmen, Demokrat Parti menfaatine düzenlenecek piyango çekilişine izin verilmemesini eleştirmişlerdir. CHP’nin çifte standart yaptığını “*Halkevlerine verilen parayı, devletin üzerinden vergi alacağı matrahtan tenzil ettiren zihniyet, nasıl oluyor da, Meclis’te kendisini temsil ettirecek kadar milli güveni kazanan ve milyonlarca azası olan bir siyasi partiye piyango tertip etmek gibi, bir çok tâli müessesenin bir çok defalar yapageldikleri tabii teşebbüsü meneder?*” ifadelerini kullanarak eleştirmişlerdir. Devamında, CHP’nin asıl korkusunun, DP’nin halk üzerinde bıraktığı olumlu tesirler olduğunu da belirterek, “*Halk Partisi, halkın gözünde itibarını, iyi niyet kifayetsizliğiyle*

¹⁷² Kâzım Nami Duru, “Politikacı Değil Fikriyatçı Lazım!”, *Millet Dergisi*, Sayı 61, 3 Nisan 1947, s.3.

¹⁷³ Cemal Kutay, “Halk Partisini Şahısların Kurtaracağı Devir Geçmiştir”, *Millet Dergisi*, Sayı 38, 24 Ekim 1946, s.3.

¹⁷⁴ “İntak-ı Hak Mı Diyelim?”, *Millet Dergisi*, Sayı 65, 1 Mayıs 1947, s.3

¹⁷⁵ “Halk İdaresi Mi? Bu Kıstasla Mı, Bu Keyfi Ölçülerle Mi, Bu Adamlarla Mı?”, *Millet Dergisi*, Sayı 60, 27 Mart 1947, s.8-9.

kaybediyor. Bir zeytinyağ saklayıcısını af için Meclise hususi kanun tasarısı teklif eden zihniyet, mevzuat içinde kurulmuş ve milli vicdanda alaka görmüş partiyi imkansızlaştırmak için mantık dışı tedbirler aramakta icad gösterirse, bu, kuvvetine değil, zaafına delalet eder” ifadeleriyle eleştirmişlerdir.¹⁷⁶ CHP’nin hürriyeti tekeline aldığı ve her türlü demokratik hak ile kanunu reddettiğinin altı çizilmiştir.¹⁷⁷

CHP’nin itibar kaybetmesinin altına yatan ekonomik sebeplerde kabahatli kişinin Başbakan Recep Peker olduğu ileri sürülerek 7 Eylül Kararlarının Recep Peker hükûmetini çok geçmeden ekonomik olarak zora soktuğu gerçeği ile hükûmetin başına otoriter olmayan ve milli çıkarları gözetecek bir ‘kaptan’ geçmesi gerektiği vurgulanmış, CHP’nin milletten “zora ve baskıya dayanarak değil, akıl, vicdan ve hürriyetten kuvvet alarak millet adına söz ve hareket zaruretinin kavradıkları gün bir şeyler bekleyebilirler” yorumu yapılmıştır.¹⁷⁸ Hemen hemen aynı tarihlere rastlayan hükûmet değişikliğinden sonra Hasan Saka’nın başbakan olmasından hoşnutsuz olarak, Hasan Saka’nın Recep Peker’den otoriterlik konusunda pek aşağı kalır yanının olmadığı görüşünü, Millet Dergisi yazarlarında Kazım Nami Duru’nun CHP’den 1942’de bizzat Saka tarafından ihraç edilmesi örneğiyle değerlendirilip “şap, kaynatmakla şeker olmuyor!” yorumunu yapmışlardır.¹⁷⁹ Başbakanlık görevine getirilen Hasan Saka’ya bir diğer eleştiri ise Dışişleri Bakanı iken, Balkanlardaki Türklerin mezalime uğradığı vakit hiçbir girişimde bulunmadığı ve Kıbrıs’taki Türklerin sahipsiz bırakıldığı iddiasıyla, büyük bir makama geldiğine göre hesap vermesi gerektiğini, artık milletten bir şeyler saklanmaması gerektiğini ifade ederek yapmışlardır.¹⁸⁰

Henüz erken bir tarih olmasına rağmen, dergi yazarları Cumhurbaşkanı İnönü’nün parti başkanlığı görevine karşı eleştiriler yaptığı görülmektedir. Gazeteci, parti başkanı, milletvekili ve çeşitli meslek gruplarından Türkiye’de tanınmış şahıslara “*Hakiki demokraside devlet reisi neden tarafsız olmalıdır?*” sorusu sorularak gelen cevaplara yer verilmiştir. Cevaplarda kişilerin

¹⁷⁶ Cemal Kutay, “İktidarın Şifasız Hastalığı: İyi Niyet Kifayetsizliği!”, *Millet Dergisi*, Sayı 73, 26 Haziran 1947, s.3.

¹⁷⁷ Cemal Kutay, “Ne Zümre Hakimiyetçileri, Ne Katalonya Anarşistler”, *Millet Dergisi*, Sayı 79, 7 Ağustos 1947, s.3.

¹⁷⁸ “Halk Partisi Gemisine Kaptan Aranıyor!”, *Millet Dergisi*, Sayı 85, 18 Eylül 1947, s.5.

¹⁷⁹ Cemal Kutay, “Kimlerden Neler Gelebileceğini Bilmek Hissiyatı”, *Millet Dergisi*, Sayı 96, 4 Aralık 1947, s.3.

¹⁸⁰ Cemal Kutay, “Bu Milletnin Hadiselerinin İçyüzünü Sizden Öğrenmesinden Çekinmeyiniz B. Hasan Saka!”, *Millet Dergisi*, Sayı 86, 25 Eylül 1947, s.8-9.

ittifak ettiği nokta Cumhurbaşkanı'nın tarafsız kalması gerektiği olmuştur. Mesela Milli Kalkınma Partisi Lideri Nuri Demirağ, sadece Cumhurbaşkanı'nın değil köy bekçisine varıncaya dek memleketteki tüm idari-adli amirlerin partilerden azade olması gerektiğini vurgulamıştır. Demokrat Parti İstanbul İl Başkanı ve Milletvekili Kenan Öner'in de benzer görüşler ifade ettiği kaydedilmiş, ayrıca Öner, “bir devlet reisinin memlekette mevcut partilerden birinin başkanı sıfatını muhafaza ettiği müddetçe bütün idare cihazının o parti şubelerinden başka bir şey olmaması tabiidir” yorumunu yapmıştır.¹⁸¹

Cumhurbaşkanı İnönü'nün “12 Temmuz Beyannamesi” adlı tarihi beyannamesinin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen, Cumhurbaşkanı İnönü'nün vaatlerinin hayata geçmemesi eleştirilerek İnönü'nün Cumhurbaşkanı kimliğinden ziyade “C.H. Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü” vurgusu yapılmıştır. Buna, İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'nde her partiye eşit uzaklıkta kalma taahhüdünü vermesi ancak yazıda da konu edilen vaatlerin hayata geçmemesi etken olmuştur. Emniyet ve demokratik haklardan yoksunluk konusunda da *CHP Genel Başkanı İnönü* kabahatli bulunmuştur.¹⁸² Cumhurbaşkanı İnönü'nün siyasi kimliğinin daha rahat eleştirildiği gözlemlenmektedir.¹⁸³ Mesela bu konuda Hüseyin Cahit Yalçın'ın Madam Truman'ın senede 75 bin doları idare edememesi eleştirmesi haberi üzerine, Cumhurbaşkanlığı tahsisatı konu edinilerek “bizdekinin de aşağı kalır yanı yok” denilerek israf yapıldığı konusunda eleştirilmiştir¹⁸⁴ Öte yandan, Cumhurbaşkanı İnönü'nün 12 Temmuz Beyannamesi'ni tatbik etmemesini, millet tarafından hoş karşılanmamış ve her zaman eleştirilmiş ancak şahsiyetine ve geçmişte yaptığı faaliyetlere milletin her zaman saygısının olduğu belirtilerek, parti başkanlığından azade olması hem kendi için hem de millet için en hayırlısıdır denmiştir.¹⁸⁵ Yusuf Hikmet Bayur, 12 Temmuz Beyannamesi'nin yıl dönümünde Cumhurbaşkanı İnönü'nün tutumuna farklı bir açıdan bakarak, 12 Temmuz Beyannamesi'ni “1946'da kaban ve demokrasiyi gerçekleştirmek için uğraşan halk

¹⁸¹ “Hakiki Demokraside Devlet Reisi Neden Tarafsız Olmalıdır?”, *Millet Dergisi*, Sayı 57, 6 Mart 1947, s.9; “Hakiki Demokraside Devlet Reisi Neden Tarafsız Olmalıdır?”, *Millet Dergisi*, Sayı 58, 13 Mart 1947, s.16.

¹⁸² Cemal Kutay, “12 Temmuz Beyannamesi”, *Millet Dergisi*, Sayı 126, 8 Temmuz 1948, s.8-9; Cemal Kutay, “Susmak Değil Konuşmak Lazım”, *Millet Dergisi*, Sayı 130, 5 Ağustos 1948, s.3; Cemal Kutay, “Kinsiz Bir Mantığın Işığı Altında”, *Millet Dergisi*, Sayı 199, 1 Aralık 1949, s.10.

¹⁸³ Cemal Kutay, “İnönü'nün Gerçekleşmiyen Vaadlerine Dair...”, *Millet Dergisi*, Sayı 125, 1 Temmuz 1948, s.13. Cumhurbaşkanı İnönü muhtelif nutuklarında harp vurguncuları, haksız kazanç sahipleri vs. bunları yapanları bildiğini söylemesine rağmen neden kovuşturmaya tabi tutup üzerine gitmediği, yetkisini konuşarak değil fiile dökerek yapması gerektiği konusunda da eleştirilmiştir: Cafer Tayyar Eğilmez, “Kavil ile Fil”, *Millet Dergisi*, 16 Aralık 1948, s.5.

¹⁸⁴ “Söylesem Tesiri Yok Sussam Gönül Razi Değil”, *Millet Dergisi*, Sayı 157, 10 Şubat 1949, s.13.

¹⁸⁵ Cemal Kutay, “İnönü'nün Şahsiyetine Dair”, *Millet Dergisi*, Sayı 133, 26 Ağustos 1948, s.5.

dalgasını yatıştırarak için 1947 yazından itibaren elden gelen herşey yapılmış... bu işi yapanlar da demokrasi davasının öncüleri sanılan ve sırf bu sayede halk kütlelerini sürükleyebilen kimselerdir” ifadeleriyle yorumlamıştır.¹⁸⁶ Cumhurbaşkanı’nın her yıl Meclis’in açılışında yaptığı konuşmalarında genellikle geçmiş icraatlarıyla övünmesi “partisinin müdafaa vak’anüvisliğinden ileri gidemez”¹⁸⁷ olduğu gerekçesiyle eleştirilen konulardan olmuştur.

12 Temmuz Beyannamesi’nin yıl dönümünde, dergi yazarlarının yazılarına da sık sık yansıyan değerlendirme yazılarında, esasen Beyanname’den umduğunu bulamayan yazarların CHP ve Cumhurbaşkanı İnönü’ye yaptıkları eleştiriler farklı bir boyut kazanmıştır. CHP’nin Atatürk’ün partisi olmaktan çıktığını, şahısların güdümünde ve parti ikbalini milletin istikbalinden evla gören zihniyetle yönetildiğini vurgulayarak, okurlarına “bir zamanlar, milleti varlığının içinde kabul eden Atatürk’ün kurduğu bu inkılâp müessesesi hangi şartlar içinde sevilmeyen oldu?” sorusunu sorup halkın CHP’ye neden sırt çevirdiği hakkında uzunca yazı kaleme alınmıştır.¹⁸⁸ Atatürk’ün yolundan sapıldığı iddiasını daha önce de gündeme getirilmişti ancak bu sefer CHP içinden çıktığı ve olaylara birincil olarak şahit olduğu iddia edilen fakat ismi verilmeyen bir zat tarafından tarihi olaylar anlatılarak yapılmıştır. Bu bağlamda, Mudanya Mütarekesi’nden sonra Halk Fırkası kuruluncaya dek geçen zaman zarfı içinde bizzat Mustafa Kemal Paşa’nın yurt gezileri yapıp nabız ölçtüğü, Halk Fırkası için ehil gençler bulup kazandırdığı ve sair konulara yer verilerek Halk Fırkası kurulduktan sonra ilk hizipleşmenin İsmet Paşa ile Fethi Bey arasında olduğu nakledilmiş, güncelde Cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü’nün, Atatürk’ün bizzat görevlendirdiği kimselerle öteden beri iyi geçinemediği algısı yapılmıştır.¹⁸⁹ Bir diğer yazıda, Atatürk’ün 1927’ye kadar otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra CHP’yi ileriye taşıyacak kişileri bulmak amacıyla gençleri araştırdığını fakat bilinçli olarak bazı kimselerin buna engel olduğunu iddia etmişlerdir. Bu kimselerin de İnönü ve etrafındakiler olduğu ima edilmiştir.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Hikmet Bayur, “H. Bayur Diyor ki...”, *Millet Dergisi*, Sayı 126, 8 Temmuz 1948, s.9.

¹⁸⁷ Cemal Kutay, “Devlet Reisliği Vak’anüvist’lik Değildir”, *Millet Dergisi*, Sayı 196, 10 Kasım 1949, s.3.

¹⁸⁸ Eski Bir Atatürkçü, “C.H.P.”, *Millet Dergisi*, Sayı 127, 15 Temmuz 1948, s.8-9.

¹⁸⁹ Eski Bir Atatürkçü, “Kimler Niçin, Nasıl ve Ne Zaman C.H.P’yi Kullandılar?”, *Millet Dergisi*, Sayı 128, 22 Temmuz 1948, ss.8-9.

¹⁹⁰ Eski Bir Atatürkçü, “Artık C.H.P’de Prensip Cenderesi Başlamıştı”, *Millet Dergisi*, Sayı 132, 19 Ağustos 1948, s.12. Dergi yazarları CHP muhalifliğinde hiçbir fırsatı kaçırmayarak en ufak bir hadisede sıkı eleştiriye

1948 yılında yapılan ara seçimlere halkın katılımının az olmasını CHP'ye olan itimadın tükenmesine bağlanılarak, *“çünkü, halk hakimiyetinin temelini teşkil eden seçim hakkının dahi, müdahalelerden masun olduğuna kani değildir”* ifadeleriyle eleştirmişlerdir. Halkın ilk kez oy kullandığı 1946 seçimlerine büyük ilgi gösterdiğini fakat sonrasında yaşananlardan sonra artık CHP'ye güvensizlik beslemesinin temelini oluşturduğu vurgulanmıştır. 1946 yılına nazaran seçimlere katılımın daha az olmasını da iktidar için bir tezat olarak görülmüş, *“sonu yaklaşan iktidarlar için bu çeşit teadlar mukadderdir”* denilmiştir. Artık parti rekabetinden ziyade *“mücadele, muhalefet partileriyle iktidar arasında değildir: Türk milleti ile oligarşi arasındadır”* yorumu yapılmıştır.¹⁹¹ CHP'li isimlerin demokrasi söylemlerinin halkta karşılık bulabilmesi için inandırıcı olması gerektiğini, bu bağlamda yeni Başbakan Şemsettin Günaltay'ın tarihçi kimliğine dikkat çekilerek, tarihi bir dönemde bir tarihi sınav vereceği vurgulanmış, kendisinin vazifesinin Meclis kürsüsünden *“Arkadaşlar... Türkiye halkının, hepimizin menfaatinden çok üstün ve büyük olan hak ve huzuru, bir müessisan meclisinin kurulmasına ve vatana aid bütün ana davaların birer birer ele alınıp değişen şartlara göre cihazlandırılmasını emrediyor”* diyerek, antidemokratik kanunları kaldırmasını, seçim kanunu tadil etmesini, kapalı oy açık tasnif esasını ve adli teminat getirmesini hülasa milletin yararına tadillerin yapılmasını istemişlerdir.¹⁹²

CHP'nin halktan uzaklaşıp özünü kaybettiğini, bunun da CHP'li milletvekillerinin söylemlerine yansındığını gözlemleyen yazarlar, durumu sert bir dille eleştirilmiştir. Bu bağlamda CHP milletvekillerinden Cevat Kerim İncedayı'nın *“Hasolar-Memolar Meclise girdi”* sözlerine gönderme yapılmış, iki fotoğrafa yer verilerek birinci fotoğrafta *“Memoların anaları, Hasoların bacıları cephane taşıdılar”* başlığı atılıp ikinci fotoğrafta Kuvayı Milliye'den bir fotoğraf koyarak *“Sınırı kanlarıyla çizdiler, İncedayıya bir mektupları var”* denilmiştir.¹⁹³ Bir diğer yazıda ise Cevat Kerim İncedayı'nın Doğulu vatandaşları küçümsediği belirtilerek, *“Hasolar ve Memoların”* Millî Mücadele yıllarındaki

tabi tutmaktadırlar, CHP'den istifade eden Behçet Kemal Çağlar tebrik edilerek, CHP'nin Atatürk'ün partisi olmaktan çıktığını, istifa ederek en doğrusunu yaptığını vurgulamışlardır; Cemal Kutay, *“Bir Adam Milletini Seçti!”*, *Millet Dergisi*, Sayı 156, 3 Şubat 1949, s.13.

¹⁹¹ Cemal Kutay, *“Sen Herkesi Kör, Âlemi Sersem Mi Sanırsın?”*, *Millet Dergisi*, Sayı 142, 28 Ekim 1948, s.3.

¹⁹² Cemal Kutay, *“Bir Tarih Profesörü Tarihten İmtihan Verecek!”*, *Millet Dergisi*, Sayı 155, 27 Ocak 1949, s.3.

¹⁹³ *Millet Dergisi*, Sayı 158, 17 Şubat 1949, s.1.

fedakâr ve kahramanca davranışlarına yer verildiği görülmektedir.¹⁹⁴ Yaklaşan 1950 seçimlerinde de CHP'lilerin ötekileştirdiği bu “kasketlilerin” zafer kazanacağı yorumu yapılmıştır.¹⁹⁵ Öte yandan CHP'nin halkın manevi duygularına, inancına saygısı olmadığı yorumları da yapılmıştır. 1933'te Eminönü Halkevi'nin bir broşüründe geçen başlıktaki “*Allahı incir ağacına bağladık*” ifadesi konu edinilerek, Halkevleri'nin halkın terbiye evi olduğu, CHP'nin resmî bir broşüründe böyle ifadelerin olmasının yanlış olduğu vurgusuyla, “*böyle cüretkâr hareketler halk ile hükûmet arasındaki mesafeyi genişleten en müessir sebeblerdir*” yorumu yapılmıştır.¹⁹⁶

1950 seçimlerine giden süreçte Millet Dergisi yazarları eski defterleri açarak iddialarını yinelenmeye başladıkları görülmektedir. CHP'nin kuruluşundan Atatürk'ün vefatına kadar olan zaman içinde bir “vatan partisi” hüviyetinde olduğunu ve tüm ulus adına inkılâplar yaptığını ancak Atatürk'ün vefatından sonra mirasının reddedilerek, başka bir kimliğe büründüğü iddiası yinelenmiş, bunu, “*Atatürk, kendi idealini, dünyaya gözlerini kaparken kimlere emanet etmişti?*” sorusunu sorarak aslında cevabını da vermişlerdir. Atatürk'ün mirasını “*Türkiye'nin saadeti ve istikbali bakımından, safında yer tuttuğumuz dünya nizamının bize ister istemez dikte edeceği demokrasi yolunu, gönlünün rızasıyla benimseyerek... dürüst bir seçim yaparak, mevkiini sandık oyunları yerine milletin hakiki sevgi ve itimadında arayarak*” gerçekleştirebileceğini vurgulamışlardır. Fakat CHP'nin bunları yapmayıp totaliterleşme ile iktidar hırsına kapılıp Atatürk'ün yolundan saptığını ileri sürmüşlerdir. Tekrar milletin gözündeki itibar kazanmasının yolunu ise iktidarı bırakıp muhalefete geçerek gerçekleştirebileceğini belirtmişlerdir.¹⁹⁷ Bununla beraber, Atatürk'ün Halk Partisi'ni bir intikal partisi olarak kurmuş olduğu iddia edilmiş, Atatürk'ün ömrü vefa etseydi farklı partiler de kurduracağı iddia edilmiştir.¹⁹⁸ CHP'nin memlekette heyecan uyandıran kimseleri ya kendi bünyesine aldığı ya da “harcadığı” iddiasıyla Kazım Karabekir

¹⁹⁴ Cafer Erçikan, “Memolar ve Hasolar İçin Bizim De Konuşacaklarımız Vardır”, *Millet Dergisi*, Sayı 158, 17 Şubat 1949, s.8-9.

¹⁹⁵ Cemal Kutay, “Kasketlinin Zaferi”, *Millet Dergisi*, Sayı 191, 6 Ekim 1949, s.3.

¹⁹⁶ Fakih Özfakih, “Allahı, İncirağacına Bağladıklarını İlan Edenler Bizden Mi?”, *Millet Dergisi*, Sayı 186, 1 Eylül 1949, s.6-7. Eminönü Halkevi 1935'te kurulmuş ve iddia edilen broşüre rastlanmamıştır. Bu konuda daha detaylı bilgi almak için bkz.: Mahmut Kocaağa, *Eminönü Halkevi ve Faaliyetleri (1935-1951)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2015.

¹⁹⁷ Cemal Kutay, “Kötü Bir Yed-di Emin”, *Millet Dergisi*, Sayı 206, 19 Ocak 1950, s.3.

¹⁹⁸ Emektar Bir Cumhuriyetçi, “Siyasi Parti Olarak Halk Partisi Kaldı mı?”, *Millet Dergisi*, Sayı 161, 10 Mart 1949, s.7.

ile Rauf Orbay'ın siyasi kariyerini karşılaştırmışlardır. Buna göre, Karabekir'i yanına çekip Orbay'ı harcayan CHP'nin Türkiye'de milli iradeyi "*muazzam bir masal*" yaptığı vurgulanmıştır. Karabekir'i de Atatürk'ten sonra bir Şef'e itaat etmekle itham etmişlerdir.¹⁹⁹

Partilerin seçimlere eşit haklar ve olanaklarla girmeyeceğini, hakiki bir demokrasiden uzak olduğunu, kanunları herkesin yararına tanzim etmeye yanaşmadığını,²⁰⁰ önceki seçim tecrübelerinde olduğu gibi baskı ve hilenin olacağını iddia etmişlerdir. Hükûmetin bu konuda halka güven vermediğini "*yaklaşan 950 seçimlerinde, baskı yapılamıyacağı yolundaki vaadler bile milletin onörünü rahatsız ediyor. Bu, bir itiraf değil midir? Baskı yapılmamıştır denemiyor.. Nasıl denilebilir?... Yapılmıyacaktı deniliyor. Fakat, onun da fiili neticeleri gözüküyor*" sözleriyle eleştirmişlerdir.²⁰¹ Yaklaşan seçimler için, Anayasa'da suç olmasına rağmen devlet memurlarının CHP lehine çalıştığını ve propaganda yaptığını iddiasında bulunmuşlardır.²⁰² Bununla beraber, Türkiye'de bir dış tehdit/tehlike olduğu halde iktidarın bununla açıktan mücadele etmediğini, seçim zamanları geldiğinde ise "*Demokles'in kılıncı*" halinde halkın tepesinde salladığını, bir seçim propagandası için "*vatandaş zihnine telkin edilerek*" koz olarak kullandığını belirtmişlerdir.²⁰³ Yapılacak seçimlerle beraber CHP'nin kaybedeceğini zira Demokrat Parti ve partilileri, Halk Partisi karşısında Kuvayı Milliye'ye benzetip millî irade için mücadele edildiğini ve sonucun yine aynı olacağını iddia etmişlerdir.²⁰⁴ Her şeyin ilacının demokrasi olduğunu "*sebepsiz dertler içinde olan Türkiye halkı kaderini hakiki mânasiyle bir demokraside arıyor. Onu yolundan alıkoymaktan gayri devamlılık vasfı olmayanlar, buldukları çareler arasından, idari baskıyı çıkarmalıdır*" ifadeleriyle dile getirmişlerdir.²⁰⁵ 1950 seçimleri ile ilgili il il değerlendirme yapılarak seçimlerin tam bir serbestlik içinde, oy güvenliği sağlanmış ve sandık emniyeti korunmuş halde yapıldığı takdirde "*CHP'nin ekseriyeti temin edemeyeceğini tahmin edebiliriz*" sonucuna

¹⁹⁹ Cemal Kutay, "Merhum Karabekir'in Manevî Ezası ve Rauf Orbay", *Millet Dergisi*, Sayı 194, 27 Ekim 1947, s.9.

²⁰⁰ "Kanunların Tatbiki Bizi Niçin Rahatsız Ediyor?", *Millet Dergisi*, Sayı 195, 3 Kasım 1949, s.5; Benzer ifadeler daha önce de zikredilmektedir: Refik Gürel, "Demokrasi Mi? Bu Kanunlarla Mi? Büyük Hayal", *Millet Dergisi*, Sayı 123, 17 Haziran 1948, s.12.

²⁰¹ Cemal Kutay, "Halk Partisinin Nesillere Kötülüğü", *Millet Dergisi*, Sayı 170, 12 Mayıs 1949, s.3.

²⁰² Cevat Baykal, "Yirmi Milyon Diyojen ve Tek Bir Hasret Aradığımız Devlet Nerede", *Millet Dergisi*, Sayı 139, 7 Ekim 1948, s.11.

²⁰³ Cemal Kutay, "Seçim Zamanlarında Beliriveren Dış Tehlike", *Millet Dergisi*, Sayı 217, 7 Nisan 1950, s.4.

²⁰⁴ Cemal Kutay, "İkinci Kuvvay-ı Milliye", *Millet Dergisi*, Sayı 198, 24 Kasım 1949, s.3.

²⁰⁵ Cemal Kutay, "Halk Partisinin Nesillere Kötülüğü", *Millet Dergisi*, Sayı 170, 12 Mayıs 1949, s.3.

varmışlardır. Çünkü dergi yazarlarına göre “*Halk Partisi, rakiplerine göre kuvvetlidir. Fakat bu kuvvet, -ismine rağmen- halktan gelmiyor*” değerlendirmesi yapmışlardır.²⁰⁶ Dergi yazarlarından Cafer Seno, “*Halk, bu memnuniyetsizliği her vesilede izhar ediyor. Yazı ile, sözle, hareketleriyle, mütemadiyen bunu belli ettiği halde Halk Partisinin bu memlekette bir izah tarzı araması gerçekten gariptir... Seçim meselesini de içine alan demokrasi davasında bu milletin en büyük derdi, iktidarın değişmesi ümididir*”²⁰⁷ ifadeleriyle, seçim sonucunun sürpriz olmayacağını belirtmiştir.

2.3. Millet Dergisi ve Demokrat Parti

Millet Dergisi yazarları iç politika konularında Demokrat Parti (DP) için hayati bir yer ayırmışlardır. Kuruluşundan iktidar olduğu zamana kadar geçen evreler içinde her zaman desteklemiş ve propagandalarını yapmışlardır. Esasen Millet Dergisi DP’nin gayri resmî yayın organı hüviyetinde olmuştur denilebilir. Demokrat Partili isimlerle yapılan röportajlar, bu isimlerin söylem ve faaliyetlerine yer verip sıkı şekilde takip etmeleri, onlara dergide yazı yazma imkânı tanımaları, özellikle Cumhuriyet Halk Partili isimlerden ve iktidara yakın basın mensuplarından yapılan eleştirilere karşı DP’yi savunmaları bu bağlamda önemlidir. Demokrat Partili isimler tarafından da memnuniyetle karşılık bulan bu faaliyetleri Millet Dergisi’ni önemli kılmaktadır. Nitekim Demokrat Parti’nin iktidar yolculuğunda Millet Dergisi’nin de olumlu katkı sağladığı kabul edilebilir.

Millet Dergisi’nde Demokrat Parti ile ilgili ilk yazılar genellikle kurucu lideri Celâl Bayar ve partinin siyasî görüşü ile ilgili olmuştur. Demokrat Parti’nin kurucu lideri Celâl Bayar’ın yaşamı, Millî Mücadele ve sonrasındaki faaliyetlerine yer verilerek, Demokrat Parti ile memlekete iyi işler yapacağını ümit etmişlerdir. DP’yi, program ve prensipler bakımından CHP’ye benzeyen ancak iktisadî, ticarî ve malî konularda ayrılan bir parti olarak değerlendirerek, CHP ile bir muvazaa (danışıklı dövüş) içine girmeyeceğini belirtmişlerdir. Muvazaa konusunda “*başta Celâl Bayar olarak, yeni partinin kurucularının şahsiyeti halkın inancını ve güvenini böyle bir muvazaaya feda etmeyi reddettiği kadar, bugünkü iktidarı bu*

²⁰⁶ “Seçimleri, Hangi Partinin Kazanabileceği Bahsinde Dikkatli Bir Tetkikin Neticesi...”, *Millet Dergisi*, Sayı 215, 23 Mart 1950, s.4-5.

²⁰⁷ Cafer Seno, “Yeni Bir Dönüm Noktası”, *Millet Dergisi*, Sayı 222, 11 Mayıs 1950, s.3.

çeşit tenezzüllerden tenzih eyleriz” yorumu yapmışlardır. Halkın “böyle bir denemeye muhatap olmayı asla affetmeyecek” kadar siyasî bir olgunlukta olduğunu vurgulamışlardır.²⁰⁸ Bayar’ın da muvazaa yolunu tutmayacağını “Celâl Bayar’ın temiz ve milletçe tecrübe edilmiş dürüst şahsiyeti, bütün muvazaaları şiddetle reddeder”²⁰⁹ yorumuyla ifade etmişlerdir.

DP’nin sağ veya sol görüşlü bir parti olmadığını, aksine Kemalizm dışında bir görüşe yabancı olacaklarını belirterek Bayar’ın *“bizim için esas olan şey, Kemalist rejimdir. Türk vahdetidir. Türk milliyetçiliğidir”* sözlerine yer vermişlerdir. Normalde 1947’de yapılacak olan milletvekili genel seçimlerinde hatırı sayılır bir başarı kaydedeceklerini ancak iktidarı alamayacaklarını zira CHP’nin DP aksine köylere kadar inen köklü bir teşkilatı olduğunu vurgulamışlardır. Celâl Bayar’ın Demokrat Parti için hayati bir öneme sahip olduğunu, vatandaşlar ve DP’lilerce Bayar’ın, *“yurda büyük eserler kazandırmış olan bilgi ve tecrübelerinden yine faydalanacağına ve içinde buldukları aksak şartlardan ve tedbirlerden kurtaracağına kaniidirler”* diyerek önemini belirtmişlerdir. İlâveten, *“Celâl Bayar, hükümeti daha dikkatli, tedbirlerde daha isabetli olmağa sevkedecek, Anayasa’nın nazariyatta çok mükemmel olan hükümlerinin tatbikatta mutlak olarak hâkim olmasını sağlayacaktır. Daha açık tabirle, vatandaşlar, bu gelişmenin Demokrat Partiden daha kesin ve müsbet olarak geleceğini anladıkları gün onu tercih edeceklerdir”* yorumu yaparak, Bayar ve DP’nin memlekete hayrı dokunacağı için tercih edileceğini vurgulamışlardır.²¹⁰

Muhalefet partilerinin kurulması, bilhassa DP’nin kurulması, hükûmetin aldığı kararlara pozitif etki yarattığı çıkarımı yapılarak, Celâl Bayar’ın ekonomi modeline benzer kararlar alınmasının tesadüf olmadığı, DP’lilerin Meclis’te daha aktif rol oynaması gerektiği vurgusu yapılmıştır.²¹¹ Çünkü dergi yazarlarında birçok derdin kaynağı *“murakabesizlik”* yani partiler arası rekabet ortamının olmayışı kanaati hakimdir.²¹²

²⁰⁸ “Celâl Bayar Partisi”, *Millet Dergisi*, Sayı 1, 31 Ocak 1946, s.3 ve 14-15.

²⁰⁹ “Partilerde Büyük Hazırlıklar Var!”, *Millet Dergisi*, Sayı 5, 28 Şubat 1946, s.4.

²¹⁰ “Memleket Celâl Bayar’dan Ne Bekliyebilir?”, *Millet Dergisi*, Sayı 2, 7 Şubat 1946, s.3.

²¹¹ “Demokrat Parti İktidarı Mı Bekleyecektir?”, *Millet Dergisi*, Sayı 12, 18 Nisan 1946, s.4.

²¹² “Demokrat Parti Mürakabe Vazifesine Başlamalıdır”, *Millet Dergisi*, Sayı 7, 14 Mart 1946, s.4.

CHP'nin 10 Mayıs 1946'da yapacağı kongresinde alınması beklenen tek dereceli ve serbest seçim kararına olumlu bakılırken, eylül ayında yapılacak olan belediye seçimlerinin erkene alınması konusunda üzüntülerini bildirmişlerdir. Muhalefet partilerinin teşkilatlanmasını tamamlamadan alınan seçim kararının halk üzerinde olumsuz etki yapacağını ancak yine de vatandaşa tarihi bir görev düştüğünü, sandığa gidip demokratik hakkını kullanması gerektiğini vurgulamışlardır.²¹³ Öte yandan CHP'nin yapacağı kurultayı DP'nin bir başarısı olarak da kabul etmişlerdir çünkü DP, CHP'yi değiştirmeye zorlayarak buna mecbur etmiştir.²¹⁴

1947 yılı seçimlerinin bir yıl erkene alınmasıyla dergide seçimle ilgili yazılar da kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu yazılarda da Celâl Bayar'ın şahsiyeti ön plana çıkarılmaktadır. Celâl Bayar'ın Millî Mücadele yıllarındaki rolünden bahsedilerek, şimdi de memleket için büyük bir iş yapma zamanının geldiğini vurgulamışlardır. Yaklaşan seçimlerde CHP'nin son çare olarak antidemokratik yollarla ve baskıyla üstünlük kurmasının muhtemel olduğu hatırlatılmış, Bayar'ın mücadeleyi bırakması halinde tarih önünde demokrasi dersinden kalacağı belirtilmiştir.²¹⁵ İlgili bir diğer yazıda ise, Fevzi Çakmak'ı aday gösteren Celâl Bayar'ı tebrik edip, Mareşal'in hiç şüphesiz milletvekili olması gerektiği ve bunun vefa ile kadirbilirlik için yapılması gerektiği vurgulanmıştır.²¹⁶

Millet Dergisi yazarları, derginin hiçbir siyasî parti ile bağlantısı-ilişkisi olmadığını ve olamayacağını söylese de²¹⁷ 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimi yaklaşmışken açıkça Demokrat Parti propagandası yapmaktan geri durmamışlardır. Demokrat Partili Kenan Öner'e ithafli olarak sunulan bir şiirde, açıkça, halktan Demokrat Parti'ye katılmaları istenmiştir. Şiirde her dördlüğün sonu "*Alnın açık başın hür gir Demokrat Partiye*" şeklinde bitmektedir.²¹⁸ Bu süreçte Demokrat Parti'nin önemli isimleriyle yapılan röportajlara da yer verildiği görülmektedir. Demokrat Parti kurucularından Refik Koraltan ve Samsun İl Başkanı Şefik Avni Bey ile Samsun'da yapılan röportajda, DP'nin halktan gayet olumlu geri dönüşler aldığı, halkın DP'yi kısa sürede benimseyip sahiplendiği belirtilmiştir.²¹⁹

²¹³ "Millet Hayatında Yeni Bir Devre: Tek Dereceli Serbest Seçim!", *Millet Dergisi*, Sayı 14, 2 Mayıs 1946, s.8-9.

²¹⁴ "Demokrat Parti Bekleneni Vermeğe Başladı", *Millet Dergisi*, Sayı 15, 9 Mayıs 1946, s.6.

²¹⁵ Cemal Kutay, "Galip Hoca Celâl Bayar'a Açık Mektup", *Millet Dergisi*, Sayı 22, 27 Haziran 1946, s.3.

²¹⁶ "Her Perşembe 4 Hakikat", *Millet Dergisi*, Sayı 23, 4 Temmuz 1946, s.4.

²¹⁷ "Celâl Bayar'ın Birkaç Hususiyeti ve Haksız Tefsizler", *Millet Dergisi*, Sayı 16, 15 Mayıs 1946, s.4.

²¹⁸ Sırlıoğlu, "Demokrat Parti Marşı", *Millet Dergisi*, Sayı 23, 4 Temmuz 1946, s.11.

²¹⁹ "Refik Koraltanla Bir Konuşma", *Millet Dergisi*, Sayı 24, 11 Temmuz 1946, s.10-11.

Seçim öncesi DP'yi yıpratmak için propaganda yapıldığını iddia ederek basında çıkan haberlere karşı savunma yazıları da yazılmıştır. Bu bağlamda, DP'yi yıpratmak için CHP'ye yakın isimlerin basın yoluyla itibar suikastı yaptığı, buna en bariz örneğin Hüseyin Cahit'in yazıları olduğu vurgusu yapılmış, Hüseyin Cahit tarafından Celâl Bayar'a "*haksız kazanç sağlayıp milyarlar kazandığı*" tarzında yapılan eleştirilere cevap verilmiştir.²²⁰

Seçim sonrasında CHP'ye kızgınlık duyulurken, DP'nin her şeye rağmen başarılı olduğu değerlendirilmesi yapılmıştır. Seçim sonuçlarının adil olmadığı bahsiyle, devletin tüm güç ve imkanını seferber ederek propaganda yapan CHP'nin kazanmasının normal olduğunu, ancak "*dört yıl bütün mantık sahipleri, vatandaş kanaatlerinin tahta bir sandık içinde; nasıl hüviyet değiştirdiğini bilmecesini halletmeğe uğraşacaktır*" diyerek, CHP'nin seçimde hile yaptığını üstü kapalı olarak vurgulamışlardır. CHP'nin iktidar hırsıyla millet iradesini hiçe saydığı vurgulanarak, tarihin "*inkılâp partisi olmakla övünen iktidarcıları; bu misilsiz kötülüklerinden dolayı her zaman mesul tutacağı*" şeklinde eleştirmişlerdir. Ağzı açık şaşkın bir vaziyette resmedilen bir vatandaşı koyarak, "*bu hayret dolu vatandaşın yüzü bir kehanet değildi. Reyine rağmen ortadakine netice karşısında böylece eli ağzında kalmayan bir seçmen tanıyorsanız lütfen adresini bize bildiriniz!*" yorumu yapılmıştır.²²¹ CHP'nin devlet irade ve gücüyle katıldığı seçimlerde vaat edildiği gibi serbestlik olmayıp sayısız tazyikler yapıldığını açıkça ifade ederek, millete demokratik haklarının bölük pörçük değil külliye verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır.²²²

Derginin şaka köşesindeki bir yazıda, seçimde hile yapıldığına dair kurgu bir metin kaleme alınmıştır. CHP'li bir hatibin meydanlarda "*bir taraftan inek sokup öbür taraftan sucuk çıkararak makineler getirterek et meselesini halledeceğiz*" vaadi üzerine, DP'li bir vatandaşın "*siz bizim reyleri kendinize çeviren usulleri icat ederek seçim işini hallettiniz. Sandığa muhalif sokup muvafık çıkardıktan sonra; inek sokup sucuk değil; sucuk sokup inek de çıkarırsınız*" diyerek dalga geçtiğini aktarmışlardır.²²³

²²⁰ Cemal Kutay, "Celâl Bayar'ın Milyarlarına Dair", *Millet Dergisi*, Sayı 25, 18 Temmuz 1946, s.5 ve 13.

²²¹ "Bir Ata Sözü: Perşenbenin Gelişi Çarşanbadan Bellidir!", *Millet Dergisi*, Sayı 26, 25 Temmuz 1946, ss.8-9.

²²² *Millet Dergisi*, Sayı 26, 25 Temmuz 1946, s.1.

²²³ "Biraz Da Şaka", *Millet Dergisi*, Sayı 26, 25 Temmuz 1946, s.16.

İstanbul'dan milletvekili seçilen DP'li Mareşal Fevzi Çakmak'ın “*Biz Millî Mücadeleyi demir parçalarile topsuz ve tüfeksiz yaptık. Zaferi millet kazandı. Bu yapılan da millî mücadeleye müşabih olarak bir hürriyet savaşıdır*” sözlerine yer vererek, Çakmak'ın ifadelerine katıldıkları belirtilmiş ve DP'nin hiçbir şekilde muvazaa partisi olmayacağına inandıklarını söylemişlerdir. Mücadele yerinin Millet Meclisi olduğu, millî irade tecelli edene kadar CHP ile mücadele edileceği yönünde kesin yargılara yer verilmiştir.²²⁴

Seçim sonrasında Millet Dergisi'nin yeni bir söylemi de Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi ve partiler üstü bir statüde olması yönünde olmuştur. İlerleyen yıllarda da sık sık tekrar eden bir söylem olarak karşımıza çıkan bu istek gerçekleşinceye dek “*demokratik gelişmelerin tam kemal mertebesini bulmuş olacağına kani olmayacağız*” yorumu yapılmıştır.²²⁵ Millet Dergisi'nin tarafsız ve partiler üstü olarak değerlendirdiği Cumhurbaşkanı adayı, dergi kapağında yer verdiği Demokrat Parti İstanbul milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak olmuştur.²²⁶

Celâl Bayar ile yapılan röportajda Bayar, Atatürk'ün Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyinde partiler üstü bir konumda olduğunu, şimdi de cumhurbaşkanının partiler üstü ve tarafsız olması gerektiğini vurgulamıştır. Röportajda Bayar'a yöneltilen bir diğer önemli soru olan “*Atatürk hayatta bulunsaydı evvelâ siz Demokrat Partiyi kurar mıydınız*” sorusuna ise, Bayar'ın cevabı, “*... kurardım ve kendileri de beni teşvik ederdi. Atatürk, hakiki bir halk iradesinin kuruluşu yolunda müsbet ve faydalı olan her hareketi desteklemiştir*” şeklinde olmuştur. Bayar'ın cevaplarından hoşnut olunmuş ve Bayar için “*Atatürk'ün bir hasretini de gerçekleştiriyor. Gerçek Kemalistlerin emeği onunla beraberdir*” denmiştir.²²⁷

Seçim sonrası Ankara Palas salonlarından eski başbakanların resimlerinin indirilmesi manidar bulunmuş, Celâl Bayar'ın başbakanlık dönemine atıf yaparak, “*O vefalı davranarak selefi İnönü'nün resimlerini indirmemişti, şimdi indiriliyor*” denmiştir.²²⁸ Celâl Bayar ve DP'lileri halk nezdinde kadir kıymet bilir, pozitif yönleri çok olan kimseler olarak lanse etme gayretlerinin devam ettiği görülebilmektedir. Demokrat Partili milletvekillerinin, seçim

²²⁴ “Hafta Başı Konuşmaları”, *Millet Dergisi*, Sayı 27, 1 Ağustos 1946, s.3.

²²⁵ Cemal Kutay, “Cumhurbaşkanını Doğrudan Doğruya Millet'in Seçmesini İstiyoruz...”, *Millet Dergisi*, Sayı 26, 25 Temmuz 1946, s.3.

²²⁶ *Millet Dergisi*, Sayı 26, 25 Temmuz 1946, s.1.

²²⁷ “Atatürk Hayatta Olsa Celâl Bayar Ne Yapar?” *Millet Dergisi*, Sayı 39, 31 Ekim 1946, s.3 ve 10.

²²⁸ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 30, 22 Ağustos 1946, s.4.

mazbatalarının görüşüldüğü gün 6,5 saat müzakere etmesi üzerine, “*Meclis’te sükûtun değil de sözün altın olduğu devir başlıyor inşallah*” yorumu yapılarak, bundan son derece memnun olduklarını belirtmişlerdir.²²⁹ Buna karşın, CHP’lileri de eleştirmeye devam etmişlerdir. Daha önceki bir sayıda Siirt’i hiç bilmeyen bir CHP’li şahsın Siirt’ten milletvekili seçildiğini yazdığı için, Cemal Kutay’ın Siirtlilere tarziye (özür dileme) vermesi lazım diye bir okur mektubu gelmesi üzerine, yazar (muhtemelen Cemal Kutay) “*Siirt’ten birisinin özür dilemesi lazımsa o da Siirt’i geri bırakanlardır*” diyerek Siirt’in geri bırakıldığını ihtiva eden bir yazı kaleme almıştır.²³⁰

Millet Dergisi yazarları, DP’li milletvekilleriyle röportajlar yaparak²³¹ halka daha çok tanıtmaya gayreti göstermenin yanı sıra, DP’nin 1950 yılı seçimlerinde kullanacağı ünlü afişte yazan “*Yeter! Söz Milletindir!*” sloganındaki “*Söz Milletindir*” kısmını 17 Ekim 1946 tarihli sayısında kullanmaya başlamaya manidardır.²³² Derginin 9 Aralık 1948 tarihli 148. sayısından itibaren ise sözün tamamını kullandıkları dikkat çekmektedir.²³³ Hiçbir parti ile bağlarının olmadığını iddia eden dergi yazarları için de bir tezadı meydana getirmiştir. Bu aynı zamanda derginin Demokrat Parti’nin gayri resmî yayın organı olduğunun da iyi bir göstergesidir. İlaveten, dergide CHP’li hiçbir isimle röportaj yapılmadığı gibi DP’lilere dergide yazı yazma imtiyazı dahi verildiği görülmektedir.²³⁴

Dergi yazarları, açıktan DP savunması yapmaktan ve DP’nin hakkını aramaktan bir an olsun geri durmamışlardır. DP’den İstanbul milletvekili olarak seçilen millî sporcu Zeki Rıza Sporel’in seçim mazbatasının iptalini konu alan yazıda, “*Zeki Rıza için verilen karar, onun şahsında Demokrat Partiyi yani bu memlekette daha geniş ve mutlak bir hürriyeti müdafaa edenleri vurmıştır*” denilerek, Zeki Rıza’nın Millî Mücadele’ye katkıları hatırlatılmış, şimdi de Millî Mücadele benzeri bir mücadelede olunduğunun vurgusu yapılmış²³⁵ ve seçim mazbatalarının iptal edilmesinin millî iradeye ters olduğundan bahisle

²²⁹ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 32, 5 Eylül 1946, s.4.

²³⁰ Siirt’ten milletvekili seçilen CHP’li Ethem İzzet Benice, İstanbul doğumludur. “Siirtli’lere Birisinin Tarziye Vermesi Lâzımdır, Fakat Kimin?”, *Millet Dergisi*, Sayı 30, 22 Ağustos 1946, s.7 ve 11.

²³¹ Mareşal Fevzi Çakmak ile yapılan röportaj için bkz.; “Mareşal En Dikkatdeğer Fikirlerini Millet’e Anlattı”, *Millet Dergisi*, Sayı 40, 7 Kasım 1946, s.3.

²³² *Millet Dergisi*, 17 Ekim 1946, s.1.

²³³ *Millet Dergisi*, 9 Aralık 1948, s.1.

²³⁴ Demokrat Parti lideri Celâl Bayar’ın dergi için kaleme aldığı birkaç yazısı için bkz.; Celâl Bayar, “O Yaklaşan Ölüm Karşısında İrkilmeyen Sayılı İnsanlardan Biriydi”, *Millet Dergisi*, Sayı 40, 7 Kasım 1946, s.8-9; Celâl Bayar, “Devletçilik Telâkkisi Üzerine...”, *Millet Dergisi*, Sayı 46, 19 Aralık 1946, s.3.

²³⁵ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 45, 12 Aralık 1946, s.4.

eleştirilmiştir.²³⁶ Bir diğer örnekte ise DP'ye isnat edilen komünist ajanlar barındırıyor iddialarının tartışmaları geçmişken, bazı iktidara yakın muharrirlerin hala bu konu üzerinden DP'ye hücum etmesi eleştirilerek, DP'yi savunan bir yazı kaleme alınmıştır.²³⁷

Mücadelenin yerini Millet Meclisi olarak gösteren yazarlar, bütçe tartışmaları esnasında Başbakan Recep Peker'in DP'li Adnan Menderes'e yönelik söylediği "psikopat" sözü sonrası Meclis'i terk eden DP'lilere, yaptıklarının yanlış olduğunu, murakabeye devam edebileceklerini belirterek, "*Yalnız kelime halinde kalan ithamlar karşısında değil, daha çok ağır vaziyetler karşısında bile yerinizi boş bırakamazsınız*" yorumunu yapmışlardır.²³⁸ DP'nin yapmış olduğu kongrede aldığı "Hürriyet Misakı" adı verilen kararların Meclis'te onaylanması sırasında, Halk Partisi oy çokluğuyla reddederse DP'nin meclisi terk etmesi yetkisini milletvekillerine vermesi üzerine, Halk Partisi'ne yakın gazeteciler "Uğurlar ola" minvalinde yazılar yazmaları üzerine, Millet Dergisi yazarları da DP'yi savunan bir yazı kaleme alarak, Meclis'ten kimsenin kimseyi kovamayacağına dair bir çıkış yapmışlardır.²³⁹

Birinci yılını dolduran Millet Dergisi'nin, yazarlarınca Atatürk'e yazdığı mektupta kendisine şükran ve minnet duygularını sunarak, izinden bir an olsun ayrılmayacaklarını belirtmişlerdir. Atatürk'e, Demokrat Parti'yi öven cümlelerle seslenerek, hakiki demokrasiyi savunup uyguladıklarını, son başvekili Celâl Bayar'ın demokrasi mücadelesi verdiğini ve gözünün arkada kalmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.²⁴⁰

Celâl Bayar ile yapılan bir röportajda, Bayar, Atatürk'ün "*ilhamımızı gökten ve gaipten değil doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz*" sözlerine ithafen, Demokrat Parti'nin de çağın gerekliliğinden doğan sunî olmayan bir parti olduğunu belirtmiştir. Bayar, DP'yi, "*Demokrat Parti, üzerinde yaşadığımız yurt ve bağrından çıktığımız Türk milletinin, dünyanın yeni bir oluş potasında kaynadığı bu devre içinde fert ve cemiyet olarak yarının kıymet ve ölçülerine, tarihine ve haysiyetine lâyık hayata sahip olma azminin ifadesidir*" şeklinde tanımlamaktadır. Bayar, halkın tam bir serbestlik içinde rahatça, baskısız ve korkmadan siyasi tercihini yapabilmesinin gerekli olduğu ve bunun yolunun açılması

²³⁶ "Kimin Namına", *Millet Dergisi*, Sayı 45, 12 Aralık 1946, s.5.

²³⁷ "İktidarın Gölgesi Altındaki Masuniyetler, Söz Sarkıntılığına İmkân Vermemelidir!", *Millet Dergisi*, Sayı 70, 6 Haziran 1947, s.3.

²³⁸ "Son Hadiselerin Tarafsız Bir Müşahid Gözüyle Tahlili", *Millet Dergisi*, Sayı 47, 26 Aralık 1946, s.3.

²³⁹ "Nereden? Acaba Çiftliklerinden Mi Kovuyorlar?", *Millet Dergisi*, Sayı 51, 23 Ocak 1947, s.5.

²⁴⁰ "Atatürke Mektup", *Millet Dergisi*, Sayı 53, 6 Şubat 1947, s.5.

gerektiğini vurgulamıştır.²⁴¹ Yazarlar, Celâl Bayar'ı, Atatürk döneminin son başbakanı olması dolayısıyla Atatürk'ün emanetçisi gibi bir algıyla okurlara sunmaktan geri durmamışlardır. Atatürk imgesinin gücünden faydalanarak her fırsatta Anayasadaki antidemokratik kanunların kaldırılması ve Cumhurbaşkanının tarafsız olması gerektiğini de yinelemişlerdir.²⁴²

Yazarlar DP'nin en güçlü ismi olarak gördükleri Celâl Bayar'ı hiçbir şekilde, Demokrat Partililerce dahi eleştirilmesine izin vermemişler, her fırsatta savunmuşlardır. Yazar Cemal Kutay, DP'den istifa eden Kenan Öner'in Celâl Bayar için muvazaâ yaptığını iddia etmesi üzerine, Bayar'ı savunan uzunca bir yazı kaleme almıştır. Kutay, *“Demokrat Partile hiçbir alakam yoktur. Ve olmayacaktır. Bu partinin kurucularından -Celâl Bayar hariç- hiç birisini tanımam. Fakat Celâl Bayarı iyi tanırım”* diyerek, Bayar'ın ne Cumhurbaşkanı ne de direkt olarak CHP ile “danışıklı dövüş” içinde olmadığını savunmuştur. Aynı zamanda, DP'yi herhangi bir kişinin şahsında özelleştirmeyi de CHP mantığının ürünü olarak tanımlayarak, bunun tek adamlık demek olduğunu ve DP'yi yıpratmak için bir karalama kampanyası olduğunu ileri sürmüştür.²⁴³ Ancak, Demokrat Parti hareketini Celâl Bayar'ın şahsında simgeleştirdikleri, dergide en çok ona yer vermelerinden ve sürekli onun tarihteki mücadelelerinden ve memleket için faydalarından bahsetmeleriyile açıkça görülebilmektedir.

Bununla birlikte, DP ile CHP'nin parti programları arasındaki benzerlikten dolayı, eleştirilerin hedefi olan Celâl Bayar'ın suskun kalmasını yadırgayan Kutay, *“Celâl Bayar, şahsen ne kadar mütevazı olursa olsun, temsil ettiği muhalefetin tesadüfi değil, kendi hükûmet reisliği zamanında bu rejimin kurucusu tarafından konulmuş bir teşhisin müdafaası olduğunu unutmuş gözükemez. Bu hak, onun dahi değildir”* yorumunu yapmıştır.²⁴⁴

İktidar partisinin İnönü'yü, muhalefet partisinin Mareşal'i siyasi propaganda malzemesi yapmasına karşı bir yazı kaleme alınarak, *“Mareşal <<millet>> değildir. İsmet İnönü'nün de şahsan millet olmadığı gibi... Hatta son devir Türkiye'sinin misilsiz kahramanı*

²⁴¹ Cemal Kutay, “Celâl Bayar ile Bir Konuşma”, Millet Dergisi, Sayı 85, 18 Eylül 1947, s.3.

²⁴² Cemal Kutay, “Bu Davaya Atatürk Onbeş Yıl Önce Şöyle Bir Teşhis Koymuştu”, Millet Dergisi, Sayı 52, 30 Ocak 1947, s.3.

²⁴³ Cemal Kutay, “Celâl Bayarın Muvazaacılığına Dair”, Millet Dergisi, Sayı 106, 12 Şubat 1948, s.3.

²⁴⁴ Cemal Kutay, “Bir Rejim Teşhisi ve Onu Unutmuş Gözüken Celâl Bayar”, Millet Dergisi, Sayı 146, 25 Kasım 1948, ss.8-9 ve 16.

Atatürk bile <<millet>> değildi ve böyle bir iddiası da yoktu, olamazdı” yorumunu yapmışlardır. CHP’yi “başı dara geldikçe bu şahısların gölgesi altına çekilmek ananesi vardır” iddiasıyla eleştirirken, muhalefetin de onlardan eksik kalmadığını ve bundan üzüntü duyduklarını vurgulamışlardır.²⁴⁵ Mareşal Fevzi Çakmak’ın ve Celâl Bayar’ın tarihteki önemli görevlerine sürekli olarak atıf vermelerini ve özellikle Bayar’ı Millî Mücadele’nin önemli bir figürü olarak işlemelerini göz önünde bulunduracak olursak, eleştirdikleriyle ifade ettiklerinin tutarsızlığını daha net görebiliriz.

30 Ağustos Zafer Bayramı’nın yıl dönümünde, büyük zaferin sadece Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa’ya borçlu olduklarını söyleyenlere karşı, Millî Mücadele’nin “*topyekûn harp*” neticesinde Kuvayı Milliye tarafından kazanıldığını, milleti görmezden gelmenin yanlış olduğunu belirtmişlerdir.²⁴⁶ Yine benzer bir ifade olarak Türkiye’nin birkaç kişi tarafından kurulmayıp milletin ortak mücadelesiyle vücuda geldiği ifade edilmiştir.²⁴⁷ Hatta, Kazım Karabekir’in sağlığında Cafer Tayyar Eğilmez’e yazdığı iddia edilen mektubuna yer verilerek, Karabekir mektupta, Atatürk’ün tüm yetki ve büyüklüğü sayesinde kazandığını ancak daha sonra yaptıklarına rağmen kendisinin gördüğü muamelenin hiç iyi olmadığını, Millî Mücadele’deki rolünün de kasıtlı bir şekilde küçümsendiğini, İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün tarihi tahrif ettiğini iddia eden ifadelerine yer verilmiştir.²⁴⁸ Öte yandan, Atatürk’ün Samsun’a çıkmazdan önce İstanbul’daki faaliyetlerinin konu edildiği bir yazıda, dönemin şahitlerinden ve Atatürk’ün yakın çevresinden olan Aka Gündüz’ün ifadelerine göre, Atatürk, Millî Mücadele’ye başlarken yalnız başına karar almıştı. İstanbul’dan Anadolu’ya geçmek fikrine de çoğu arkadaşı sırt çevirmişti.²⁴⁹ Atatürk’ün mücadelede yalnız olduğu teması, zafer günlerinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün rolünün daha çok anlatılmasına bir gönderme olarak vurgulanmıştır. Zira, Demokrat Partili Mareşal Fevzi Çakmak’ın, Atatürk’e yakınlığı, CHP’li İsmet Paşa’dan daha fazla olduğu da iddia edilmiştir.²⁵⁰

²⁴⁵ Cemal Kutay, “Bu Memleketin Millî Tarihi, Devrin Vatandaşlarını Putlaştıracak Kadar Fakir Değildir!”, *Millet Dergisi*, Sayı 54, 13 Şubat 1947, s.3.

²⁴⁶ Cemal Kutay, “Peki Türk Milleti Ne Oluyor?”, *Millet Dergisi*, Sayı 136, 16 Eylül 1948, s.3.

²⁴⁷ Cemal Kutay, “Bir Eski Politikacıdan Gelen İbret Dersi”, *Millet Dergisi*, Sayı 138, 30 Eylül 1948, s.3.

²⁴⁸ “Bir Tarih Hakikati Daha Ortaya Konuluyor”, *Millet Dergisi*, Sayı 219, 20 Nisan 1950, s.3.

²⁴⁹ Aka Gündüz, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”, *Millet Dergisi*, Sayı 156, 3 Şubat 1949, s.11.

²⁵⁰ Eski Bir Atatürkçü, “Otuz Ağustosun Yirmi Beşinci Yılında”, *Millet Dergisi*, Sayı 82, 28 Ağustos 1947, s.8.

Bayar'ın mücadelecı kimliği ön planda tutulmuş ve gençler için ilham alınması gerektiği vurgulanmıştır. İttihat ve Terakki döneminde İzmir Kâtibi olan Celâl Bayar'ın bir hatırasını anlatarak, gençlerin de tıpkı onun gibi halka inmesi gerektiğini, dertlerini dinleyip çare bulmaya çalışması gerektiğini ve bunu yaparken tepeden bakan kibirli bir tavırla değil, candan ve onlardan olduğunu hissettirerek yapmaları gerektiğini salık vermişlerdir.²⁵¹

1950 yılı seçimlerine yaklaşık bir yıl varken, dergide yavaş yavaş seçimle ilgili yazılar da çıkmaya başlamıştır. Celâl Bayar'ın İzmir'de coşkuyla karşılanması 19 yıl önce Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) lideri Ali Fethi Bey için yapılan coşkulu karşılamaya benzetilerek, bu durum, milletin hakiki demokrasiye özlem duymasının delili sayılmıştır. 1950 yılı seçimlerine bir yıl kala, seçim için umutlu bakıldığı gözlemlenmektedir.²⁵² Mevcut durumu, Atatürk'ün Nutuk'un başında tasvir ettiği karanlık günlere benzeterek, milletin bu karanlık günlerden yine 19 Mayıs ruhu ile kurtulacağını, yeni 19 Mayıs'ını kendisinin yaratacağını ileri sürülerek, "... Daha karanlık devirleri, cesaret ve azimle yenmiş olan bu büyük milletin, beceriksizlik ve feragatsizlikten gelen neticeleri, kendi bağrından çıkaracağı kıymetlerin himmetiyle alt edeceğinden asla şüphe etmeyiniz" yorumunu yapmışlardır.²⁵³ Ancak iktidar partisinin ve özellikle düşmanca davranmakla itham ettikleri Başbakan Peker'in DP üzerindeki baskıyı kaldırması gerektiği böylece halk iradesinin tam olarak yansıtılabileceği de vurgulanmıştır.²⁵⁴

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası bir, Serbest Cumhuriyet Fırkası iki ve Demokrat Parti üç olmak üzere demokrasiye geçiş aşamasını çekirge sıçramasına benzetmişlerdir. Daha önce hep SCF'ye atıf yapılırken bu kez farklı olarak TCF'yi de işin içine sokmaları manidardır, zira kurucularından önemli simaları CHP bünyesinde. Öte yandan, çekirgenin son sıçrayışı olarak addettikleri DP'nin, 1950 seçimlerinde oy güvenliği ve serbestisi tanındığı vakit başarılı olacağını vurgulamışlardır.²⁵⁵ Çünkü yazarlara göre Demokrat Partililer halkla daha yakından temas kurarak CHP'den daha iyi bir görüntü vermektedirler.²⁵⁶

²⁵¹ Kazım Nami Duru, "Üniversite Gençleri! Sizler Ruhça Onlara Erişmeye Çalışınız", *Millet Dergisi*, Sayı 169, 5 Mayıs 1949, s.6.

²⁵² Cemal Kutay, "Çünkü Tezat Çıkmazları Arasındaki Bu Bocalamalar Bir Tarih Kaderidir", *Millet Dergisi*, Sayı 184, 18 Ağustos 1949, s.8-9.

²⁵³ Cemal Kutay, "19 Mayısın Kahraman Öncüsü Nerede?", *Millet Dergisi*, Sayı 171, 19 Mayıs 1949, s.3.

²⁵⁴ Cemal Kutay, "Bir Muhasebe", *Millet Dergisi*, Sayı 75, 10 Temmuz 1947, s.3.

²⁵⁵ Cemal Kutay, "Çekirgenin Üçüncü Atlayışı", *Millet Dergisi*, Sayı 201, 15 Aralık 1949, s.3.

²⁵⁶ Mithat Eriş, "Ayvalık Demokratları Halkı Nasıl Kazanıyor?", *Millet Dergisi*, Sayı 48, 2 Ocak 1947, s.2.

Yaklaşan seçimler için yapılan bölge ziyaretlerinde DP'nin engellenmesine, propaganda yapmasında yaşatılan güçlülere karşı Celâl Bayar'ın iyi niyetli ve müsamaha göstermesi takdir edilmiş, seçimlerde Demokrat Parti'nin kazanacağı "*Bayar'ın şahsi sevgi ve itibarı, intikal devresinin bir huzur unsuru olacaktır*" gibi iddialı sözlerle vurgulanmıştır. Vatandaşlardan 25 yıldan hesap sormak için sandığa gitmeleri ve özgürce oy vermeleri istenmiştir.²⁵⁷ Celâl Bayar ve Hikmet Bayur'un Atatürk dönemindeki faaliyetlerine ve Atatürk'ün kendilerine dair fikirlerine yer vererek, seçimlerde demokrasi için önemli bir sınav vereceklerini ve muhakkak başarılı olacaklarını "*aklıselim, tarih, vatan sevgisi, bunu emreder...*" ifadeleriyle vurgulamışlardır.²⁵⁸

Yapılacak olan seçimlerle ilgili, "*dürüst, baskısız, terörsüz, müdahalesiz, şerefli ve namuslu idarelere hâs açık hesaplı bir seçim yapılacağını farz ve kabul ederek*" ifadelerine yer vererek il il değerlendirme yapılmış ve "*hadiseleri mukayese edecek olursak 950 seçiminde CHP'nin ekseriyeti temin edemeyeceğini tahmin edebiliriz*" sonucuna varmışlardır. Demokrat Parti ve Millet Partisi'nin CHP gibi parası ve kuvveti olmamasına rağmen halka dayandığı vurgulanmıştır. Muhalefetin -özellikle DP'nin- CHP karşısında mutlak zaferle ayrılacağını tahmin ederken, "*sandık oyunları olması ihtimali mevcuttur*" diyerek 1946 seçimlerine gönderme yapılmıştır.²⁵⁹ Bir diğer göndermede ise, kapak fotoğrafında at yarışı izleyen vatandaşların fotoğrafına yer verilerek "*istediklerini seçebilmek hürriyetinden olacak; vatandaşlar at yarışlarında, seçimlerden çok heyecanlı ve alâkalıdır!*" denmiştir.²⁶⁰

Seçimlerde CHP'nin kazanmasının imkânsız olduğunu çünkü "*yirmi altı senedir programsız bir hayat içinde ümitsiz bir hale gelen*" milletin tek ümidinin iktidarın değişmesi olduğunu vurgulamışlardır. Halkı hasta bir insana, iktidarı da doktora benzeten Cafer Seno, "*hasta bir insan, tedavisinden fayda görmediği doktorunu değiştirir, derdine şifa ümidiyle başka doktorlara müracaat eder*" diyerek, tek çarenin iktidarın değişip daha demokrat bir iktidarın iş başı yapmasının gerekliliğini vurgulamıştır.²⁶¹

²⁵⁷ Cemal Kutay, "Babacan Bir Adamın Müsamahası", *Millet Dergisi*, Sayı 211, 23 Şubat 1950, s.3.

²⁵⁸ Cemal Kutay, "Bayarla Bayuru Bekleyen İmtihan", *Millet Dergisi*, Sayı 206, 19 Ocak 1950, s.5.

²⁵⁹ "Seçimleri, Hangi Partinin Kazanabileceği Bahsinde Dikkatli Bir Tetkikin Neticesi...", *Millet Dergisi*, Sayı 215, 23 Mart 1950, s.4-5.

²⁶⁰ *Millet Dergisi*, Sayı 221, 4 Mayıs 1950, s.1.

²⁶¹ Cafer Seno, "Yeni Bir Dönüm Noktası", *Millet Dergisi*, Sayı 222, 11 Mayıs 1950, s.3.

Seçime az bir zaman kalmışken CHP'nin tek parti iktidarı sürekli olarak eleştirilmiş, komünizm-faşizm gibi zararlı addedilen ideolojilere benzetilmiştir. Türkiye'de asıl mücadelenin ve ana davanın despotluğa karşı demokrasiyi savunmak olduğu vurgulanan yazıda, üstü kapalı olarak Demokrat Parti propagandası yapılmıştır.²⁶² Millî Mücadele'nin Galip Hocası Celâl Bayar'ın şimdi yine aynı büyüklükte bir mücadeleye gireceği, Türk milletinin “*aklı selimine, ikbaline, gayesine hizmet edeceği*” vurgulanmış, Bayar'ın Millî Mücadelede çekilen bir fotoğrafı basılmıştır. Celâl Bayar için, “... *memleketi tek parti ve tek şef hakimiyetinden kurtarmaya çalışmak emeği, Kuvayı Millîye mücadelesinin devamıdır*” denmiştir.²⁶³ DP'nin CHP'den farklı olarak çıkardığı milletvekilleri aday listesinde halkın talebine göre aday çıkardığı söylenerek, DP için halka dayanma, milletin bağrından çıkma vurguları yapılmıştır.²⁶⁴

İlk defa oy verecek vatandaşlar için seçim günü yapmaları/yapmamaları gereken davranışlar hakkında bilgiler ihtiva eden yazıda, özellikle demokrasinin gerekliliği ve oy vermenin kutsiyeti vurgulanmıştır. Önceki seçimlerden yaşanan “sandık oyunlarına” da dikkat çekilerek, “*Sandık... Milletın malıdır. Emanetçisi de Devlettir. Devletın Namusudur*” denmiş, her vatandaşı uyanık olmaya davet etmişlerdir.²⁶⁵

Millet Dergisi yazarları, diğer partilere nazaran Demokrat Parti'ye tarafgirlik boyutunda pozitif ayrımcılık yapmışlardır. Derginin yayın hayatına başladığı tarih ile Demokrat Parti'nin kurulduğu tarih çok yakındır. Bana göre Millet Dergisi, Demokrat Parti kurulmamış olsaydı yayın hayatına başlamazdı. Bu da Celâl Bayar'ın şahsında Demokrat Parti'yi bir kurtuluş kapısı olarak görmüş olmalarından ileri gelmektedir. Yukarıdaki metinde de çok açık görülebilmektedir. Demokrat Parti'nin başarılı olabilmesi için var gücüyle propaganda yapan dergi yazarları, okurların algısını tarih isnatlarıyla yapmaya çalışmışlardır. Celâl Bayar'ın Kuvayı Millîye yıllarındaki faaliyetleri, Atatürk dönemi bakanlıkları ve Atatürk'ün İsmet İnönü yerine tercih ettiği son Başbakanı olmasını sürekli olarak yinelemişlerdir. Ancak bunu yaparken bir yandan da Cumhuriyet Halk Partisi'nin 23 yıllık tek parti iktidarını despotlukla nitelendirmekten geri durmamışlardır. Burada

²⁶² Cafer Tayyar Eğilmez, “Kimler Mücadele Ediyor?”, *Millet Dergisi*, Sayı 216, 30 Mart 1950, s.5.

²⁶³ Cemal Kutay, “Galip Hoca'nın Yeni Cephesi”, *Millet Dergisi*, Sayı 217, 7 Nisan 1950, s.1.

²⁶⁴ Cemal Kutay, “Vuslat Yine Kaldı Bir Güzel”, *Millet Dergisi*, Sayı 221, 4 Mayıs 1950, s.3.

²⁶⁵ Semih Mümtaz S., “Seçimlerde Oy Vermenin Tek Yolu Vardır: Vatandaşın Vicdanı”, *Millet Dergisi*, Sayı 222, 11 Mayıs 1950, s.12.

düştükleri tezatlar ve atladıkları önemli hakikatler vardır. Birincisi gerçek Kemalist olduklarını iddia etmelerine rağmen Atatürk'e de dolaylı yönden despot demiş olmaları, ikincisi Celâl Bayar'ın da CHP'deki geçmişi ve Başbakanlık devri, üçüncüsü de yine Celâl Bayar'ın İsmet İnönü'nün ilk Cumhurbaşkanlığı döneminde kısa da olsa Başbakanlık görevi yapmış olmasıdır.

Demokrat Partililerin röportajlarını vermeleri, nadiren de olsa dergide yazı kaleme almaları dergiyi önemli kılan unsurlardandır. Aynı zamanda resmî bir yayın organı bulunmayan Demokrat Parti için, Türkiye'de hatırı sayılır okur kitlesi olan bir dergide propagandalarının yapılması da elbette önemlidir. Bu bağlamda dergide çıkan yazılar Demokrat Partililerce de kabul görmüş ve onaylanmıştır.

2.4. Millet Dergisi'nin Demokrasi Anlayışı ve Devrimlere Bakışı

Her fırsatta demokrasiyi ve Türkiye'nin demokrat olması gerektiğini savunan Millet Dergisi yazarları, II. Dünya Savaşı sonrası normale dönmenin tek yolunun demokrasiyle mümkün olacağına inanmaktadırlar. Bu minvalde, anormal olanın antidemokratik, normal olmanın da demokratik olduğu denklemini oluşturmuşlardır denilebilir. Anayasa profesörü hukukçu Ali Fuat Başgil'in dergide çıkan "*Demokrasi Nedir?*" adlı yazısında bu denklemi doğrular ifadeler yer almaktadır. Başgil yazısında, demokrasinin ilk nüvelerinin meydana geldiği Antik Yunan'dan örnekler vererek demokrasinin tanımını yapmış, antidemokratik rejimleri (Napolyon, Mussolini, Stalin, Hitler, Franco) ve liderlerini örneklendirerek bu rejimlerin normal hayat telakkisinden uzak olduğunu çünkü demokrasiye meydan verilmeyen her rejimin böyle olduğunu belirtmiştir.²⁶⁶

Demokrasi bilincinin antik Yunan'dan beridir bilindiğine dair bir diğer yazıda ise, demokrasinin farklı şekillerde uygulandığını ve bunun yanında diktatörlüğün de demokrasi kadar eski olduğunu kaleme almışlardır. Antik Yunan'da diktatör hükümdarlar olarak bilinen Pisistratus ve Aristidis'in hikayelerine de yer vererek uzun iktidarların halkta

²⁶⁶ Ali Fuat Başgil, "Demokrasi Nedir?", *Millet Dergisi*, Sayı 29, 15 Ağustos 1946, s.6 ve 16.

bıkkınlık verdiği, dönem dönem farklı yüzlerin iktidar sahnesine çıkması gerektiği vurgulanmıştır.²⁶⁷

Türklerin esasen, eskilerden beri (Anadolu’da yurt tutmalarından itibaren) demokrat olduğunu çünkü demokrasinin özünün ahlâk onun temelinde de karakter olduğu belirtilerek Türklerde “*sınıf ve seviye farkı yoktur*” yorumu yapılmıştır. Tarihten örneklerle ahlâklı olmayı salık vererek ahlâklı insanın demokrat olması gerektiğini vurgulamıştır.²⁶⁸ Bununla beraber Atatürk’ün katıldığı İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Selânik Kongresi’nde “*halka dayanmaktan*” yana sözler söylediği ve tam bir ‘demokrat’ olduğu vurgulanmıştır.²⁶⁹ Birinci ve İkinci Meclis’in demokrasi havasını, Millî İradeyi tam manasıyla yansıttığı da vurgulanarak, güncel Meclis için “*hayali demokrasi*” ifadesine yer vermişleridir.²⁷⁰

Hiçbir şahıs ve partinin millete demokrasi veya hürriyet veremeyeceğini demokrasinin milletin en doğal hakkı olduğunu, iktidara yakın bir gazetecinin “*İnönü gibi bir lider bizi demokrasiye götürecektir*” sözü üzerine, “*bu memlekette hiç kimseden ihsan suretile lütfen hürriyet istemiyor*” yorumu yapılarak vurgulanmıştır.²⁷¹

Ancak, bunlara rağmen, Türkiye’de hakiki bir demokrasinin olmadığını, mevcut Anayasa ile bunun mümkün olamayacağını zira bu Anayasa’nın dönemin şartlarına cevap veremediği çünkü dünyanın ve Türkiye’nin yeni bir dönemde olduğunu, daha özgürlükçü, daha çok kişi hakları sunan bir Anayasa’nın hazırlanması gerektiğinin üzerinde durmuşlardır.

Demokrat bir memleketin Anayasası’nda birbiriyle çelişen maddelerinin olamayacağı belirtilerek bu tarz maddelere -kendilerine göre çelişen- örnekler verilip tadil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Demokrasi ve özgürlüğün sağlanabilmesi için bunun şart olduğunu²⁷² ve bunu sağlayıp Anayasa’yı tezatlardan arındırmak için bir “Anayasa

²⁶⁷ Ahmet Esad Ben’im, “Millî Hâkimiyet Bahsinde Millet Psikolojisine Dair”, *Millet Dergisi*, Sayı 60, 27 Mart 1947, s.3 ve 16.

²⁶⁸ Galip Kemal Söylemezoğlu, “Devlet Buhranı Mı, Aile Buhranı Mı, Ahlâk Buhranı Mı?”, *Millet Dergisi*, Sayı 69, 29 Mayıs 1947, s.10.

²⁶⁹ Celâl Bayar, “Atatürk ve Celâl Bayar”, *Millet Dergisi*, Sayı 196, 10 Kasım 1949, s.13 ve 19.

²⁷⁰ Cemal Kutay, “Köhne Bina Çatırıyor!”, *Millet Dergisi*, Sayı 148, 9 Aralık 1948, s.3.

²⁷¹ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 47, 26 Aralık 1946, s.4.

²⁷² “Evvelâ Anayasa ve Sonra Diğerleri! Yoksa Hürriyet ve Demokrasi De Sadece Masaldır”, *Millet Dergisi*, Sayı 50, 16 Ocak 1947, s.8-9.

Mahkemesi” tarzında yüksek karar mercii kurulmasının taraftarı olmuşlardır.²⁷³ Öte yandan, Anayasa’da yaklaşık beş bin maddeye yakın kanun maddesi bulunmasına rağmen birçoğunun tatbik edilmediği, kanununu tatbik edemeyen bir devletin otoritesinin zayıflayacağı ve haysiyetinin tehlikeye gireceği iddia edilmiştir. Kulağa hoş gelen ve nazariyede kalan kanunların değil ihtiyaca cevap veren kanunların çıkması gerektiğini savunmuşlardır.²⁷⁴

Ulus Gazetesi yazarlarından Nihat Erim’in Anayasa’yı topyekûn tadil etmekle alakalı yazısı üzerine, Nihat Erim’in istediği şeyin aslında tadilden ziyade “*Devlet Başkanının vazife ve yetkilerinin genişletilmesi, bir de bu genişleyecek yetkililere mesnet olarak ikinci bir Meclis kurulmasıdır*” yorumu yapılmıştır. Bunun demokrasiyle bağdaşmayacağını, parti lideri ile Cumhurbaşkanı’nın ayrı kimseler olması gerektiğini, Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin yeterli olduğunu ve bu kadar fazla yetkinin zamanında Atatürk’e dahi verilmediğini belirtmişlerdir. Bununla beraber, Anayasa’nın esaslı bir tadile muhtaç olduğu belirtilirken bu tadilde en önemli kıstas demokrasi olması gerektiğini ve olmazsa olmaz maddelerden birinin Cumhurbaşkanı’nın tarafsızlığı ile halk tarafından seçilmesi gerektiği olmuştur.²⁷⁵

Halk idaresinin Türkiye’de tam işlerlik kazanamadığı çünkü baştakilerin totaliter olduğu, murakabeye yanaşmadığı vurgulanmıştır.²⁷⁶ Mevcut Anayasa’nın çok partili demokratik hayatı idame ettiremeyeceğini çünkü “*anayasamızın tek kuvvet ve tek meclis sistemi, tek parti ve tek şef gidişi için biçilmiş kaftandır ve bugünkü anayasa çerçevesi içinde Türkiyede çok parti usulünün yeri yoktur*” denmektedir. Bunun sebebini ise “*filiyatta hâkim olan Meclis değil, meclis içindeki ekseriyettir. Ekseriyet içinde hâkim olan, şeflerdir. Hattâ şefler arasında da bilfiil hâkim olan, bunlardan en çok nüfuz ve şahsiyet sahibi olandır*” yorumuyla izah etmişlerdir. Mevcut Anayasa ile mevcut iktidar yıkılsa dahi kendisine

²⁷³ “Bir Yüksek Mahkeme İstiyoruz!”, *Millet Dergisi*, Sayı 49, 9 Ocak 1947, s.5.

²⁷⁴ “Ana Davalarımız: Bir Kanun-Bir Bilânço-Bir Netice”, *Millet Dergisi*, Sayı 9, 28 Mart 1946, s.4.

²⁷⁵ Cemal Kutay, “Atatürk Devrinin Anayasasını Neden Değiştirmeye Kalkıyoruz?”, *Millet Dergisi*, Sayı 79, 7 Ağustos 1947, s.4-5 ve 22; Hakiki demokrasiye işlerlik kazandırma ve Cumhurbaşkanı’nın partiler üstü olması vurgusu birçok yazıda karşımıza çıkmaktadır, bkz.: Cemal Kutay, “Açık Konuşabilir Misiniz?”, *Millet Dergisi*, Sayı 98, 18 Aralık 1947, s.3; Cemal Kutay, “Çünkü Rejim; Güzel, Hayırlı ve Samimî Himmetler İstiyor”, *Millet Dergisi*, Sayı 80, 14 Ağustos 1947, s.3.

²⁷⁶ Cemal Kutay, “Bir Muhasebe”, *Millet Dergisi*, Sayı 74, 3 Temmuz 1947, s.3.

benzeyen başka bir iktidar doğacağını öngörmüşlerdir. Bunu bir hastalığa benzeten yazar, çözümünü yeni bir anayasa vücuda getirmeyle hallolacağını belirtmiştir.²⁷⁷

Türkiye'deki en büyük eksikliğin “*hürriyetsizlik*” olduğunu²⁷⁸ bunun kaynağının da antidemokratik kanunlar olduğunu, “*memlekette hürriyet ve demokrasi hakimken, neden antidemokratik kanunlar halen yürürlüktedir*” diyerek eleştirmişlerdir.²⁷⁹ Demokrasiyi ve murakabeyi kabul etmeyenlerin bahane olarak devlet otoritesinin sarsılacağını ve anarşinin baş göstermesinden korktuklarını öne sürdüğünü, bu tarz söylemlerin tarihte baskı rejimleri tesis ederek diktatörlere yaraşır bir söylem olduğu vurgulanarak demokrasi ve murakabenin “*medeni alemin yüz elli sene evvel sahib olduğu haklar*” olarak değerlendirilmiştir. Anarşi korkusuyla ancak baskı rejimlerinin kurulduğunu, buna en iyi örneğin de İkinci Abdülhamid dönemi olduğunu “*Türk hürriyet mücadelesini otuz üç sene geciktiren Sultan Abdülhamid monarşisi*” yorumuyla okurlara aktarmışlardır.²⁸⁰ Bununla beraber, muhalefet partisinin hakiki hürriyeti inşa etmek ve demokrasiye tam işlerlik kazandırmak gayeleri dışında yapacağı her hareketin milletin zararına olacağı vurgusu yapılmıştır.²⁸¹

Hakiki demokrasi hakiki hürriyetle geleceği inancıyla “genel af” çıkarılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çünkü hatırlanacağı gibi dergi yazarlarınca normal dönem ancak demokrasiyle, demokrasi de ancak özgürlüklerle mümkün olacaktır.

Dünya'da savaş sonrası normale dönme adımlarının belli başlı işlerinden biri genel af ilan etmek olduğu belirtilirken, Türkiye'de normal zamanlarda en son 1933'te genel af ilan edildiğini, 1939'dan beridir olağanüstü bir halde olduğunu, savaş döneminde haksız yere ceza alanlar ve özellikle Millî Korunma Kanunu'ndan dolayı ceza alanların affedilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Tadil edilmesini istedikleri Türk Ceza Kanunu için bir de taslak metin kaleme almışlar ve Meclisteki “*demokrat*” vekillerin dikkatine diyerek af mevzuunun

²⁷⁷ Ali Fuat Başgil, “Tek Kuvvet – Tek Meclis – Tek Şef – Tek Parti Anayasamız Niçin Tadile Muhtaçtır?”, *Millet Dergisi*, Sayı 179, 14 Temmuz 1949, s.7 ve 16.

²⁷⁸ Cemal Kutay, “Buhranın Buhranı”, *Millet Dergisi*, Sayı 193, 20 Ekim 1949, s.3. Dergi yazarlarından Kazım Nami Duru'ya göre ise Türkiye'de en büyük eksiklik “hakiki demokrasi”dir. Bir yazısında Ziya Gökalp ve Tevfik Firkret'ten mısralara yer vererek bunu vurgulamıştır; Kazım Nami Duru, “Mısraların Dilinden”, *Millet Dergisi*, Sayı 151, 30 Aralık 1948, s.10.

²⁷⁹ Kazım Nami Duru, “Değişmez Başkanlık Meselesi”, *Millet Dergisi*, Sayı 76, 17 Temmuz 1947, s.3 ve 10.

²⁸⁰ Cafer Seno, “Beğendikleri Otorite”, *Millet Dergisi*, Sayı 94, 20 Kasım 1947, s.13.

²⁸¹ Cemal Kutay, “Yazıklar Olsun!”, *Millet Dergisi*, Sayı 113, 1 Nisan 1948, s.3.

demokrasinin bir icabı olduğunu vurgulamışlardır.²⁸² Normal döneme geçilememesi önündeki bir diğer engelin, sıkıyönetim olduğunu, sıkıyönetimin dünya üzerinde sadece Tahran ile Kudüs şehirlerinde varken, ülke olarak sadece Türkiye’de olmasını eleştirmişlerdir.²⁸³

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada ve Türkiye’de yeni ölçüler, yeni telâkkiler(görüşler) meydana çıkarmasından dolayı -ki Cumhurbaşkanı’nın 12 Temmuz Beyannamesi de bunun sonucu olarak sayılmıştır- olağanüstü dönem olarak adlandırılan 1939-1945 savaş yıllarında hüküm giymiş olan suçluların genel bir af ile cezavlelerinden salınması gerektiği vurgulanmıştır. Millet Dergisi yazarlarınca kaleme alınan bir af tasarısının ilk fırsatta bir milletvekili tarafından Meclis’e sunulacağını, tasarının meclisteki iki parti tarafından da destekleneceğini umut etmişlerdir. Kanun tasarısının içeriğinde ise, 1 Temmuz 1947’den önce hüküm giymiş suçluların -neredeyse hepsi- salıverilmesini önermektedir. Kanun tasarısının 4. ve 7. maddeleri Millî Korunma Kanunu ile siyasi suçlulara -adam öldürmemiş olmak kaydıyla- yönelik olduğu görülmektedir.²⁸⁴ Geçmişte keyfi sebeplerle vatandaştan vergi tahsil edildiğine dair örnekler verilerek ve bunların tek parti döneminden kalma anti-demokratik kanunların uygulamalarından ibaret olduğu bildirilerek, bahsedilen kanunlar hakkında *“hâkim ölçü adaleti ve hakkı tevzi sisteminde muasır demokratik ölçüler değildir. Bunlar çok zaman, tek parti sisteminin otoriter telakkilerinden ilham almışlardır”* yorumu yapılmış, günümüzde devletin buna mâni olması gerektiğini, adaletin kâmilan sağlanmasını (af kastedilmekte) ve halkın hakkını savunmasına müsaade edilmesini gerektiğini vurgulamışlardır.²⁸⁵ Genel affın gerekliliğini pekiştirmek için aralarında ünlü isimlerin de olduğu kişilerle röportajlar da yapılmıştır.²⁸⁶

Anayasa’daki antidemokratik kanunların, birbirine tezatlık düşürdüğü iddia edilen kanunların ve seçim kanununun²⁸⁷ yanı sıra değiştirilmesini ve düzenlenmesini istedikleri başka kanunlar da vardır.

²⁸² “Bir Umumi Af Zamanı Gelmiştir, Sanıyoruz...”, *Millet Dergisi*, Sayı 50, 16 Ocak 1947, s.6-7.

²⁸³ *Millet Dergisi*, Sayı 77, 24 Temmuz 1947, s.1.

²⁸⁴ “Millet’in Af Kanunu Teklifi Meclis’e Veriliyor”, *Millet Dergisi*, Sayı 86, 25 Eylül 1947, s.5 ve 13.

²⁸⁵ Cemal Kutay, “Halkçı ve Devletçi Bir İdarenin Tecellisi Bunlar Olamaz ve Olmamalıdır!”, *Millet Dergisi*, Sayı 69, 29 Mayıs 1947, s.3.

²⁸⁶ “Yüzbinlerin Hasretle Beklediği Af Bir Mantık, Kanun, Vicdan Zaruretidir”, *Millet Dergisi*, Sayı 197, 17 Kasım 1949, ss.10-11.

²⁸⁷ “Milletin Beklediği Kanun Budur Sanıyoruz”, *Millet Dergisi*, Sayı 113, 1 Nisan 1948, s.10-11; “Seçim Lazım Gelse Bu Kanun Kabul Edilir Mi?”, *Millet Dergisi*, Sayı 127, 15 Temmuz 1948, s.13.

Nüfusunun dörtte üçü köylü olan bir memlekette köylü sınıfını temsil eden bir siyasi partinin eksik olmasının demokrasi prensipleriyle bağdaşmadığını vurgulayarak, cemiyetler kanununda bir değişiklik yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Halihazırdaki partileri orta sınıf şehirli partileri olarak tanımlamışlardır.²⁸⁸

İşçilerin refahı ve emniyeti için mevcut bulunan kanunların yetersiz kaldığı, işçilerin haklarını gözetecek yeni kanunların çıkarılması gerekliliği üzerine eleştiriler yapılarak bu konuda çıkarılmasını istedikleri kanunlar için hükûmete bazı veriler sunulmuş, yapılmasını istedikleri iyileştirmelerin mahiyetleri salık verilmiştir.²⁸⁹

Avukatlık kanununun Anayasa’da yer alan antidemokratik bir kanun olduğu iddia edilerek bu kanunun ve A’dan Z’ye tüm maddelerin gerçek demokrasiye inanmış kimseler tarafından irdelenmesi gerektiğini vurgulamışlardır.²⁹⁰

Görüldüğü üzere, Millet Dergisi yazarları her fırsatta demokrasiden dem vurarak hakiki demokrasinin eksikliğinden, bunun sonucunda ortaya çıkan “hürriyetsizlikten” şikayetçi olmuşlardır. Hakiki demokrasi için Anayasa’da köklü değişiklikler yapılması gerektiğini savunmuşlar, bunun için bir kanun tasarısı hazırlayıp Meclis’e sunacaklarını söylemişlerdir. Millî hakimiyetin ancak demokrat bir ülkede, demokrat bir Anayasa ile mümkün olacağını ve bunun yolunun da özgür bireyler ile sağlanacağını savunmuşlardır. Bunu sağlayabilmek için de geçmişte olağanüstü şartlardan dolayı hüküm giymiş kimselerin bir genel afı ile affedilmesi gerektiğini savunarak bir genel af kanunu tasarlamışlardır.

Dergi yazarlarının Kemalizm ve devrimlere bakış açısı derginin çıktığı yıllar içinde, siyasi atmosferle beraber değişime uğradığı gözlemlenmektedir. İlk yıllarında “gerçek Kemalizm” taraftarı ve “devrimlerin yılmaz savunucusu” olmakla iftihar ederlerken yalnızca “devrimciymiş gibi görünen” fakat özünde menfaatçi kimselere karşı eleştirel olurlarken, 1950 yılı seçimlerine giden süreçte bu söylemlerinin yavaş yavaş terk edildiğini, yerine direkt olarak devrimleri eleştiren, küçümseyen, eksikliklerinden ve bilhassa özgün olmaması

²⁸⁸ “Köylü ve İşçi Partileri”, *Millet Dergisi*, Sayı 18, 30 Mayıs 1946, s.4.

²⁸⁹ “Yarım Milyon İşçiye Hayat ve Emniyet Hakkı İstiyoruz!”, *Millet Dergisi*, Sayı 81, 21 Ağustos 1947, ss.8-9.

²⁹⁰ İhsan Yarsuvat, “Avukatlık Kanunu Dahi, Anayasaya Rağmen Çalışma Hürriyetini Yok Ediyor!”, *Millet Dergisi*, Sayı 84, 11 Eylül 1947, s.11 ve 13.

üzerinden söylemlerin dile getirildiği gözlemlenmektedir. Bu söylem değişikliği oldukça doğaldır. Zira diğer konularda da dergi yazarlarının genel tavrı bu minvaldedir. Bilhassa Cumhurbaşkanı İnönü'nün meşhur 12 Temmuz Beyanname'si'nden sonra meydana gelen kısmî serbestlik döneminde, yani muhaliflerin eline ilk fırsatın geçmesiyle beraber asıl argümanlarını söylemeye başka bir deyişle asıl yüzlerini göstermeye başlamışlardır.

Cemal Kutay'a göre Kemalizmin bir tarifi yoktur ve tarifini yapmak oldukça güçtür. Bunu, “... çünkü Atatürk herhangi bir prensibin ebedileşmesi veya naslaşmasını istememiştir” diyerek tanımlamıştır. Atatürk için, “O, millî hayat için lüzumlu ve faydalı gördüğü neticelere varmak yolunda bütün müsbet imkânlardan faydalanmıştır” diyerek, başarılarının altında yatan unsurların başında prensiplerine bağlılığını göstermiştir. Kemalizmin devrimci tarifinin esasını “millî hayatın icaplarını sezerek onun piyoniyeliğini yapmak” olarak ifade etmiştir. Gerçek Kemalistlerin de sonuca bu yoldan ulaşabileceğini salık vermiştir.²⁹¹

Kemalizmin bir diğer tabirini *Atatürkçülük* olarak kabul eden ve tanımlayan Kutay, Atatürk döneminde Kemalizmin tam bir ahenk içinde olduğunu ancak Atatürk'ün vefatından sonra Kemalizm hükümlerinin dışına çıkıldığını belirtmiştir. Kemalizmin prensipleri olarak sayılan 6 ilkenin halkın ortak paydası olmaktan çok CHP'nin tekeline girmesi eleştirilmiştir. Bu prensiplerin “*rejimin dogmalarına bağlı, hayatlılık kudretini kaybetmiş, kalıp prensipler değil de, zamanın ve değişen şartların içinde millî refah ve saadete en iyi istikamet verecek tedbirler serisi*” olduğu vurgulanmıştır. Atatürk'ün devrimleri gençliğe emanet ettiği vurgusuyla, gençlerin politika oyunlarına gelmemesi ve Kemalizmi muhafaza etmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁹²

Devrimlerin kökleşmiş ve kuvvetli olduğundan memnuniyet duyulmuştur. Ancak “*devrim bekçiliği yapar gibi gözükmek*” yolunda olanların varlığından rahatsız olduklarını vurgulamışlardır. Buna göre, “*Allah adını alana mürteci, şark müziğini sevene geri kafalı,*

²⁹¹ Cemal Kutay, “Atatürk'ten Ne Kaldı?”, *Millet Dergisi*, Sayı 18, 30 Mayıs 1946, s.3. Dergide “Eski Bir Atatürkçü” mahlasıyla yazılar yazan Cemal Kutay, Kemalizmin asıl manası ve özünün tam bağımsızlık olduğunu, bunu Atatürk'ün Nutuk'ta sık sık tekrarladığını belirterek Kemalizmin ana prensiplerini anlamak için Nutuk'un iyi okunması gerektiği salık vermiştir. Bkz.: Eski Bir Atatürkçü, “Kemalist Gençliğe Mektuplar 4: Kemalizm'in Kaderi”, *Millet Dergisi*, Sayı 163, s24 Mart 1949, s.13.

²⁹² Cemal Kutay, “Bir Muhasebe: Atatürk Kıymetlerinden Ayrılanlar Kimlerdir?”, *Millet Dergisi*, Sayı 72, 19 Haziran 1947, s.3.

divan edebiyatından zevk alana ileri kültürden mahrum” gözüyle bakıldığını ifade etmişlerdir. Bir nevi “inhisarcılık” yolunu tutanların asıl gayelerinin, devrim adı altında faydalandıklarından rahatsızlık duyduklarını dile getirmişlerdir. “*Bu tip insanlar her devirde, her zaman, her yerde itibar görmenin ve tutunmanın sırrına ermişlerdir*” söylemiyle eleştirerek, aslında devrimci olmadıklarını, yenilik adı altında taklitçilik yaptıklarını, ancak “*aşırılık bir başkasında olduğu zaman, basitlik ve züppelik damgaları ellerindedir*” yorumunu yapmışlardır. Derginin Demokrat Parti ile bir bağının olduğunu iddia edenlere karşı sert bir dille “*bu ne düşük, ne adi bir münakaşa sistemidir?*” diyerek sitem etmişlerdir. İddialara karşı çıkararak, “*emeğimizin ve faaliyetimizin ancak ve ancak Cümhuriyet kanunlarıyla ve millî vicdanla kayıtlı olduğuna kaniiz. Bunun dışında başeğilecek kuvvet tanımıyoruz*” ifadelerini kullanmışlardır.²⁹³

Yurtdışından yaşayan bir Türk vatandaşın, -yer belirtilmemekte- yaşadığı bölgenin bir gazetesinde çıkan yazısında “*Kur’an-ı Kerim’in büyük ve ebedî hakikatlerini küçümsemekte, tezyif etmekte*” olduğuna istinaden kaleme alınan yazıda, “*Allahına sınımsız bağlı olan Türk milletinin vicdanı böyle bir inkârı şiddetle reddeder. Bu memleket lâiktir, din ile dünya işlerini ayırmıştır. Dini, hiçbir bakımdan bir tahrik ve tesir vasıtası olarak almaz. Fakat asla dinsiz değildir*” ifadelerini kullanarak lâikliği savunmuşlardır. Asıl sorunun yapılan inkılâpların dışarıya yanlış aksetmesi veya bilinçli olarak aksettirilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Hakikatin, “*kanunlarımız muasır medeniyetin en yüksek derecelerine çıkarılmış*” olduğu şeklinde ifade edilmiştir.²⁹⁴

Kemalizme ve devrimlere zarar verenlerin devrimlerden menfaat devşirme gayretinde olduklarını, bu kimselere her zaman karşı olduklarını dile getirmişlerdir. İzmit Belediye Başkanı’nın kendisinden hizmet bekleyen vatandaşlar için kullandığı iddia edilen “*hizmet için el ayak öpmelidirler*” minvalindeki habere²⁹⁵ ve Bafra Halkevi’nin girişinde “*C.H.P Bafra Halkevi*” yazmasına istinaden, “*acaba Halkevi halkın evi midir? Yoksa CHP’sinin yani partiye tahsis edilmiş bir bina mıdır?*”²⁹⁶ sorusuyla, bunların halkçılıkla tezatlık oluşturduğu belirtilmiştir. Amerika’dan gelen yeni lokomotiflerin halkın değil de

²⁹³ “İyi Niyetler Müteahhitliği..”, *Millet Dergisi*, Sayı 5, 28 Şubat 1946, s.3.

²⁹⁴ “Türkiye Lâiktir, Fakat Allahsız ve Dinsiz Bir Memleket Değildir”, *Millet Dergisi*, Sayı 10, 4 Nisan 1946, s.8.

²⁹⁵ “İzmit Belediye Reisinin Beyannamesi”, *Millet Dergisi*, Sayı 20, 13 Haziran 1946, s.6.

²⁹⁶ “Millet Gözü İle Milli Davalar”, *Millet Dergisi*, Sayı 22, 27 Haziran 1946, s.

idarecilerin hizmetine gireceği haberi üzerine, “önceliği halk olmayan bir halkçılık prensibimiz var” yorumuyla eleştiri yapılmıştır.²⁹⁷ Devlet ve devlet teşekküllerinin yoksul ve muhtaç kimseleri görmezden geldiği, zengine şampanya ve lüks eşyalar tedarik etmekle meşgul olduğunu iddia edilerek bunun halkçılık prensibine aykırı olarak değerlendirilmişlerdir.²⁹⁸ Bununla beraber, köy ve kasabalarda yaşayanların da şehirlerde yaşayanlarla aynı haklara sahip olması, aynı imkanlardan yararlanması gerekliliği belirtilerek bunun halkçılığın en temel prensibi olduğu vurgulanmıştır.²⁹⁹

Yapılan devrimlerin yerleşmiş ve kanıksanmış olmasından memnuniyet duydukları halde, kendileriyle tezat oluşturacak beyanatta da bulunmuşlardır. “*Partim kimi gösterirse reyim ona gidecektir*” diyen bir partiliye ithafen, 26 yıllık tek parti iktidarının yarattığı insan figürünün özgür düşünmekten ve birey olma hakkından mahrum olduğu belirtilmişlerdir.³⁰⁰ Halk Partisinin seçilecek adayları liste halinde sunup, vatandaştan listeye oy vermesini istemesini parti disiplini değil parti taassubu olarak değerlendirerek, bunun bireysel özgürlüğe aykırı olduğunu öne sürmüşlerdir.³⁰¹ Cumhuriyet’e sahip olunduğu ancak onun değerlerine, cemiyet ve fert olarak sahip olunmadığı ifade edilmiştir. Cumhuriyet’in refah, özgürlük ve hayatı kolaylaştıran atılımlar meydana getiremediği konusunda eleştirilmiştir.³⁰² Rusya, İngiltere, Osmanlı ve birkaç farklı ülke ile mukayese edilmiş, “*doğru rejimde yanlış politikalarla yönetiliyoruz, 18 milyon köylü Osmanlı’dan devralındığı gibi bakımsız ve ilgisiz bir şekilde devam ediyor*” yorumu yapılarak, buna “*Cumhuriyeti bir nazariyede bırakmak*” tabiri kullanmışlardır.³⁰³

Asıl eleştiriye prensipleri yanlış uygulayanlara yapıyormuş gibi görünerek, esasında bizzat devrimci prensiplere yapmaktadırlar. Halkı yönetenlerin lüks ve şatafatla hayatlarını idame ettirmelerine rağmen halkın ayda bir su bulabildiğini, bütçesinin hiçbir temel gereksinime yetmediği konularına örnekler vererek devletçilik eleştirisi yapmışlardır.³⁰⁴

²⁹⁷ Cemal Kutay, “Halkçılık (!)”, *Millet Dergisi*, Sayı 70, 6 Haziran 1947, s.7.

²⁹⁸ Cemal Kutay, “Hatice Nine, Hüsnü Demirkanlar Senin Hasretinle Bedbahtırlar”, *Millet Dergisi*, Sayı 94, 20 Kasım 1947, s.7.

²⁹⁹ Cemal Kutay, “İnsanlık Hizmetlerinin Sömürülmesi Faciası”, *Millet Dergisi*, Sayı 93, 13 Kasım 1947, s.3.

³⁰⁰ “Haftadan Stünlara İlhamlar”, *Millet Dergisi*, Sayı 22, 27 Haziran 1946, s.11.

³⁰¹ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 23, 4 Temmuz 1946, s.4.

³⁰² Cemal Kutay, “Peki Nasıl İsbat Edeceğiz?”, *Millet Dergisi*, Sayı 50, 16 Ocak 1947, s.3.

³⁰³ Cemal Kutay, “Rejimler, İsimleriyle Değil, Eserleriyle Sevilir”, *Millet Dergisi*, Sayı 91, 30 Ekim 1947, s.3.

³⁰⁴ Cemal Kutay, “Keyfine Dokunmayınız: Ekselâns Devletçilik Yapıyor!”, *Millet Dergisi*, Sayı 89, 16 Ekim 1947, ss.8-9.

Burdur ve Eskişehir’den bazı örnekler vererek, gelip görmeden köylünün elindeki toprağı başka bir köylüye veren ‘beyzadeler’ eleştirilmiş; birçok köyle ağalık rejimi halen devam ediyor serzenişi yapılmış ve topraksız köylünün hala topraksız olarak devam ettiği iddia edilmiştir. Toprak kanunu tatbikinin köylünün yararına olmadığı vurgulanarak halkçılık eleştirisi yapılmıştır.³⁰⁵ Medeniyet vasıtalarının (yol, mektep, sinema, tiyatro vs.) Anadolu coğrafyasında eksik olduğu, hakiki bir kalkınmanın şart olduğu ve bunun memleket yanında ana sorun olduğu ele alınarak, “*Cumhuriyet vatandaşı orta çağ hayatı sürmeye devam edeceklerdir*” yorumu yapılmıştır.³⁰⁶

Halkçılık ve sosyal adaletten yoksun uygulamaların, örneklerin olduğunu öne sürerek gerçek bir halk idaresi tesis etmenin gerekliliğini savunmuşlardır.³⁰⁷ İstanbul’da uygulanan sıkıyönetimin yeni tedbirler alacağı yönündeki habere istinaden, klasik anlamda modernleşen şehirde Amerikanvari gangsterler türediğini, dünyanın en pahalı arabalarının, açık hava tiyatrolarının vs. olduğunu “*ama çıplağı giydirecek çulumuz yok, modernleşmekten lüks-şatafatı anlıyoruz*” eleştirilerinde bulunmuşlardır.³⁰⁸ İdarecilerin halktan kopuk, halkın yoksulluğundan bihaber olduğunu ise, “*Sırça köşklerde yaşayanlar milletin halini iyi zannediyor*” yorumuyla eleştirmişlerdir.³⁰⁹

20 yıl önce “devletin dini İslâm’dır” ibaresinin Anayasa’dan çıkarılmış olmasının hata olduğunu ancak milletin dindar kimliğinin muhafaza edildiğini, şimdi geç de olsa bu yanlıştan dönüleceğinin sinyallerinin verildiğini ve bunun gerçekleşmesiyle “*inkılâp tarihimizin yaldızlı sayfelerinden birine yazılacak ve Milletin hâtırında azizler gibi yer alacaktır*” ifadeleri kullanılmıştır.³¹⁰ Bu tarihlerde sık sık Atatürk’ün dindarlığı üzerinden yazılar okurlara sunulmuştur. Atatürk’ün dini ritüelmış gibi görünen fakat dine sonradan girmiş hurafelerle mücadele etmesini konu alan bir yazıda, Atatürk’ün asla dinsiz olmadığını, cenaze namazının kılınmadığı yönündeki iddiaların da gerçek olmadığını belirtmişlerdir. Atatürk’ün samimi bir dindar olduğunu, “*Atatürk asla dinsiz değildi. Lâyikti. Taassubun şiddetli düşmanıydı*” diyerek, hayattayken yakınlarında bulunan Yahya Galip’i

³⁰⁵ Emin Sayın, “Toprak Kanununu Nasıl Tatbik Ediyorlar”, *Millet Dergisi*, Sayı 103, 22 Ocak 1948, s.7.

³⁰⁶ Cemal Kutay “Ve İşte vatandaşlarım... Ele Almaya Cesaret Edemedikleri ‘Temel Derd’i Rakamlar ve Gerçeklerle Önünüze Koyuyoruz”, *Millet Dergisi*, Sayı 88, 9 Ekim 1947, ss.8-9.

³⁰⁷ Cemal Kutay, “Bir Köylü Cevabındaki Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 108, 26 Şubat 1948, s.3.

³⁰⁸ Cemal Kutay, “Oligarşi’nin En İnsafsız Tarafı”, *Millet Dergisi*, Sayı 97, 11 Aralık 1947, s.3.

³⁰⁹ Cemal Kutay, “Sırça Köşkün Penceresi”, *Millet Dergisi*, Sayı 165, 7 Nisan 1949, s.3.

³¹⁰ Kadri Kürkcü, “20 Yıllık Ayrılıktan Sonra”, *Millet Dergisi*, Sayı 112, 25 Mart 1948, s.5.

referans verip desteklemişlerdir.³¹¹ Atatürk'ün din hakkındaki görüşlerine yer verilen bir diğer yazıda ise, Atatürk'ün laik olduğunu ancak dinsiz olmadığını, engin tarih ve din bilgisine sahip bir lider olarak din alimleriyle aşık atacak kadar bilge olduğunu belirtmişlerdir. Atatürk'ün Kur'an'ı Türkçe okutmaktaki kastına birkaç hatıra vererek ana dilde Kur'an okumanın faziletlerini savunmuşlardır.³¹²

Yapılan devrimlerin en büyük kusurunun ardından “manevi bir boşluk” bırakmak olduğunu iddia eden Cemal Kutay, *“inkılâp, garbli bir hayat temelini sağlamak pahasına, kutsal tanıdığımız birçok varlıkları tasfiye etti. Bunların yerine batı kültürünün insanı ve hayatçı ölçülerini koymak gayesile...”* ifadelerini kullanmıştır. Kutay'a göre İslâmiyetin esas gayeleri, temel prensipleri, büyük davaları inkâr edilmiş, bu bir manevi çöküntü meydana getirmiş ve yerine ikame edilen Batı kültürü bu boşluğu kapatamamıştır. Kutay devamında, *“inkılâbın yirmi beşinci yılında, içimizi de hiç olmazsa dışımız kadar cihazlamak, düşünmek, çocuklarımızı inkârın o korkunç boşluğundan kurtarmak zorundayız”* diyerek, bir beklentide olduğunu belirtmiştir.³¹³ Yapılan devrimleri *“şekli kurtarmak”* olarak değerlendirerek, *“din ile devlet işlerini birbirinden ayırdık, köylüye imamlık edenleri yetiştiremeyip köylüyü cahil din adamlarının eline bıraktık, köylünün dışının ağrısına bile çare bulamayan adamlar var, birçok köy de camisiz ve mescitsiz”* diyerek eleştiriler yapılmıştır.³¹⁴

Cumhuriyet'in ilanı üzerinden 23 yıl geçmesine ve genç cumhuriyetin enerjisinin yüksek olmasına rağmen *“manevi inşasının”* tam olmadığı iddia edilmiştir. Yine manevi boşluktan bahsedilerek, bu kez *“Şark hayatından Garbın tefekkür tarzına atlayan inkılâp; mazinin bid'at saydığı nesi var nesi yoksa tasfiye etmiş, fakat onun yerine millî an'ane ve örfe intibak eden bir sistem vazedememiştir”* yorumu yapılmıştır. Devrimlerin taklitçi olduğu şeklinde ağır bir yorumu da ihtiva eden yazının devamında, *“pazarlık kabul etmez ve devamlı bir tasfiyeden sonra, mutedil ve insaflı ölçüler taç olarak geleneği, örfü, millî tarihi ve şerefli maziye topyekûn inkârdan ve Garbi sadece kopye etmekten uzak, hakiki ve gerçek bir manevî emek devri, belediğimiz Cümhuriyetin büyük eseri olacaktır”* ifadeleri kullanılmıştır. Manevî cepheden kasıtlarını ise, *“sıhhatli, ve sağlam bünyeli oldukları kadar*

³¹¹ Eski Bir Atatürkçü, “Atatürk ve Din 1”, *Millet Dergisi*, Sayı 83, 4 Eylül 1947, s.4 ve 16.

³¹² Eski Bir Atatürkçü, “Atatürk ve Din 3”, *Millet Dergisi*, Sayı 88, 9 Ekim 1947, s.4.

³¹³ Cemal Kutay, “Kudretli ve Sağlam Bir Cemiyet Kurmak!.. Neyle, Ne Zaman, Nasıl?”, *Millet Dergisi*, Sayı 32, 5 Eylül 1946, s.8-9.

³¹⁴ Cemal Kutay, “Bir İnkılâb ve Dış Meselesi”, *Millet Dergisi*, Sayı 212, 2 Mart 1950, s.1.

*ahlâklı, dürüst, terbiyeli, maziye topyekûn inkârdan uzak, açık fikirli, fakat adaletli, geçmişin iyi taraflarını tasdik ve kabul edecek kadar kadirbilir, vefalı” şeklinde tasavvur etmişlerdir.*³¹⁵

Geçmişin topyekûn reddi iddiasına dair bir başka yazıda, eski eserlerin, mezarlıkların vs. yıkıp yerine yol, bina inşa edilmesinden hayretle söz edilmemesi gerektiğini zira bunun topyekûn redçi ve inkarcı emeklerin sonucu olduğu yazılmıştır.³¹⁶ Mareşal Fevzi Çakmak’ın cenaze töreninde çıkan olaylara “irtica” benzetmesini kullananlara karşı yazılmış bir yazıda, yapılan inkılâpların şekilde kaldığı, laik geçinenlerin en ufak bir dinî söylemde irtica benzetmesi yaparak meseleyi anlayamadığı, yapılan inkılâpların kalıcı olmadığı ve kanunla korunduğu yolunda eleştiriler sıralanmıştır.³¹⁷ Ticanî tarikatından olduğu tespit edilen birkaç şahsın, Meclis’in misafir balkonunda Arapça ezan okuması ve tutuklanmaları üzerine, bu tip olayların dini siyasete alet etmekten başka bir şey olmadığı vurgulanmış, öte yandan, inanç özgürlüğü adı altında insanları tekfir edip dinden aforoz etmeye çalışanlar olduğu konusunda eleştiriler yapılmıştır.³¹⁸

Her fırsatta Atatürk devrini ve Atatürk’ün devrimlerle birçok hak ve özgürlük getirdiğini belirten yazarlar,³¹⁹ Atatürk’ün vefatından sonra yolundan çıkıldığını, devrimlerin dondurulduğunu savunmuşlardır. Mesela bir yazıda, Atatürk’ün tarihe verdiği önemi konu alan yazıda Türk Tarih Tezi’nin esaslarına yer verilmiş ve Atatürk’ün vefatından sonra Kemalizm prensipleri gibi bu yoldan da dönüldüğü iddia edilmiştir. Hasan Âli Yücel’in Maarif Vekilliği zamanında Atatürk’ün yazdırdığı tarih kitaplarını ortadan kaldırdığı bahsiyle “*tarih ve Atatürk <<Yücel>>i affetmiyecektir*” denmiştir.³²⁰ Atatürk’ün sağlığında CHP’yi sevip sahiplendiğini ancak ömrünün son zamanlarında CHP’nin halktan ilgi alamadığını bunun sebebinin de zamanla “*azayı fikirler etrafında inandırarak toplamaktan ziyade menfaatler etrafında tröstler gibi elele tutuşturuyoruz*” yorumuyla ifade etmişlerdir.³²¹ Atatürk’ün yolundan sapıldığı üzerine somut bir örnek olarak, Atatürk öleli

³¹⁵ “Beklediğimiz Cumhuriyet 1”, *Millet Dergisi*, Sayı 39, 31 Ekim 1946, s.8.

³¹⁶ “Her Perşembe 4 Hakikat”, *Millet Dergisi*, Sayı 42, 21 Kasım 1946, s.4.

³¹⁷ Cemal Kutay, “Bir Şal Kalkıverdi!”, *Millet Dergisi*, Sayı 220, 27 Nisan 1950, s.3.

³¹⁸ Kazım Nami Duru, “Türk, Müslüman Manasına Gelirdi”, *Millet Dergisi*, Sayı 167, 21 Nisan 1949, s.10.

³¹⁹ Atatürk’ün, “*dünyada hiçbir milletin kadınına nasip ve müyesser olmamış büyük bir devrim*” ile Türk kadınına layık olduğu hakları verdiğini, hayatın her alanında kadının yer bulabildiğini büyük bir memnuniyetle anlatmışlardır. Bkz.: N.Y.E, “Kadın Yurdun Temelidir”, *Millet Dergisi*, Sayı 79, 7 Ağustos 1947, s.14.

³²⁰ Eski Bir Atatürkçü, “Atatürk ve Tarih Davası”, *Millet Dergisi*, Sayı 73, 26 Haziran 1947, s.12.

³²¹ Eski Bir Atatürkçü, “Atatürk ve Halk Partisi”, *Millet Dergisi*, Sayı 93, 13 Kasım 1947, s.4.

10 yıl olmasına rağmen bir anıt kabir yapılmadığı konusu eleştirilip, kamuoyunda bunun bir hoşnutsuzluk yarattığı vurgulanmıştır.³²² Atatürk dönemini ve Atatürk'ün şahsiyeti ile İnönü dönemi ile İnönü'nün şahsiyetinin bir mukayesesi yapılarak İnönü'nün Atatürk'ten daha çok yetki istediği vurgulanmış, Şeflik sistemi eleştirilmiştir. Atatürk'ün yolundan sapıldığı vurgusu yapılmıştır.³²³ Öte yandan, PTT'nin 30 Ağustos'a özel bastırıldığı pullarda Atatürk'ün yalnız başına hiç portresi bulunmaması üzerine, “*Atatürk'ü unutturmaya çalışıyorlar*” ithamıyla eleştiriler yapılmıştır.³²⁴

Atatürk'ün ölümü üzerinden 11 yıl geçmesine rağmen halen ortada bir anıt kabrin olmadığını, olmadığı gibi mezarının Çankaya'ya gömülmesi kararlaştırılmış olduğunu ancak bunu dahi yapmadıklarını iddia etmişlerdir. Atatürk'ün naaşının Etnografya Müzesi'nde uzun zamandır kalması eleştirilerek “*Eseflenme Atatürk... Resmi kabrin, birbir mazeretle daha uzun yıllar bitmemiş olabilir... Fakat, gerçek Kemalistler, kutsal hatıran için, kalblerinin en mahrem, en dokunulmaz köşesini ayırmışlardır*” yorumunu yapmışlardır. Atatürk'ün hatırasına vefa gösterilmediği konusunda da “*pullardan resmi çıkarılmayacaktı, paralarımız üzerinde klişesi bâki kalacaktı, Ankara Milletvekili olarak yeri her zaman münhal bulunacak, adı geçtiği zaman, bütün Meclis ayağa kalkacak (BURADA) diyeceklerdi. Vefalı, kadirbilir, şükranlarının borcunu kanı ve canıyla edâ etmekten zevk alan büyük Türk Milleti, şerefli tarihini tezyin eden kahramanlar serisinin, asrımızda yetişen misilsiz mümessiline, manevi borcunu böylece ödeyecekti...*” ifadelerini kullanarak, bunların hiçbirinin yapılmamış olmasını Atatürk'ün yolundan ayrılmak olarak değerlendirmişlerdir.³²⁵

Her fırsatta Atatürk dönemi ve Atatürk'ü öven satırlara yer vermelerine rağmen, 1950 yılı seçimlerini havasının etkisiyle Atatürk dönemini eleştirmekten de geri durmamışlardır. 1935 yılında Atatürk'e suikast düzenleyeceği ihbar edilen (yazara göre iftira) Urfa mv. Ali Saib'in mahkemede beraat etmesini adaletin tecellisi; İzmir Suikastı'nda idam emri veren mahkeme heyetinden 3 ismin ölümünü ve İTC döneminde suikastla öldürülen Ahmet Samim ile Hasan Fehmi'nin failleri olarak öne sürdükleri Talat, Cemal Paşaların öldürülmelerini ise

³²² “Mezarsız Atatürk' Dair Bir Anketten Neticeler”, *Millet Dergisi*, Sayı 143, 4 Kasım 1948, s.12.

³²³ Cemal Kutay, “Gordiyom'un Düğümü!”, *Millet Dergisi*, Sayı 158, 17 Şubat 1949, s.3.

³²⁴ “Bu Ölçüsüz Takdir Hakkımı Kullananlar Kimlerdir?”, *Millet Dergisi*, Sayı 83, 4 Eylül 1947, s.15.

³²⁵ Eski Bir Atatürkçü, “Kalmasın Âlemde Allahım Hiç Bir Hakikat Nihan”, *Millet Dergisi*, Sayı 196, 10 Kasım 1949, s.9.

“ilahi adalet” olarak ele almış ve “bu memlekette siyasî sebeplerle iftira atılarak boğazlanan çok masum olmuştur, şimdi tekrar bunu hortlatmak isteniyor” denmiştir.³²⁶

Atatürk döneminin belki de en radikal devrimi olan Harf Devrimi ve Dil Devrimi’ne ise şiddetle karşı çıkmışlardır. Millet Mektepleri’nin açılışı üzerinden 21 yıl geçmesine rağmen hedeflenen okur-yazarlık oranına erişilememesi eleştirilmiş, Halkevleri’nin de 1937’den beri bu konuda sarf ettiği meblağı fuzulî masraf olarak değerlendirmiştir. Harf Devrimi’ni de başarısız bulan yazar, Bulgaristan ve Japonya’nın reformlarının Türkiye’dekinden daha iyi tutmasını ise “*kültür seviyemizin müsait olmamasına*” bağlamıştır.³²⁷ Dil Devrimiyle alakalı “*şu tarihe kadar eski milletin dilini çorbaya çevirip, babaların evlâtlarla anlaşmasına mani olduktan sonra, tasfiyesine geçilen öz(!) dil*”³²⁸ yorumu yapılarak, devrime bakışlarını açık etmişlerdir. Dil Devrimi’ni geçmişle bağları koparan bir devrim olarak yorumlayarak, Atatürk’ün de zamanla aşırıya kaçan reformlar yaptığı konusunda eleştirmişlerdir.³²⁹ Hem gerçek Kemalist hem de Atatürk’ün yolundan gittiğini sık sık tekrarlayan Kutay’ın bu sözleri, kendisiyle tezat oluşturduğunun açık bir göstergesi olmuştur.

1950 yılı seçimlerine az bir zaman kala, Kazım Karabekir’in sağlığında Cafer Tayyar Eğilmez’e yazdığı iddia edilen ve Karabekir’in ifadelerine göre içeriğinde, Atatürk’ün tüm yetki ve büyüklüğü sayesinde kazandığı ancak daha sonra yaptıklarına rağmen kendisinin gördüğü muamelenin hiç iyi olmadığı, Millî Mücadele’deki rolünün de kasıtlı bir şekilde küçümsendiği, İnkılap Tarihi Enstitüsü’nün tarihi tahrif ettiği gibi konularda yaptığı ithamlara yer verilmiştir.³³⁰ Bu bize şunu göstermektedir ki, zaman zaman CHP’li Kâzım Karabekir’i de şiddetle eleştiren Kutay ve dergi yazarlarının, seçimler için, her fırsatta yolundan gittiklerini söyledikleri Atatürk’e bile mesnetsiz iddialarla saldırmaktan geri durmamışlardır. Üstelik bunu, hayattayken siyasî görüş ve tercihindendir dolayı iyi bakmadıkları Kâzım Karabekir’in olduğunu iddia ettikleri bir mektupla yapmışlardır. Bu, dergi yazarlarının siyasî ikbal uğruna yeri geldiğinde başvurdukları taktik ve algı yönteminin tipik bir göstergesidir.

³²⁶ Cemal Kutay, “Dikkat! İftira Ruhu Hortlamasın”, *Millet Dergisi*, Sayı 199, 1 Aralık 1949, s.5.

³²⁷ Cemal Kutay, “Hazin Bir Muhasebe”, *Millet Dergisi*, Sayı 203, 29 Aralık 1949, s.3.

³²⁸ Cemal Kutay, “Eshabı Kehfın Kıpırdanışı”, *Millet Dergisi*, Sayı 204, 4 Ocak 1950, s.3.

³²⁹ Cemal Kutay, “Dalkavukluğu İlme Üstün Tutanlar, Şimdi Kabahati Atatürk’ Yükleme İstiyorlar!”, *Millet Dergisi*, Sayı 204, 5 Ocak 1950, s.10-11.

³³⁰ “Bir Tarih Hakikati Daha Ortaya Konuluyor”, *Millet Dergisi*, Sayı 219, 20 Nisan 1950, s.3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKA ve MİLLET DERGİSİ (1945-1950)

Bu bölümde, Millet Dergisi yazarlarının Türkiye'nin dış politik gündemini değerlendiren yazılarına yer vermeden önce, Türkiye'nin dış politik gündemini araştırma eserler ile dönemin kaynaklarından faydalanılarak genel hatlarıyla izahı yapılmaya çalışılmıştır.

3.1. Türkiye'nin Dış Politik Gündemi

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin dış politikasının şekillenmesinde kuşkusuz ve yadsınamaz bir şekilde savaş döneminde izlemiş olduğu politikalar etkili olmuştur. Uzun süren savaş döneminde Türkiye'nin izlediği “tarafsız tarafsızlık” veya “denge” politikası, Almanya'ya karşı savaşa girmesi için baskı yapan Müttefiklerin ve özellikle de Sovyet Rusya'nın hoşuna gitmemiştir. Keza savaşın çıkma ihtimalinden doğan, Türkiye'nin savaşa girmeyi taahhüt ettiği halde şartlar olgunlaşmışken savaşa girmediği için, anlaşma devletleri İngiltere ve Fransa'nın da Türkiye'ye karşı tavrı değişmiştir. Her ne kadar Türkiye'nin savaşa girmemesinin altında haklı sebepleri olmuş olsa da bu tutumu savaş sonrası oluşacak yeni dünya düzeninde Türkiye'nin konumunu ve savaşın galibi devletlerin Türkiye'ye bakışını değiştirmemiştir. Soğuk Savaş'ın ilk yılları olan 1945-1950 yılları arası, Türkiye için hayatî öneme sahip olayların cereyan edeceği yıllar olacaktır. Fakat öncesinde, Türkiye'yi Soğuk Savaş'ta Sovyet Rusya'nın tehdidinden Amerika'nın yanına iten gelişmeleri hazırlayan etkenlere bakmak gerekir. Bu sebeple II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin izlemiş olduğu dış politikayı genel hatlarıyla açıklamakta fayda vardır.

Savaşın başladığı 1939 yılının nisan ayında İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ve saldırgan tavırlarına karşı İngiltere ve Fransa ile beraber Türkiye de rahatsız olmuştur. Türkiye, İtalya'nın Balkanlar'a yayılacağı inancıyla önce İngiltere daha sonra da Fransa'nın da dahil olmasıyla üçlü bir anlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmanın önemi, Akdeniz'de olası bir savaş halinde Türkiye'nin de bu savaşa İngiltere ve Fransa'nın yanında dahil olacağını taahhüt etmesinden ileri gelmektedir. Bunun karşılığında Türkiye'ye askerî ve iktisadî

yardımların yapılacağı taahhüt edilmiştir.³³¹ Öte yandan, İngiltere'nin aracılığı ile Fransa ile yakınlaşmanın en büyük getirisi şüphesiz Hatay'ın Türkiye'ye katılması olmuştur. Bununla beraber, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz von Papen, Türkiye'nin İngiltere ve Fransa ile yakınlaşmasından endişelendiğini dile getirmiş ve Almanya'nın Türkiye ile ticaretini keseceği tehdidinde bulunmuştur.³³²

Türkiye'nin Balkanlar'daki İtalya ve Boğazlardaki Alman-İtalyan tehlikesine karşı Sovyet Rusya ile bir dizi görüşme yaptığı esnada, Almanya ile Sovyet Rusya'nın hiç beklenmedik bir biçimde saldırmazlık antlaşması imzalaması³³³, Türkiye için endişe verici olmuştur. Sovyetler'in Boğazlar statüsünde Türkiye aleyhine isteklerde bulunması görüşmeleri sonuçsuz bırakmış, bu da Atatürk döneminden beridir sürdürülen iyi ilişkilerde gerilmeye yol açmıştır.³³⁴ Türkiye bu tarihten sonra İngiltere ve Fransa ile antlaşma yapmıştır. Fakat antlaşmadan yaklaşık 8 ay sonra Almanya ile Fransa'nın savaşa tutuşması ardından yapılan bu antlaşma Türkiye'ye hatırlatıldığında, Türkiye savaş sonuna kadar ileri süreceği bahaneyi burada da sunmuş ve gerekli askerî yardımın yapılmasını isteyerek çekimser kalmıştır. İtalya'nın Yunanistan'a saldırmasından sonra da daha ısrarcı bir şekilde savaşa girmesi istenen Türkiye'nin cevabı değişmemiş, ancak Türkiye, İtalya'ya eğer Selânik'e saldırıp Boğazlar'ı tehdit ederse ve Bulgaristan'ın da Yunanistan'a yapacağı bir saldırı olursa hemen savaşa gireceğini bildirerek Yunanistan'ı rahatlatmıştır.³³⁵

Savaşın Avrupa'daki durumu devletlerin Türkiye'den beklentilerini de etkilemiştir. Buna göre, Almanya kendi safında, İngiltere ile Sovyet Rusya kendi saflarında savaşa girmesini istemiş ve bunun için diplomatik yollarla ikna etmeye çalışmıştır. Diplomasinin yanı sıra, savaşın ilerleyen yıllarında önce Almanya'nın³³⁶ daha sonra Sovyet Rusya'nın³³⁷

³³¹ İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Cilt 1(1920-1945), TTK Basımevi, Ankara 2000, ss.599-601; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Kronik, 25. Baskı, İstanbul 2018, s.272.

³³² Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.271.

³³³ "Tipik bir saldırmazlık paketi olan bu antlaşmanın gizli maddesinde Doğu Avrupa'da ve özellikle Polonya ile Baltık bölgesinde Alman ve Sovyet etki alanları belirlendi. Bunu izleyerek Polonya'nın işgaliyle birlikte İkinci Dünya Savaşı başlayacaktır." Oral Sander, *Siyasi Tarih*, İmge Kitabevi, 25. Baskı, Ankara 2015, s.65; Falih Rıfki Atay, antlaşma haberinin "derin bir hayret" ve "darbe tesiri" yarattığını yazarken, 27 Ağustos'ta resmi bir tebliğ ile tüm vekiller Ankara'ya çağırılmıştır. Bkz.; Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Yurt Yayınevi, Ankara 1986, s.91.

³³⁴ Cemil Koçak, *a.g.e.*, s.93.

³³⁵ Fahir Armaoğlu, "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara 1958, s.151.

³³⁶ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, Cilt:1 (1919-1980), İletişim, 12. Baskı, İstanbul 2006, ss.440-441.

³³⁷ "Stalin'in Oniki Adalar'ın ve Bulgaristan'ın bir kısmıyla belki de kuzey Suriye'nin bir kısmının Türkiye'ye verilmesini teklif etmesi üzerine, Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi H. Aktay Şubat 1942'de Ankara'ya

“toprak verme” vaadi de Türkiye’ye sunulmuş olmasına rağmen sonuç değişmemiştir. Türkiye izlediği denge siyasetiyle hep çekimser kalma yolunu tutmuştur. Almanya’nın Balkanlar üzerindeki faaliyetleri Sovyet Rusya’yı endişelendirmiş ve Türkiye ile iyi ilişkiler kurma yolunu takip etmiştir. Fakat Türkiye Sovyetleri her daim bir tehlike olarak görmüş ve bunda da haksız olmadığı konusunda yanılmamıştır. Stalingrad Muharebesi’nden sonra Almanya’nın yenilgisinin başlamasıyla gelişen olaylar Türkiye’nin aleyhinde olmuş, Sovyet Rusya’nın Türkiye’yi savaşa dahil etme girişimleri de artmıştır.³³⁸

Müttefik Devletler, Türkiye’yi savaşa dahil etmek için bir dizi konferanslar düzenleyerek amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Müttefik Devletler’in Türkiye’nin savaşa dahil edilmesini görüştükleri ilk konferans Casablanca Konferansı olmuştur. Stalingrad Muharebesi’nden zaferle ayrılan ve ileride kendilerine sorun çıkaracağını muhtemel gören Amerika ve İngiltere hem Almanya’ya karşı hem de Sovyet Rusya’ya karşı bir blok olacak Türkiye’nin savaşa girmesi gerektiğini görüşmüşlerdir. Bu konferansta Adana’da Türkiye ile görüşülmesi de kararlaştırılmıştır. Adana Konferansı’nda görüşülen konularda Türkiye’ye gerekli askerî ve iktisadî yardımların yapılacağı vaat edilse de Türkiye, Sovyet Rusya’dan çekindiğini belirterek savaşa dahil olmaya sıcak bakmamıştır. Quebec Konferansı’nda Türkiye’yi alakadar eden nokta, Almanya ile yaptığı krom ticaretini durdurmak olmuş, sonuçta Türkiye bir kısıtlamaya gitmiştir. Moskova Konferansı’nda Türkiye’nin 1 ay içinde savaşa dahil olması gerektiğini, havaalanlarını Müttefiklere açması gerektiğini aksi takdirde Türkiye’ye yapılan yardımların kesileceğini bildirmişlerdir. Türkiye yine kabul etmemiştir. Bundan sonraki görüşme ve konferanslar Türkiye’nin aleyhine olduğu söylenebilir. II. Kahire Konferansı’nda Müttefikler açıkça Türkiye savaşa girmezse yalnız kalacağını bildirmiştir. Buna mukabil Türkiye savaşa dahil olabileceğini ancak gerekli yardımların yapılması gerektiğini vurgulamış ve bir liste hazırlamıştır. Ancak Amerika ve İngiltere bu listenin ağır isteklerle dolu olduğu gerekçesiyle Türkiye’ye daha önce yaptığı yardımları da durdurmuştur. Bunun üzerine Türkiye Almanya’ya krom sevkiyatını tamamen durdurmuş, tüm ilişkilerini kesmiştir. Savaşın Müttefikler lehine zaferle biteceği kesinleştiğinde Türkiye önce Japonya sonra Almanya’ya savaş ilan etmiştir.

yolladığı bir telgrafında ‘Savaşa girmediğimiz halde Sovyetler tarafından bu derece kayırılmamız hayret uyandırmakta ve hatta hoş gitmeyecek şekilde tenkid olunmaktadır’ derken, Stalin’in böyle aniden ilgi ve dostluk göstermesi karşısında Ankara’nın duyduğu şüphe ve şaşkınlığı yansıtmaktaydı” Baskın Oran, *a.g.e.*, s.448.

³³⁸ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.450.

Savaşın bitişinin neredeyse kesinleştiği anlarda yapılan Potsdam Konferansı, Türkiye'nin savaş boyunca Almanya ile yaptığı ticaret ve Boğazlar'ı Sovyet Rusya'nın çıkarlarına ters kullandığı gerekçesiyle, Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerinde isteklerde bulunduğu bir görüşme olmuştur. Boğazlar'ın statüsünün revize edilmesini isteyen Sovyet Rusya, savaş süresince Türkiye'nin tarafsız kalmadığını ileri sürmüştür.³³⁹ Türkiye'nin savaş sırasında izlediği bu politika, savaş sonrasında Türkiye'nin Sovyet tehdidine karşı Amerika'nın yanında yer almasıyla sonuçlanmıştır.

Batı dünyasında, II. Dünya Savaşı sonunda kendi içinde faşistler ve demokratlar olarak bölünen ve Sovyet Rusya ile Amerika gibi rakipleri ortaya çıkmaya başlayan Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrasında başatlığını tamamen yitirmiş ve bir dünya sistemi olmaktan çıkarak bir dünya alt-sistemine indirgenmiştir.³⁴⁰ Başka bir deyişle, iki savaş arası dönemde Sovyet Rusya ve Amerika, uluslararası siyasete doğrudan yön vermekten ziyade figüran rolü oynamakla ve bölgesel barışı korumakla yetinmişken,³⁴¹ II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu tümüyle değişime uğramıştır. II. Dünya Savaşı'nın iki muzaffer devleti Sovyet Rusya ve Amerika arasında yaşanan ve oldukça uzun bir süreci kapsayan Soğuk Savaş'ın en basit tanımı, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel döneme verilen addır.³⁴² Temelde ideolojik bir çatışma olan Soğuk Savaş, iki ülke arasında ekonomik baskı, propaganda ve silahlanma yarışıyla yaşanmıştır.³⁴³

Soğuk Savaş terimi ilk olarak I. Dünya Savaşı öncesi “ateş edilmeyen” ancak “kanamanın olduğu” bir silahlanma yarışını tanımlamak için 1893'te Alman Marksist Edward Bernstein tarafından ortaya atılmıştır. Amerika-Sovyet Rusya çatışması bağlamındaki ilk kullanımı ise İngiliz yazar George Orwell'in 19 Ekim 1945 tarihli bir makalesinde görülmektedir.³⁴⁴ Soğuk Savaş'ın üzerinde hemfikir kalınan bir başlangıç tarihi halen tartışılmakla beraber, bu dönem için çoğunlukla Churchill'in 1946'daki “demir perde”

³³⁹ Tuğrul Otaç, “İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ocak 2019, ss.97-126.

³⁴⁰ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.480.

³⁴¹ William H. McNeill, *Dünya Tarihi*, çev. Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, 17. Baskı, Ankara 2019, s.721.

³⁴² Oral Sander, *a.g.e.*, s.224.

³⁴³ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.536.

³⁴⁴ İlkin Başar Özal, *Kısa Soğuk Savaş Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2020, s.12.

konuşması başlangıç sayılmıştır.³⁴⁵ Soğuk Savaş'ın bitişinde ise iki özel tarih öne çıkmaktadır, 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı ile 1991'de Sovyet Rusya'nın dağılması dönemin sonu olarak kabul edilmektedir.³⁴⁶

II. Dünya Savaşı'nın son yıllarında Türkiye'yi kendi safında savaşa dahil etme gayretleri gösteren Amerika, savaş sonrası Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerindeki baskı ve isteklerine karşı Türkiye'nin Sovyet Rusya etkisine girmemesi için destekleyici bir politika izlemiştir. Amerika'nın yaşamsal çıkarlarının korunması için izlediği bu politikanın ilk örneği, Sovyet Rusya'nın Montrö Boğazlar Antlaşması'nın revize edilmesi isteğine karşı Türkiye'nin yanında olmasıyla göstermiştir. Buna göre Amerika, Boğazlar üzerinde kesin Türk hükümlerini savunarak, Ankara Büyükelçisi Edwin Wilson aracılığı ile 2 Kasım 1945'te Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya yolladığı notada, Montrö'de yapılacak revizyonda Türkiye'nin egemenlik haklarına zarar verecek bir hüküm talep etmemiştir.³⁴⁷ Bunun yanında, Amerika, Türk kamuoyunda Sovyet Rusya nefretini körüklemek için, basın yoluyla propagandalar yapmış ve sanki Sovyet Rusya'nın Türkiye'den yeni toprak talepleri varmış gibi bir algı oluşturmuştur. Tansiyonu artırıp Sovyet Rusya karşıtlığını körükleyen bu algı, çok geçmeden sokaklarda da ilk belirtilerini göstermiş ve sol görüşlü yayınevleriyle beraber Tan Gazetesi basılıp tahrip edilmiştir.³⁴⁸

Türk kamuoyunda Sovyet Rusya nefreti körüklenirken, Amerika'nın sempati kazandığı ilk ve belki de en önemli olay, 1946 yılının Nisan ayında gerçekleşmiştir.³⁴⁹ Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Münir Ertegün'ün naaşı vefatından 16 ay sonra, Amerikan Donanması'nın en büyük zırhlılarından biri olan USS Missouri ile Türkiye'ye yollanmıştır. Bu, Sovyet Rusya'ya açıkça Türk Boğazlarının statüsünün Amerika'nın rızası olmadan revize edilemeyeceği mesajını vermektedir.³⁵⁰ Bununla beraber, Missouri'nin Türkiye'den ayrıldıktan sonra Yunanistan, İtalya, Cezayir ve Fas'taki limanları ziyaret etmiş

³⁴⁵ Henry Kissinger, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s.515; Soğuk Savaş Dönemi'nde meydana gelen tüm olayların kronolojik listesi için ayrıca bkz.: Baskın Oran, *a.g.e.*, s.536.

³⁴⁶ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.536.

³⁴⁷ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.523.

³⁴⁸ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.524; *Cumhuriyet*, "Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi", 5 Aralık 1945, s.1 ve 3.

³⁴⁹ Çetin Yetkin, Missouri'nin Türkiye'ye gelişini bir milat olarak kabul ederek şu yorumu yapmıştır, "Milliyetçi olmak, Amerikancı olmak ve Amerika'nın karşı çıktığı her şeye karşı çıkmak, tuttuğu her şeyi tutmakla eş anlamlı bir duruma getirilmiştir. Missouri'nin ülkemize gelmesi ise, bu gidişin tetiğinin çekilmesi anlamını taşıyordu." Çetin Yetkin, *Karşıdevrim 1945-1950*, Otopsi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2003, s.264.

³⁵⁰ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.525.

olması³⁵¹ bölgenin kendi nüfuz alanı olduğu mesajını da ihtiva etmektedir. Takip eden aylarda bir diğer önemli gelişme ise Amerika'nın, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sırasında "Ödünç Verme ve Kiralama Yasası" yoluyla aldığı borçlarının tamamının silmesi olmuştur.³⁵² Bunun yanında Türkiye'nin Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ettiği 23 Şubat 1945 tarihinde başlayan askerî yardımlar da kesilmiştir.³⁵³

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkileri şekillendiren en önemli gelişmelerden biri, Truman Doktrini'nin ilanı olmuştur. Soğuk Savaş'ın başlangıcı olarak da kabul edilen bu ünlü doktrin, 12 Mart 1947'de Amerikan Başkanı Harry Truman tarafından Amerikan Kongresi'nde okunan bir söylevden adını almaktadır. İçeriği direkt olarak Türkiye ve Yunanistan'ı ilgilendiren doktrinin, komünizme karşı Doğu Akdeniz'de - dolayısıyla Orta Doğu'da- mevzi kaybetmemek ve Sovyet Rusya'nın savaş sonrası bölgede stratejik güç noktalarını elde etmesini önleyici tedbirler alınmasını sağlamak amacını taşıdığı söylenebilir.³⁵⁴ Sovyet Rusya tehlikesini askerî olmaktan ziyade ekonomik ve psikolojik olarak değerlendiren Amerikan başkanı Truman, Kongre'de; "... *Dünyanın özgür halkları, özgürlüklerini koruma konusunda bizden destek istiyorlar. Liderliğimizde zayıflık gösterirsek, dünya barışını ve kesinlikle bu ulusun refahını tehlikeye atmış olacağız... 30 Haziran 1948 tarihinde sona erecek şekilde Yunanistan ve Türkiye'ye 400 milyon dolarlık destekleme yetkisi vermesini istiyorum*"³⁵⁵ diyerek Kongre'den kayıtsız kalınmamasını istemiştir.

Truman Doktrini Amerikan Kongresi'nde 22 Mayıs 1947 tarihinde resmen onaylanmıştır.³⁵⁶ Hemen ertesi gün Türkiye'ye gelen Amerikan heyeti ile 6 haftalık bir görüşme sürdürülmüş ve Türkiye'den silah altında tuttuğu askerlerin bir kısmını terhis etmesi istenmiş, verilmesi taahhüt edilen meblağın sadece askerî modernizasyonda -özellikle silahların modernleştirilmesinde- kullanılması gerektiğini ancak bu yolla Sovyet Rusya'ya karşı kendini savunabilecek duruma geleceği vurgulanmıştır.³⁵⁷ Truman Doktrini'ni kabul edecek olan Türkiye'de kamuoyu nezdinde Amerika'nın ileri karakolu olunacağı veya

³⁵¹ İlkin Başar Özal, *a.g.e.*, s.68.

³⁵² Baskın Oran, *a.g.e.*, s.525.

³⁵³ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Cilt 1 (1920-1945), TTK, Ankara 2000, ss.648-649.

³⁵⁴ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.336-337; Oral Sander, *a.g.e.*, s.258.

³⁵⁵ İlkin Başar Özal, *a.g.e.*, s.79.

³⁵⁶ Oral Sander, *a.g.e.*, s.258.

³⁵⁷ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.532.

yapılan yardımların Duyun-ı Umumiye'ye benzerliği konusunda eleştiriler yapılmış olsa da genel olarak bir memnuniyet havası oluşmuştur. Memnuniyetin yanı sıra başta Cumhurbaşkanı İnönü'nün psikolojik olarak rahatladığını, Metin Toker'in "*Sovyetler Birliği tehdidi altındaki İnönü'ye gece uykularını iade etmişti*" ifadesinde görmek mümkündür.³⁵⁸ Savaştan sonra ekonomik olarak darboğaza giren, Sovyet Rusya tarafından toprak ve üs talepleriyle sıkıştırılan, askerî modernizasyon bakımından çağdaşı devletlere göre geride kalan Türkiye'nin kamuoyunda, bu yardımın kaçırılmayacak bir fırsat olarak görülmüş ve herhangi bir egemenlik hakkını ihlâl etmeyecek olması gibi unsurlar bu memnuniyet havasını sağlamış olabilir.

12 Temmuz 1947 tarihinde kabul edilen Truman Doktrini'nin, Türkiye cephesinde dış politika açısından devrim niteliği taşıdığı söylenebilir. 100.000.000 dolarlık askerî malzemenin bakımı ve yedek parçaları Türkiye bütçesinde yapılan yardımdan daha çok yer kaplamış olması³⁵⁹ göz önüne alacak olursak, ileriki yıllarda dışa bağımlılığı artan Türkiye için ekonomik anlamda ciddi sorunlar doğurduğu söylenebilir. Zira savunma sanayine ayrılan bütçenin diğer kalemlere harcanamaması gibi doğal bir sorun da doğmuş olacaktır. Öte yandan yapılan yardımların kısa vadede oldukça kârlı olduğu görüşü de hakimdir. Cumhurbaşkanı İnönü'nün yakınlarından biri olan Nihat Erim, "*... verilen askeri malzeme ordu depolarından alındığı için fiyatlar kullanılmış malzeme fiyatı olarak yarı yarıya hatta 1/3'e kadar düşüyor ve hakiki askeri yardım bu surette çok yükseliyor. Bizim askerlerin söylediklerine göre, kendi paramızla fabrikadan alacak olsak, bu malzemeye 1 milyar Türk Lirası ödemek lazım!*" diyerek kârlı bir iş olarak baktığını ifade etmiştir.³⁶⁰ Truman Doktrini'nin Amerika açısından başarıya ulaşan bir hamle olduğunu savunan William McNeill, "*... ancak dünyanın her yerindeki komünist akımları tomurcukken koparma politikası, Birleşik Amerika'nın askeri ve ekonomik gücünün ötesinde bir işti*"³⁶¹ yorumu yaparak aslında bu görevi kendi etkisi altına aldığı devletlerin, yapılan yardımlar vasıtasıyla halledeceğini belirtmiştir.

³⁵⁸ Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Cilt 1, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1990, s.173.

³⁵⁹ Yapılan yardımlar 100.000.000 dolar değerinde iken bakım ve yedek parçalara yaklaşık 143.000.000 dolar ayrılması gerektiği kaydedilmişti; Baskın Oran, *a.g.e.*, s.536.

³⁶⁰ Nihat Erim, haz. Ahmet Demirel, *Günlükler*, I. Cilt, YKY, İstanbul 2005, s.296.

³⁶¹ William H. McNeill, *a.g.e.*, s.724.

Truman Doktrini'ne benzer fakat Avrupa'nın tamamını kapsayan bir finansal yardım projesi olan Marshall Planı ise, ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın bir söyleviyle ortaya çıkmıştır. Buna göre, II. Dünya Savaşı ardından ekonomik olarak çöken başta İngiltere³⁶² ve Fransa olmak üzere Avrupa devletlerinin, Sovyet Rusya'nın etkisi altına girmemesi için ekonomilerini ayakta tutmak hedeflenmiştir. Zira Sovyet Rusya, Avrupa'daki ekonomik çöküşü fırsata çevirmek için komünizm propagandalarını artırmıştır. Fahir Armaoğlu'nun aktardığına göre, *"komünizm propagandası fakirliğin müsait zemininde çok müessir olmaktadır. Sovyetler, komünist partilerinin bilhassa kuvvetli olduğu Fransa ve İtalya'yı seçmişlerdir. Bu iki ülkede komünist partilerin kıskartmasıyla çıkan grevler, bu ülkelerin ekonomisini felce uğratmıştı"*³⁶³

İleriki yıllarda daha büyük sorunlar doğuracağı öngörülen bu gibi sebeplerden dolayı, ABD Dışişleri Bakanı G. Marshall'ın öne sürdüğü Marshall Planı görüşülmek üzere Paris'te bir toplantı yapılmıştır. Toplantıya Sovyet Rusya'nın uydu devletleri de davet edilmiş olduğundan Sovyet Rusya da katılmış ancak herhangi bir varlık göstermeyip sonrasında terk etmiştir. 12 Temmuz 1947'de 16 devletin³⁶⁴ katılımıyla toplanan "16'lar Konferansı" 22 Eylül 1947'de Amerika'ya sunulmak üzere bir Avrupa Ekonomik Kalkınma programı hazırlamış ve bu program Amerika'da Dış Yardım Kanunu adıyla 3 Nisan 1948'de onaylanmıştır.³⁶⁵

Türkiye Paris toplantısında, savaştan etkilendiğini öne sürerek kesintiye uğrayan ekonomisini düzene sokabilmek için 615.000.000 dolarlık bir yardıma ihtiyaç duyduğunu belirtmesine rağmen, raporu inceleyen Amerikalıların Marshall yardımlarının savaştan büyük oranda zarar gören ülkelerin ekonomilerini canlandırmaya yönelik bir program olduğu düşüncesinden hareketle yardım talebini reddetmişlerdir. Bir diğer gerekçe ise toplanan 16 devlet içinde Türkiye'nin altın ve döviz rezerviyle dış ticaret dengesinin diğer 15 devletten daha iyi durumda olduğunun öne sürülmesidir. Türk kamuoyunda ekonomik olarak yalnız bırakılan Türkiye'nin siyasi olarak da yalnız kalacağı endişesi rahatsızlık

³⁶² Tüm Avrupa'da baş gösteren ekonomik darboğazın İngiltere'ye etkisi daha ağır bir şekilde hissedilmişti; *"İngilizler hem kızgın hem şaşkındılar. Şaşkındılar; çünkü savaş sırasında karneye bağlanmayan ekmek, savaş sonrasında bağlanmıştı. Kızgındılar; çünkü ekmek yapmak için ihtiyaç duydukları buğday kitlesel açlığı önlemek için Almanya'ya gönderiliyordu."* İlkin Başar Özal, a.g.e., s.73.

³⁶³ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.337.

³⁶⁴ Toplantıya katılan devletler: İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka, İsveç.

³⁶⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s.338.

uyandırmış ve Türk yetkililer Amerika'ya şahsen müracaat ederek Marshall Planı'ndan yararlanmak istediklerini belirtmişlerdir. Akabinde ABD Büyükelçiliği'nin Washington'a yolladığı bir rapor neticesinde Türkiye'nin de yardım alacak devletlere katılması gerektiği bildirilmiştir.³⁶⁶ Keza Paris'te toplanan Avrupalı devletler ile ABD'nin işgali altındaki bölgeleri kapsayan, temelde ülkelerin barış içinde ekonomilerini geliştirmesine yardımcı olmayı amaçlayan Avrupa Ekonomik İşbirliği Sözleşmesi, Türkiye tarafından ancak yardımın verilmesinin garanti altına alınmasından sonra imzalamıştır.³⁶⁷

Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'ye, 1948-1952³⁶⁸ yılları arasında toplam 352.000.000 dolar değerinde yardım yapılmış ve yardımlar büyük oranda Amerikan piyasalarından mal tedarik etmek için verilmiştir. Marshall Planı'nda Türkiye'nin aldığı yardım tüm Marshall yardımlarının sadece binde 36'sını oluşturmuştur.³⁶⁹ Yardımlar hem Türkiye'nin beklediğinden az olmuş hem de kullanım alanını Amerikalılar belirlediği için ihtiyaç duyulan alanlara aktarılamamıştır. Bununla beraber yapılan yardımların kesilmemesi veya kısıntı ile de olsa devam etmesi için Amerikalı uzmanlarla dostane ilişkiler içinde hareket edilmesi gözetilmiştir.³⁷⁰ Buna karşın başta tarım aletlerinin Amerika'dan tedarik edildiği göz önüne alınırsa, 1950'li yıllarda baş gösteren yedek parça ve servis gibi temel sanayi sorunlarını aşmak için de tekrar dışardan kaynak temin etmek yoluna gidilerek durum adeta bir kısır döngü halini aldığı söylenebilir.

Madalyonun diğer yüzündeki Sovyet Rusya ile ilişkilerin ise adeta “nota savaşları” şeklinde geliştiği söylenebilir. Sovyet Rusya yürüttüğü politikada sürekli olarak Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndaki tutumunu öne sürmüş, savaş süresince Türkiye'nin Alman yanlısı bir tutum sergilediğini, Çanakkale ve İstanbul Boğazları'ndan geçen denizaltı ve gemilerin kendi çıkarlarına ters faaliyetlerde bulunduğunu, değişen konjonktür gereği savaş öncesi imzalanan uluslararası antlaşmaların revize edilmesi gerektiğini savunmuştur.

³⁶⁶ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.539-540.

³⁶⁷ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*, Cilt II (1945-1990), TTK, Ankara 2000, s.288.

³⁶⁸ 4 Temmuz 1948 tarihinde Ankara ile Washington arasında bir ekonomik işbirliği antlaşması imzalanmış ve yardımlar çeşitli isimlerle 1952 yılı temmuz ayına kadar devam etmiştir: İlkin Başar Özal, *a.g.e.*, s.95.

³⁶⁹ Avrupalıların Amerika'dan isteği 22 milyar dolar olmuş fakat Amerika toplamda 16 milyar dolar yardım yapmayı taahhüt etmiştir; Baskın Oran, *a.g.e.*, s.542.

³⁷⁰ Nihat Erim, *a.g.e.*, s.356.

Mustafa Kemal Atatürk döneminde Sovyet Rusya ile imzalanan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı³⁷¹ ile herhangi bir sorun veya gerginlik kaydedilmemiştir. Sovyet Rusya ile ilişkilerin gerginleştiği -veya soğuduğu- ilk olay, İngiltere, Fransa ve Türkiye'nin içinde bulunduğu iş birliği görüşmeleri esnasında Sovyet Rusya'nın resmen oyalayıcı bir tavır alarak görüşmeleri sonuçsuz bırakıp Almanya ile saldırmazlık paktı imzalamasıyla meydana geldiği söylenebilir. Fahir Armaoğlu'nun aktardığına göre, Türkiye mezkûr devletlerle müşterek bir "Barış Cephesi"ne katılmayı arzularken bir anda iki Batılı devletle baş başa kalmış, çok geçmeden Almanya Polonya'yı işgal ederek savaşı başlatmış ve Türkiye'nin müttefiki İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan etmiştir. Öte yandan Türkiye ile Sovyet Rusya arasında süren ikili münasebetlerde Almanya ile Sovyet Rusya arasında imzalanan antlaşmadan sonra birtakım gelişmeler meydana gelmiş, Almanya'nın da isteğiyle, Sovyet Rusya Türkiye'den Boğazlar'ı beraber savunmayı ve Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin Boğazlar'dan geçememesini ihtiva eden isteklerde bulunmuştur.³⁷² Bu açıkça Türkiye'nin egemenlik haklarına müdahale sayıldığından reddedilmiş olsa da Sovyet Rusya'nın revizyonist görüşlerinin henüz savaştan önce de vaki olduğunu göstermektedir.

Sovyet Rusya'nın II. Dünya Savaşı süresince Türkiye ile sürdürdüğü ikili ilişkiler savaşın seyrine göre değişimler göstermiştir. Mesela, Almanya'nın Sovyet Rusya'ya savaş ilan ettiği 21 Haziran 1941 tarihine kadar ilişkiler gergin seyrederken, bu tarihten Stalingrad Muharebesi'nin kendi lehine başarıyla sonuçlanmasına kadar olan süreçte iyi ilişkiler kurduğu gözlemlenmiştir. Hatta Sovyet Rusya, Boğazlar üzerindeki revizyonist istediğinden vazgeçtiği anlamına gelen 10 Ağustos 1941 tarihli bir nota verdiği de kaydedilmiştir.³⁷³ Stalingrad Muharebesi'nden zaferle ayrıлып Almanya'ya karşı taarruza başladığı tarihten itibaren ise sürekli olarak Türkiye'nin Müttefikler safında yer alması için baskı kurmuştur. Özellikle -yukarıda belirtildiği üzere- uluslararası konferanslarda bu isteklerini açıkça ifade etmişlerdir.

Savaşın bitmesine az bir zaman kala toplanan Yalta Konferansı'nda (4-11 Şubat 1945, Kırım-Yalta) Sovyet Rusya, eski defterleri tekrar açacak ve savaşın hemen başındaki Boğazlar hakkındaki görüşlerini bu kez uluslararası bir ortamda dillendirecektir. Bununla

³⁷¹ İlgili antlaşmanın öncesi ve uzatma protokolleri için bkz.: İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları...* s.272.

³⁷² Fahir Armaoğlu, *a.g.m.*, s.146-148.

³⁷³ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.447.

beraber, Yalta'da alınan bir karara göre 1 Mart 1945 tarihine kadar Mihver Devletleri'ne savaş ilan etmiş olan ülkeler San Francisco'da toplanacak Birleşmiş Milletler Konferansı'na kurucu üye olarak davet edileceklerdi. Türkiye, uluslararası kuruluşlarda yer alabilmek adına halihazırda ilişkilerini kesmiş olduğu Japonya ile Almanya'ya 23 Şubat 1945'te savaş ilan etmiştir. Türkiye'nin bu tutumu Sovyet Rusya tarafından yeterli bulunmamış olacak ki Yalta Konferansı'ndan yaklaşık bir ay sonra özel bir davetle Türkiye Büyükelçisi Selim Sarper Moskova'ya davet edilmişti. Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Molotov bu görüşmede, II. Dünya Savaşı sırasında meydana gelen köklü değişiklikler nedeniyle, 7 Kasım 1935 tarihli protokol hükümlerine uygun olarak 17 Aralık 1925 tarihli Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'nı feshettiğine dair bir nota vermiştir.³⁷⁴

Türkiye, Sovyet Rusya'nın verdiği notaya karşılık verdiği cevabî notada önerilere açık olmakla beraber yeni bir pakt kurmak istediğini bildirmesine rağmen herhangi bir yanıt alamamıştır. Öte yandan, 7 Haziran'da tekrar Moskova'ya davet edilen Selim Sarper'e iki ülke arasındaki sorunların halledilmesi için Sovyet Rusya'ya Kars-Ardahan bölgelerinin iadesi (Brest-Litovsk Antlaşması öncesindeki sınırlar) ile Boğazlar'da ortak savunma yapabilmek amacıyla bir üs verilmesi talep edilmiş ve Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin revize edilmesi istenmiştir. Türkiye, Sovyet Rusya'nın bu taleplerini kararlı bir şekilde reddederken Molotov aynı istekleri 18 Haziran'da tekrar iletmesine karşın yine kabul edilmemiştir. Bunun üzerine feshedilen 1925 Dostluk ve Saldırmazlık Paktı'nın tekrar imzalanması da söz konusu olmaktan çıkmıştır.³⁷⁵ Bununla beraber, Sovyet Rusya Boğazlar meselesini 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında toplanan Potsdam Konferansı'nda gayri resmî olarak söz konusu etse de özellikle Churchill'den destek bulamamıştır. Ancak konferans sonunda imzalanan protokolün 16. Maddesi ile Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin tekrar görüşülmesi kararı alınmıştır.³⁷⁶

Potsdam'da alınan kararı ilk görüşen Amerika olmuş ve 2 Kasım 1945'te Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin gözden geçirilmesi gerektiğine dair bir nota vermiştir. Amerika, özetle, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş ve barışta tüm gemilerine geçiş serbestisi ile kıyısı olmayan devletlerin savaş sırasında belirli bir tonaj üzerinde geçememesini ve

³⁷⁴ Baskın Oran, *a.g.e.*, 472.

³⁷⁵ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.473-474.

³⁷⁶ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.502-503.

Boğazlar Sözleşmesi'ni Milletler Cemiyeti yerine Birleşmiş Milletler'in uhdesine almasını, dolayısıyla da Japonya'nın çıkartılmasını isteyen revizyonist bir tutum sergilemiştir. Benzer bir notayı 21 Kasım'da İngiltere de verecektir ve bu savaş sonrasında Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda iyiden iyiye yalnız kaldığını hissettirecektir.³⁷⁷ Bununla beraber kamuoyunda Sovyet Rusya karşısında hoşnutsuzluklar da artmış, ilk kitlesel protesto olan Tan Olayları yaşanmış, bir Sovyet Rusya vatandaşına ait olan Berrak Kitabevi de tahrip edilmesi üzerine Sovyet Rusya hükûmeti bu olayı protesto ederken sorumluluğun Türk hükûmetinde olduğunu bildirmiştir.³⁷⁸

Tüm bu gergin atmosferde yaşanan bir diğer gelişme ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde dışişleri bakanlığı bütçesi görüşüldüğü esnada Kazım Karabekir'in Sovyet Rusya'nın toprak ve üs taleplerine istinaden yaptığı ateşli konuşma olmuştur. Karabekir, "*Boğazlar milletin boğazı. Kars yaylası da belkemiğimizdir*"³⁷⁹ diyerek kesinlikle egemenlikten taviz verilmeyeceğini vurgulamıştır. Aynı günlerde, Sovyet Rusya, Sovyet vatandaşları ağızından Türk toprakları üzerindeki isteklerini dillendirmiştir. Başlıca Moskova gazetelerinde (Pravda ve Kızıl Yıldız) yayımlanan bir Gürcü profesörün makalesinde Giresun, Gümüşhane ve Bayburt illerinin Gürcistan Cumhuriyeti'ne iadesi istenmiştir.³⁸⁰ Tiflis'te yayınlanan Komünist gazetesinde çıkan "*Türkiye'den Meşru İsteklerimiz*" adlı makalede ise, Osmanlı Dönemi'nde Lazistan olarak adlandırılan coğrafi bölgeden asla vazgeçmediklerini ve vazgeçmeyeceklerini belirterek bu toprakların hakları olduğunu vurgulamışlardır.³⁸¹

Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkiler 1946 yılına gelindiğinde iyiden iyiye gerginleşmişti. Sovyet Rusya, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'nda Boğazlar'daki yetkilerini kötüye kullandığını ve Alman gemilerinin Boğazlar'dan geçişine izin verildiğini ileri sürerek Türkiye'ye bir nota vermiş, Boğazlar statüsünün değişmesini talep etmiştir. Buna göre, ticaret gemileri savaşta ve barışta, Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin savaş gemilerinin sadece savaşta, Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin savaş gemileri ise yalnızca barışta

³⁷⁷ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.504.

³⁷⁸ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.325.

³⁷⁹ *Cumhuriyet*, "Mecliste Rus İstekleri Meselesi Görüşüldü", 21.12.1945, s.1.

³⁸⁰ Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.325: Bu istek dönemin gazetelerinde de alaka uyandırmış ve Cumhuriyet gazetesi haberi "Soğuk Bir Şaka!" başlığıyla yayınlamıştır. Bkz.: *Cumhuriyet*, "Soğuk Bir Şaka!", 21.12.1945, s.1 ve 3.

³⁸¹ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.504.

serbestçe geçmesi gerektiğini, ayrıca Boğazlar üzerinde Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin söz hakkına sahip olması gerektiğini, bu devletler arasında en liyakatli devletler olarak gösterdikleri Sovyet Rusya ile Türkiye'nin müştereken yönetme hakkına sahip olması gerektiğini bildirmişlerdir. Türkiye ise 22 Ağustos'ta Sovyet Rusya'nın ithamlarını reddeden bir nota vererek hiçbir şekilde egemenlik haklarından taviz veremeyeceğini bildiren bir nota vermiştir.³⁸² İlerleyen süreçte Sovyet Rusya aynı isteklerle bir nota daha vermiş, Türkiye de cevabî notada aynı şekilde reddetmiştir. Son olarak Amerika ve İngiltere, Sovyet Rusya'ya 9 Ekim'de verdikleri notada bu meselenin bir konferansta halledilebileceğini ifade etmişlerdir. Karşılıklı gönderilen notalar kesilmiş, ancak Türkiye Sovyet Rusya'nın tehdidini Stalin'in ölümüne kadar yakından hissetmiştir.

Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerde Stalin'in karakterinin de etkisi olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası şekillenen dünyada, Stalin, Sovyet Rusya'nın Amerika karşısında en ufak bir taviz vermemesine, ülkesinin ve kendisinin güçsüzlüğünü veya zafiyetini hissettirmemesine gayret etmiştir.³⁸³ Stalin'in şüpheli bir kişiliği vardır, savaş sonrası Alman esaretinden memleketine dönen Sovyet askerlerine "Batıdan etkilendikleri" vehmiyle güvenmemiş, Gulag adı verilen çalışma kamplarına sürgün etmiş, sürekli olarak olası bir ihanetin izini sürmüştür.³⁸⁴ Yunanistan iç savaşında komünistleri desteklemiş, Fransa ve İtalya'da komünist partileri destekleyerek işçileri toplu greve yönlendirmiş, savaş sırasında işgal ettiği İran'ın lideri Rıza Pehlevi'yi Alman yanlısı olduğu iddiasıyla tahttan indirerek yerine oğlu Muhammed Rıza Pehlevi'yi geçirmiş,³⁸⁵ etrafındaki danışman ve komutanlarına sürekli olarak korku vermiştir. Kapitalist Batı'ya karşı Rusya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya devletleri ile Fransa ve İtalya'nın komünist partilerini himayesine alarak 1947 yılında Kominform'u³⁸⁶ kurmuş; finansal olarak desteklemek ve ekonomik dayanışmalarını sağlamak amacıyla da 1949 yılında COMECON'u kurmuştur.³⁸⁷ Stalin, komünizmin dünyada egemen bir ideoloji

³⁸² Fahir Armaoğlu, *a.g.e.*, s.326.

³⁸³ Sovyet Rusya II. Dünya Savaşı'ndan muzafferiyetle çıkmıştı, Berlin'e ilk giren devlet olmuştu, Nazi Almanya'sına ilk hezimetini yaşatmıştı, ancak; bunu gerçekleştirebilmek için yaklaşık 30 milyon insanını kaybetmiş, Nazi işgali altında kalan 70.000 köyü ile Moskova'ya kadar olan şehirleri harabeye dönmüştü.

³⁸⁴ İlkin Başar Özal, *a.g.e.*, s.64.

³⁸⁵ İlkin Başar Özal, *a.g.e.*, s.68.

³⁸⁶ Temelleri Komünist Enternasyonal veya Üçüncü Enternasyonal olarak bilinen Komintern'in yerine kurulan Kominform, merkezi Polonya olan Komünist ve İşçi Partilerinin Enformasyon Bürosu'nun kısaltılmış halidir.

³⁸⁷ COMECON, merkezi Moskova'da bulunan Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin kısaltılmış halidir.

haline geleceği ve tüm ülkelerin yavaş yavaş komünizmi benimseyeceği inancındaydı. Stalin'in bu amacı Türkiye'de de biliniyor ve yakinen takip ediliyordu. Soğuk Savaş döneminden miras kalan "komünizm korkusu"nun altında Stalin'in aşırı eylemlerinin etkisinin büyük olduğu söylenebilir.

Savaş sonrası komşu devletlerle kurulan ilişkiler Soğuk Savaş'ın aktörleriyle kurulan ilişkilere göre şekillendiği söylenebilir. Geçmişten kalan sorunların halli ve yeni oluşan sorunlara karşı sürdürülen politikalara paralel olarak ilişkiler zaman zaman gerginleşmişken zaman zaman ise olumlu seyretmiştir.

Savaş sonrası Yunanistan ile ilişkilerde iki temel konu vardır: Onikiada'nın durumu ve Kıbrıs sorunu. II. Dünya Savaşı'nda Müttefik Devletler'in işgali sonrası büyük bir yıkıma uğrayan Yunanistan'da savaş sonrası 1946-1949 yılları arasında iç savaş yaşanmıştır. Türkiye, savaş yıllarında İtalya'nın işgali altındayken Yunanistan'a gıda ve tıbbî malzeme yardımları yapmış, Türkiye'deki Rumların Yunanistan safında savaşmasına olanak sağlayarak iyi ilişkiler kurmuştur. Savaş sonrasında yaşanan iç savaşta herhangi bir tarafa destek olmayan Türkiye, 1947 Paris Antlaşması ile Onikiadalar'ın Yunanistan'a verilmesini onaylamıştır. Esasen bu kararı almasında Amerika'nın ısrarı olduğu görülmektedir, Truman Doktrini'nin devreye girdiği bir zamanda Türkiye, müttefiki Amerika ile herhangi bir sorun yaşanmaması adına tüm adaların verilmesine itiraz etmemiştir. Hemen iki ay sonra Mayıs 1947'de Atina'da Türk-Yunan İşbirliği Komitesi kurulmuş; askeri, kültürel ve ticari ilişkilerin artırılması gözetilmiştir. Eylül 1948'de imzalanan Ticaret Antlaşması ile iki ülke arasında ticaretin gelişmesi hedeflenmiştir.³⁸⁸

Kurulan dostane ilişkileri bozabilecek potansiyeli olan tek konu, Kıbrıs Adası üzerindeki Enosis talepleri olmuştur. Yunanistan Parlamentosu'nda Kıbrıs ile birleşmeye ilişkin bir karar alınması üzerine hem Türk kamuoyunda rahatsızlık uyandırmış hem de Türkiye ve İngiltere'nin tepkisine yol açmıştır. Rum Komünist Partisi'nin (AKEL) Enosis taleplerinin temelinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması vardır. 1 Kasım 1947'de toplanan Kurucu Meclis'te Rumlar (AKEL) kendi kendini yönetme hakkı (self-government) talep ederken İngiltere ve Türk temsilcileri kabul etmemiştir. Sonrasında Birleşmiş Milletler'e müracaat ederek isteklerini ileten Rumlar amacına ulaşamayınca arkasına kilisenin de

³⁸⁸ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.581-584.

desteğini alarak bir halk oylaması yapacağını ilan etmiş ancak kilisenin örgütlediği bir oylamaya katılmayan Türklere rağmen çıkan -kendilerince- olumlu neticeyi heyetler kurarak propaganda yapmışlardır. Bundan sonra Rum Komünist Partisi'nin (AKEL) etkisi kırılmış ve kilisenin etkisi artmaya başlamıştır, ki Yunanistan'ın da Truman Doktrini'ne ters hareketler yapmayı göze alamayacağı gözetilirse bu gayet doğaldır, kilisenin ağırlığını koymasıyla Ada'da gerginlik artmış ve 1950'li yıllarda zirveye tırmanmıştır.³⁸⁹

II. Dünya Savaşı'nda Müttefik Devletler safında savaşa katılan tek komşu devlet olan Bulgaristan ile ilişkilerde en mühim konu bölgede yaşayan Türklerin durumu olmuştur. Savaş sonrası yaşanan Sovyet Rusya işgali ve sonrasında kurulan komünist yönetim altında azınlık olan Türklere karşı katı bir tutum sergilenmiştir. 1947 yılında bölgede yaşayan Türkler azınlık olarak kabul edilerek kendi millî kültürlerini geliştirmeleri anayasal hükme bağlanmış olsa da geçmişte yürütülen asimilasyon faaliyetleri devam etmiş ve özellikle komünizm baskısı sonrası direnç gösteren Türkler Türkiye' göçe zorlanmıştır. Komünist Bulgaristan yönetimi, Türkiye'nin Amerika ile iyi ilişkiler kurduğu 1947'den sonra anayasasına aykırı olarak azınlık olan Türkler arasında ileri gelenleri tutuklamış, okullarını devletleştirmiş, kooperatifleştirme bahanesiyle ellerinden topraklarını almaya başlamıştır. Türkleri neredeyse tüm haklarından mahrum bırakarak iki seçenektan birini seçmeye mahkûm etmişlerdir. Direnç gösteren Türkleri Türkiye'ye göçe zorlarken geride kalanları asimilasyon faaliyetlerine tabi tutmuşlardır. Savaş sonrası Bulgaristan'dan Türkiye'ye Türk konsolosluklarının verdiği yasal vizelerle yaklaşık 30.000 kişi gelmiş, Ağustos 1950 yılında alınan karardan sonra ise bu sayı 150.000'i bulduğu kaydedilmiştir.³⁹⁰ Türkiye ile Bulgaristan arasında "göçmen sorunu" uzun yıllar devam etmiş, Bulgaristan konjonktür değişimlerinde yaşanan gelişmelere paralel olarak, Bulgaristan Türklerini her fırsatta elinde bir koz olarak kullanmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında yedi Arap devleti³⁹¹ ile Türkiye arasında ciddi bir sorun bulunmamakla beraber, Türkiye, İngiltere ve Fransa mandater yönetiminden bağımsızlığa kavuşan Arap devletlerinin vermiş olduğu mücadeleyi olumlu karşılamış, 22 Mart 1945'te kurulan Arap Birliği'nin de Türkiye'nin iyi niyetini olumlu bulan açıklamaları

³⁸⁹ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.596-597.

³⁹⁰ Ayşegül İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, ATAM Yay., Ankara 2012, ss.33-36.

³⁹¹ Mısır (1922), Irak (1932), Suriye (1946), Lübnan (1945), Ürdün (1946), Suudi Arabistan (1926) ve Yemen.

kaydedilmiştir. Arap Devletleri ile oluşan bu olumlu havada tek istisna Suriye'nin Hatay üzerindeki hak iddiası olmuş ancak Türkiye Suriye'nin bu emellerine karşı Suriye'yi ülke olarak tanımayı geciktirerek Suriye'nin Hatay üzerindeki iddialarından -şimdilik- feragat etmesini sağlamıştır. Sonuç olarak Türkiye, Suriye'yi tanıyarak bu sorunu halletmiştir.

Türkiye'nin İsrail'i bir devlet olarak tanımasına kadar geçen zaman zarfında herhangi bir gerginlik yaşanmazken bundan sonra ilişkiler neredeyse kopma noktasına gelmiş, Türkiye'nin bu kararı başta Suriye olmak üzere büyük tepkiyle karşılanmıştır. Buna karşın Türkiye'nin 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in Filistin'in taksimi konusunda aldığı karara aleyhte oy kullanmış olması önemlidir, zira bunun İsrail'in kurulmasında rol oynayan örgütlerinin komünistlerce desteklenmesine karşı bir tutum olduğu düşünülebilir. 1948 yılında ise Türkiye, Birleşmiş Milletler'in "Filistin Uzlaştırma Komisyonu"na katılıp Filistin'in taksimi konusunda lehte oy vermiş olması Arap devletlerince tepkiyle karşılanmış ve 28 Mart 1949'da Türkiye'nin İsrail'i tanıması üzerine ilişkiler iyiden iyiye gerginleşmiştir. İlk ciddi tepki Suriye'den gelirken Hatay üzerindeki istekleri 1950 yılında tekrar gündeme gelmiştir.³⁹² Bundan sonra zaman zaman gerginleşen ilişkiler DP iktidarında iyileştiği söylenebilir.

Türkiye'nin İran ile ilişkilerinde İran'ın 1941-1948 yılları arasında hem Müttefikler hem Sovyet Rusya tarafından işgalinden dolayı bir gelişme kaydedilmemiştir. Ancak 1948'in ardından iki ülkenin karşılıklı olarak konsolosluklarına elçi atmasıyla tekrar canlanmıştır.³⁹³

3.2. Sovyet Rusya Tehdidi ve Komünizmle Mücadelede

Millet Dergisi yazarları dış politika konularında Rusya ile ilgili olan bölümlerde çoğunlukla iki konu üzerine yoğunlaşmışlardır. Bunlardan ilki Rusların gözünün tarihten beri Türk topraklarında – bilhassa İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nda – olduğu konusu, ikinci olarak da Rusların komünizmi emperyalist ideallerinde bir silah olarak kullandığı ve Türkiye üzerinde ajanlık faaliyetleriyle nüfuz elde etmek gayretlerinin olduğu konusudur.

³⁹² Baskın Oran, *a.g.e.*, s.615-617.

³⁹³ Baskın Oran, *a.g.e.*, s.648.

Yazarlar bu konuları işlerken sürekli tarihte yaşamış şahsiyetlere ve yaşanmış olaylara atıfta bulunmuşlardır. Çalışmamın bu bölümünde yazarların kamuoyunda algı oluşturabilmek için kullandığı argümanlara, tarihsel olaylara bakış açılarına ve üsluplarına yer verilmiştir.

Rusların bir devlet olarak yapılandığı ve tarih sahnesine çıktığı 15. yüzyılın sonlarından 1940'lı yıllara kadar Türklere bakış açısının hep aynı doğrultuda olduğu konusu dergi yazarlarının ortak görüşü olmuştur. Bu bağlamda eski Moskova Elçisi Galip Kemalî Söylemezoğlu, III. İvan döneminde ilk ilişkilerin başladığı 1472 tarihinden Stalin'in hükmettiği 1940'lı yıllara kadar olan Rus-Türk savaşlarına ve münasebetlerine genel olarak yer verdikten sonra, "*Moskofların ebedî politikası değişmemiştir: Türklüğü yok etmek!.. Bu politika değişmeyecektir. Değişemez*" sözleriyle "*Kinlerini, bir tarih zarureti, bir coğrafya zarureti halinde milletlerine telkin edecek, nesilden nesile devam ettireceklerdir. Fakat bu ümitleri rüya olmakta devam edecektir*" demiş ve Türk milletinin bağımsız olduğunu, Allah'tan başka kimseye kul olmadığını ve korkmadığını vurgulamıştır.³⁹⁴ Öte yandan Rus Çarlarının Osmanlı'nın azametinden ve gücünden daima çekindiğini, bundan dolayı asırlar boyu alttan alma siyaseti güttüklerini ileri sürerek, "*Rus çarları Osmanlı sarayına durmadan yalvarıyordu*" yorumu yapılmıştır.³⁹⁵ Rus çarlarının Osmanlı'dan çekinmelerinin gayet doğal olduğunu alaycı bir tavırla haklı bularak, Türk hükümdarların tarih boyunca her zaman Rus çarlarından üstün olduğunu vurgulamışlardır.³⁹⁶

Bir diğer yazıda ise Rusya'nın tarihinde birkaç farklı hükümdar ailesinin var olduğu ve bunlara kara, kızıl, beyaz gibi çeşitli unvanlar verildiği fakat Türk milletinin bunları iyi bildiği ve hepsinin Türk'e düşmanlık güttüğü ileri sürülmüştür.³⁹⁷ Büyük Petro'ya atfedilen vasiyetnameyi tatbik etmek için Petro'dan Stalin'e kadar tüm Rus hükümdarların aynı politikada devam ettiği argümanı da sık sık tekrar edilmiştir. Büyük Petro'ya ait olduğu iddia edilen vasiyetnamenin Türkleri alakadar eden kısmında Petro, Rusya'nın doğal sınırlarına ulaşabilmesi için açık denizlere hâkim olması ve bunu sağlamak için de İstanbul ve

³⁹⁴ Galip Kemalî Söylemezoğlu, "1472'de Üçüncü İvan'dan 1948'de Mareşal Stalin'e!", *Millet Dergisi*, 6 Mayıs 1948, Sayı 118, ss.10-12.

³⁹⁵ "Tarih Dile Gelirse", *Millet Dergisi*, 31 Ocak 1946, Sayı 1, s.10-11.

³⁹⁶ "Türk-Rus Münasebetleri: Maskelenmiş Perde Yarı Kalkıyor!", *Millet Dergisi*, 7 Şubat 1946, Sayı 2, s.12; "Türk-Rus Münasebetleri", *Millet Dergisi*, 21 Şubat 1946, Sayı 4, s.12; "Türk-Rus Münasebetlerinde Dönüm Noktaları", *Millet Dergisi*, 19 Eylül 1946, Sayı 34, s.10.

³⁹⁷ A. Mücahit, "Beyaz İvan – Kızıl İvan – Kara İvan İçin İvan Soloneviç'e", *Millet Dergisi*, 17 Şubat 1949, Sayı 158, ss.6-7.

Çanakkale Boğazları'nın ele geçirilmesi gerektiğini salık vermiştir.³⁹⁸ Bir diğer örnekte, Rusların Asyalı olmaktan sıcak denizlere inme yolunu takip ederek kurtulabileceği, bunun Çarlık Rusya'dan Sovyet Rusya'ya kadar değişmediği daima İstanbul ve Çanakkale Boğazları'nı elde etmek, Balkanlar'da Slavlığın doğal sınırlarına ve toprak bütünlüğü teşkil eden araziye nüfuz altına almak amaçlarının olduğu vurgusu yapılmıştır.³⁹⁹ 17. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar tüm Rus hükümdarların Osmanlı'ya saldırmayı bir vazife telakki ettiğini, hatta bu durum dinî bir vecibe haline geldiği⁴⁰⁰ yorumu da yapılmıştır. Fakat Lenin'i bu hükümdarlardan ayrı tutan görüşlere de “*Lenin, Sovyet rejiminin muvaffak olması için mazinin ihtilaflarını topyekûn ortadan kaldırmak arzusunda idi*”⁴⁰¹ yorumuyla yer verilmiştir.

Stalin'in Büyük Petro'nun vasiyetini yerine getirebilmek için II. Dünya Savaşı'nda Türkiye toprakları üzerinde planlarının olduğu, Almanya ile müşterek bir işgalde zapt edeceği yerler hakkında gizli paylaşım antlaşmaları yaptığı da iddia edilmiştir.⁴⁰² II. Dünya Savaşı bittikten sonra da bu iddialar, olası bir Üçüncü Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Türkiye'ye saldıracağı kaygısıyla satırlara “*Sovyetlerin Bulgarları ve Yugoslavları silahlandırarak, yiğacakları Kızılordu kuvvetleriyle bir taarruza kalkışmak istedikleri takdirde Edirne'den Boğazlara ve Çanakkale'ye kadar olan sahanın en çetin bir savaşa sahne olacağına şüphe yoktur. Biz yüz yıllar boyunca Rus taarruzlarına karşı savaşmayı bilen ve mukavemet eden bir milletiz*”⁴⁰³ şeklinde yansıyor, Türkiye'nin savaşa her daim hazır olduğu vurgusu Atatürk'ün Türk ordusunu öven cümlelerine yer verilerek yapılmıştır.⁴⁰⁴

Gözü Türk Boğazları'nda olan Rusya'ya bir Rus muharririn gözünden Çanakkale Boğazı savunması anlatılmış, “*özellikle Boğazlarımızda gözü olan Ruslar okusun*” diyerek

³⁹⁸ “Stalin, Deli Petro'nun Vasiyetini Yerine Getirmeğe Uğraşıyor”, *Millet Dergisi*, 31 Ocak 1946, Sayı 1, s.5-6.

³⁹⁹ “On İki Yıl Önce Troçki Söylemişti!”, *Millet Dergisi*, 3 Nisan 1947, Sayı 61, s.5.

⁴⁰⁰ Galip Kemalî Söylemezoğlu, “Rusya Bizden Ne İster?”, *Millet Dergisi*, 20 Haziran 1946, Sayı 21, s.5.

⁴⁰¹ “On İki Yıl Önce Troçki Söylemişti!”, *Millet Dergisi*, 3 Nisan 1947, Sayı 61, s.5. Bu yorumu yapan kişi Troçki'dir ve bilindiği üzere Lenin'in ölümünden sonra Stalin'le aralarında görüş ayrılıkları yaşanmış, yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır, Stalin'e olan tavrından dolayı bu yorumu yapabileceği de göz ardı edilmemelidir.

⁴⁰² “Vesika ve Metinlerle Kremlin'in Türkiye Hakkında Hitler'e Teklifleri”, *Millet Dergisi*, 4 Aralık 1947, Sayı 96, ss.8-9.

⁴⁰³ M. Şevki Yazman, “Üçüncü Harp ve Türkiye”, *Millet Dergisi*, 14 Ağustos 1947 Sayı 80, ss.8-9.

⁴⁰⁴ “Türk Ordusu Dünyanın En Güvenilir Ordusudur”, *Millet Dergisi*, 14 Ağustos 1947, Sayı 80, s.9.

ders çıkarmaları gerektiği vurgusunu yapmışlardır.⁴⁰⁵ Bu bağlamda eğer Rusya Türkiye'ye saldırmayı göze alıyorsa şayet, kendi sınırlarındaki Müslümanlar da dahil dünya üzerindeki 300 milyon Müslümanı da hesaba katmalıdır, İslâm âleminin gözü Türkiye'dedir,⁴⁰⁶ yorumu önemlidir. Sovyet Rusya'nın baskılarına karşı bir İslâm birliği olduğu anlayışı hakimdir.

Cemal Kutay, Rusya'nın Boğazlar'dan üs talep ettiği diplomatik notaya dair yorumunda, Rusların tarihten beri fırsatçı olduğunu, kendisine en uygun anı bekleyip öyle hamle yaptığını ve bu konuda da Türkiye'nin çok partili hayata geçtiği sırada yapılan tazyikin manidar olduğunu zira güçlü ve demokrat bir Türkiye'nin en çok Rusya'yı rahatsız edeceğini söylemiştir.⁴⁰⁷ Yine aynı konuda derginin "*Rusya ile sulh yolile anlaşmamıza imkan görüyor musunuz?*" sorusuyla yaptığı ankete gelen cevaplara yer verilerek, ekseriyetinin olumsuz olduğu gözlemlenmiş, "*Rusya'ya Boğazlardan üs de, vatandan toprak vermek de kabil olamaz*" vurgusu yapılmıştır.⁴⁰⁸ Ayrıca, konu uluslararası bir mahiyet kazanırsa, İngiltere ve Amerika'nın, Rusya'ya Boğazlar'da üs veya söz hakkı vermeyeceğini zira İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nın idaresini Mısır'a bırakırken bunun gerçekleşmesinin güç olacağını kurgu bir piyes oyunuyla belirtmekten de geri durmamışlardır.⁴⁰⁹

Çarlık Rusya'dan devraldığı mirasla Sovyet Rusya'nın Türkiye toprakları üzerinde bitmek bilmeyen emelleri olduğu düşüncesi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra farklı bir boyuta evrilmiştir. Artık yeni bir tehlike vardır, komünizm veya dergi yazarlarının söylemiyle kızıl tehlike. Komünizm, çeşitli Sovyet örgütlerinin ajanlar vasıtasıyla Türkiye'yi karıştırmak, zayıflatmak, içten bölmek ve amaçlarına uygun hale getirmek için kullanılan bir silah olarak görülmüştür. Komünizmin "*Allah'ı, dini, aileyi, milli tarihi, hürriyetleri ve insan haklarını inkârdan doğan dalâlet cehennemi*" olduğunu savunan dergi yazarları, bilhassa milliyetçi Türk gençlerine "*Bolşeviklere satılmış uşak ruhlu kızıl ajanlar; sinsî yazarlar ve fikirlerin*

⁴⁰⁵ "Rus Gözüyle Çanakkale", *Millet Dergisi*, 23 Mayıs 1946, Sayı 17, s.15.

⁴⁰⁶ "Türkiye Bir Saldırıya Uğrarsa İslâm Alemi Ne Yapacaktır?", *Millet Dergisi*, 31 Ocak 1946, Sayı 1, s.12.

⁴⁰⁷ Cemal Kutay, "Dış Tazyik Bizi Hangi Yola Sevketmelidir?", *Millet Dergisi*, 22 Ağustos 1946, Sayı 30, s.3.

⁴⁰⁸ "Anketlerimiz", *Millet Dergisi*, 29 Ağustos 1946, Sayı 31, s.2.

⁴⁰⁹ "Vatandaşlar Söz Aldılar: Rus Meselesi ve Boğazlar Görüldü!", *Millet Dergisi*, 15 Ağustos 1946, Sayı 29, s.13.

gölgesine sığınarak bin bir yoldan seni zehirlemeğe çalışıyorlar” uyarısı yaparak destekçilerini “benzememizi isteyen Allah ellerine düşürsün” diyerek lanetlemiştir.⁴¹⁰

Bolşevik Rusya'nın komünizm konusunda daima ikiyüzlü olduğunu, dışarıya hangi propagandayı yapıyorsa kendi halkına tam tersini uyguladığını “*Bolşevik Rusya, dâhildeki halkını açlıktan öldürürken, bir damla şeker bulunması imkân dâhilinde değilken, Türkiye’de Balkanlar’da, İran’da ve Avrupa’nın diğer bazı yerlerinde en ucuz fiyatlara şekerler, buğdaylar satarlar. Ticarethaneler kurarlar. Buralara en güzel ve zeki kadınları, insanları bol bol maaşlarla kabul ederler*” ifadeleriyle iddia etmişlerdir. Dergide dışarıya “*hürriyet ve istiklâl*” vaatlerinde oldukça cömert olsalar da kendi halkına esir ve köle muamelesi yaptıklarının çünkü Lenin’in “*vaiden(vaatlerden) çekinmeyiniz, fakat vaadi infazda çok düşününüz!*” sözünü düstur edindiklerinin vurgusu yapılmıştır.⁴¹¹ “*Kızıl şefler, bu netice için çeyrek asır uğraştılar. On binlerce din adamı öldürüldü. Kilise ve din tedrisatı tahkir edildi*” diyerek dindar olan Rus halkının vicdan hürriyetinden mahrum bırakıldığını, direnen din adamlarının cezalandırıldığını ve bunun komünizm adına komünizm için yapıldığını ileri sürmüşlerdir.⁴¹² Radyo yayınları vasıtasıyla yapılan propagandalarda komünizmin işçi haklarını en iyi gözetecek rejim olduğu iddiaları da kızıl kandırmaca olarak adlandırılmıştır.⁴¹³ Aynı zamanda ibretlik tarihi olaylara isnatla, Bolşevik Rusya'nın vaatlerine kanmanın ölümcül sonuçlar doğurabileceği okurlara telkin edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, Kafkasya, İran ve Türkiye sınırlarında yaşayan Ermenilerin Bolşevik Rusya'ya “muhtariyet” vaadiyle gittiği ancak kendilerinden hiçbir haber alınamadığı, Ermenilerin akıbetinin de tıpkı 1934 yılında Almanya'dan Rusya'ya iltica eden 12.000 Yahudi gibi olduğu, onlardan da geriye çok az bir mevcut kaldığı iddia edilmiştir.⁴¹⁴

Tüm bu vaatlerin ve propagandaların Avrupa'da Moskova'ya bağlı bir komünist milletler birliği yaratmak amacıyla yapıldığı iddia edilmiştir. Rusya'nın bu amaç için Romanya, Bulgaristan, Çekoslovakya, Polonya ve Almanya'nın üçte ikisini etkisi altına aldığı, şimdi güdülen amacın “*Türkiye vasıtasile daha sıcak denizlere inmek, Mısır'ı*

⁴¹⁰ “Sır Perdeleri Kalkıyor: Rus Kalesinin İçine Giren İlk Giren Adam, Korkunç Haberlerle Döndü!”, *Millet Dergisi*, 19 Aralık 1946, Sayı 46, s.8.

⁴¹¹ “Kızıl Tehlike Nasıl Çalışıyor”, *Millet Dergisi*, 2 Ocak 1947, Sayı 48, s.9.

⁴¹² “Bir Millet Allahını Nasıl Kaybetti?”, *Millet Dergisi*, 13 Ocak 1949, Sayı 153, s.7.

⁴¹³ “Baykuş! Biz Senin Tünediğin Harabeyi de Biliriz...”, *Millet Dergisi*, 11 Ağustos 1949, Sayı 183, ss.6-7.

⁴¹⁴ Rıza Çavdarlı, “Rusya'ya Giden Ermeniler Ne Oldu?”, Sayı 49, *Millet Dergisi*, 9 Ocak 1947, s.3 ve 16.

*Süveyş'i ele almak İngiliz İmparatorluğu yolunu kesmek ve böylelikle bir dünya hâkimiyetine doğru yol almak*⁴¹⁵ olduğu belirtilmiştir.

Yazarlara göre Rusya planlarının Türkiye ayağını hayata geçirebilmek için gizli komünist örgütler ve bunların ajanlarını kullanacaktır. Stalin'in emriyle Amerika ve Batılı devletlere samimi görünmek (veya gizli planları olduğunu ifşa etmemek) için kaldırılan Komintern örgütü yerine ikame edildiği iddia edilen Kominforma'nın amacı, komünizmi yaymak ve komünizm düşmanlarıyla mücadele edecek ajanları yetiştirmek olarak tarif edilmiştir. Komünizm İkinci Dünya Savaşı'na kadar propaganda ve telkin yoluyla yayılmaya çalışılıyorken savaştan sonra silahlı tahriklere evirildiği, bunun en iyi örneklerinin de İspanya ile Yunanistan olduğu belirtilmiştir. Kominforma örgütünün ajanları Türkiye'de sadece sınır harbi ve propaganda ile amaçlarına ulaşamayacaklarını bildiklerinden silahlı eylem planları yaptığı, Stalin'in Büyük Petro'nun vasiyetini hayata geçirmek için bu yola başvurmaktan çekinmeyeceği de iddia edilmiştir.⁴¹⁶

Türkiye'de Millî Mücadele Dönemi'nde kurulan ilk komünist partinin kısa zamanda ve az bir katılım ile sonuçlandığını hatırlatarak “... *Türk milletinin maddî manevî kıymetlerini, akidelerini, telâkkilerini bilmeden kendilerini hayale kaptırıp, ona da isnadda bulunanlara hatırlatmak istedim. İnanalım ki ikinci bir tecrübe birincisinden daha çok muvaffak olamayacaktır*”⁴¹⁷ sözlerini iddia etmişlerdir.

Dergi yazarlarınca komünizm Türkiye için en büyük dış tehlike telakki edilmiştir. Bu nedenle Atatürk'e atfedilen “*Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde başı ezilmelidir!*” sözünü düstur edinmişlerdir.⁴¹⁸ Yazarlara göre Türkiye'de “*komünizm denilen Moskofçulukla mücadelenin bayraktarlığını*” Millet Dergisi yapmaktadır.⁴¹⁹

Kızıl ajanların Türkiye'de komünizmi yaymak amacıyla her yolu mubah gördüğünü ileri sürmüşlerdir. İtibar suikastı yaparak önemli isimleri manen çökertmek amaçları olduğu

⁴¹⁵ Mümtaz Faik Fenik, “Son Bulmıyan Rus İştihası”, *Millet Dergisi*, 16 Ocak 1947, Sayı 50, s.12.

⁴¹⁶ Bogdan Raditza, “Türkiye, Kominform'dan Sınır Harbinden Daha İlerisini Beklemelidir!”, *Millet Dergisi*, 27 Ocak 1948, Sayı 104, ss.8-9.

⁴¹⁷ “Türkiyede İlk Komünist Partisi”, *Millet Dergisi*, 7 Şubat 1946, Sayı 2, s.9.

⁴¹⁸ *Millet Dergisi*, 15 Mayıs 1947, Sayı 67, s.1.

⁴¹⁹ “Kızıla Lânet!”, *Millet Dergisi*, 25 Mart 1948, Sayı 112, s.16.

belirtilmiştir. 1934 yılından görevinin bittiği 1937 yılına dek Sovyet Rusya'nın Türkiye Büyükelçisi olan Lev Karahan'ın Türkiye'deki ajanlık faaliyetleri için bir kara listesi olduğu ve bu listenin içindeki önemli isimlere iftiralar atılıp yıpratmak, maddi-manevi çökertmek, halk nezdinde itibarsızlaştırmak amaçlarının olduğu iddia edilmiştir. Bu “Kızıl Taktik” kısaca “*idealimize düşman olanlara hücumla geçmezden evvel ilk iş bir iftira fırtınasıyla onları bunaltmak*” şeklinde özetlenmiştir. İftira atılacak kişilere “*hırsız, sarhoş, deli, yalancı, mesleksiz, dolandırıcı*” gibi küçük düşürücü sıfatlar eklenmesi de taktiklerden sayılmıştır.⁴²⁰

Komünist Kızıl ajanların kapıya dayanarak harbe her an başlayacağı bildirerek okurlarına kızıl ajanların planlarını ve bunlara karşı çareleri içeren bir yazı kaleme almışlardır. Buna göre, Truman Doktrini'ne karşı Stalin doktrini vardır ve her taraftan faaliyete geçireceklerdir zira dünya bu iki ismin yer aldığı ülkelerce taksim edilmiştir, Stalin doktrinin destekçileri Fransız ve Yunanistan solcuları başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkeleridir, komünist taktiklerinden en önemlisi bir ülkede iktidar ve muhalefet partileri içine adamlarını yerleştirmektir, Türkiye'nin Stalin doktrini karşısında tarihî ve millî durumundan dolayı milletçe duracak konumumuz bellidir, sınır harbi adımı verdikleri bu iki kutuplu dünya çekişmesinde milletçe organize olunur ve Atatürk'ün yolundan gidilirse ancak sağlam çıkılabileceği belirtilmiştir. Devamında “*bize çevrilen silâhlar nelerdir?*” sorusuna cevaben, siyasi partiler içine kendilerinden olan bozguncuları yerleştirmek, millete mâl olmuş Atatürk, Celâl Bayar, Mareşal Çakmak, Kazım Karabekir gibi büyük kıymetleri milletin gözünden düşürecek taktiklere başvurmak, radyoları âtıl bırakarak kendi frekanslarıyla yayınlar yapmak, basın içine kendi elemanlarını sızdırarak komünist propagandaları yapmak, tiyatro salonlarında piyesler oynatmak, memlekete “veba” gibi salgın hastalıklar sokmak, milleti birbirine düşürmek için dedikodular çıkarmak, “*Amerikan yardımını çeşitli surette yanlış tefsir etmek*” ve bu bağlamda şayialar yaymak “kızıl metotlar” olarak sıralanmıştır.⁴²¹

Karahan'a atfedilen Kara Liste'de dönemin Meclis Başkanı Kazım Karabekir, Başbakan Recep Peker, Mareşal Fevzi Çakmak, DP lideri Celâl Bayar, Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, Çalışma Bakanı Sadi İrmak, DP milletvekili Fuat Köprülü ve Hikmet

⁴²⁰ “Kara Han Kara Listesini Hazırlıyor!”, *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1947, Sayı 70, s.9.

⁴²¹ “Alev Duvarı”, *Millet Dergisi*, 26 Haziran 1947, Sayı 73, ss.4-5.

Bayur gibi Türkiye siyasetinde etkin rol oynayan önemli isimlerin olduğu belirtilmiştir.⁴²² Listedeki bu isimlerin birkaçı hariç, Karahan'ın Büyükelçiliği döneminde komünizme cephe almış olmaları sebebiyle listeye dâhil oldukları vurgusu yapılmış olsa da, sözü geçen dönemde henüz önemli görevlerde olmayanlar da dikkat çekmektedir. 1946'dan sonra önemli yerlere gelecek olmaları herhalde Karahan'ın ileri görüşlülüğüne delalettir.

Komünist ajanların bir diğer taktiği büyük kıymetleri çarpıştırmak ve halk nazarında ikilik çıkarmak olarak belirtilerek, Atatürk ile Kazım Karabekir arasında aslında kavga-dargınlık olmadığı, bunun kızıl ajanlarca uydurulan bir yalan olup halkı kandırmak için ortaya atıldığı iddia edilmiştir.⁴²³

Türkiye'deki önemli isimleri itibarsızlaştırmak için basın yoluyla kara propaganda yapılması düşünülmüş, bu konuda Türk basınında tanınmış kişilere ajanlık teklifleri sunulduğu iddia edilmiştir. Bu isimlerden biri olan Falih Rıfkı'nın 1932 yılında Sovyet Rusya'ya yaptığı ziyaretten bahisle Voroşilof'un Rus ajanı olması halinde Falih Rıfkı'ya aylık bağlatacağı, görevinin, basında Mareşal Fevzi Çakmak ve dönemin İktisat Vekili Celâl Bayar'ı kötileyen haberler yapması olduğu iddia edilmiştir.⁴²⁴ Bu bağlamda komünist ajanlarının Atatürk'e yakın isimlere ajanlık teklif edecek kadar cesaretli oldukları vurgusu yapılmıştır.

Dergi yazarlarına göre komünistler bu konuda başarılı da olmuşlardır. Nazım Hikmet'in Karahan döneminde ordu içerisine kızılık bulaştırmak için görevlendirildiğini "*büyük bir şair olmak yerine kızıl komünist oldu*" ileri sürmüşlerdir.⁴²⁵ Cezaevlerinde mahkumlara komünist propagandalar ihtiva eden piyesleri oynattığını, tanıkların dergiye bu minvalde mektuplar gönderdiğini iddia etmişlerdir.⁴²⁶ Falih Rıfkı Atay'ın Ulus gazetesinde kaleme aldığı yazısında geçen "*komünistler de tıpkı ırkçı-turancılar gibi mahkemede beraat etmişlerdir. Onlara hücum etmek haksızlıktır*" sözlerine şiddetli eleştiriler yapılmış,

⁴²² "Büyük Kızıl Plân Türkiye'de Tatbika Başlıyor", *Millet Dergisi*, 19 Haziran 1947, Sayı 72, ss.8-9.

⁴²³ "Atatürk-Karabekir Hadisesinin İçyüzü", *Millet Dergisi*, 18 Eylül 1947, Sayı 85, S.12.

⁴²⁴ "Falih Rıfkı'ya Teklif Edilen Rus Aylığına Dair", *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1947, Sayı 70, s.8.

⁴²⁵ "Yoldaş Karahan'ın 1 Numaralı Elemanı: Nazım Hikmet!", *Millet Dergisi*, 3 Temmuz 1947, Sayı 74, s.12-13.

⁴²⁶ "Dikkat! Cezaevlerinde Kızıl Piyeler Oynanıyor!", *Millet Dergisi*, 5 Şubat 1948, Sayı 105, s.6-7; "Dikkat! Cezaevlerinde Kızıl Piyeler Oynanıyor!", *Millet Dergisi*, 12 Şubat 1948, Sayı 106, ss.6-7; "Kızıl Piyesten Bir Sahne: Bursa Cezaevindeki İş Atelyeleri", *Millet Dergisi*, 26 Şubat 1948, Sayı 108, s.12; "Yeşil Bursada Oynanan Kızıl Piyeler", *Millet Dergisi*, 11 Mart 1948, Sayı 110, s.16.

Meclis'in bu konuda Tahkikat Heyeti kurması gerektiği vurgulanmıştır.⁴²⁷ Falih Rıfkı'nın yazdığı "Yeni Rusya" kitabının Türk gençlerini zehirlemeye yönelik içerikler barındırdığı ve kızıl ajanlık faaliyetleri yaptığı ileri sürülmüştür.⁴²⁸ Şevket Süreyya Aydemir'in *Cumhuriyet* gazetesinde yazdığı bir yazıyı beğenmeyen Cemal Kutay, Şevket Süreyya'nın komünizme sıcak baktığını ve eski bir komünist olduğunun bilindiği yönünde bir yazı kaleme almıştır. Şevket Süreyya için yapılan komünist tarifinde "*millî mukaddesat inkârcısı, Allah, din, aile, an'ane, mazi kıymetleri onun nazarında birer burjuva irticaıdır*" ifadelerine yer vermiştir.⁴²⁹ Benzer bir komünist tarifinde ise "*komünist, temsil ettiği inkârlar manzumesi içinde, dinini ve Allahını kaybetmiş çaresiz mahlûktur*"⁴³⁰ ifadelerine yer vermişler ve komünistin tanımını 12 kıtalık bir şiirde yapılarak Tanrı tanımaz, Lenin'e tapan, haya duygusu olmayan, satılık, şeref ve namus yoksunu, Atatürk ve millet düşmanı gibi hakaretamiz ifadeler kullanılmıştır.⁴³¹

Kızıl ajanların sınıflar arası çatışma ve ayrılık çıkarmak için Köy Enstitüleri'ne kızıl fikirler sokarak köylü üzerinde nüfuz elde etmek taktiğinin yapıldığını,⁴³² bu taktikte de başarılı olduklarını ve Köy Enstitüleri'nin zamanla amacından saparak kızıl komünistlerin yuvası olduğunu iddia etmişlerdir.⁴³³ Kızıl ajanların bir diğer taktiğinin basın ve eğitim kanalıyla nüfuz elde edeceği vurgusu dergi yazarlarınca sık tekrar edilen kaygılardan olmuştur. Bunun sebebinin ise ajanlara göre Türkiye'de bir işçi sınıfı bilinci olmadığı, dolayısıyla da geniş kitleler arasına nifak sokmanın mümkün görünmediği, kızıl ajanların bunu anladıktan sonra takip edecekleri yolun "*maarif mekanizmasını ele geçirmek çarelerini aramalı. Neşriyat organlarını ele geçirmek çarelerini aramalı. Bol kitap neşrettirilerek bunları ucuzca herkesin almasını temin etmeli. Her çareye başvurarak her yeni yetişecek münevver sınıfı istenilen fikirlere göre talim ve terbiye edilmeli*"⁴³⁴ gibi planlar

⁴²⁷ "Kemalist İhtilâlin Bekçisi, Halk İradesinin Büyük Müessesesi, Millî Vicdanın Tecellisi Türkiye Büyük Millet Meclisine Millet Huzurunda: Açık Dilekçe", *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1947, Sayı 70, ss.4-5.

⁴²⁸ "Falih Rıfkı Gençliğe Bolşevik Cenneti Masalı Uyduranların Başında Gelir", *Millet Dergisi*, 26 Haziran 1947, Sayı 73, s.13.

⁴²⁹ Cemal Kutay, "Komünist'in Tarifi Mi? Gülü Tarife Ne Hacet, Ne Çiçektir Biliriz...", *Millet Dergisi*, 13 Ocak 1949, Sayı 153, ss.8-9.

⁴³⁰ "Bir Millet Allahını Nasıl Kaybetti?", *Millet Dergisi*, 26 Haziran 1947, Sayı 153, s.7.

⁴³¹ Cemal Oğuz Öcal, "Kızıla Lânet Köşesi", *Millet Dergisi*, 6 Ekim 1949, Sayı 191, s.19.

⁴³² "Kızıl Plan ve Türk Köylüsü", *Millet Dergisi*, 11 Aralık 1947, Sayı 97, s.7.

⁴³³ "Köy Enstitüleri ve Kızıl Plan: 1", *Millet Dergisi*, 25 Aralık 1947, Sayı 99, s.10.

⁴³⁴ "Kızıl Plân'da Neşriyat ve Maarif İşleri İlk Hedef İdi", *Millet Dergisi*, 26 Haziran 1947, Sayı 73, s.9.

doğrultusunda olduğu ve Türk gençlerinin bu kızıl taktiklere karşı çok uyanık olması gerektiğinin uyarısı yapılmıştır.⁴³⁵

Okuyuculara uyarılar ve telkinler yapılırken Hükûmetin, kızıl ajanların faaliyetlerinden haberdar olduğu ancak çok pasif mücadele ettiği⁴³⁶ ya da ciddiye almayarak üzerini şalla örttüğü⁴³⁷ yorumu getirilmiştir. Öte yandan devlet kadrosunda önemli görevlere getirilen bazı isimlerin kızıl ajanlarca olumlu karşılandığı, bu isimlerin komünist faaliyetlere yardımcı olduğu, Hükûmetin komünizmle mücadelede başarılı olamadığı iddiası ileri sürülmüştür.⁴³⁸ Hükûmetin komünizmle esaslı bir şekilde mücadele etmesi gerektiği, Türkiye'nin bunu yapacak güçte olduğu vurgusu da yapılmıştır.⁴³⁹ Atatürk'e atfedilen komünizm karşıtı sözüne ithafen, Türk gençliğine “*Atatürk'ü ve vatanı seviyorsanız, millî tarihe, dininize, baba hatıralarına, insanlık haklarına, hürriyetlere saygınız varsa, onun yukarıdaki sözünü unutmayınız ve her rast geldiğiniz yerde kızıl mel'ununu eziniz...*” şeklinde salık vermişlerdir.⁴⁴⁰

3.3. Amerika ve Amerikan Yardımları

Millet Dergisi yazarları dış politika konularında Amerika ile ilgili bölümlerde ağırlıklı olarak, Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı yardımları ve bu yardımların Türkiye'nin nasıl değerlendirdiği veya değerlendiremediğini ele almışlardır. Esas itibariyle Amerikan yardımları, Sovyet Rusya baskısı ve komünizm tehlikesi karşısında Türkiye'nin mücadele etmesi bağlamında, diğer bir deyişle komünizmle mücadelenin finansmanı olarak değerlendirilmiştir. Yazarlar bu konuları ele alırken tarihte yaşanmış olaylara ve şahsiyetlere atıfta bulunarak Amerika'nın ve Amerikan yardımlarının kamuoyu nezdinde bir kurtarıcı olarak algılanmasını arzulamışlardır.

⁴³⁵ “Kapak Fotoğrafi”, *Millet Dergisi*, 3 Temmuz 1947, Sayı 74, s.1.

⁴³⁶ “Fareler Binayı Sardı”, *Millet Dergisi*, 27 Ocak 1948 Sayı 104, ss.8-9.

⁴³⁷ Cemal Kutay, “Zaharyddis’leri Belki Bulacaklardır, Fakat Bir Markos Asla!”, *Millet Dergisi*, 8 Ocak 1948 Sayı 101, s.3.

⁴³⁸ “Komünizm Şifa Bulmaz Bir İlettir: Muhsin Ertuğrul”, *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1947, Sayı 70, ss.8-9; “Kızıl Plân Devrinde Propaganda İş: Matbuat Umum Müdürlüğünde Olan Bazı İşler”, *Millet Dergisi*, 24 Temmuz 1947, Sayı 77, ss.12-13.

⁴³⁹ “Japon Kanunu”, *Millet Dergisi*, 9 Eylül 1948 Sayı 135, s.8.

⁴⁴⁰ “En Son Sözü Saat Kaç”, *Millet Dergisi*, 4 Kasım 1948, Sayı 143, s.10.

II. Dünya Savaşı'ndan zaferle çıkan Amerika, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de olumlu bir hava estirip kendisine hayranlık duyan kitleler yaratmıştır. Dergi yazarlarına göre dünyada Amerikan sempatisinin bir diğer kaynağı "Amerikan demokrasisi" olmuş, kimse tarafından uzak karşılanmayan Amerika'nın, Avrupa kıtasında sürekli bir barışı tesis etmeye yönelik siyaset izlediği belirtilmiştir.⁴⁴¹ Hürriyet ve insanî hak aşığı olduğu vurgulanan Amerika'nın 5 gün İstanbul'da demirleyen amiral gemisi Missouri'ye⁴⁴² büyük ilgi ve alakanın olduğunu söyleyen yazar, geminin yalnızca Amerika'nın haşmet ve kudretinin simgesi olmadığını, aynı zamanda Amerika'nın II. Dünya Savaşı'nda kaybettiği askerlerine mâl olan hürriyetlerinin abidesi gibi olduğunu belirtmiş⁴⁴³ geminin Türkiye'ye gelişinden memnuniyet duymuşlardır.

Türkiye'deki Amerikan sempatisini artıran bir diğer etken Sovyet Rusya'nın Türkiye'den istekleri olduğunu, sebebinin ise, Ortadoğu'da II. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya ve İngiltere'den boşalan siyasi otoriteyi dolduran Sovyet Rusya için stratejik önemi büyük olan Türk Boğazları'nın, Sovyet Rusya lehine haklar tanınamayacağı "*Rusların Boğazlar üzerindeki tarihi iddiaları Montrö anlaşması; milletlerarası hükümler ve prensipler içinde halledilmiş olan Boğazlar meselesinin, Rusya tarafından tek cepheli olarak kotarılmasına Amerika müsaade etmeyecektir*" şeklinde ifade edilmiştir.⁴⁴⁴

Giderek artan Amerikan sempatisinin, Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yaptığı baskılar neticesinde koruyucu ülke vasfına dönüştüğünü dergi yazarlarından Mümtaz Faik Fenik şu ifadeleriyle açığa vurmuştur; "*Birleşik Amerika, büyük tehlikenin farkındadır. Yakın Şarkta bozulacak bir sulh, doğrudan doğruya İngiltereyi ilgilendirecek Dolayısıyla Amerikanın başına bir felaket olacaktır. O halde Amerikan yardımı, hastalığın başında yapılan serum gibi şifakâr bir tesir temin edecektir.*"⁴⁴⁵ Amerika'nın, Türkiye'nin güttüğü dış politikayı desteklediğini, ayrıca dışarıdan gelecek tehlikelere karşı Türkiye'nin toprak bütünlüğü ve egemenlik haklarına karşı olan teşebbüsleri de kesin olarak reddettiği vurgulanmıştır.⁴⁴⁶

⁴⁴¹ "Amerikan Görüşü!", *Millet Dergisi*, 11 Nisan 1946, Sayı 11, s.4.

⁴⁴² Kasım 1944'de vefat eden ancak naaşı savaş şartlarından dolayı Türkiye'ye getirilemeyen Türkiye'nin Washington Büyükelçisi M.Münir Erteğün'ün naaşını Türkiye'ye getiren Amerikan savaş gemisidir. 5-9 Nisan 1946 günlerinde İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı önünde demirlemiştir.

⁴⁴³ "Missuri İçin", *Millet Dergisi*, 11 Nisan 1946, Sayı 11, s.6.

⁴⁴⁴ "Amerikan Görüşü!", *Millet Dergisi*, 11 Nisan 1946, Sayı 11, s.4.

⁴⁴⁵ Mümtaz Faik Fenik, "Rus Tecavüzüne Karşı Amerikan Yardımının Maliyeti", *Millet Dergisi*, 20 Mart 1947, Sayı 59, s.12.

⁴⁴⁶ "Amerikadaki Ermeniler Ne Hazırlıyor", *Millet Dergisi*, 31 Ekim 1946, Sayı 39, s.12.

Dahası, tarafsız Amerikan müşahitlerince olası bir 3. Dünya Savaşı Türkiye'nin de içinde bulunduğu Yakındoğu-Ortadoğu bölgesinde olacağını, ancak Amerika'nın bu coğrafyaya uzak olsa bile dahil olacağını, bunu bölgedeki demokratik devletler eliyle yapacağı yönünde değerlendirmişlerdir.⁴⁴⁷

Yazarlara göre Amerika'nın bu dostane ve himayeci tavrının "ahde vefa" örneği teşkil ettiği de sarıhtır zira 19. yüzyılın başlarında Fransa ile Amerika savaş halindeyken Amerikan ticaret gemilerinin Akdeniz'de özgürce dolaşabilmeleri için çareyi Osmanlı bayrağı takmakta bulduklarını, Osmanlı'nın vaktinde dost eli uzattığını belirtmişlerdir. Bu hadiseye atıfta bulunurken "*Amerika ve Türkiye arasında, samimi bir anlaşma başlıyordu. Türkler de daha ilk anlarda, bu cesur, dürüst insanlarla anlaşmışlar, onların bilhassa Fransa'ya karşı himayelerini uhdelerine almışlardı*" vurgusunu yapmışlardır.⁴⁴⁸

Amerika'nın Türkiye'yi himaye ettiği veya Türk halkının Amerika'ya sempati duyduğu algısı, Amerika'nın komünizm tehlikesine karşı yaptığı nakdî yardımlarla somut bir gerçeklik haline gelmiştir. Mümtaz Faik Fenik için Amerika'nın yaptığı bu yardımlar sadece Türkiye'nin değil, Amerika'nın da yararına olacaktır. Fenik, "*Amerikanın emniyet hudutları Sovyet nüfuz hudutlarında başlamaktadır. Çünkü teknik ilerleme, mesafeyi, dünyayı kısaltmıştır... Newyork Ankaraya bağlanmıştır*" diyerek ve "*tehlikeyi bulunduğu en ileri hücrelerinde yakalamak ve orada önlemek bizzat Amerikanın da selameti icabıdır. Amerikan yardımlarını bu zaviyeden mütalaa edersek onun mahiyetini çok daha iyi kavramış oluruz*" yorumunda bulunmuştur. Fenik yine aynı yazısında, Türkiye ve İngiltere arasında 19 Ekim 1939 tarihinde imzalanan ittifak antlaşmasının Amerika'ya devredildiği şeklindeki eleştirileri reddetmiş, antlaşmanın aynen devam ettiği ancak İngiltere'nin yapılacak yardımları bütçesinin kaldıramayacağını ileri sürerek, Sovyet Rusya baskısının II. Dünya Savaşı tehlikesinden daha ağır olduğunu, bunun için Amerika'nın bütçesinin ancak kaldıracağını belirtmiştir. "*Tehlike o kadar büyüktür ki İngilizlerin iktisadî durumu, yapılan talepleri karşılamaya müsait değildir. Bunun için iktisadî ve malî yardım Birleşik Amerika ile paylaşılmaktadır*" değerlendirmesini yapmıştır.⁴⁴⁹

⁴⁴⁷ "Eğer Önlenemezse Üçüncü Cihan Harbi Yakın, Orta ve Uzak Doğuda Olacaktır!", *Millet Dergisi*, 5 Eylül 1946, Sayı 32, s.5.

⁴⁴⁸ "Amerikan-Türk Dostluğu Nasıl Başladı", *Millet Dergisi*, 28 Kasım 1946, Sayı 43, s.10.

⁴⁴⁹ Mümtaz Faik Fenik, a.g.m., *Millet Dergisi*, s.12.

Mümtaz Faik Fenik'e göre "*Rusya'nın prensibi kendi otoriter sistemine ve geniş kaynaklarına dayanarak, tuzağına düşürmek istediği memleketleri ekonomik darlıkta bırakarak yıpratmak*" şeklinde olacaktır. Sovyet Rusya'nın baskısıyla silah altına aldığı orduyu beslemekte ve ayakta tutmakta zorlanacak Türkiye için "*yapılacak yardım, Türk askerlerinin kahramanlık hasletlerine ilave edilecek olursa, patlamak istidadında bulunan Rus istim borusu kolaylıkla tıkayabilecektir*" denmiştir.⁴⁵⁰ Yazara göre yapılan Amerikan yardımlarının Türkiye'ye olduğu kadar Amerika'ya da yaradığını zira bir Amerikan askerinin senede 2000 dolara mâl olduğunu, bir milyon asker için Amerika'nın 2 milyar dolar harcayacakken, Türkiye'ye 150 milyon dolar gönderip işini yine halledebileceği hesaplanmıştır. Bu bağlamda Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı yardımlar bir fedakârlık ve bonkörlük olarak değerlendirilmemiş "*2 milyarlık bir işi 150 milyon dolarlık bir ikrazla temin etmektedir. Aradaki geniş fark kendi elinde kalmakta, ayrıca bir milyonluk el emeğini kendi fabrikalarına ve kendi iş hacmine ilave etmektedir*" diyerek Amerika'nın kârlı çıkacağı vurgulanmıştır.⁴⁵¹

Komünizm tehlikesi karşısında demokrasi savaşı veren Türkiye'ye yapılacak olan Amerikan yardımlarının, Amerikalılar için milli siyaset olduğu,⁴⁵² Truman Doktrini'nin esasının "*komünizm Amerikanın bir numaralı düşmanıdır, onu nerede bulursak mücadele etmeliyiz*" şeklinde özetlenebileceği, Amerika için ilk hedefin komünist emperyalizmini olduğu yerde durdurmak ve ilk maruz kalan memleketlerden olan Türkiye'ye yardım edilmesi olarak değerlendirildiği vurgusu yapılmıştır.⁴⁵³

Amerika'nın bu değerlendirmesinin nüfus ve tarih bakımından Türkiye'ye gayet müsait olduğu, dergi yazarları tarafından dile getirilmiştir.⁴⁵⁴ Yapılacak olan -veya yapılan- Amerikan yardımları hukukçu, gazeteci, tüccar, esnaf, zanaatkâr, doktor, talebe gibi çeşitli meslek kollarından insanlara sorularak kamuoyu yoklaması yapılmış ve yardımların faydalı bulunduğu ortak bir kanaat olarak değerlendirilmiştir.⁴⁵⁵

⁴⁵⁰ Mümtaz Faik Fenik, "Gamalı Haç Yerine Orak Çekik", *Millet Dergisi*, 27 Mart 1947, Sayı 60, s.12.

⁴⁵¹ Mümtaz Faik Fenik, "Amerikanın Yaptığı İş, Ne İyi Ticari Bir İştir", *Millet Dergisi*, 10 Nisan 1947, Sayı 62, s.12.

⁴⁵² "Truman Doktrininin Tatbikati", *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1947, Sayı 70, s.10.

⁴⁵³ "Bizim İçin İbret Alınacak Bir Ders! Truman Doktrini", *Millet Dergisi*, 24 Nisan 1947, Sayı 64, s.5.

⁴⁵⁴ N.Y.E., "Amerika Bir Numaralı Düşman Komünizmi Nasıl Tasfiye Ediyor?", *Millet Dergisi*, 8 Mayıs 1947, Sayı 66, s.12.

⁴⁵⁵ Kemal Dayan, "Amerikan Yardımları Karşısında Türk Halk Efkârından Tesbitler", *Millet Dergisi*, 29 Mayıs 1947, Sayı 69, s.13.

Amerikan yardımlarının gündemde olduğu dönemde, Türkler zamanında Amerika'ya nasıl yardım yaptılarsa şimdi onlar da bize yardım yapıyor algısı oluşturmak için “*Amerikan İhtilâlinde Türk Korsanları*” başlıklı uzun bir yazı dizisi kaleme alınmıştır.⁴⁵⁶ Öte yandan, Türk halkının yapılan Amerikan yardımlarına minnettar olduğu ancak “*Türkler hür ve müstakildir, Amerikalıların kurbacını öpen köleler değildir*” vurgusuyla Amerikan yardımlarından sonra Türklerin köle olacağını savunan “kızılılara” cevap verilmiştir.⁴⁵⁷ Benzer bir çıkış Mümtaz Faik Fenik tarafından daha önce “*kuvvetli bir memleket, borç para ile başkasının vesayeti altına girmez*” ifadeleriyle yapılmıştır.⁴⁵⁸ Amerikan yardımlarını eleştirmenin kızıl metotlardan biri olduğu da vurgulanmıştır.⁴⁵⁹

Dergi yazarları komünizm karşısında sarf edilecek Amerikan yardımlarının miktarı konusunda çeşitli kaygıları vardır. Bu kaygıyı, Türkiye ve Türkler hakkında Amerikan kamuoyunda az bilgi olduğu ve yanlış tanıdıkları konusunda dillendirmişlerdir. Dergi yazarlarından Reha Oğuz Türkkkan, Amerika'da edindiği gözlemlere göre Amerikalıların Atatürk'ü yeni kral, Türkleri Arapça konuşan ve Ermeni katliamı yapan bir millet, Türkiye'nin bir Balkan devleti veyahut Ortadoğu'da ufak bir devlet olarak bildiklerini belirtmiş, bu yanlış bilgilerin Amerika'daki kızıl ajanlar tarafından propaganda yapıldığını ileri sürmüştür.⁴⁶⁰

Cemal Kutay ise Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle Sovyet Rusya baskısına ve komünizm tehlikesine daha fazla maruz kalmasına rağmen, Marshall Planı'nda diğer devletlerden daha az pay almasının faturasını hükûmete mâl etmiş ve eleştirmiştir. Daha önce üstü kapalı olarak ve alaycı bir üslupla “*biz yardım görmeye değil, yardım yapmaya alışmış bir milletiz*”⁴⁶¹ diyen Kutay bu konudaki eleştirilerini “*Marşal Plânı, asırlarca ihmal ve bakımsızlık içinde kalan bu vatanın, devre erişmek için karşılaştığı müstesna fırsatlardan biriydi. Onun, liyakatsızlıklar, beceriksizlikler, nemelazımcılıklar, ehliyetsizlikler, bürokrat*

⁴⁵⁶ “Amerikan İhtilâlinde Türk Korsanları”, *Millet Dergisi*, 3 Temmuz 1947, Sayı 74, s.14.

⁴⁵⁷ Dumanlıoğlu, “Bir Kızıl'a Cevap”, *Millet Dergisi*, 29 Ocak 1948, Sayı 104, s.15.

⁴⁵⁸ Mümtaz Faik Fenik, “Rus Tecavüzüne Karşı Amerikan Yardımının Maliyeti”, *Millet Dergisi*, 20 Mart 1947, Sayı 59, s.12.

⁴⁵⁹ “Alev Duvarı”, *Millet Dergisi*, 26 Haziran 1946, Sayı 73, s.5.

⁴⁶⁰ Reha Oğuz Türkkkan, “Amerikan Mektupları”, *Millet Dergisi*, 1 Nisan 1948, Sayı 113, s.6.

⁴⁶¹ Cemal Kutay, “Dev Aynasının Önündeki”, *Millet Dergisi*, 25 Kasım 1948, Sayı 146, s.3.

zihniyet ve âvarelikler içinde heder olmasını çocuklarımız affetmeyeceklerdir”⁴⁶² yorumunu yapmıştır.

Cemal Kutay bir diğer yazısında Gümülçine’den gelen bir Türkün anlattıklarına yer vererek Yunanistan’da Marshall Plânı çerçevesinde yapılan Amerikan yardımlarının yoksulluk çeken halka dağıtıldığını ve bunun olumlu sonuçlar doğurduğunu belirttikten sonra “*Amerikalıların, Yunanlı dostlarımıza bu yardımı yaparken, herhalde ve şüphesiz, Yunan hükûmetinin ikazıyla hareket ettiklerine kaniiz*” ifadeleriyle, Türkiye’nin benzer bir talepte bulunmamasını eleştirmiş, sermaye buhranı içinde olan şehir ve köylerin biraz olsun rahatlaması için Amerikan yardımlarının şart olduğunu vurgulamıştır.⁴⁶³ Ayrıca Kutay, Hollanda ve İsrail’in aldığı yardım miktarlarını Türkiye ile mukayese ederek Türkiye’nin aldığı/alacağı yardımları yeterli bulmamış ve “... *başkalarının kazançları, başkalarının gördüğü alâka, bu alâkanın mucib sebeplerine enine boyuna sahip olmak haysiyet ve hakikati içinde, şu suali sordurmak hakkını veriyor: biz mi halimizi anlatamıyoruz, onlar mı halden anlamıyorlar?*”⁴⁶⁴ yorumunu getirmiştir.

Dergi yazarları, Europe Dergisi’nden çevirdikleri bir yazıya yer vererek, Türk ordusuna Amerikan gözünden bakıldığında Rusya ile silahlı bir mücadelede en çok Türk ordusunun başarılı olabileceği yorumunu yapmışlardır. Topyekûn harbe girildiğinde Türkiye’nin iki milyon asker çıkarabileceğini hem savunmada hem de taarruzda çok iyi olduklarını, Türkiye’deki Amerikan eksperlerinin Türk ordusuna çok güvendiklerini vurgulamışlardır.⁴⁶⁵ Öte yandan “*güvenilir bir adam*” olarak telakki ettikleri bir Amerikalı yazarın Türk hükûmetine karşı eleştirel yorumlarına yer vererek, yapılan Amerikan yardımlarının miktarının diğer devletlere nazaran az olmasının faturasını yine Hükûmete kesmişlerdir.⁴⁶⁶

⁴⁶² Cemal Kutay, “Misilsiz Bir Fırsatın Kırtasiyecilik Zihniyeti İçinde Mahvına Dair Vesikalar”, *Millet Dergisi*, 30 Mart 1950, Sayı 216, ss.8-9.

⁴⁶³ Cemal Kutay, “Amerikalılar Hakikatleri Görmelidirler”, *Millet Dergisi*, 23 Şubat 1950, Sayı 211, s.5.

⁴⁶⁴ Cemal Kutay, “Onlar Mı Halden Anlamıyorlar Yoksa Biz Mi Derdimizi Anlatamıyoruz?”, *Millet Dergisi*, 14 Nisan 1949, Sayı 166, s.9.

⁴⁶⁵ “Ordu Türk Ordusu”, *Millet Dergisi*, 6 Ekim 1949, Sayı 191, s.16.

⁴⁶⁶ “Güvenilir Bir Adam Bizi Bize Nasıl Anlatıyor?”, *Millet Dergisi*, 13 Ekim 1949, Sayı 192, s.5.

3.4. İslâm Devletleri, Avrupa ve Dış Türkler Hakkındaki Yazılar

Millet Dergisi yazarları dış politika yazılarında Rusya ve Amerika konularından başka, savaş süresince ve sonrasında Avrupa, İslâm devletlerinin Türkiye'ye bakışı ve "Dış Türkler" diye tabir ettikleri Türkiye dışında yaşayan Türkler hakkındaki konulara da değinmişlerdir. Yazarlar bu konuları işlerken yine tarihte yaşanmış olaylara ve yaşamış şahsiyetlere atıflarda bulunmuşlardır. Çalışmamın bu bölümünde yazarların kamuoyunda algı oluşturabilmek için kullandığı argümanlara, tarihsel olaylara bakış açılarına ve üsluplarına yer verilmiştir.

Dış politika konularında Avrupa'daki devletlerle ilgili yazılar genellikle, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çıkan dergilerden çeviri yazıların yayınlanması şeklinde olmuştur. Savaş dönemiyle ilgili gizli kalmış gerçekler, tanıkların gözünden savaş hatıraları, savaş sonrası Avrupa devletlerinin durumu ve çeşitli haberler çeviri yazıların konularındandır. Ayrıca Avrupa ile ilgili güncel fikirlerini, kaygılarını ve öngörülerini de beyan etmişlerdir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın son bir yılı ele alınarak yapılan değerlendirmede, savaş sonrası Avrupa'da tahmini 80 milyon insanın aç olduğu, bir o kadar işsiz ve muhtaç insan olduğu belirtilerek, Avrupa'nın fizyolojik olarak çöktüğünü, en az iki nesil sonra kendisine gelebileceğini iddia etmişlerdir. Ayrıca, eğer Amerika, Avrupa'ya yardım etmez de kendi kaderine terk ederse, Sovyet Rusya'nın Avrupa'da daha fazla nüfuz elde edeceği, zikredilen felaketlerin devam edeceği iddia edilmiştir.⁴⁶⁷ Avrupa'nın savaştan sonra enkaz halinde olduğu, işsizliğin ve açlığın büyük sorun olduğu gibi daha büyük sorunlara dönüşeceği kaygısı da hakimdir.⁴⁶⁸

Savaş sonrası maddî çöküntünün yanı sıra manevî ve kültürel olarak değişimlerin olduğunu da değerlendirmişlerdir. Buna göre, II. Dünya Savaşı sonrası Fransa'da sosyokültürel olarak önemli değişikliklerin olduğunu, mesela eskiden Fransız kadınları için Fransızca konuşmak meziyet sayılırken şimdi Almanca ve İngilizce konuşmanın meziyet sayıldığı, bundan dolayı Fransız milletinin dünyada itibar kaybettiği ileri sürülmüştür.⁴⁶⁹ Aynı zamanda Fransa özelinde Avrupa'nın savaştan sonra manevî olarak çöktüğü ve

⁴⁶⁷ "Avrupa'nın Kendine Gelmesi Mümkün Olacak mı?", *Millet Dergisi*, 25 Mayıs 1946, Sayı 13, s.5.

⁴⁶⁸ Mümtaz Faik Fenik, "Yılın Dış Politika Bilançosu", *Millet Dergisi*, 2 Ocak 1947, Sayı 48, s.12 ve 16.

⁴⁶⁹ "Bildığımız Fransa Mazi Oldu", *Millet Dergisi*, 14 Şubat 1946, Sayı 3, s.4.

kurtuluşu Allah'ın varlığına iman ederek bulduğu, insanların hızla dindarlaştığı iddia edilmiştir.⁴⁷⁰

Avrupa için güdülen kaygılara baktığımızda, bir çeviri yazıya isnatla Sovyet Rusya'nın bir kâbus gibi Avrupa'ya çöktüğünü, bunun ancak Sovyet Rusya lideri Stalin'in ölümünden sonra ortadan kalkacağını iddia etmişlerdir.⁴⁷¹ Savaş sonrasında dünyada barışı tesis etmek için kurulan Birleşmiş Milletler'in Avrupa'da barış durumunu istikrarlı bir yola sokmadığını da Almanya, Fransa ve Yunanistan'da komünizmin yayılmasına bağlamışlardır. Bundan dolayı barış durumunun uzun sürmeyeceğini vurgulamışlardır.⁴⁷² Öte yandan Avrupa'da faşist partilerin tekrar kurulduğu, Avrupa'da faşizmin tekrar ve daha güçlü olarak hortlayacağı kaygısı da hakimdir.⁴⁷³

Dergide genellikle “*Dünyanın Çehresi – Politika – Fikir – Yazının Işıkları – Perde Arkası – Aktüalite – Sırlar Çözülüyor – Dünyanın Dört Bir Tarafı – İtiraflar*”⁴⁷⁴ başlığı altında çeviri yazılarla Avrupa'daki konular okurlara sunulmaya çalışılmıştır. İçerik bakımından birbirine benzer konuların olduğu bu başlık altındaki yazılarda, Avrupa'da yükselen komünizm tehlikesi, faşizm ve Nazi hayranlığı duyan odakların güçlenme tehlikesi, II. Dünya Savaşı'na dair itiraflar, gizli kalmış hatıralar, önemli liderlerin dedikodu kabilinden haberleri, moda ve az da olsa sinema ile spor haberleri yer almaktadır.

Arap ve İslâm dünyasının Türklere bakışıyla alakalı yazılarda genellikle İslâm dinine mensup devletlerin Türkleri desteklediği yönünde yazılar yer almıştır. Türklerin İslâmiyeti kabulünden beri Araplar ve Türkler hep kardeş gibi olduğu, Arapların Türklere hiçbir vakit yabancı gözüyle bakmadığı, İslâm peygamberinin Türkleri övücü sözlerinin olduğu ve tarihte yaşamış önemli şahsiyetlere atıfta bulunarak kardeşlik bağlarının temelini sağlam olduğu vurgusu yapılmıştır.⁴⁷⁵

⁴⁷⁰ “Sarsılan Medeniyetlerin Allah Fikrine Tutunuşu”, *Millet Dergisi*, 15 Aralık 1949, Sayı 201, s.12.

⁴⁷¹ “Stalin'in Ölümünden Sonra Rusya'da Neler Olabilir?”, *Millet Dergisi*, 21 Kasım 1946, Sayı 42, s.5.

⁴⁷² Mümtaz Faik Fenik, “Avrupa Federasyonu”, *Millet Dergisi*, 23 Ocak 1947, Sayı 51, s.12.

⁴⁷³ “Ölen Faşizm, Yeni Bir Adla Hortladı: Neo-Faşizm!”, *Millet Dergisi*, 10 Temmuz 1947, Sayı 75, s.5.

⁴⁷⁴ Tespit edebildiğim kadarıyla derginin 5 Şubat 1948'de çıkan 105. Sayısı ile son sayısı olan 222. Sayısı arasında toplam 38 adet aynı başlıkta yazı çıkmıştır.

⁴⁷⁵ “Biz ve Arap Âlemi”, *Millet Dergisi*, 14 Mart 1946, Sayı 7, s.7.

İlişkilerin iyi olduğu, Mısır'ın siyasi dergilerinden olan Elmusavver'den çevrilen bir yazıda da belirtilmiştir. Yazıda, Arap-Türk ilişkilerinin her dönemde çok iyi olduğunun vurgusu yapılarak Osmanlı'dan sonra kurulan Türkiye'nin barış politikalarını tam ve eksiksiz uyguladığı söylenmiştir. Ayrıca, Türk ordusunun İslâm devletleri içinde en gelişmiş ve en donanımlısı olduğu ve Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerindeki isteklerine karşı Türklerin sağlam kalacakları vurgusu yapılmıştır.⁴⁷⁶

Dünya üzerinde yaşayan 300 milyon Müslümanın arasına nifak tohumları ekilmesine rağmen birliklerinin bozulmadığını zira bu bağların siyasî menfaatlere dayanmaktan ziyade aralarında kader birliği olduğunu, düşmanlarının ortak olduğunu vurgulamışlardır.⁴⁷⁷ Burada “nifak tohumları eken düşmandan” kastın Sovyet Rusya olduğunu anlamak zor değildir. Çünkü dergini daha önceki bir yazısında olası bir Üçüncü Dünya Savaşı'nda veya Sovyet Rusya saldırısında Arap âleminin Türkiye'yi yalnız bırakmayacağı vurgusu yapılmıştır. Atatürk döneminde kurulan paktlar ve sonrasındaki iyi ilişkiler neticesinde kader birliği olduğu, herhangi bir taarruza hiçbir Arap devletinin kayıtsız kalamayacağı belirtilmiştir.⁴⁷⁸ Bu kader birliği ile kastedilen komünizm karşıtlığıdır, Arap devletlerinde de tıpkı Türkiye'de olduğu gibi komünizmle mücadele faaliyetleri olduğu belirtilmiştir.⁴⁷⁹

İslâm devletlerinin birlik olmasıyla beraber, gerçek huzurun ve komünizm tehlikesine karşı emniyetin sağlanacağı “büyük ve muhteşem İslâmistan ideali bir gün gelecek hakikat olacak ve İslâm dünyası, hakiki saadet ve emniyetini işte bu öz varlığına sahip olduğu zaman bulacaktır” sözleriyle vurgulanmıştır.⁴⁸⁰

Dergini dış politika yazılarında “Dış Türkler” olarak adlandırılan Türkiye sınırları haricinde yaşayan Türklere de değinilmiştir. Dış Türkler hakkında genellikle Türkiye tarafından ihmal edildiği, sahipsiz kaldığı, özellikle Balkanlar'da ve Sovyet Rusya'nın sınırları içinde yaşayanların zulüm gördüğü görüşlerine yer verilmiştir.

⁴⁷⁶ “Arab Alemi ve Türkiye'nin İstikbali”, *Millet Dergisi*, 6 Haziran 1946, Sayı 19, s.4.

⁴⁷⁷ “Kaid-i Azamın İslâmistan Devleti Projesi”, *Millet Dergisi*, 6 Ekim 1949, Sayı 191, s.9.

⁴⁷⁸ “Rusya'nın Yakın ve Ortaşarktaki Menfaatleri, Onu Türkiye ile İyi Geçinmeye Sevkedecektir”, *Millet Dergisi*, 14 Şubat 1946, Sayı 3, s.16.

⁴⁷⁹ Jean Wolf, “Büyük Müftü Anlatıyor”, *Millet Dergisi*, 9 Ekim 1947, Sayı 88, s.10.

⁴⁸⁰ “Kaid-i Azamın İslâmistan Devleti Projesi”, *Millet Dergisi*, 6 Ekim 1949, Sayı 191, s.9.

Yazılarda sitemkâr ifadelerle ele alınan bu konuda özellikle Balkan Türklerinin katledilmesine dikkat çekilmiş, derginin 34. Sayısı'nın kapak fotoğrafında elleri bağlı diz çökmüş bir Türk tasvir edilerek Kanuni Sultan Süleyman'ın ruhu “*sen bu hale mi düşecektin?*” diyerek karikatürize edilmiş,⁴⁸¹ konuya dikkat çekmek için Dönemin Dışişleri Bakanı Hasan Saka'ya mektup yazılarak sahip çıkılmasını istemişlerdir.⁴⁸² Batı Trakya Türklerinin katledilmesinin altında ise Yunan komünistlerinin planları olduğu, buna göre komünistler Batı Trakya'yı ele geçirerek Enez Körfezi'ne kadar Türkleri sürmek amaçlarının olduğu iddia edilmiştir. Çanakkale ve İstanbul'da gözü olan Sovyet Rusya'nın bu konuyla alakası olduğu ve Türkiye dış işlerinin bunu görmezden geldiği ancak bunun ileride düzeltilmeyecek kadar kötü bir hal alacağı vurgulanmıştır.⁴⁸³

Konuya mukabil bir başka iddiaya göre Bulgaristan'ın Rodop bölgesinde yaşayan Pomaklar plebisit ile Yunanistan'a bağlanmak amacıyla olduğu, Birleşmiş Milletler'e müracaat etmeden önce nüfusunun bölgedeki Türklere karşı baskın olması için yüz bin Türkü katlettiği, camileri yıktığı öne sürülmüştür. Yeni katliamların yaşanmaması için Türkiye'nin kayıtsız kalmaması gerektiği yine vurgulanmıştır.⁴⁸⁴

İran Türkleriyle ilgili bir yazıda, İran'da yaşayan 10 milyon insanın yarısının Türk olduğunu, Türklerin tarihte İran'a hükmeden büyük devletler kurduğunu ve şimdi İran'da yaşayan Türklerin müstakil bir devlet kurmasının da hakkı olduğunu belirtilmişlerdir.⁴⁸⁵

Sovyet Rusya'nın sınırları içerisinde yer alan Türkî Cumhuriyetlerde baskının şiddetlendiği, en çok baskı uyguladıkları alanın ise din konusunda olduğu, Rusların savaş bahanesiyle Türklerin ibadethanelerini yıktığı ve bu bağlamda Sovyet Rusya'nın her türlü hürriyeti vaat eden ama içeride hepsini yok eden bir tezatlar ülkesi olduğu vurgulanmıştır.⁴⁸⁶

Türkiye ve Türkiye dışında yaşayan Türkler hakkında çıkan herhangi bir tehdit haberine karşı her an mücadeleye hazır olunduğunun vurgusu da yapılmıştır. Bu bağlamda

⁴⁸¹ *Millet Dergisi*, 19 Eylül 1946, Sayı 34, s.1.

⁴⁸² “Dışişleri Bakanı B. Hasan Saka'ya”, *Millet Dergisi*, 12 Aralık 1946, Sayı 45, s.6.

⁴⁸³ Mümtaz Faik Fenik, “Garbi Trakya Türklerini Zulüm Altında Bırakamayız”, *Millet Dergisi*, 19 Aralık 1946, Sayı 46, s.12.

⁴⁸⁴ Vahit Berna, “100.000 Rodoplu Türk Ne Oldu?”, *Millet Dergisi*, 13 Şubat 1947, Sayı 54, s.7.

⁴⁸⁵ “Bir Haritanın Anlattığı Hakikat”, *Millet Dergisi*, 21 Şubat 1946, Sayı 4, s.6.

⁴⁸⁶ “Unutulan Duaların Sonu”, *Millet Dergisi*, 21 Temmuz 1949, Sayı 180, s.7.

Şam Hükûmeti'nin Hatay'ı tekrar topraklarına katmak için Birleşmiş Milletler'e müracaat edeceği haberi üzerine, şayet böyle bir şey olursa mücadeleye hazır olduğu vurgulanmıştır.⁴⁸⁷ Benzer bir yazıda, İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a vermeyeceği ve mevcut statükonun devam edeceği haberi memnuniyetle karşılanmış ancak daha perdenin kapanmadığını; Kıbrıs konusunun ileride tekrar sorun olarak Türklerin önüne geleceğini vurgulamışlardır. Kıbrıs'ın Türklüğü üzerine dört adet şiire de yer verilmiştir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ İvan Delbos, "Büyük Bir İmparatorluğun Tok Gözlü, İyi Kalbli Çocukları", *Millet Dergisi*, 6 Şubat 1947, Sayı 53, s.4.

⁴⁸⁸ "Unutulan Duaların Sonu", *Millet Dergisi*, 21 Temmuz 1949, Sayı 180, s.7.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ

II. Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin izlediği denge politikası savaş sonrası şekillenen dünya düzeninde yerini bir taraf seçme zaruretine itmiştir. II. Dünya Savaşı'nın galipleri arasında çıkan Soğuk Savaş'ta, Sovyet Rusya'nın saldırgan tavrı neticesinde Türkiye, Amerika'nın safında yer almak zorunda kalmıştır.

Demokrasi safını seçen Türkiye'de acele bir geçiş dönemi yaşanarak birçok yeni muhalefet partisi kurulmuş, kurulan partiler henüz teşkilatlanmasını tamamlayamadan seçime girmeye mecbur kalmış, sistemin henüz değişmediği ortamda özellikle Celâl Bayar öncülüğünde Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi'ni zorlamaya ve ortamın müsait olmasından dolayı güçlenmeye başlamıştır.

Demokrasi rüzgarının estiği havada Cemal Kutay öncülüğünde çıkartılan Millet Dergisi de Demokrat Parti'nin basındaki en güçlü destekçilerinden olmuştur. Millet Dergisi kısa zamanda okur kitlesini genişletme imkânı bulmuştur. Zira antikomünist, demokrat, milliyetçi ve Atatürkçü bir çizgide olduğunu belirten dergi yazarları, yayımladıkları yazılarıyla kısa zamanda ünlenmiştir. Demokrat Parti'nin kuruluşundan iktidara geldiği günlere değin kesintisiz olarak yayın hayatına devam etmiştir.

Millet Dergisi, antikomünist ve milliyetçi yazılar kaleme alıp popülaritesini artırmasının yanı sıra demokrat tavrından ödün vermeyerek CHP'yi anti-demokrat olmakla, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü de tarafsız olmamakla eleştirmekten geri durmamıştır. Yazıları da sık sık Cumhurbaşkanı'nın tarafsız ve partiler üstü olması gerektiğini, seçimlerin adil yapılması gerektiğini, seçim güvenliğinin ve gizli oy hakkının sağlanmasını savunulmuştur.

Dergide Demokrat Parti ileri gelenleriyle yapılan röportajlara yer verilmiş, başta Celâl Bayar olmak üzere Demokrat Partililerin Millî Mücadele ve Atatürk döneminde yapmış oldukları faaliyetlere yer verilerek açıktan destek sunulmuştur. Derginin yazar kadrosunda Demokrat Partililerle organik bağı olanlar olduğu gibi sonrasında Demokrat

Parti'den milletvekili olanlar, CHP'den kopmuş olup küskün olanlar, CHP'lilerle geçmişte çıkar çatışmasından dolayı yolu ayrılmış olanlar vardır.

Dergide alenen CHP'ye muhalefet yapılmıştır. CHP'nin, geçmişte ve güncelde yaptığı icraatlar sürekli eleştirilmiş; halkın partisi olmaktan uzak, antidemokratik kanunlarla korunan ve onlardan güç alan, iktidar olmanın gücü ve iktidarın tüm imkanlarıyla millet yararından uzak, yalnızca kendi partisine fayda sağlamak amacıyla, Atatürk'ün yolundan sapmış ve Atatürk'ün mirasını reddeden bir parti olarak değerlendirmiştir. Genellikle İnönü Dönemi CHP'si eleştirilmekle beraber Atatürk dönemi CHP'sini eleştiren yazılar görebilmek de mümkündür. Öte yandan 1946-1950 yılları arasında dönem dönem eleştirinin dozu ve hedefinin değiştiği söylenebilir. Özellikle Cumhurbaşkanı İnönü'nün 12 Temmuz Beyanname'si, sonra bir dönüm noktası olmuş, bu tarihten sonra Cumhurbaşkanı ve CHP Genel Başkanı İnönü'ye yönelik yapılan eleştirilerin dozu artmıştır.

CHP muhalefet partilerine yaşam hakkı tanımamakla itham edilerek özellikle DP'nin halkta gördüğü olumlu karşılıktan endişelenen, bundan dolayı DP üzerinde baskıyı artıran, iktidarı kaybetmemek için her türlü kanunsuzluğu yapan bir parti olarak görülmektedir. Dergi yazarlarına göre hükümet, devlet, CHP aynıdır zira CHP, parti çıkarlarını devlet çıkarlarından üstte tutan bir partidir. Bu bağlamda hükümeti eleştirmek, yalnızca bakan ve milletvekillerini değil, CHP'nin en ufak teşkilat yapısından en tepedeki parti başkanına kadar olan seviyeyi kapsamaktadır.

Millet Dergisi yazarları iç politika konularında Demokrat Parti'ye ayrı bir yer ayırmışlardır. DP'yi kuruluşundan iktidar olduğu zamana kadar geçen evreler içinde her zaman desteklemişlerdir. Bu bağlamda dergi DP'nin gayri resmî yayın organı olmuştur, denilebilir. Demokrat Partili isimlerle yapılan röportajlar, bu isimlerin söylem ve faaliyetlerine yer verip sıkı şekilde takip etmeleri, onlara dergide yazı yazma imkânı tanımaları, özellikle CHP'li isimlerden ve iktidara yakın basın mensuplarından yapılan eleştirilere karşı DP'yi savunmaları aksiyonik bir tavır olarak gözler önündedir. Demokrat Partili isimler tarafından da memnuniyetle karşılık bulan bu faaliyetler, Millet Dergisi'ni önemli kılmaktadır. Nitekim Demokrat Parti'nin iktidar yolculuğunda Millet Dergisi'nin de olumlu katkı sağladığı kabul edilebilir.

Dergi, Demokrat Parti'yi iktidara karşı “Millî Mücadele” vermekle konumlandırırken iktidarı almalarını kesin gözüyle değerlendirmişti. Demokrasiyi tesis edecek, halkı refaha kavuşturacak, basın ve seçim özgürlüğü sağlayacak yegâne parti Demokrat Parti olarak görülmüştür.

Millet Dergisi, Türkiye'nin dış politikasında köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönem olan II. Dünya Savaşı sonrasında çıkmaya başlaması yazarlarının dış politika konularına da yansımıştır. Yazıların yönünü Türkiye'nin dış politika hamleleri şekillendirmiştir. Savaş sırasında ve sonrasında Türkiye'nin konumu, Soğuk Savaş'ta seçtiği taraf, Soğuk Savaş aktörlerinin Türkiye'ye yönelik politikaları, işlenen konulardan olmuştur. Kullandıkları metot genel olarak geçmişte yaşanan olaylara ve şahıslara atıfta bulunarak okurları kendi açılarından gördükleri politik hamleler karşısında veya yanında konumlandırmak için algılarına hitap etmek yolunda olmuştur. Bu bağlamda dergide ağırlıklı olarak Sovyet Rusya ve Amerika ile ilgili yazılar görmek gayet doğaldır. Sovyet Rusya ve Amerika ile ilgili yazılara bakıldığında ilk yazılardan son yazılara dek aynı doğrultuda olduğu, yalnızca gündeme göre içeriklerin ve mizacın değiştiği görülmektedir. Diğer konularda ise dergi yazarlarının dünya görüşüne göre Avrupa'daki olaylar seçilip çeviri yazı şeklinde okurlara sunulmuştur. Bazen Sovyet Rusya'dan, bazen Amerika'dan, bazen Avrupa'dan, özetle ele alınan konuya mukabil coğrafyadan, gelen bir kişinin anlattığı “hakikat” muhakkak dergide yer bulmuştur. Burada yine kendi argümanlarını güçlendirmek ve dünyada yalnız olunmadığını vurgulamak gayesi vardır. Dergi yazarları iddialarını desteklemek, kaygılarının boşa olmadığını okura ispat etmek, tehdit olarak nitelendirdiklerinin ciddiyetini ortaya koymak ve benzeri amaçlarla, yazılarında sık sık tarihe atıfta bulunmuşlardır.

Rusya ile ilgili olan yazılarda çoğunlukla iki konu üzerine yoğunlaşmışlardır. Bunlardan ilki Rusların gözünü eski tarihlerden beri Türkiye topraklarına diktiği, ikinci olarak da Rusların komünizmi emperyalist ideallerinde bir silah olarak kullandığı ve Türkiye üzerinde ajanlık faaliyetleriyle nüfuz elde etmek gayretlerinin olduğu konusudur. Yazarlar bu konuları işlerken sürekli tarihte yaşamış şahsiyetlere ve yaşanmış olaylara atıfta bulunmuşlardır. Kızıl komünistler, kızıl ajanlar, Moskof ajanların ve sair isimlerle andıkları bu zararlı kimselerin tek amacının Türkiye'yi içten çökerterek Deli Petro'dan Stalin'e miras kalan vasiyeti hayata geçirmek olduğu iddia edilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan muzafferiyetle

ayrılan Sovyet Rusya'nın tekrar cesaretlenerek amaçları uğruna her yolu deneyeceklerini belirtmişlerdir.

Millet Dergisi yazarları dış politika konularında Amerika ile ilgili bölümlerde ağırlıklı olarak, Amerika'nın Türkiye'ye yaptığı yardımları ve bu yardımların Türkiye'nin nasıl değerlendirdiği veya değerlendiremediğini ele almışlardır. İktidarın Türkiye'nin jeopolitik konumu ve Sovyet Rusya'nın Türkiye üzerindeki baskısı belliyken hak ettiği kadar Amerikan yardımını alamamasını eleştirmiş, diğer Avrupa ülkelerinden daha az yardım almasını hak etmediğini iddia etmişlerdir. Amerikan yardımları, Sovyet Rusya baskısı ve komünizm tehlikesi karşısında Türkiye'nin mücadele etmesi bağlamında, diğer bir deyişle komünizmle mücadelenin finansmanı olarak değerlendirilmiştir. Yazarlar bu konuları ele alırken yine tarihte yaşanmış olaylara ve şahsiyetlere atıfta bulunarak Amerika'nın ve Amerikan yardımlarının kamuoyu nezdinde bir kurtarıcı olarak algılanmasını arzulamışlardır. İktidarın Türkiye'yi yeterince tanıtmadığı, jeopolitik konumu itibarıyla çok daha fazla yardım alması gerekirken bunu sağlayamadığı yönünde eleştirilerini görmek de mümkündür.

Türkiye'nin dışında kalan Türk vatandaşları için endişelerini dile getiren yazılar da görmek mümkündür. Balkan Türklerinin sahipsiz bırakıldığı, azınlıkta kaldıkları milletler karşısında asimilasyona uğradığı, iktidar tarafından gündeme alınması gereken ciddi bir konu olarak değerlendirmişlerdir.

Millet Dergisi yazarları, derginin yayın hayatı boyunca çıkarıldığı zaman zarfı içinde neredeyse her sayısında muhakkak bir tarih içerikli yazıya yer vermişlerdir. Popüler tarzda, genellikle yazılarda belge ve kaynak kullanmadan, birinden aktarılan, şahit olunan olaylar veyahut olaylara şahit olanlara atıfta bulunularak, vefat etmiş ünlü simaların hatıratlarından, genellikle ölümünden sonra neşredilmek kaydıyla Cemal Kutay'a emanet edilen evraklardan, yaşayan kimselerden gelen mektuplardan ve sair yararlanılarak dergide işlenmiştir. İşlenen konular arasında Osmanlı Devleti'nin son yüzyılı ile İnönü dönemi arasındaki süreçte yoğunlukta olmuştur. 1939-1945 yıllarına dair tarih içerikli yazılar yok denecek kadar az ve genellikle savaş yılları içinde Almanların ve Sovyetlerin gizli planlarına dair ifşaat tarzında ele alınmıştır.

Atatürk dönemine ayrı bir yer ayıran yazarlar, Atatürk ile ilgili anılara, belgelere, hayatından çıkartılacak derslere, yaptığı inkılâplara dair konular ele almışlardır. Atatürk'ü her anlamda Türk gençlerine örnek teşkil eden bir lider ve insan olarak değerlendirmişlerdir. Atatürk'ün yolunun en hakiki yol olduğunu O'ndan başka yol takip etmenin doğru yol olmayacağı belirtilmiştir. Zaman zaman Atatürk dönemi inkılâpları eleştirmekten de geri durmamışlar ancak son kertede Kemalizm'i rehber aldıklarını, Kemalizm'in gençlere rehberlik yapacağını salık vermişlerdir.

Millet Dergisi, sürekli olarak iktidarın muhalefete bir yaşam alanı tanımadığı, otoriterliği ile baskı kurarak herhangi bir özgürlük ortamı tanımadığını iddia ederken bir yandan da muhalefet partilerine açıktan destek olup propagandasını yapmış, özellikle 1947 sonrası eleştirilerinin dozunu epey artırmış ve Cumhurbaşkanına dahi sert bir üslupla eleştirmiştir. Bu aslında muhalefetin bir yaşam hakkı olduğunu da göstermektedir. Zira dergi yazarlarının iddia ettiği gibi bir baskı söz konusu olsaydı bu kadar açık ve katı eleştiri yapma fırsatları olmazdı.

1946-1950 arası çıkan Millet Dergisi, Türk düşünce tarihi anlamında önemli bir yere sahip olup, antikomünizmin ilk nüvelerini; antikomünizm argümanlarının çoğunun çıkış noktasını oluşturmaktadır. Derginin ele aldığı konular ve düşünce yapısından, demokrasi anlayışının aldığı düşünsel değişim sürecini gözlemleyebilmekteyiz. Millet Dergisi, 1945 sonrası milliyetçiliğin ve demokratiğin komünizm ile mücadelesinde öncülüğünü üstlenmiş, düşünsel anlamda halkı sürekli tehlike olarak gördüğü komünizme karşı uyanık tutmak istemiş, Demokrat Parti'nin her koşulda destekçisi olarak iktidar yolunda yayın organı gibi faaliyet göstermiştir.

Millet Dergisi, bünyesinde barındırdığı muhafazakâr-milliyetçi ve Kemâlist yazarların kaleminden çıkan yazılarla bir dönem zihniyetini yansıtarak yeni bir entelektüel portre çizmiştir. Milliyetçi fakat Amerikan yardımlarını savunan, Sovyet Rusya karşısında güçsüz ve teçhizatsız olduğu vehmiyle Batı'ya kendini yardıma muhtaç göstermekten gocunmayan; muhafazakâr fakat demokraside Batı tarzı demokrasi anlayışını savunan, İslâm birliğini savunmanın yanı sıra Batı blokunu yeğleyen; Kemâlist fakat Harf Devrimi'ni milleti köklerinden koparmış olarak addeden, dilde sadeleşmeyi savunmayan, yapılan devrimlerin

temelsiz, zevahiri kurtarmak için yapıldığını düşünen, özetle kendi içinde tutarsız ve ilkesiz bir portre görüntüsü çizilmiştir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

*Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*⁴⁸⁹

Resmi Yayınlar

C.H.P. Tüzüğü 1938 (1938). Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.

Resmî Gazete, 15 Haziran 1945, Sayı: 6032.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (21.7.1967). Cilt 21.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (1.1.1944). Dönem 7, Cilt 14.

TBMM TD, (1.1.1945). Dönem 7, Cilt 20.

TBMM TD, (14.8.1946). Dönem 8, Cilt 1.

TBMM TD, (16.2.1950). Dönem 8, Cilt 24.

TBMM TD, (18.12.1946). Dönem 8, Cilt 3.

TBMM TD, (20.2.1948). Dönem 8, Cilt 10.

TBMM TD, (24.1.1949). Dönem 8, Cilt 15.

TBMM TD, (24.3.1950). Dönem 8, Cilt 25.

Araştırma Eserler

"Soku, Ziya Şakir", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (2007). Cilt 7, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları: Ankara, ss. 621-622.

Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri: Bir Soru*, Baha Matbaası: İstanbul.

⁴⁸⁹ Künye bilgileri metnin içinde dipnotta açık olarak verilmiştir.

- Ahmad, F. ve Turgay, B. (1976). *Türkiye'de Çok Partili Politikanın açıklanmalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınevi: İstanbul.
- Armaoğlu, F. (1958). "İkinci Dünya Harbinde Türkiye", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Ankara Üniversitesi Yayınları: Ankara.
- Armaoğlu, F. (2018). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Kronik Yayınları: İstanbul.
- Aydemir, Ş. S. (2011). *İkinci Adam*, Cilt 2, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Birinci, A. (2014). *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi Yayınları: Ankara.
- Ceyhan, S. (2013). "Şemseddin Yeşil", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, Cilt 43, ss.491-492.
- Erim, N. (2005). *Günlükler (1925-1975)*, I. Cilt, (Haz. Ahmet Demirel), YKY Yayınları: İstanbul.
- Gök, S. (2009). "Millet Dergisinin Yayın Serüveni", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: XI, Sayı 2, ss.74-89.
- İkinci Dünya Savaşı Türkiyesi* Cilt 3 (2014). (Haz. İlhan Tekeli, Selim İlkin), İletişim Yayınları: İstanbul.
- Karataş, M. (2014). "Cumhuriyet Halk Partisi'nin Siyasal İktidar Anlayışları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt7, Sayı 29. ss. 506-524.
- Keleş, Z. (1999). "Cafer Tayyar Paşa", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 15, Sayı 44, ATAM Yayınları: Ankara, ss. 529-545.
- Kemaloğlu, A. İ. (2012). *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, ATAM Yayınları: Ankara.
- Kissinger, H. (2000). *Diplomasi*. (Çev. İbrahim H. Kurt), İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Kocaağa, M. (2015). *Eminönü Halkevi ve Faaliyetleri (1935-1951)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Koçak, C. (1986). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Yurt Yayınevi: Ankara.

- Koçak, C. (2003). *Umumi Müfettişlikler (1927-1952)*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koçak, C. (2010). *Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İkinci Parti*, Cilt 1, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koçak, C. (2012). *Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) İktidar ve Demokratlar*, Cilt 2, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koçak, C. (2013). *Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Rejim Krizi*. Cilt 3, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koçak, C. (2016). *Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) Uzlaşma*. Cilt 5, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Koçak, C. (2017). *Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950) CHP İktidarının Sonu*. Cilt 6, İletişim Yayınları: İstanbul.
- McNeill, W. H. (2019). *Dünya Tarihi*. (Çev. Alâeddin Şenel), İmge Kitabevi: Ankara.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları-Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi: Ankara.
- Oran, B. (2006). *Türk Dış Politikası*. Cilt:1 (1919-1980). İletişim Yayınları: İstanbul.
- Otaç, T. (2009). “İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları ve Türkiye İçin Önemi”, *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, ss. 97-126.
- Özal, İ. B. (2020). *Kısa Soğuk Savaş Tarihi*. Timaş Yayınları: İstanbul.
- Özçelik, S. (1992). “Başgil, Ali Fuat (1893-1967)”. *DİA Yayınları: İstanbul*, Cilt 5, ss.128-130.
- Öztürk, K. (1998). *Türk Parlamento Tarihi*. VII. Cilt, TBMM Vakfı Yayınları: Ankara.
- Safi, P. (2020). *Eşref Kuşçubaşı’nın Alternatif Biyografisi*. Kronik Yayınları: İstanbul.
- Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Uygulamalar* (1982). TBMM Basımevi: Ankara.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları*. Cilt 1(1920-1945), TTK Basımevi: Ankara.
- Soysal, İ. (2000). *Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlıları*. Cilt II (1945-1990), TTK Basımevi: Ankara.

- Timur, T. (1991). *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Cilt 1. Bilgi Yayınevi: İstanbul.
- Tuncer, E. (2003). *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, TESAV Yayınları: Ankara.
- Tuncer, E. (2010). *1950 Seçimleri*, TESAV Yayınları: Ankara.
- Uğurcan, S. (1989). “Aka Gündüz”, DİA Yayınları: İstanbul, Cilt 2, ss.208-209.
- Uyar, H. (2013). *Türkiye’nin Demokrasi Devrimi: 1950 Seçimleri*, Anka Yayınları: İzmir.
- Şamlı, E. (2018). “Bir Türkçünün Portresi: Reha Oğuz Türkkan”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 44, ss.193-214.
- Yalçın, M. (2010). “Beğenç, Cahit”, *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. Cilt 1. YKY Yayınları: İstanbul.
- Yalçın, M. (2010). “Tuncalp, Enver”, *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, Cilt 2. YKY Yayınları: İstanbul.
- Yetkin, Ç. (2003). *Karşıdevrim 1945-1950*, Otopsi Yayınları: İstanbul.

Sürelî Yayınlar

- Akşam*, (23.12.1947). “Sıkı Yönetim Bugünden İtibaren Kalktı”.
- Akşam*, (5.1.1946). “Demokrat Partiye Dair Celâl Bayar’ın Beyanâtı”.
- Akşam*, (8.1.1946). “Demokrat Partisi Resmen Teşekkül Etti”.
- Akşam*, (9.8.1929).
- Cumhuriyet*, (12.5.1950).
- Cumhuriyet*, (12.7.1947). “İnönünün Beyanâtı”.
- Cumhuriyet*, (15.9. 1965). “Cemal Kutay, Çetin Altan’a Cevap Verdi”.
- Cumhuriyet*, (19.6.1946). “Demokrat Parti Dün Beyannamesini Neşretti”.
- Cumhuriyet*, (2.12.1945).

Cumhuriyet, (2.12.1945). “Eski Başbakan Celâl Bayarın Kuracağı Parti”.

Cumhuriyet, (20.6.1945). “Millî Şefimizin Gençliğe Hitabı”.

Cumhuriyet, (20.7.1946).

Cumhuriyet, (21.12.1945). “Mecliste Rus İstekleri Meselesi Görüşüldü”.

Cumhuriyet, (21.12.1945). “Soğuk Bir Şaka!”.

Cumhuriyet, (23.12.1947).

Cumhuriyet, (27.09.1948).

Cumhuriyet, (27.2.1947). “Muhtar Seçimlerinde Tazyik İddiaları Arttı”.

Cumhuriyet, (29.10.1948).

Cumhuriyet, (5.12.1945). “Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi”.

Cumhuriyet, (8.11.1946).

Başgil, Ali Fuat, (14.7.1949). *Millet Dergisi*, “Tek Kuvvet – Tek Meclis – Tek Şef – Tek Parti Anayasamız Niçin Tadile Muhtaçtır?”.

Başgil, Ali Fuat, (15.8.1946). *Millet Dergisi*, “Demokrasi Nedir?”.

Bayar, Celâl, (10.11.1949). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Celâl Bayar”.

Bayar, Celâl, (19.12.1946). *Millet Dergisi*, “Devletçilik Telâkkisi Üzerine...”.

Bayar, Celâl, (7.11.1946). *Millet Dergisi*, “O Yaklaşan Ölüm Karşısında İrkilmeyen Sayılı İnsanlardan Biriydi”.

Baykal, Cevat, (7.10.1948). *Millet Dergisi*, “Yirmi Milyon Diyojen ve Tek Bir Hasret Aradığımız Devlet Nerede”.

Bayur, Hikmet, (8.7.1948). *Millet Dergisi*, “H. Bayur Diyorki...”.

Ben'im, Ahmet Esad, (27.3.1947). *Millet Dergisi*, “Millî Hâkimiyet Bahsinde Millet Psikolojisine Dair”.

Berna, Vahit, (13.2.1947). *Millet Dergisi*, “100.000 Rodoplu Türk Ne Oldu?”.

Bir Atatürkçü, (11.12.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din V”.

- Çavdarlı, Rıza, (9.1.1947). *Millet Dergisi*, “Rusya’ya Giden Ermeniler Ne Oldu?”.
- Dayan, Kemal, (29.5.1947). *Millet Dergisi*, “Amerikan Yardımları Karşısında Türk Halk Efkârından Tesbitler”.
- Delbos, İvan, (6.2.1947). *Millet Dergisi*, “Büyük Bir İmparatorluğun Tok Gözlü, İyi Kalbli Çocukları”.
- Dumanlıoğlu, (29.1.1948). *Millet Dergisi*, “Bir Kızıl’a Cevap”.
- Duru, Kazım Nami, (10.3.1949). *Millet Dergisi*, “Açık Mektup”.
- Duru, Kazım Nami, (17.7.1947). *Millet Dergisi*, “Değişmez Başkanlık Meselesi”.
- Duru, Kazım Nami, (21.4.1949). *Millet Dergisi*, “Türk, Müslüman Manasına Gelirdi”.
- Duru, Kazım Nami, (28.4.1948). *Millet Dergisi*, “Mukaddes Kitabımızı Türkçe Okumalıyız”.
- Duru, Kâzım Nami, (3.4.1947). *Millet Dergisi*, “Politikacı Değil Fikriyatçı Lazım!”.
- Duru, Kazım Nami, (30.12.1948). *Millet Dergisi*, “Mısraların Dilinden”.
- Duru, Kazım Nami, (5.5.1949). *Millet Dergisi*, “Üniversite Gençleri! Sizler Ruhça Onlara Erişmeye Çalışınız”.
- Duru, Kazım Nami, (9.6.1949). *Millet Dergisi*, “Gerçek Müslüman Aforoz Eder Gibi Kimseyi Tekfir Edemez”.
- Eğilmez, Cafer Tayyar, (16.12.1948). *Millet Dergisi*, “Kavil ile Fiil”.
- Eğilmez, Cafer Tayyar, (30.3.1950). *Millet Dergisi*, “Kimler Mücadele Ediyor?”.
- Emektar Bir Cumhuriyetçi, (10.3.1949). *Millet Dergisi*, “Siyasi Parti Olarak Halk Partisi Kaldı Mı?”.
- Erçikan, Cafer, (17.2.1949). *Millet Dergisi*, “Memolar ve Hasolar İçin Bizim De Konuşacaklarımız Vardır”.
- Eriş, Mithat, (2.1.1947). *Millet Dergisi*, “Ayvalık Demokratları Halkı Nasıl Kazanıyor?”.
- Eski Bir Atatürkçü, (10.11.1949). *Millet Dergisi*, “Kalmasın Âlemde Allahım Hiç Bir Hakikat Nihan”.

Eski Bir Atatürkçü, (10.7.1947). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Eski Bir Atatürkçü, (11.9.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din II”.

Eski Bir Atatürkçü, (13.11.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Halk Partisi”.

Eski Bir Atatürkçü, (15.7.1948). *Millet Dergisi*, “C.H.P”.

Eski Bir Atatürkçü, (19.8.1948). *Millet Dergisi*, “Artık C.H.P’de Prensipler Cenderesi Başlamıştı”.

Eski Bir Atatürkçü, (22.7.1948). *Millet Dergisi*, “Kimler Niçin, Nasıl ve Ne Zaman C.H.P’yi Kullandılar?”.

Eski Bir Atatürkçü, (23.10.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din IV”.

Eski Bir Atatürkçü, (24.3.1949). *Millet Dergisi*, “Kemalist Gençliğe Mektuplar 4: Kemalizm’in Kaderi”.

Eski Bir Atatürkçü, (26.1.1950). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Eski Bir Atatürkçü, (26.6.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Tarih Davası”.

Eski Bir Atatürkçü, (26.6.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Tarih Davası”.

Eski Bir Atatürkçü, (28.8.1947). *Millet Dergisi*, “Otuz Ağustosun Yirmi Beşinci Yılında”.

Eski Bir Atatürkçü, (29.12.1949). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Eski Bir Atatürkçü, (3.3.1949). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Eski Bir Atatürkçü, (3.7.1947). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Eski Bir Atatürkçü, (4.9.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din 1”.

Eski Bir Atatürkçü, (9.10.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din 3”.

Eski Bir Atatürkçü, (9.10.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk ve Din III”.

Fenik, Mümtaz Faik, (10.4.1947). *Millet Dergisi*, “Amerikanın Yaptığı İş, Ne İyi Ticari Bir İştir”.

Fenik, Mümtaz Faik, (16.1.1947). *Millet Dergisi*, “Son Bulmyan Rus İştihası”.

Fenik, Mümtaz Faik, (19.12.1946). *Millet Dergisi*, “Garbi Trakya Türklerini Zulüm Altında Bırakamayız”.

Fenik, Mümtaz Faik, (2.1.1947). *Millet Dergisi*, “Yılım Dış Politika Bilançosu”.

Fenik, Mümtaz Faik, (20.3.1947). *Millet Dergisi*, “Rus Tecavüzüne Karşı Amerikan Yardımının Maliyeti”.

Fenik, Mümtaz Faik, (20.3.1947). *Millet Dergisi*, “Rus Tecavüzüne Karşı Amerikan Yardımının Maliyeti”.

Fenik, Mümtaz Faik, (23.1.1947). *Millet Dergisi*, “Avrupa Federasyonu”.

Fenik, Mümtaz Faik, (27.3.1947). *Millet Dergisi*, “Gamalı Haç Yerine Orak Çekik”.

Gündüz, Aka, (2.12.1948). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Gündüz, Aka, (3.2.1949). *Millet Dergisi*, “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Gürel, Refik, (17.6.1948). *Millet Dergisi*, “Demokrasi Mi? Bu Kanunlarla Mı? Büyük Hayal”.

Kutay, Cemal, (1.12.1949). *Millet Dergisi*, “Dikkat! İftira Ruhunu Hortlamasın”.

Kutay, Cemal, (1.12.1949). *Millet Dergisi*, “Kinsiz Bir Mantığın Işığı Altında”, *Millet Dergisi*.

Kutay, Cemal, (1.4.1948). *Millet Dergisi*, “Yazıklar Olsun!”.

Kutay, Cemal, (1.7.1948). *Millet Dergisi*, “İnönü’nün Gerçekleşmiyen Vaadlerine Dair...”.

Kutay, Cemal, (10.11.1949). *Millet Dergisi*, “Devlet Reisliği Vak’anüvist’lik Değildir”.

Kutay, Cemal, (10.7.1947). *Millet Dergisi*, “Bir Muhasebe”.

Kutay, Cemal, (11.12.1947). *Millet Dergisi*, “Oligarşi’nin En İnsafsız Tarafı”.

Kutay, Cemal, (11.4.1946). *Millet Dergisi*, “Hükümetin Verdiği Söze Ne Oldu?”.

Kutay, Cemal, (12.2.1948). *Millet Dergisi*, “Celâl Bayarın Muvazaacılığına Dair”.

Kutay, Cemal, (12.5.1949). *Millet Dergisi*, “Halk Partisinin Nesillere Kötülüğü”.

Kutay, Cemal, (12.5.1949). *Millet Dergisi*, “Halk Partisinin Nesillere Kötülüğü”.

Kutay, Cemal, (13.1.1949). *Millet Dergisi*, “Komünist’in Tarifi Mi? Gülü Tarife Ne Hacet, Ne Çiçektir Biliriz...”.

Kutay, Cemal, (13.10.1949). *Millet Dergisi*, “Başbakan Kime Meydan Okuyor”.

Kutay, Cemal, (13.11.1947). *Millet Dergisi*, “İnsanlık Hizmetlerinin Sömürülmesi Faciası”.

Kutay, Cemal, (13.2.1947). *Millet Dergisi*, “Bu Memleketin Millî Tarihi, Devrin Vatandaşlarını Putlaştıracak Kadar Fakir Değildir!”.

Kutay, Cemal, (14.4.1949). *Millet Dergisi*, “Onlar Mı Halden Anlamıyorlar Yoksa Biz Mi Derdimizi Anlatamıyoruz?”.

Kutay, Cemal, (14.8.1947). *Millet Dergisi*, “Çünkü Rejim; Güzel, Hayırlı ve Samimî Himmetler İstiyor”.

Kutay, Cemal, (15.1.1948). *Millet Dergisi*, “Milletin Muhterem Okurlarına”.

Kutay, Cemal, (15.12.1949). *Millet Dergisi*, “Çekirgenin Üçüncü Atlayışı”.

Kutay, Cemal, (15.5.1946). *Millet Dergisi*, “İktidar Kaygusu ve Halk Partisi”.

Kutay, Cemal, (15.8.1946). *Millet Dergisi*, “Sayın Receb Peker’e Açık Bir Hitab”.

Kutay, Cemal, (16.1.1947). *Millet Dergisi*, “Peki Nasıl İsbat Edeceğiz?”.

Kutay, Cemal, (16.10.1947). *Millet Dergisi*, “Keyfine Dokunmayınız: Ekselâns Devletçilik Yapıyor!”.

Kutay, Cemal, (17.2.1949). *Millet Dergisi*, “Gordiyom’un Düğümü!”.

Kutay, Cemal, (18.12.1947). *Millet Dergisi*, “Açık Konuşabilir Misiniz?”.

Kutay, Cemal, (18.7.1946). *Millet Dergisi*, “Bir Hesaplaşma Var”.

Kutay, Cemal, (18.7.1946). *Millet Dergisi*, “Celâl Bayar’ın Milyarlarına Dair”.

Kutay, Cemal, (18.8.1949). *Millet Dergisi*, “Çünkü Tezat Çıkmazları Arasındaki Bu Bocalamalar Bir Tarih Kaderidir”.

Kutay, Cemal, (18.9.1947). *Millet Dergisi*, “Celâl Bayar ile Bir Konuşma”.

Kutay, Cemal, (19.1.1950). *Millet Dergisi*, “Bayarla Bayuru Bekleyen İmtihan”.

Kutay, Cemal, (19.1.1950). *Millet Dergisi*, “Kötü Bir Yed-di Emin”.

- Kutay, Cemal, (19.5.1949). *Millet Dergisi*, “19 Mayısın Kahraman Öncüsü Nerede?”.
- Kutay, Cemal, (19.9.1946). *Millet Dergisi*, “Türk Vatandaşın Hayat Hakkı ”.
- Kutay, Cemal, (2.3.1950). *Millet Dergisi*, “Bir İnkılâb ve Diş Meselesi ”.
- Kutay, Cemal, (2.6.1949). *Millet Dergisi*, “Cahiliyet Devri”.
- Kutay, Cemal, (2.6.1949). *Millet Dergisi*, “Buhranın Buhranı ”.
- Kutay, Cemal, (20.11.1947). *Millet Dergisi*, “Hatice Nine, Hüsnü Demirkanlar Senin Hasretinle Bedbahtırlar ”.
- Kutay, Cemal, (20.6.1946). *Millet Dergisi*, “Millet Vekilliğı Seçiminde Halk Partisinin Ölçüsü ”.
- Kutay, Cemal, (22.8.1946). *Millet Dergisi*, “Bir İhtiyaç Listesi Halindeki Hükûmet Programı ve Recep Peker’in Parti Feragati ”.
- Kutay, Cemal, (22.8.1946). *Millet Dergisi*, “Diş Tazyik Bizi Hangi Yola Sevketmelidir?”.
- Kutay, Cemal, (23.2.1950). *Millet Dergisi*, “Amerikalılar Hakikatleri Görmelidirler”.
- Kutay, Cemal, (23.2.1950). *Millet Dergisi*, “Babacan Bir Adamın Müsamahası ”.
- Kutay, Cemal, (24.10.1946), *Millet Dergisi*, “Halk Partisini Şahısların Kurtaracağı Devir Geçmiştir ”.
- Kutay, Cemal, (24.11.1949). *Millet Dergisi*, “İkinci Kuvvay-ı Milliye ”.
- Kutay, Cemal, (25.11.1948). *Millet Dergisi*, “Bir Rejim Teşhisi ve Onu Unutmuş Gözüken Celâl Bayar”.
- Kutay, Cemal, (25.11.1948). *Millet Dergisi*, “Dev Aynasının Önündeki ”.
- Kutay, Cemal, (25.7.1946). *Millet Dergisi*, “Cumhur Başkanını Doğrudan Doğruya Milletın Seçmesini İstiyoruz... ”.
- Kutay, Cemal, (25.9.1947). *Millet Dergisi*, “Bu Milletın Hadiselerinin İçyüzünü Sizden Öğrenmesinden Çekinmeyiniz B. Hasan Saka!”.
- Kutay, Cemal, (26.2.1948). *Millet Dergisi*, “Bir Köylü Cevabındaki Hakikat ”.

Kutay, Cemal, (26.6.1947). *Millet Dergisi*, “İktidarın Şifasız Hastalığı: İyi Niyet Kifayetsizliği!”.

Kutay, Cemal, (26.8.1948). *Millet Dergisi*, “İnönü’nün Şahsiyetine Dair”.

Kutay, Cemal, (27.1.1949). *Millet Dergisi*, “Bir Tarih Profesörü Tarihten İmtihan Verecek!”.

Kutay, Cemal, (27.10.1949). *Millet Dergisi*, “Merhum Karabekir’in Manevî Ezası ve Rauf Orbay”.

Kutay, Cemal, (27.4.1950). *Millet Dergisi*, “Bir Şal Kalkıverdi!”.

Kutay, Cemal, (27.6.1946). *Millet Dergisi*, “Galip Hoca Celâl Bayar’a Açık Mektup”.

Kutay, Cemal, (28.10.1948). *Millet Dergisi*, “Sen Herkesi Kör, Âlemi Sersem Mi Sanırsın?”.

Kutay, Cemal, (29.5.1947). *Millet Dergisi*, “Halkçı ve Devletçi Bir İdarenin Tecellisi Bunlar Olamaz ve Olmamalıdır!”.

Kutay, Cemal, (3.2.1949). *Millet Dergisi*, “Bir Adam Milletini Seçti!”.

Kutay, Cemal, (3.7.1947). *Millet Dergisi*, “Bir Muhasebe”.

Kutay, Cemal, (30.1.1947). *Millet Dergisi*, “Bu Davaya Atatürk Onbeş Yıl Önce Şöyle Bir Teşhis Koymuştu”.

Kutay, Cemal, (30.10.1947). *Millet Dergisi*, “Rejimler, İsimleriyle Değil, Eserleriyle Sevilir”.

Kutay, Cemal, (30.3.1950). *Millet Dergisi*, “Misilsiz Bir Fırsatın Kırtasiyecilik Zihniyeti İçinde Mahvına Dair Vesikalar”.

Kutay, Cemal, (30.5.1946). *Millet Dergisi*, “Atatürk’ten Ne Kaldı?”.

Kutay, Cemal, (30.9.1948). *Millet Dergisi*, “Bir Eski Politikacıdan Gelen İbret Dersi”.

Kutay, Cemal, (4.1.1950). *Millet Dergisi*, “Eshabı Kehfin Kıpırdanışı”.

Kutay, Cemal, (4.12.1947). *Millet Dergisi*, “Kimlerden Neler Gelebileceğini Bilmek Hissiyatı”.

Kutay, Cemal, (4.5.1950). *Millet Dergisi*, “Vuslat Yine Kaldı Bir Güzel”.

Kutay, Cemal, (5.1.1950). *Millet Dergisi*, “Dalkavukluğu İlme Üstün Tutanlar, Şimdi Kabahati Atatürk’ Yükleme İstiyorlar!”.

Kutay, Cemal, (5.8.1948). *Millet Dergisi*, “Susmak Değil Konuşmak Lazım”.

Kutay, Cemal, (5.9.1946). *Millet Dergisi*, “Kudretli ve Sağlam Bir Cemiyet Kurmak!.. Neyle, Ne Zaman, Nasıl?”.

Kutay, Cemal, (5.9.1946). *Millet Dergisi*, “Yaşasın Kifayet-i Müzakere!”.

Kutay, Cemal, (6.10.1949). *Millet Dergisi*, “Kasketlinin Zaferi”.

Kutay, Cemal, (6.6.1946). *Millet Dergisi*, “Beş Hakikat, Bir Netice”.

Kutay, Cemal, (6.6.1947). *Millet Dergisi*, “Halkçılık (!)”.

Kutay, Cemal, (7.4.1949). *Millet Dergisi*, “Sırça Köşkün Penceresi”.

Kutay, Cemal, (7.4.1950). *Millet Dergisi*, “Galip Hoca’nın Yeni Cephesi”.

Kutay, Cemal, (7.4.1950). *Millet Dergisi*, “Seçim Zamanlarında Beliriveren Dış Tehlike”.

Kutay, Cemal, (7.8.1947). *Millet Dergisi*, “Atatürk Devrinin Anayasasını Neden Değiştirmeye Kalkıyoruz?”.

Kutay, Cemal, (7.8.1947). *Millet Dergisi*, “Ne Zümre Hakimiyetçileri, Ne Katalonya Anarşistler”.

Kutay, Cemal, (8.1.1948). *Millet Dergisi*, “Zaharyddis’leri Belki Bulacaklardır, Fakat Bir Markos Asla!”.

Kutay, Cemal, (8.7.1948). *Millet Dergisi*, “12 Temmuz Beyannamesi”.

Kutay, Cemal, (9.1.1947). *Millet Dergisi*, “Celâlîler Devri İçin Ticaret Bakanını Mugalatâsız Bir Hesaplaşmaya Davet Ediyoruz!”.

Kutay, Cemal, (9.10.1947). *Millet Dergisi*, “Ve İşte vatandaşlarım... Ele Almaya Cesaret Edemedikleri ‘Temel Derd’i Rakamlar ve Gerçekleriyle Önünüze Koyuyoruz”.

Kutay, Cemal, (9.12.1948). *Millet Dergisi*, “Köhne Bina Çatırdıyor!”.

Kürkcü, Kadri, (25.3.1948). *Millet Dergisi*, “20 Yıllık Ayrılıktan Sonra”.

Millet Dergisi, (1.4.1948). “Milletin Beklediği Kanun Budur Sanıyoruz”.

Millet Dergisi, (1.5.1947). “İntak-1 Hak Mı Diyelim?”

Millet Dergisi, (1.8.1946). “Hafta Başı Konuşmaları”.

Millet Dergisi, (1.8.1946). “Muhterem Okurlarımıza”.

Millet Dergisi, (10.2.1949). “Söylesem Tesiri Yok Sussam Gönül Razı Değil”.

Millet Dergisi, (10.4.1947). “Halk Partisinin Nesine Güvenilebilirsiniz?”.

Millet Dergisi, (10.7.1947). “Ölen Faşizm, Yeni Bir Adla Hortladı: Neo-Faşizm!”.

Millet Dergisi, (11.12.1947). “Kızıl Plan ve Türk Köylüsü”.

Millet Dergisi, (11.1946). “Amerikan Görüşü!”.

Millet Dergisi, (11.3.1948). “Yeşil Bursada Oynanan Kızıl Piyesler”.

Millet Dergisi, (11.4.1946). “Missuri İçin”.

Millet Dergisi, (11.7.1946). “Refik Koraltanla Bir Konuşma”.

Millet Dergisi, (11.8.1949). “Baykuş! Biz Senin Tünediğin Harabeyi de Biliriz...”.

Millet Dergisi, (12.12.1946). “Dışişleri Bakanı B. Hasan Saka’ya”.

Millet Dergisi, (12.12.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (12.12.1946). “Kimin Namına”.

Millet Dergisi, (12.2.1948). “Dikkat! Cezaevlerinde Kızıl Piyesler Oynanıyor!”.

Millet Dergisi, (13.1.1949). “Bir Millet Allahımı Nasıl Kaybetti?”.

Millet Dergisi, (13.10.1949). “Güvenilir Bir Adam Bizi Bize Nasıl Anlatıyor?”.

Millet Dergisi, (13.3.1947). “Hakiki Demokraside Devlet Reisi Neden Tarafsız Olmalıdır?”.

Millet Dergisi, (13.6.1946). “Biraz Da Şaka”.

Millet Dergisi, (13.6.1946). “İzmit Belediye Reisinin Beyannamesi”.

Millet Dergisi, (14.11.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (14.2.1946). “Bildiğimiz Fransa Mazi Oldu”.

Millet Dergisi, (14.2.1946). “Rusya’nın Yakın ve Ortaşarktaki Menfaatleri, Onu Türkiye ile İyi Geçinmeye Sevkedecektir”.

Millet Dergisi, (14.3.1946). “Biz ve Arap Âlemi”.

Millet Dergisi, (14.3.1946). “Demokrat Parti Mürakabe Vazifesine Başlamalıdır”.

Millet Dergisi, (14.8.1947). “Bilinmeyen Atatürk’ten Hatıralar”.

Millet Dergisi, (14.8.1947). “Türk Ordusu Dünyanın En Güvenilir Ordusudur”.

Millet Dergisi, (15.12.1949). “Sarsılan Medeniyetlerin Allah Fikrine Tutunuşu”.

Millet Dergisi, (15.4.1948). “Her Perşembe Dört Hakikat: Sayın Ekonomi Bakanına”.

Millet Dergisi, (15.5.1946). “Celâl Bayar’ın Birkaç Hususiyeti ve Haksız Tefsizler”.

Millet Dergisi, (15.5.1947).

Millet Dergisi, (15.5.1947).

Millet Dergisi, (15.7.1948). “Seçim Lazım Gelse Bu Kanun Kabul Edilir Mi?”.

Millet Dergisi, (15.8.1946).

Millet Dergisi, (15.8.1946). “Vatandaşlar Söz Aldılar: Rus Meselesi ve Boğazlar Görüşüldü!”.

Millet Dergisi, (16.1.1947). “Bir Umumi Af Zamanı Gelmiştir, Santıyoruz...”.

Millet Dergisi, (16.1.1947). “Evvelâ Anayasa ve Sonra Diğerleri! Yoksa Hürriyet ve Demokrasi De Sadece Masaldır”.

Millet Dergisi, (17.10.1946).

Millet Dergisi, (17.11.1949). “Yüzbinlerin Hasretle Beklediği Af Bir Mantık, Kanun, Vicdan Zaruretidir”.

Millet Dergisi, (17.2.1949).

Millet Dergisi, (17.4.1947). “Siyaset Ahlâkımız Halk Partisinin Elinde Ne Oldu?”.

Millet Dergisi, (18.10.1947). “Halk Partisi Gemisine Kaptan Aranıyor!”.

Millet Dergisi, (18.4.1946). “Demokrat Parti İktidarı Mı Bekleyecektir?”.

Millet Dergisi, (18.7.1946). “Alın Yazısı”.

Millet Dergisi, (18.9.1947). “Atatürk-Karabekir Hadisesinin İçyüzü”.

Millet Dergisi, (19.12.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (19.12.1946). “Sır Perdeleri Kalkıyor: Rus Kalesinin İçine Giren İlk Giren Adam, Korkunç Haberlerle Döndü!”.

Millet Dergisi, (19.6.1947). “Büyük Kızıl Plân Türkiye’de Tatbika Başlıyor”.

Millet Dergisi, (19.9.1946).

Millet Dergisi, (19.9.1946). “Türk-Rus Münasebetlerinde Dönüm Noktaları”.

Millet Dergisi, (2.1.1947). “Kızıl Tehlike Nasıl Çalışıyor”.

Millet Dergisi, (2.5.1946). “Millet Hayatında Yeni Bir Devre: Tek Dereceli Serbest Seçim!”.

Millet Dergisi, (21.11.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (21.11.1946). “Stalin’in Ölümünden Sonra Rusya’da Neler Olabilir?”.

Millet Dergisi, (21.2.1946). “Bir Haritanın Anlattığı Hakikat”.

Millet Dergisi, (21.2.1946). “Türk-Rus Münasebetleri”.

Millet Dergisi, (21.7.1949). “Unutulan Duaların Sonu”.

Millet Dergisi, (21.8.1947). “Yarım Milyon İşçiye Hayat ve Emniyet Hakkı İstiyoruz!”.

Millet Dergisi, (22.4.1948). “Millet’in Muhterem Okurlarına”.

Millet Dergisi, (22.8.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (22.8.1946). “Siirtli'lere Birisinin Tarziye Vermesi Lâzımdır, Fakat Kimin?”.

Millet Dergisi, (23.1.1947). “Nereden? Acaba Çiftliklerinden Mi Kovuyorlar?”.

Millet Dergisi, (23.3.1950). “Seçimleri, Hangi Partinin Kazanabileceği Bahsinde Dikkatli Bir Tetkikin Neticesi...”.

Millet Dergisi, (23.5.1946). “Rus Gözüyle Çanakkale”.

Millet Dergisi, (24.4.1947). “Bizim İçin İbret Alınacak Bir Ders! Truman Doktrini”.

Millet Dergisi, (24.7.1947).

Millet Dergisi, (24.7.1947). “Kızıl Plân Devrinde Propaganda İşi: Matbuat Umum Müdürlüğünde Olan Bazı İşler”.

Millet Dergisi, (25.12.1947). “Köy Enstitüleri ve Kızıl Plan: 1 ”.

Millet Dergisi, (25.3.1948). “Kızıla Lânet!”.

Millet Dergisi, (25.5.1946). “Avrupa’nın Kendine Gelmesi Mümkün Olacak mı?”.

Millet Dergisi, (25.7.1946).

Millet Dergisi, (25.7.1946).

Millet Dergisi, (25.7.1946). “Bir Ata Sözü: Perşenbenin Gelişi Çarşanbadan Bellidir!”.

Millet Dergisi, (25.7.1946). “Biraz Da Şaka”.

Millet Dergisi, (25.9.1947). “Millet’in Af Kanunu Teklifi Meclis’e Veriliyor”.

Millet Dergisi, (26.1.1950). “Milletin Muhterem Okurlarına”.

Millet Dergisi, (26.12.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (26.12.1946). “Son Hadiselerin Tarafsız Bir Müşahid Gözüyle Tahlili”.

Millet Dergisi, (26.12.1946). “Son Hadiselerin Tarafsız Bir Müşahid Gözüyle Tahlili”.

Millet Dergisi, (26.2.1948). “Kızıl Piyesten Bir Sahne: Bursa Cezaevindeki İş Atelyeleri”.

Millet Dergisi, (26.6.1947). “Alev Duvarı”.

Millet Dergisi, (26.6.1947). “Bir Millet Allahını Nasıl Kaybetti?”.

Millet Dergisi, (26.6.1947). “Falih Rıfkı Gençliğe Bolşevik Cenneti Masalı Uyduranların Başında Gelir”.

Millet Dergisi, (26.6.1947). “Kızıl Plân’da Neşriyat ve Maarif İşleri İlk Hedef İdi”.

Millet Dergisi, (27.1.1948). “Fareler Binayı Sardı”.

Millet Dergisi, (27.3.1947). “Halk İdaresi Mi? Bu Kıstasla Mı, Bu Keyfi Ölçülerle Mi, Bu Adamlarla Mı?”.

Millet Dergisi, (27.6.1946). “Haftadan Stünlara İlhamlar”.

- Millet Dergisi*, (27.6.1946). “Millet Gözü ile Milli Davalar”.
- Millet Dergisi*, (28.11.1946). “Amerikan-Türk Dostluğu Nasıl Başladı”.
- Millet Dergisi*, (28.2.1946). “İyi Niyet Müteahhitliği”.
- Millet Dergisi*, (28.2.1946). “İyi Niyetler Müteahhitliği...”.
- Millet Dergisi*, (28.2.1946). “Partilerde Büyük Hazırlıklar Var!”.
- Millet Dergisi*, (28.3.1946). “Ana Davalarımız: Bir Kanun-Bir Bilânço-Bir Netice”.
- Millet Dergisi*, (29.4.1948). “Millet’in Muhterem Okurlarına”.
- Millet Dergisi*, (29.8.1946). “Anketlerimiz”.
- Millet Dergisi*, (3.11.1946). “Millet’in Aziz Okurlarına”.
- Millet Dergisi*, (3.11.1949). “Kanunların Tatbiki Bizi Niçin Rahatsız Ediyor?”.
- Millet Dergisi*, (3.4.1947). “On İki Yıl Önce Troçki Söylemişti!”.
- Millet Dergisi*, (3.4.1947). “On İki Yıl Önce Troçki Söylemişti!”.
- Millet Dergisi*, (3.7.1947).
- Millet Dergisi*, (3.7.1947). “Amerikan İhtilâlinde Türk Korsanları”.
- Millet Dergisi*, (3.7.1947). “Yoldaş Karahan’ın 1 Numaralı Elemanı: Nazım Hikmet!”.
- Millet Dergisi*, (30.5.1946). “Köylü ve İşçi Partileri”.
- Millet Dergisi*, (31.1.1946).
- Millet Dergisi*, (31.1.1946). “Celâl Bayar Partisi”.
- Millet Dergisi*, (31.1.1946). “Stalin, Deli Petro’nun Vasiyetini Yerine Getirmeğe Uğraşıyor”.
- Millet Dergisi*, (31.1.1946). “Tarih Dile Gelirse”.
- Millet Dergisi*, (31.1.1946). “Türkiye Bir Saldırıya Uğrarsa İslâm Alemi Ne Yapacaktır?”.
- Millet Dergisi*, (31.10.1946). “Amerikadaki Ermeniler Ne Hazırlıyor”.
- Millet Dergisi*, (31.10.1946). “Beklediğimiz Cumhuriyet 1”.

- Millet Dergisi*, (31.9.1946). “Atatürk Hayatta Olsa Celâl Bayar Ne Yapardı?”.
- Millet Dergisi*, (4.10.1947). “Bu Ölçüsüz Takdir Hakkını Kullananlar Kimlerdir?”.
- Millet Dergisi*, (4.11.1948). “En Son Sözü Saat Kaç”.
- Millet Dergisi*, (4.11.1948). “Mezarsız Atatürk’ Dair Bir Anketten Neticeler”.
- Millet Dergisi*, (4.12.1947). “Vesika ve Metinlerle Kremlin’in Türkiye Hakkında Hitler’e Teklifleri”.
- Millet Dergisi*, (4.4.1946). “Türkiye Lâiktir, Fakat Allahsız ve Dinsiz Bir Memleket Değildir”.
- Millet Dergisi*, (4.5.1950).
- Millet Dergisi*, (4.7.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.
- Millet Dergisi*, (4.7.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.
- Millet Dergisi*, (5.2.1948). “Dikkat! Cezaevlerinde Kızıl Piyesler Oynanıyor!”.
- Millet Dergisi*, (5.9.1946). “Eğer Önlenemezse Üçüncü Cihan Harbi Yakın, Orta ve Uzak Doğuda Olacaktır!”.
- Millet Dergisi*, (5.9.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.
- Millet Dergisi*, (6.11.1949). “Kaid-i Azamın İslâmistan Devleti Projesi”.
- Millet Dergisi*, (6.2.1947). “Atatürke Mektup”.
- Millet Dergisi*, (6.2.1947). “Şükran Borcu”.
- Millet Dergisi*, (6.3.1947). “Hakiki Demokraside Devlet Reisi Neden Tarafsız Olmalıdır?”.
- Millet Dergisi*, (6.6.1946). “Arab Alemleri ve Türkiye’nin İstikbali”
- Millet Dergisi*, (6.6.1947), “Komünizm Şifa Bulmaz Bir İlettir: Muhsin Ertuğrul”.
- Millet Dergisi*, (6.6.1947). “Falih Rıfkı’ya Teklif Edilen Rus Aylığına Dair”.
- Millet Dergisi*, (6.6.1947). “İktidarın Gölgesi Altındaki Masuniyetler, Söz Sarkıntılığın İmkân Vermemelidir!”.
- Millet Dergisi*, (6.6.1947). “Kara Han Kara Listesini Hazırlıyor!”.

Millet Dergisi, (6.6.1947). “Kemalist İhtilâlin Bekçisi, Halk İradesinin Büyük Müessesesi, Millî Vicdanın Tecellisi Türkiye Büyük Millet Meclisine Millet Huzurunda: Açık Dilekçe”.

Millet Dergisi, (6.6.1947). “Truman Doktrinin Tatbikatı”.

Millet Dergisi, (6.6.1949). “Ordu Türk Ordusu”.

Millet Dergisi, (7.11.1946). “Her Perşembe 4 Hakikat”.

Millet Dergisi, (7.11.1946). “Mareşal En Dikkatdeğer Fikirlerini Millet’e Anlattı”.

Millet Dergisi, (7.2.1946). “Türk-Rus Münasebetleri: Maskelenmiş Perde Yarı Kalkıyor!”.

Millet Dergisi, (7.2.1946). “Bir Atatürk Hakilati”.

Millet Dergisi, (7.2.1946). “Türkiyede İlk Komünist Partisi”.

Millet Dergisi, (7.2.1947). “Memleket Celâl Bayar’dan Ne Bekliyebilir?”.

Millet Dergisi, (7.8.1947). “Aziz Okuyucularımıza”.

Millet Dergisi, (7.8.1947). “Millet, Dördüncü Cildine Başlarken”.

Millet Dergisi, (8.8.1946). “Hafta Başı Konuşmaları”.

Millet Dergisi, (9.1.1947). “Bir Yüksek Mahkeme İstiyoruz!”.

Millet Dergisi, (9.12.1948).

Millet Dergisi, (9.5.1946). “Biraz Da Şaka”.

Millet Dergisi, (9.5.1946). “Demokrat Parti Bekleneni Vermeğe Başladı”.

Millet Dergisi, (9.9.1948). “Japon Kanunu”.

Mücahit, A., (17.2.1949). *Millet Dergisi*, “Beyaz İvan – Kızıl İvan – Kara İvan İçin İvan Soloneviç’e”.

N.Y.E., (7.8.1947). *Millet Dergisi*, “Kadın Yurdun Temelidir”.

N.Y.E., (8.5.1947). *Millet Dergisi*, “Amerika Bir Numaralı Düşman Komünizmi Nasıl Tasfiye Ediyor?”.

Öcal, Cemal Oğuz, (6.10.1949). *Millet Dergisi*, “Kızıla Lânet Köşesi”.

Özfakih, Fakih, (1.9.1949). *Millet Dergisi*, “Allahı, İncirağacına Bağladıklarımı İlân Edenler Bizden Mi?”.

Raditza, Bogdan, (27.1.1948). *Millet Dergisi*, “Türkiye, Kominform’dan Sinir Harbinden Daha İlerisini Beklemelidir!”.

S., Semih Mümtaz, (11.5.1950). *Millet Dergisi*, “Seçimlerde Oy Vermenin Tek Yolu Vardır: Vatandaşın Vicdanı”.

Sayın, Emin, (22.1.1948). *Millet Dergisi*, “Toprak Kanununu Nasıl Tatbik Ediyorlar”.

Seno, Cafer, (11.5.1950). *Millet Dergisi*, “Yeni Bir Dönüm Noktası”.

Seno, Cafer, (11.5.1950). *Millet Dergisi*, “Yeni Bir Dönüm Noktası”.

Seno, Cafer, (20.11.1947). *Millet Dergisi*, “Beğendikleri Otorite”.

Seno, Cafer, (6.3.1947). *Millet Dergisi*, “İktidarda... Fakat Muktedir Değil!”.

Sıfır, M., (27.5.1948). *Millet Dergisi*, “İfşaat”.

Sırlıoğlu, (4.7.1946). *Millet Dergisi*, “Demokrat Parti Marşı”.

Söylemezoğlu, Galip Kemal, (29.5.1947). *Millet Dergisi*, “Devlet Buhranı Mı, Aile Buhranı Mı, Ahlâk Buhranı Mı?”.

Söylemezoğlu, Galip Kemalî, (20.6.1946). *Millet Dergisi*, “Rusya Bizden Ne İster?”.

Söylemezoğlu, Galip Kemalî, (6.5.1948). *Millet Dergisi*, “1472’de Üçüncü İvan’dan 1948’de Mareşal Stalin’e!”.

Şakir, Ziya, (25.9.1947). *Millet Dergisi*, “Türkiye Yahudileri”.

Şakir, Ziya, (6.3.1947). *Millet Dergisi*, “Hazreti Muhammedin Hayatı”.

Türkkan, Reha Oğuz, (1.4.1948). *Millet Dergisi*, “Amerikan Mektupları”.

Vecdi, Feridun, (10.4.1947). *Millet Dergisi*, “C.H.P’nin Psikolojisini Tahlil”.

Wolf, Jean, (9.10.1947). *Millet Dergisi*, “Büyük Müftü Anlatıyor”.

Yarsuvat, İhsan, (11.9.1947). *Millet Dergisi*, “Avukatlık Kanunu Dahi, Anayasaya Rağmen Çalışma Hürriyetini Yok Ediyor!”.

Yazman, M. Şevki, (14.8.1947). *Millet Dergisi*, “Üçüncü Harp ve Türkiye”.

Tasviri Efkâr, (20.5.1944).

Tezler

Dinçer, F. (2007). *Kazım Nami Duru, Hayatı, Eserleri ve Türkçe Öğretimine Katkıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Gök, S. (1996). *Bir Tarihçi Olarak Cemal Kutay Hayatı ve Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

İnternet Siteleri

Ayşe Aşır, “Ahmed Esad Sezai Sünbüllük”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sunbulluk-ahmed-esad-sezai>, Güncelleme Tarihi: 20.12.2020.

<https://tarhicevir.com/edebiyat/anlatimda-bir-mubalaga-zirvesi-celal-davut-aribal>, Güncelleme Tarihi: 31.10.2020.

Makbule Sarıkaya, “Gaip Kemali Söylemezoğlu (1873-1960)”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/>, Son Düzenleme Tarihi: 23 Kasım 2020.

Metin Yılmaz, <https://www.cankiripostasi.com/muharrem-zeki-korgunal-1912-1973-makale,511.html>, Güncelleme Tarihi: 30.03.2015.

EKLER

